Niculae Gheran

arta de a fi păgubaș

••

oameni și javre

Biblioteca Bucureștilor

www.dacoromanica.ro

NICULAE GHERAN

ARTA DE A FI PĂGUBAŞ

* *

www.dacoromanica.ro

NICULAE GHERAN

ARTA DE A FI PĂGUBAŞ

* *

OAMENI ŞI JAVRE

BIBLIOTECA BUCUREŞTILOR
Bucureşti • 2010

www.dacoromanica.ro

Redactor: Maria Graciov
Tehnoredactor: Cezar-Octavian Diță
Coperta: Nicoleta Negruț

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GHERAN, NICULAE
Arta de a fi păgubaș / Niculae Gheran. –
București : Biblioteca Bucureștilor, 2008-2010
2 vol.
ISBN 978-973-8369-27-6
Vol. 2 : Oameni și javre. - 2010. –
ISBN 978-973-8369-81-8

821.135.1-31

www.dacoromanica.ro

Dr. IOAN-MIRCEA COMAN,
Om – pe deasupra şi cardiolog –,
căruia îi datorez faptul că
am încheiat această carte,
spre bucuria
sau ghinionul cititorilor.

www.dacoromanica.ro

Cuvânt înainte

Când am ales subtitlul „Oameni şi javre", nu mă gândeam la o demarcaţie severă, precum apa de uscat. Şi asta pentru că lumina şi întunericul sălăşluiesc deopotrivă în fiecare dintre noi. Aveam în vedere marile surprize, când un om îţi acaparează toată simpatia, ca în cele din urmă să te dezamăgească profund. Deşi, chiar şi într-o astfel de situaţie, poziţia talerelor este discutabilă, atâta timp cât cântarul îţi aparţine, prin excelenţă subiectiv. Mai ales că într-o relaţie personală un om te poate decepţiona pe tine, nu obligatoriu şi pe cei din jurul său. Între altele, e şi cazul primelor iubiri, când inevitabilele despărţiri sunt judecate felurit de îndrăgostiţi, deşi „vreme trece, vreme vine", iar repetarea aceloraşi experienţe de viaţă îi va izbăvi de reproşuri.

www.dacoromanica.ro

Şi totuşi... Sunt specimene a căror putreziciune interioară este nedepistabilă la suprafaţa raporturilor obişnuite. Nu voi uita niciodată spaima unui domn – frumos la chip şi instruit – când i-a ajuns la ureche că un prieten de-al său trage să moară. Cum să moară, când are să-i dea 5 000 de lei? (Ceea ce în bani actuali ar însemna vreo 500, pe deasupra şi câştigaţi la bridge.) Grijuliu, s-a postat într-un halat alb în faţa salonului de reanimare, unde-i zăcea amicul, un bun grafician al vremii. Nu uita să taxeze pe niciunul din cei veniţi să-l mai vadă în viaţă:

– Ghiţă Popescu a lăsat după el datorii. Eu zic că-i obligaţia noastră morală să i le achităm, să nu lase după el nicio imagine urâtă. Să punem mână de la mână şi să-l ajutăm. Aşa cred că se cuvine între prieteni.

Deşi câţiva vizitatori erau cam certaţi cu buzunarul, nu i-a iertat, surprins şi încântat de milostenia lui Mihai Popescu, pe atunci ispravnic peste grafica publicitară a Camerei de Comerţ:

– Îl programez cu un afiş, pe care-l facem la noi în atelier. Treci peste trei zile pe la mine să-ţi dau patru mii de lei.

Se strânsese deja suma invocată, dar javra continua să-şi vadă de binefacere.

Mi-a fost dat să cunosc şi reversul

www.dacoromanica.ro

medaliei. Un hoţ care îşi ducea traiul exclusiv de pe urma nelegiuirilor sale. Îl chema Valentin şi-l cunoscusem la Predeal, pe când nu împlinisem 16 ani. Mă duceam la munte săptămânal cu o valiză de rufe curate, pentru o soră aflată în sanatoriu, de unde mă întorceam cu altele murdare, deoarece mama, în simplitatea ei, credea că astfel o scuteşte să se îmbolnăvească mai rău. Eu însă făceam aceste curse mai mult pentu a mă întâlni cu Matilda, pe care mă feresc s-o numesc primă iubită. Mai ales din pricina reproşurilor de atunci:

– Măi băiete, una vorbim, başca ne înţelegem. Ţi-am spus de câteva ori să nu mai dai târcoale fetei, c-o încurci rău de tot. S-au sfârşit fetele din Bucureşti, de le cauţi p-aci?

Nu s-or fi sfârşit, dar mie-mi plăcea Tilda, fiindcă era cu doi ani mai mare decât mine şi mă băga în seamă. Până într-o zi, când Valentin şi liota lui s-au hotărât să mă miruiască. Aşa cum pe gâtul curcanului se toarnă puţin rom înainte de a-l tăia, tot aşa m-au dus şi ei la o bodegă din apropierea gării să mă frăgezească. Ştiam ce mă aşteaptă, dar fata merita suferinţa, ofrandă adusă iubirii noastre. Stăteam cuminte şi asistam la discuţia lor, referitoare la o proiectată plecare în Ame-

www.dacoromanica.ro

rica. Norocul meu de a-i afla certaţi cu geografia.

– Mergeţi pe mare, ori pe uscat?

– Adică!?

– Cu vaporul sau cu trenul? Că n-oţi pleca cu avionul.

Habar n-aveau pe ce lume sunt, ca şi cum America ar fi fost dincolo de Oradea. Prilej de a le stabili traseul pe mare, plimbând degetul pe tăblia mesei peste Marea Neagră, Canalul de Suez, Marea Mediterană, Gibraltarul şi Oceanul Atlantic, conducându-i din Constanţa până la New York, cu faţa la Statuia Libertăţii. Sau pe uscat, trecând Dunărea la iugoslavi şi mai departe în Italia, Franţa şi Spania, cu gândul la acelaşi Atlantic.

– Tot aşa de bine se poate merge prin Ungaria, Austria şi apoi peste munţi...

– Bă, lasă asta! Tu nu vrei s-o uşcheşti cu noi? Că împreună cu noi o roiesc şi Iacob Coletti cu soră-sa.

Cum să nu merg, când sora cu pricina nu era alta decât Matilda, pentru mine cât toată America la un loc?!

Aşa că am scăpat de bătaie, spre mulţumirea lor de a-şi fi găsit ghidul de care nici nu bănuiseră câtă nevoie au. S-au dumirit şi mai bine a doua zi, la „biroul de emigrări" din Braşov – de fapt un birou de copiat acte –, unde un şmecher vindea scump nişte formulare dactilografiate,

www.dacoromanica.ro

timbre, şi plicuri către Ministerul de Externe al Canadei, până l-au dibuit ruşii. Concepute în limbile franceză şi engleză, le erau total inaccesibile, fiind bucuroşi că le pot completa cu datele lor. Prinseseră pe Dumnezeu de-un picior şi nu ştiau cum să se poarte mai frumos cu mine. Din clipa aceea, nu mai era nevoie să plec şi să mă întorc în aceeaşi zi din Predeal, că mă găzduia Valentin.

La chip arăta groaznic, de când luase un sifon în cap la un bal din Buşteni. Se uita la tine zbanghiu, cu un ochi abia deschis, ce te avertiza parcă s-o iei din loc, până nu-i prea târziu. Se specializase în atacarea trenurilor ruseşti care cărau captură din Germania, având complici şi-n personalul gării, pentru distragerea atenţiei rusnacilor ce păzeau platformele din cabinele vagoanelor de marfă. Golanii care-l însoţeau simulau o bătaie zdravănă între ei, acarul fluiera cu disperare, călătorii dădeau să-i despartă, iar ivanii căscau ochii la ce se petrece pe peron, în timp ce Valentin se strecura prin spatele trenului printre baloturi. Stătea pitit până în apropierea tunelului dinspre Timiş, când zvârlea marfa ochită, şi sărea din mers. Treziţi de zgomot, ruşii încercau să riposteze cu balalaicile lor, dar se pomeneau înghiţiţi de întuneric.

www.dacoromanica.ro

Inevitabil, odată cu trecerea anilor, drumurile ni s-au despărţit, în toate privinţele. Mai copt la minte, am evitat orice contact când trecea prin Bucureşti şi dorea să mă vadă. Ruşinos, deoarece, ulterior, când m-a descoperit pe patul de suferinţă la sanatoriul Moroeni, avea să mă viziteze zilnic, neştiind ce să-mi mai aducă pentru a mă simţi bine. Lucra în apropiere, la ridicarea hidrocentralei din Doiceşti, ca şef de echipă pentru instalarea reţelei electrice. Curajul, care nu-i lipsise niciodată, îl făcuse să se ridice pe stâlpii de mare tensiune, la înălţimi ameţitoare. Câştiga de două ori mai mult decât un director de editură şi insista să primesc un purcoi de sute albastre. Mi-a fost ruşine să iau banii, pentru că, socotindu-l până atunci o javră, se dovedise mai om decât neamurile care mă uitaseră de tot. Milos, adăpostise la el în baracă doi copii abandonaţi, pe care îi întreţinea la şcoală, iar când venea la noi căra bunătăţi pentru toţi bolnavii din cameră. Parcă-l aud: „Nu poţi să mănânci, iar ei să blească ochii la tine. Sunt şi ei oameni."

Fireşte, şi în acest caz, subiectivitatea îşi spune cuvântul; doar instanţa Judecăţii de Apoi va fi chemată să dea un verdict final pentru cele bune şi rele de pe Pământ. Ca şi în marea istorie, unde, în mintea mea, domnii Stalin, Churchill şi Roosewelt

www.dacoromanica.ro

se situează pe acelaşi raft, răspunzători, în egală măsură, de nenorocirile ce s-au abătut, aproape jumătate de secol, peste Europa răsăriteană, în urma aldămaşului cu împărţirea sferelor de influenţă. Părere ce poate fi socotită stranie, dar dreaptă, din perspectiva unui neam oropsit, care şi acum trage ponoasele „cortinei de fier".

Deşi amintitele personalităţi nu apar în paginile cărţii, la umbra lor sunt scrise majoritatea capitolelor ei.

*

Tolerant, am vrut să schimb subtitlul cărţii, profitând de vecinătăţile zodiei mele. Fiind Balanţă, am fost tentat să-i zic: „Fecioare şi Scorpioni" sau „Între Fecioare şi Scorpioni", numai că sfaturile unor prieteni m-au întors din drum.

Ca şi în cazul primului tom, fac precizarea că, având ca substrat noianul amintirilor de demult, majoritatea paginilor alăturate poartă girul realităţii, cel puţin în privinţa cadrului istoriografic şi topografic. Nu întotdeauna şi onomastic, întrucât structura tipologică a personajelor a depăşit ficţional profilul arhetipurilor literare, motiv pentru care, uneori, am simţit nevoia schimbării onomasticii reale. De aici şi nevoia de a face tradiţionala precizare că „orice asemănare este

www.dacoromanica.ro

neintenţiontă şi inoportună". Nu este şi situaţia unor capitole precum „Din jurnalul fiului risipitor", „Remember" şi, mai ales, a celor din finalul cărţii, „Destine" şi „La porţile Orientului", unde prezenţa unor figuri proeminente ale vieţii politice şi culturale ale vremii, cunoscute de aproape, m-a obligat să respect autenticitatea situaţiilor înfăţişate, conştient că însemnările au o valoare istorică. Desigur, schimbarea registrului narativ nu mă avantaja stilistic, dar sper să nu dăuneze dinamicii acţiunii, văzută în ansamblul ei.

Primul volum din Arta de a fi păgubaş – *cu subtitlul* Târgul Moşilor – *nu s-a difuzat prin librării, tirajul fiind distribuit în exclusivitate pe reţeaua Bibliotecii Metropolitane Bucureşti. Cu toate acestea, s-a bucurat de un nesperat ecou pozitiv în paginile unor reviste literare şi ziare, precum* Convorbiri literare *(Emilian Marcu),* Cultura *(Constantin Coroiu şi Theodora Dumitru),* Evenimentul zilei *(Dan C. Mihăilescu),* Luceafărul *(Horia Gârbea),* Jurnalul literar *(Mihai-Neagu Basarab),* Mesagerul literar *(Virgil Raţiu),* Observatorul cultural *(Paul Cornea şi Irina Georgescu),* Pro Saeculum *(Ioan Adam şi Mircea Dinuţ),* România literară *(Ioana Pârvulescu şi Al. Săndulescu),* Sud *(Constantin Stănescu),* Tribuna *(Ion Vlad),* Vatra *(Andrei Moldovan) ş.a. Fragmente din carte au fost*

www.dacoromanica.ro

reproduse de Al. Mirodan în Israel (Minimum) *şi Gabriel Stănescu în S.U.A.* (Origini).

Tuturor le mulţumesc, ca şi confratelui Florin Rotaru, primul cititor al lucrării, care, în calitatea lui de director general al Bibliotecii Metropolitane Bucureşti, s-a grăbit s-o şi tipărească.

Sper ca într-o zi cartea să-şi găsească şi editorul dispus s-o aşeze pe standurile librăriilor. Până atunci, ea rămâne la dispoziţia cititorilor care frecventează bibliotecile din Capitală şi, ocazional, târgurile de carte. Puţin, dacă se socoteşte că ar merita o soartă mai bună, mult, dacă ţinem seama de intemperiile vremii.

www.dacoromanica.ro

I. REGELE, PATRIA ŞI COMISARUL

Lui Vartan Arachelian

– Ce să mă fac cu băiatul ăsta, domnule profesor? Că nu-i place cartea deloc. Efectiv, nu-l atrage nicio materie, nu-l încântă nimic! – i-ar fi spus într-o zi Carol al II-lea lui Nicolae Iorga, nemulţumit de lipsa apetitului la învăţătură a Marelui Voievod de Alba Iulia.

Imposibil, majestate, ceva trebuie să-l atragă! – i-ar fi răspuns savantul.

– Pe dracu', nu-i place nimic... absolut nimic. Stă zile întregi şi cască ochii la mecanicii din atelierul Palatului, ocupaţi cu întreţinerea maşinilor.

De aici şi sfatul Profesorului de a-i face un atelier al său, dotat cu scule şi-un motor, pe care singur să şi-l desfacă şi să-l refacă după pofta inimii. De asemenea, să nu-l lase să înveţe izolat, după cum se petrecuseră lucrurile la Peleş şi chiar mai târziu, ci să-i pregătească o clasă specială, cu elevi pro-

www.dacoromanica.ro

veniţi din toate straturile societăţii româneşti.[1]

Pasiuni şi pasiuni. La o vârsta mai înaintată decât a odraslei sale, Carol renunţase la tron pentru un pat împărţit cu Elena Lupescu. Ambii bărbaţi vor fi consecvenţi tot restul vieţii: Carol cu amanta, Mihai cu motoarele, de pe urma cărora avea să şi trăiască în zile de restrişte. Detronat de propriul său tată – care în urma unor manevre de culise se instalase ca monarh în 1930 –, va redeveni rege al României peste zece ani, când seniorul este silit să abdice în favoarea fiului, pe atunci în vârstă de 19 ani, la două zile după demisia prezidentului Ion Gigurtu şi numirea generalului Ion Antonescu în fruntea guvernului. Adevărată năpastă pe umerii celui nevoit să preia prerogativele monarhice în succesiunea evenimentelor ce-aveau să urmeze după 6 septembrie 1940, precipitate adesea de la o zi la alta: proclamarea statului naţional-legionar, intrarea trupelor hitleriste în România, masacrul de la Jilava – unde-s lichidaţi peste 60 de foşti demnitari şi persoane implicate în acţiuni antifasciste –, asasinarea lui Nicolae Iorga, rebeliunea legionară reprimată de armată, concentrarea

[1] Discuţie relatată de Barbu Theodorescu, unul dintre secretarii Profesorului şi şef de cabinet la Consiliul de Miniştri, în scurta perioadă cât marele istoric s-a aflat în fruntea guvernului.

www.dacoromanica.ro

întregii puteri de către Ion Antonescu – devenit Conducător, după modelul lui Hitler şi Mussolini –, intrarea în război, alături de „Axă" împotriva U.R.S.S., întoarcerea armelor contra Germaniei hitleriste, eliberarea întregii Transilvanii, dominaţia puterii sovietice – soldată într-o primă fază cu instaurarea guvernului prezidat de Petru Groza –, plus alte daraveri ce se petrec sub ochii tânărului monarh, devenit prin forţa împrejurărilor o marionetă.

Pentru mai toţi, suveranul rămăsese acelaşi copil frumos, cu al cărui chip bucălat ne obişnuiserăm de pe vremea monezilor gălbui de cinci lei sau alb-cenuşii de mai târziu, cu valoare ridicată de 100, ori de argint, de 200, cu inscripţia „Mihai I, Regele Românilor". Pe când eram la şcoala primară, îl văzusem la stadionul A.N.E.F. din Cotroceni: el la tribună lângă Măria Sa taică-su – străjerul numărul 1 al ţării, venit ca şi noi în pantaloni scurţi, curea cu cataramă şmecheroasă, cămaşă albă cu fireturi, bască albă cu insignă aplicată, cravată albastră şi fluier la gât să-i sărbătorim ziua urcării pe tron –, noi în arenă, ţopăind în ritmul fanfarei, contra o chiflă şi două bucăţele de zahăr. Să îţi tot iubeşti suveranul, ţara şi drapelul. Eu aveam un motiv în plus s-o îndrăgesc: bătut de-atâta soare în cap, leşinasem de-a binelea în faţa majestăţilor prezente, motiv

www.dacoromanica.ro

pentru care am fost scutit de viitoare corvezi. Bucurie de scurtă durată, deoarece când scapi de una, dai de alta, la propriu şi la figurat. Pe scurt: am fost selectat în corul liceului. Trierea era simplă: regretatul profesor Marcel Botez – aflat într-o enciclopedie ca fondator, încă din 1919, al societăţii şi formaţiei corale „Cântarea României", decedată în 1947, pentru a înflori peste ani sub falduri măreţe –, ne pusese pe fiecare în parte să zicem o frază muzicală, pentru a-şi alege combatanţii. Invidiind colegii respinşi, m-a dus mintea să-mi pocesc intonarea, pentru ca după primul verset, „Trăiască Regele", să mă şi pomenesc c-o palmă peste obraz, explicată succint: „Nu te izmeni, podoabă: bun de partea doua!" Verdict stupid ce mă condamna să cânt „alto" câţiva ani. Ca şi-n restul vieţii: nici piţigăit, ca să concurez cu muierile, nici bas, să rostesc vorbele cu greutate, fie şi uşurele. Purtat de cântec, am ajuns cu Marcel Botez şi la Radio, cu o suită de piese ce mă aducea în faţă chiar şi solo. Numai că şi-acolo aveam s-o zbârcesc, rostind, în loc de: „micul toboşar", „micul gogoşar", de unde şi povara unei alte porecle.

Pe suveran aveam să-l văd de aproape prin 1947, într-o vacanţă petrecută la Predeal, fulgerând Şoseaua Naţională cu o maşină deloc arătoasă, dar dotată cu un motor straşnic, ce obliga escorta să-şi tragă

www.dacoromanica.ro

sufletul, în încercarea de a nu pierde urma stăpânului. Adevărată cursă de automobile: joacă pentru rege, trudă pentru agenţii grămădiţi într-o singură maşină, nu ca azi, când sultanul are un alai pompos în avangardă şi ariergardă, cu girofaruri aprinse şi sirene de resort, başca o salvare la urma convoiului, în care padişahul poate fi tratat la nevoie de vreo altă dambla, intervenită pe parcurs.

Recunoşteam maşina regelui de departe după capul unui câine-lup, scos pe fereastră în bătaia vântului. Odată mi-a fost dat să asist chiar la un adevărat număr de circ. Din partea opusă, venea agale un car cu fân, iar de pe drumul lăturalnic ce ducea spre poiana Joiţei se vârâse în goană o căruţă, blocând circulaţia. Mihai nu şi-a pierdut cumpătul: a făcut o manevră dibace, strecurându-se oblic printre atelaje pe două roţi. După care a accelerat motorul, lăsând în urmă escorta care claxona cu disperare să se elibereze şoseaua.

Şi-acum, brusc, îl puseră pe butuci. În ziua „abdicării", o puzderie de patrule şi echipaje de intervenţii au împânzit preventiv străzile Capitalei, ca nimeni să nu clintească. Precauţie inutilă. Cel care ordonase arestarea lui Antonescu, declanşând întoarcerea armelor împotriva foştilor aliaţi germani, părăsea scena fără să se fi tras un singur glonţ. Vorbăria rămânea, totuşi, în

www.dacoromanica.ro

floare, ridicând cârciuma lui Gică Grăbitu la rang de Academie:

– Fuse şi se duse!

– Pagubă-n ciuperci. Cu rege sau fără rege, ce ni-i scris, în frunte ni-e pus.

– E şi nu-i aşa. O ţară fără rege e ca o turmă fără măgar.

– Vrei să zici: fără cioban.

– Măgaru' are rostul lui. Ăsta era un mânz. Rege la optşpe ani, cu grija războiului, cu nemţi şi bolşevici pă cap, că n-o să-mi spui mata că dădea el dispoziţii cum să se conducă frontu'.

– Da' l-a dus mintea să-l bage pe Antonescu la ţuhaus.

– L-a băgat el?! L-au băgat mahării din jur, că nu ţi-o trece prin creier că i-a venit lui ideea schimbării macazului peste noapte. Şi-apoi ce i-a mers cu Antonescu nu s-a prins cu Petru Groza, care roade mai departe.

– Drept să spun, eu l-am simpatizat mai mult pe ta-su. Mamă, ce mi le-a frecat ridichea ăstora care tot ne plimbau pe la vot! Care mai de care mai hoţ sau panglicar. Şi-apoi mi-a plăcut că, în loc să se pupe în bot cu ei, l-a tras sufletul spre muieri, ce mama dracului, c-avea şi de unde. Ăsta micu' tace şi cred că nu face, iar când vorbeşte zici c-are găluşti în gură.

Încetul cu încetul, cârciuma se umplu de clienţi, majoritatea mahmuri, veniţi să se

www.dacoromanica.ro

trezească după noaptea revelionului. Cum prima zi a anului mai e şi-a sfântului Vasile, spiritele se încinseră şi datorită cănuţelor cu ţuică fiartă, îmblânzită de nea Gică cu un praf de zahăr, ca să-i mai ia din asprimea boabelor de piper, fără să se supere că toarnă din damigenuţa adusă de Vasile Giugiu, care nu se bucura atât de onomastica lui, cât de pronunţarea divorţului.

– Cu rege sau fără rege, pe mine tot Vasile mă chemă, dar cu el plecă şi başanchioara mea de pe Colentina, de-ajunsei cu nunta la spital, arză-o-ar focu' s-o ardă de mamută.

– Capu' face, capu' trage. Să fie cu noroc şi să ne inviţi iarăşi la nuntă.

– Aş! Cine se însoară o dată, e omeneşte, numai că cine o face ş-a doua oară îşi merită soarta – se grăbi să-l apostrofeze Iancu tinichigiul, care cine ştie ce-avea pe suflet, că nimeni nu-l văzuse cu vreo altă nevastă decât cea ştiută.

N-apucă să-şi descarce sufletul că uşa crâşmei se deschise, trăgând după ea răsuflarea viforniţei de-afară. Îngheţat bocnă, se strecură înăuntru Herşcu Rudel.

– Să trăiască toată lumea. Vai di mini şi di mini, ci prăpăd îi pă stradă, zici că eşti în Siberia, nu alceva.

– Ia nu te mai plânge, jupâne, că voi aţi adus prăpădu' ăsta.

www.dacoromanica.ro

– Noi şi mutu' de la manutanţă, că de n-ar fi, nu s-ar povesti.

– Vezi că acu' schimb foaia. Nu mă lua de muhaia!

– Măi Dane, mă, ci muhaia?! Tu eşti esenţa poporului nostru – dă-mi voie să mă consider şi eu român. Când eşti treaz, din „Herşculeţule dragă" nu mă scoţi, iar când iai o droşcă di ţuică, nu ştiu ci să-ntâmplă că ţi-aduci aminte mereu cum l-am omorât pe Isus Hristos.

– Şi nu-i aşa?

– Di unde vrai să ştiu? Am fost iu la locu' crimei? Ş-apoi ci ti bagi tu în treburi ovreieşti? Că doar şi Hristos o fost tăiat împrejur.

– Nu-ntinde coarda, boccegiule, că...

– Ci să nu-ntind? Dacă nu crezi, întreabă pe părintele Chirulescu, mai rabin decât toţi protopopii din mahala.

Absent până atunci în discuţii, profesorul Pavelescu, şi el ciupit de băutură, simţi nevoia să intervină. Poate şi din pricină că schimbările petrecute în ultimii ani le vedea în ceaţă. Nu o dată privind fotografiile noilor apostoli – Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Teohari Georgescu şi Vasile Luca – îl bătea gândul că, din naţie majoritară, ajunseserăm minoritari. Mai ales de când muierea cu părul scurt şi cu vorbirea tăioasă, sacadată, ca un satâr pus pe treabă, acaparase din umbră conducerea

www.dacoromanica.ro

ţării, sprijinindu-se cu precădere pe consângeni cuibăriţi până atunci, ca şi ea, în staulul moscovit. Nu degeaba cu ea începea şi rostirea lozincii la modă: „Ana, Luca, Teo, Dej au băgat spaima-n burgheji!". Lui László Luka i se scrântea limba când vorbea româneşte, după cum lui Teohari i se mai atribuia şi numele de Burăh Tescovici, versiune postumă contestată de urmaşi, care susţin că doar soţia ar fi aparţinut etniei în cauză, în conformitate cu normele nescrise ale unui oportun mariaj pestriţ. (De va fi fost un criteriu de promovare în ierarhia de partid, lucru-i discutabil, de domeniul evidenţei rămânând însă căsătoriile unor fruntaşi comunişti, precum Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraş, Alexandru Drăghici, Alexandru Moghioroş, Chivu Stoica şi a altora aflaţi în aceeaşi situaţie. Faptul că peste ani mulţi dintre ei aveau să divorţeze ar pleda în favoarea unui mai vechi oportunism.)

– Domnule Rudel, să-l lăsăm pe Iisus cu ovreii Lui. S-a ridicat demult la cer să ne mântuie de păcate. De curând plecă şi regele. Nu-i duc grija. Ca şi voi, are neamuri unde să tragă. Ce crezi însă că se va întâmpla cu noi de-acu încolo? Ce-ţi spune nasul dumitale de vulpoi versat în haine vechi, acum când ne vârâm în haine noi?

– Ci să-mi spună? În primul rând, nu-mi place culoarea. Mata nu vezi? Toată lumea o

www.dacoromanica.ro

primit pe cartelă paltoane de culoare gri. Ci mă interesează că-s noi? O armată de şubulani, care aşteaptă să li să pună tresele pe umăr. Aici-i aici! Cini li dă şi cu ci preţ?!

Întrebarea pluti fără răspuns. Noroc cu nevasta cârciumarului, care veni cu o nouă şarjă de chiftele, după ce Puiu, băiatul lor, împărţise în prealabil farfurii muşteriilor, câte patru la fiecare masă, iar acum avea grija coşuleţelor cu pâine, niciodată pusă la socoteală. Cândva, era treaba lui Jenică, fratele lui mai mare, numai că acesta, murind de tuberculoză, îi lăsase întreaga povară. Un lighean de chiftele dispăru cât a-i clipi, obligându-l pe nea Gică să urce şi să coboare în pivniţă pentru umplerea carafelor de vin, după abandonarea ţuicii. „Repetir, repetir, madam Petrescu", se auzea din când în când de la mesele clienţilor, ce înfulecau pe nemestecate, fugărind din urmă dumicatele cu vinul de Drăgăşani.

Mai pus pe limbariţă era Dan. Venise şi el îngheţat de pe stradă, iar graba de-a se dezmorţi cu olecuţă de ţuică îl matolise uşurel şi-i dădea ghes.

– O încurcaşi, Herşcule, cu plecarea regelui. Vine democraţia populară cu garderobă nouă... Acu să te văz, pişicherule! Cui îi mai vinzi tu zdrenţe? Că scrie rău pentru golani!

– Vai di mini, vai di mini! Ci mare client am pierdut în rege şi ci pericol mă păn-

www.dacoromanica.ro

deşte: să nu-mi desfac valiza la palatul regal! Măi să fie, măi să fie! Tu, gogoşarule, ascultă-mă pi mini: vănzarea ca vănzarea – dacă nu curje, pică –, dar de cumpărat precis voi avea di unde nu ti aştepţi. Nu doar de la barosani, ci şi de la un părlit ca tine, care nici nu ştie ci-l aşteaptă. Pentru că democraţia populară de care vurbeşti – dacă o iei aşa, litera cu literă, ca la cuvinte încrucişete – conţine în însăşi expresia ei instrumentul şi rezultatul întregii revoluţii. Silabiseşte bine ş-ai să devii ghizeţel, cum zice ovreiul. Ci ti zgăieşti la mini? Repetă-n gănd cuvăntul: „populară" ş-ai să dai pi la mijloc de ci au mai toţi bărbaţii şi cu ci-o să te-alegi pănă la urmă, mărite gogoşar. Asta dacă ţie nu ţi s-o fi veştejit, de-i duci doru' în mod democrat. Aici vrai s-ajungi? Nu-i rău, că mai populară decăt dănsa nici nu există.

De nu l-ar fi apostrofat cu „gogoşarule", cu siguranţă că Vasile Dan ar fi profitat de ocazia aceleiaşi onomastici – în fond era şi ziua lui – pentru a-l porcăi pe Rudel. Deşi băut, mormăi ce mormăi în barbă şi curmă discuţia cu un cântec de pahar, rostit agale, bătând tactul cu două degete pe marginea mesei. N-avea rost să răscolească morţii, deşi „secretul" lui îl cunoşteau toţi. Se înrolase printre primii membri ai celulei comuniste din cartier, cu sediul într-un blocşor de pe strada Episcopul Radu, în

www.dacoromanica.ro

apropiere de Ardeleni. Departe de el gândul să se înscrie, dar se lăsase ademenit de propunerea vecinului Otto Cazacu, care, înainte de a-i face propunerea, îl întrebase într-o zi, tam-nisam, fără nicio explicaţie:

– Ascultă, Dane! Ia spune-mi drept, ce câini întărâtai tu pe la legionari?

– Eu la legionari? Pe mama din groapă că n-am fost cu ei.

– Adică mă faci prost?! Ca şi cum nu stăm în aceeaşi curte, n-am folosit aceeaşi sârmă de rufe, nu ţi-am văzut cămaşa verde la uscat, că de umblat cu ea nici vorbă, o închiriai doar la ovrei s-o poarte de Purim. Fi-ţi-ar diagonala dracului, că nu ţi-o atârnai, nenorocitule, pe pielea goală...

– Grecule, nu zic că n-am purtat-o, dar să-mi sară ochii din cap, să n-apuc să văz ziua de mâine, de-am fost înscris la ei, dacă m-a văzut careva pe la adunările lor, mai ales când auzisem că te bat cu cureaua la cur, de faţă cu toţi, să te lepezi de Satana.

De minţit nu minţea, ceea ce îl făcu să se spovedească ca la popă. Totul i se trăgea de la Ilona, o altă vecină din curte, strungăriţă la fabrica ACTA de pe Câmpului. Unguroaica, până să se fi încurcat cu Nae Bujoreanu, îşi schimba bărbaţii mai abitir decât chiloţii. Naiba ştie de unde îi lua, numai că, după câteva pahare sprinţare, băute în faţa singurei uşi ce-o despărţea de curte, se retrăgea ca melcul în cochilie şi

www.dacoromanica.ro

oferea acelaşi spectacol în urlete, ce ne făcea pe toţi copiii să ne turcim în faţa odăii sale, s-auzim cum geme şi ţipă, ca muşcată de şarpe: „Pinje, pinje, pinje!". Ce era de împins, nu pricepeam defel, dar, deranjaţi de încetarea comenzii, ne-apucam cu toţii să vociferăm în cor la uşa ei: „Pinje, pinje, pinje", până când nebuna se repezea afară, aruncând după noi cu ce-avea la îndemână. Ei bine, cu toate insistenţele, Dan n-apucase să împingă şi el la vagonet. Mort-copt, trebuia să facă ceva mai aparte, să crească în ochii ei. Cum, între altele, la magazinul unde era angajat se vindeau şi cămăşi verzi cu diagonalele de piele, fu de-a dreptul încântat când patronul, un macedonean cu-n cap cât o baniţă, îl înzestră c-o jumătate de uniformă, la care urma să i se mai alăture o pereche de nădragi negri.

– S-o porţi cu cinste, Vasilică, şi să te apropie de vlăstarele ţării, singurele suflete curate care mai pot scăpa ţara românească de năpârci.

Lui Cazacu nu-i povesti cum s-a repezit atunci să-i pupe mâna d-lui Caragheorghe – nedumerit de supuşenia lui blegoasă – şi nici de burzuluiala acestuia:

– Ho, ce te apucă? Învaţă să fi demn, adevărat camarad, cu înţelepciunea celui ce se ştie egal în drepturi, că n-om fi blestemaţi să rămânem orbi şi surzi la sufe-

www.dacoromanica.ro

rinţele oamenilor, cu grumazul aplecat în faţa trădătorilor de neam.

La drept vorbind, nici acum – după ce participase la mai toate şedinţele de partid – nu vedea mare deosebire între legionari şi comunişti. Observase de la început, de când băgase de seamă că în loc de „camarade" se spunea „tovarăşe". Unde-i diferenţa? Cât priveşte lupta împotriva asupritorilor, limbajul nu era diferit, şi unii şi alţii având ca scop fericirea celor mulţi. La întruniri nu lua cuvântul, dar în fiecare lună era lăudat c-a adus noi adeziuni. Într-adevăr, nu pleca de-acasă niciodată fără să se asigure c-are în buzunar câteva formulare, o simplă foaie cu puţine date personale, plus numele a doi tovarăşi ce-i recomandau primirea. Mereu aceiaşi: el şi Otto Cazacu, ultimul prea ocupat cu mici afaceri de misit, ca să-şi găsească timp de o atare corvoadă. Sau, cum îi plăcea să zică la un şnaps: „Mă Dane! Noi ne completăm de minune: teoria nu face doi bani fără practică, dar nici invers, când alergi cu picioarele fără schepsis. Hai noroc şi să îmbătrânim sănătoşi!" După care nu uita niciodată să adauge: „Şi fii mai departe cu ochii pe maimuţă!"

La ce maimuţă se referea nici până azi nu ştie, dar îi era ruşine să întrebe, să nu-l creadă prost. În rest, trecea neobservat. Nimeni nu se agăţă de el, nici dânsul de careva. Doar Herşcu îl mai lua peste picior,

www.dacoromanica.ro

când pe Dan îl fura gura pe dinainte, apropo de evrei.

– Bini-ar fi să taci, gogoşarule: ieri verde, azi roşu.

– Vezi să nu fie şi invers!

– Tot ci si poate, că nici Hitler n-o vinit din senin, numa' c-atunci om fi oale şi ulcele. Important îi să ni ferească Dumnezeu di mizerie, singura care ridică rahatu' la suprafaţă.

Cum discuţia alunecă iarăşi pe vechiul făgaş, profesorul Pavelescu simţi nevoia să-şi reia vorba:

– Şi ţi se pare c-o pornirăm pe drumul fericirii?

– Di undi vrai să ştiu?! Nu sunt Mafalda. Sigur îi c-am plecat în marş cu stângul. Nu mă refer la politică, vai di mini, că nu-s în branşă. Numai că ziua bună să cunoaşte di dimineaţă. Ia zi-mi mata cu ci s-a recomandat noul regim?... Aşa, cu civa mai important! Ai să spui: „cu stabilizarea", schimbând la fiecare individ o sumă maximă de trei milioane, contra o sută di lei, indiferent dacă unii au vinit la comisie cu saci de bancnote şi alţii cu căţiva păduchi.

– Vax!

– Eu nu zic altfel, numai că, iată: au trecut aproape cinci luni şi nu s-a schimbat nimicuţa. Săracul tot sărac a rămas. Ci mă încălzeşte că s-o scuturat punga bogatului? Di la care, să fim drepţi, mai împrumutam

www.dacoromanica.ro

un gologan, mai vedeai o danie, când vântul fluiera prin buzunare. Repet întrebarea: cu ci s-a recomandat noul rejim, cu ci s-a lansat pe piaţă? Hai zi c-ascult!

Cum toţi se uitau ca viţelul la poarta nouă, neştiind ce vrea ovreiul de la ei, aşteptară să vorbească tot Herşcu, căruia îi mergea gura ca o moară, de i se răcise de mult ţuica fiartă, în care mai mult îşi muia buzele decât să soarbă.

– Am să vă amintesc tot iu: cu desfiinţarea caselor de toleranţă. Da, da, nu rădeţi că nu-i di glumă. Adevărată catastrofă naţională, care riscă să transforme totă ţara într-un burdel. Dintre toate vietăţile pământului, sula – despre care fu vorba – este cel mai periculos animal, o fiară pe care n-o poţi înlănţui cu forţa, di la comuna primitivă pănă-n ziua di azi. Fără toleranţă, n-ai cum s-o ţii în mănă.

– Ba ai s-o ţii, Herşcule, că n-ai încotro.

– Asta să fie grija ta! Mai bine gândeşte-te la tine, piţigoiule. Ti certai cu nevasta? Să fie sănătoasă; fugeai la dame, nu la tribunal. Bini să am dacă ti mint: di-aş fi tănăr, m-aş face avucat ş-aş trăi doar din divorţuri. Măine-poimăine fii-tu împlineşte o vărstă; ci-o să facă? Dă iama-n colege, în muieri măritate, ori se serveşte singur? Practic, s-o dat drumul la violuri, la ci vrai şi ci nu vrai.

www.dacoromanica.ro

– Herşcule, nu duce tu grija curvelor, că meseria-i de aur, nu dispare peste noapte, cu tot tacâmul ei: de sus în jos, pe din faţă, pe din dos, Doamne cât e de frumos!

– Eu nu ti contrazic, da' nici tu să uiţi că dac-un singur soldat îi garnisit cu păduchi, întregul pluton să scarpină, din zori până-n noapte, tot de sus până jos, absolut nesănătos. Na, ţi-o zic şi eu în poezie, ţi-o zic cu dor, ca s-o ţii minte uşor. Profesia asta futăcioasă – alminteri anevoioasă, căci presupune mai mult decât cere Biblia: să trăieşti din sudoarea frunţii, nu şi din altă parte a corpului –, era supravegheată. Să ni ferească Dumnezeu când cuplăraiul ăsta se va revărsa care încotro, într-o curvăsărie generală, ca o molimă.

Herşcu Rudel ştia ce zice. Mai puţin că lucrătoarele în cauză aveau să fie oarecum reciclate, după prestarea unor rapide cursuri de croitorie. La începutul lui 1949, începuse la Bucureşti construirea unei mari fabrici de confecţii (APACA), ce-şi va deschide porţile după 1 Mai al aceluiaşi an. Ce tivuri aveau să mai tragă fetele după terminarea programului de lucru, ţinea strict de vrerea lor, ca la banul Ghica, pe bani sau pe ochi frumoşi. Oricum, noua carte de muncă le scutea de grija săptămânală a vreunui control medical, în comparaţie cu vechile condicuţe, mai riguroase în privinţa obligaţiilor. La ieşirea din schimb,

www.dacoromanica.ro

clienţii continuau să le aştepte la poarta fabricii, ochii fugind adesea şi pe de lături, ceea ce comporta riscul de a se alege şi c-o geantă în cap, de la vreo croitoreasă neconvertită.

– Măi Rudel – sau mai bine Ştrudel, că tot v-aţi schimbat numele –, se băgă în discuţie domnul Alexandescu, frizerul de pe Dragoş Vodă. Lasă păduchii... Ca să pricep unde baţi, spune-mi tu, ca ovrei cinstit ce te afli: de fapt cu cine ţii? Eşti regalist, comunist, ţărănist sau liberal?

– Dacă zici că-s cinstit, am să-ţi spun. Înainte de a fi orice, ovreiu-i ovrei. Pi deasupra, ori pi didisubt, ovreiul poate fi orice; el n-o ţine însă langa de florile mărului, cu nimeni şi cu nimic. El nu face altceva decăt să se **adapteze** continuu. Ai reţinut accentul?! Aşa o rezistat cinci mii de ani, alminteri îl lua dracu'. Eşti mulţumit?

La drept vorbind, de voie sau de nevoie, mai toţi ne aflam într-un proces de adaptare, horă îndrăcită, jucată sinistru în spatele Armatei Roşii, fixată în centrul Europei. Paradoxal, supunerea şi răzvrătirea erau forme de interpretare ale aceluiaşi scenariu, scris şi parafat de triumviratul ruso-americano-englez.

Ce mai conta cu ce începuse construirea democraţiei populare, câtă vreme predicţia lui Herşcu se împlinea cu fiecare act de

www.dacoromanica.ro

guvernare, după adoptarea noii Constituţii din primăvara lui 1948?! Mulţi dintre noi deveniserăm mai republicani decât Leonida lui Caragiale, volintiri în numele generaţiei de sacrificiu, declarată ca atare pentru fericirea urmaşilor. Tichia noastră de mărgăritar, că-n rest ne procopsiserăm.

Negustorimea Oborului, clasă mijlocie, n-a perceput şocul naţionalizării băncilor, marilor uzine, după cum n-o cutremurase nici luarea moşiilor şi împărţirea pământului. Cu atât mai puţin pălmaşii, pomeniţi peste noapte cu vile la munte şi la mare, confiscate şi date în folosinţa întreprinderilor şi instituţiilor pentru concedii şi excursii. În plus, un costum, un palton, o pereche de pantofi sau de bocanci, căpătaţi pe cartelă, păreau să le împlinească nevoile imediate, fără să-i deranjeze norul colectivist al uniformizării. Pentru omul de rând, o zicală biblică fusese răsturnată: Domnul a luat, Domnul a dat, fie numele Domnului binecuvântat!

Nu acelaşi lucru se petrecuse cu bănăretul. Pe comercianţi, stabilizarea monetară îi lovise din plin. Rămăseseră cu mulţi bani lichizi. Din ei, puteau schimba prea puţin, de unde târgul din spatele cortinei, cu cei care n-aveau nici măcar suma stabilită de lege. Se împărţeau bani în

www.dacoromanica.ro

stânga şi dreapta, cu tocmeala: „Îţi dau, îmi dai: jumi-juma".[2]

În toate afacerile serioase, moneda forte rămânea: „cocoşelul", ban de aur, cu chipul lui Napoleon, având la data emisiei valoarea a 20 de franci. Clandestin, pe piaţă mai circula o monedă similară, bătută după război în România, cu aceeaşi putere. Bine pentru cei care aveau cocoşei la sarsana, dar şi mai bine când lipseau la percheziţii. Nu de alta, dar, rostogolindu-se dintr-un buzunar într-altul, nu totdeauna se aflau la posesori, ci şi-n memoria turnătorilor de serviciu sau voluntari, mânaţi mereu de acelaşi impuls patriotic: „Să se sature, 'tu-i mama lui, că eu n-am niciunul!" Negustor cinstit, tata îşi depusese agoniseala într-o casetă de valori la Banca Naţională, aşa că la naţionalizare oftase o dată şi bine, fără să poarte de-atunci povara vreunui aur dosit. Doar uneori, când grijile îl încolţeau, mai da vina pe bătrânul Sarchisian, tatăl lui Ionel Roşu. La bancă, scorţos, armeanul nu-şi scotea nasul din hârtii, dar ca vecin de cartier se dovedea sociabil:

---

[2] Mai isteţi se dovediră slujitorii altarelor, ale căror parohii dispuneau de cimitire. Peste noapte, chitanţiere întregi fură completate cu numele enoriaşilor ce nu se îngrijiseră până atunci de asigurarea ultimului lăcaş, banii, deveniţi fără valoare, fiind vărsaţi la protoierie, ca proveniţi, chipurile, din vânzarea locurilor de veci. Gropile rămâneau însă în posesia popilor, ca o investiţie sigură în inevitabilele înmormântări.

www.dacoromanica.ro

– Trăim vremuri grele, nea Gheorghiţă! Se schimbă calimera peste noapte. Banul trebuie ocrotit, nu lăsat de izbelişte, mai ales când inflaţia îl devalorizează de la o zi la alta. Când pleci la piaţă cu milioane de lei în buzunar, te aştepţi ca mâine-poimâine să nu-i poţi socoti. Trebuie băgaţi în ceva durabil.

– În ce, domnu' Sarchisian? Că până mai ieri cumpărai pământ, că ţărâna nu intră la apă, dar acum cu cât ai mai mult, cu atât eşti luat la ochi.

– De pământ vom avea oricum parte; ne-ajung doi metri. Nu-i o soluţie. Mă uit însă la Segal, arendaşul podgoriilor lui Bădărău. Tot ce câştigă bagă în pietre preţioase şi-n aur. „Cu câteva pietricele, pitite în dublura curelei de la pantaloni, treci liniştit mări şi oceane, fără teama hoţilor şi-a vămilor. Banu-i ochiul dracului şi bancnotele se-aprind la prima scăpărare de chibrit!" spunea celor apropiaţi.

Pe podgorean tata îl ştia încă de pe vremuri bune, când ieşeanul poposea la „Trocadero", mânat de aceleaşi interese comerciale. I-l prezentase un negustor de cereale din Galaţi, pe nume Moglescu. Din pălăvrăgelile lor, mai interesantă era povestea rostită de Segal despre o doamnă care-i căzuse cu tronc la inimă:

- Timp de pierdut n-aveam, iar dorinţa mi-era atât de mare încât, înainte de a o

www.dacoromanica.ro

tenta cu ceva, trebuia s-o asigur de discreţie, că voi dispărea pentru totdeauna din lumea ei. Asta pentru că mai toate femeile cochetează în vis cu aceeaşi ispită, numai că, de cele mai multe ori, gândul li se destramă la lumina realităţii. Ca să le înţelegi răzvrătirea, nevoia evadării din colivia căsniciei, ar trebui să le vezi cât de lejer se întind în sălile de masaj, unde, despuiate, se lasă frământate de mâinile orbilor. Din aproape în aproape, aflasem că e măritată c-un funcţionar oarecare, iar vestimentaţia, deşi îngrijită, îi definea statutul financiar. De undeva trebuia să încep ca s-ajung la potou. I-am spus că regret enorm plecarea definitivă din România şi că mi-ar face plăcere să-i cumpăr ceva, oricât de scump, care să mă apropie de dânsa. Cu siguranţă că ochii mă trădau, pentru că răspunsul a venit mai repede decât m-aşteptam: „Aproape? Cât mai aproape? Atunci ia-mi o rochie cu 12 nasturi de aur!". Cum mă ardeau tălpile, m-am şi grăbit să-i dau cât pentru zece rochii, ca şi cum ne-am fi aflat la o partidă de poker, în care fiecare plusa, fără să-şi trădeze cartea. Văzând hârtiile albastre de-o mie, câteva clipe a şovăit să le ia, dar în cele din urmă le-a strecurat în poşetă, cu obrajii înroşiţi şi cu ochii în jos. De nasturi, urma să mă ocup a doua zi, după ce-şi va fi ales rochia pe măsură. Necazul era că revederea

www.dacoromanica.ro

avea să fie într-o duminică, zi când magazinele de bijuterii erau închise. Atunci mi-a venit ideea să folosesc 12 cocoşei, pe care i-am găurit c-un cui, în aşa fel încât o muiere să-i poată ataşa pe rochie, lăsând câte-un picioruş mai lung la cheutoare.

Cum cei din jur doreau să afle ce-a urmat, m-am ridicat de la masă – ca şi cum simţisem nevoia pisoarului –, fără ca tata să mă mai trimită pe-afară să văd dacă plouă. La întoarcere, am apucat doar sfârşitul poveştii:

– Cum să nu doresc s-o revăd?! Doamne, Dumnezeule!... Când cu greu ni s-au încrucişat paşii, nici n-a catadicsit să se uite la mine, darămite să m-asculte. A bombănit mai mult pentru dânsa: „M-ai minţit ca un ordinar! Spuneai că dispari, că te duci aiurea, cerşetorule!"

Cine-a dat şi cine-a primit, ar fi de cântărit. Mă gândesc, totuşi, că de bine de rău, Ştrulică Segal s-a ales cu ceva. Lasă că isprava îi rămânea pururi în minte, să-i legene bătrâneţea. În schimb tata, pentru cocoşeii din casetă, s-a ales doar c-un bon de la bancă, ş-ăla rătăcit, căci astăzi, când ţiganii s-au prezentat in corpore să-şi ia salbele confiscate, mie mi-a rămas să număr stelele de pe cer.

„Cine are o să mai aibă!" se încurajau adesea negustorii între ei şi fiecare încerca

www.dacoromanica.ro

s-o ameţească într-un fel sau altul, să nu stea degeaba. Nu mai departe, tata se întovărăşi cu un Tacorian, de pe Romană – ce ţinuse până atunci un magazin de electrice – şi cumpărară o camionetă „Ford", cam chinuită, în stare, totuşi, să transporte greutăţi până-n trei tone. Partenerul ştia să conducă maşina, încă de pe vremea când avusese un „Ford cu mustăţi". I se spunea aşa că acceleraţia era plasată în centrul volanului, precum două ace de ceasornic. Tata robotea ca ajutor de şofer, dirijând încărcarea şi descărcarea camionetei, de regulă dărâmături de la bombardamente, dovedindu-se util şi la împinsul ei, când se încăpăţâna să nu plece la automat. Munceau de dimineaţa până seara, câştigând binişor. În plus, înscriindu-se în Federaţia Generală a Meseriaşilor din R.P.R. – cu carneţel roşu în buzunar, care le atesta profesiunea de „cărăuşi", cu plata cotizaţiei la zi –, o zbugheau din câmpul minat al luptei de clasă, unde niciodată n-aveai siguranţa că nu se trage şi din spate. Din banii economisiţi, mai cumpărau câte un cocoşel, că nu se ştia ce zile vor veni. Schimbul de monedă îl făcea Tacorian la un conaţional de pe Calea Moşilor, fotograf, cu atelier situat între staţiile de tramvai Făinari şi Ardeleni. În curtea lui – lungă cât o zi de post, că dădea tocmai în Episcopul Radu –, se strângeau armenii cu magazine

www.dacoromanica.ro

de pielărie şi jucau barbut pe sume mari, fumând şi bând cafele întruna, din căni răsfăţate cu rom sau coniac, urmate de baclavale sau trigoane aduse calde de la cofetăria fraţilor Dima, lipită de curtea amintită. Babaroase se jucau şi la „Violeta", cafeneaua de lângă cinematograful „Splendid", pe-o masă de biliard, unde patronul se cocoţa pe şezut, luând caniotă câte 10% după fiecare mână. Se juca la vedere, după cum tot acolo mişunau şuţii de pe tramvaie, care se plimbau lejer printre mesele cu table, dispuşi să-ţi vândă o „capsă" sau vreo „moară", ceea ce în argoul lor se traducea prin „stilou" sau „ceas". Când „moara" se anunţa a fi „roşie", era clar că băiatul prăduise un ceas de aur.

Visling, comisarul-şef al Circumscripţiei a 5-a de poliţie, cu sediul pe Episcopul Radu, era la curent cu ce se întâmpla acolo. Mai mult decât atât: făcuse pact cu „meseriaşii", favorabil ambelor părţi. Îi convocase pe vreo douăzeci la secţie, nu cu vreun înscris, ci printr-un agent ce se vântura la rându-i prin cafenea:

– Băieţi, ne ştim, fără să ne cunoaştem. Amor de la distanţă, în favoarea voastră: eu nu pot trăi fără personalităţile voastre, iar voi aţi fi bucuroşi să nu exist. Buuuun! Nu mă supăr şi vă înţeleg: trăim vremuri grele şi fiecare trebuie să mănânce-o pâine. Albă sau mai neagră, în funcţie de zulă şi capaci-

www.dacoromanica.ro

tate. Băgaţi însă la deblă: eu nu iau nimănui bulca de la gura; aud şi văd doar ce vreau. În principiu, nu mă interesează micile găinării că, dacă le iau în serios, pierd găurile mari. V-aţi cuibărit la „Violeta": cafea-cafea, băuturică-băuturică, biliard-biliard, cu tacuri rupte la caft, table-table, bune şi ele la şucăr, barbut-barbut, uneori cu babaroase plumbuite, cărţi de joc curate sau măsluite, piaţă liberă cu lucruri manglite, cămătăreală-cămătăreală, gagici-gagici, bune să-ţi mai treacă de urât pe canapeaua orbului din fundul curţii, peşti ca-n acvariu, gata să-ţi plaseze-o prospătură, cu sculament şi gândăcei în acelaşi preţ, căldurică iarna, umbră vara, trai pe vătrai; nu moare nimeni de foame, că băieţii te mai ajută la nevoie c-un covrig şi c-o ţigară, mai ales când te întorci de la pârnaie, başca agenţi de poliţie care mizează şi ei pe-o mână sau alta, fără să guiţe. Să tot zaci aici până la pensie, când ieşi din meserie cu picioarele-nainte. Buuuuun! Aţi avut vreo dandana cu mine, vreo neînţelegere?

– Nuuu!

– V-am cerut eu ceva să nu văd, să n-aud?

– Nuuu!

– Ei bine, tăticu', acum vă cer. De azi aveţi de ales: ori căcă, ori căcă! Una din două!

www.dacoromanica.ro

Şi cum toţi holbară ochii la comandant fără să priceapă nimic, luă după birou o nuia lungă şi se întoarse spre peretele din spate, pe care era întinsă harta oraşului. Plimbă apoi băţul pe margini, mângâind liniile de centură ale Capitalei, cu toate comunele suburbane!

– Uitaţi-vă şi voi ce mândreţe de oraş. Rupi o pereche de pingele, dacă te-ai încumeta să-i baţi uliţele. O zi nu-ţi ajunge să-l calci nici pe bicicletă. Şi-uite ce mică-i circa 5-a, pe ditamai hartă: cât un puişor de găină. Facem o înţelegere: pe mine nu mă interesează unde „lucraţi" în Bucureşti – sau în afara lui, în ţară sau Europa –, dar am pretenţia ca în mahalaua noastră să fiţi lorzi, curaţi ca lacrima. Asta-i prima condiţie. A doua: să nu operaţi pe liniile de tramvai 1 şi 11, de pe Calea Moşilor, 17, de pe Viitor, ori pe autobuzul 44. Atenţie! Pe tot circuitul lor, fiindcă, oricum, chiar dacă lucraţi pe traseul Sfântul Gheorghe-Colentina-Andronache, ori Tei-Viitorului, reclamaţiile se sparg şi-n capul meu, că omu' nu ştie între ce staţii i s-a dezumflat buzunarul. Respectaţi pactu', e bine. De nu, închid cafeneaua şi pun binoclu' pe voi. Înţeles?

– Da, don comisar, se grăbi să răspundă Dorel Dârlă, o huidumă de om, care, zicea lumea, în tinereţe ar fi rezistat şase runde-n

www.dacoromanica.ro

ring cu Moţi Spacov, unul din greii vestiţi ai boxului interbelic.

Nu ştiu de ce i se mai spunea şi Jidanu, dacă era sau nu evreu, cert e că nimeni nu sufla o vorbă-n faţa lui. Cu pumnii stingea orice scandal, fără ca vreunul dintre certăreţi să cuteze a-l atinge c-un deget. În cafenea era recunoscut ca mâna de fier a patronului, îndeosebi la jocurile de noroc, unde nu admitea şmecherii între ai casei. Trăia între hoţi, dar nu-i urma în fărădelegi. Zece poliţişti nu făceau în ochii lor mai mult ca Dorel. Aşa se şi explică de ce,]n final, comisarul Visling socoti de cuviinţă ca lui să-i înmâneze lista străzilor cuprinse în perimetrul circumscripţiei, s-o cerceteze şi s-o întipărească în mintea clienţilor. Nu se despărţi însă de interlopi, înainte de a le atrage atenţia:

– Era să uit: şi nu vă mai daţi poliţişti că vă sparg!

– Noi, poliţişti?

– Da, da! Agenţi de moravuri. Doi dintre voi aţi intrat la „măicuţe", pe Vaselor, jos, la subsol, vizavi de plăcintărie, unde lucrează două paraşute: o blondă şi-o brunetă. Băieţii s-au pus pe treabă, fără sfanţ în buzunar, până când, sanchi, a venit peste voi „poliţia", alţi derbedei, care s-au recomandat de la uşă c-o monedă austriacă. Unul dintre „clienţi" a pretins să se legitimeze, şi s-a dus să „verifice" personal cine

www.dacoromanica.ro

ştie ce abonament de tramvai i s-a arătat. Ghemuite de frică, proastele au înghiţit găluşca, mulţumite că v-aţi dat prieteni de demult. Le-aţi mâncat şi băut tot ce-aveau în răcitor, după care „prietenii" s-au cărat şi-au rămas „agenţii" să se uşureze şi ei. Vreţi şi nume?

Dintre toate anchetele, pe comandantul secţiei de poliţie îl interesau doar aurul şi cocotele de lux, nicidecum femeia-taxi, accesibilă la doi mici şi-o sticlă de vin. Dama de cârciumă era deliciul unui subcomisar, Eugen Mision, o mortăciune care, cândva, va fi fost şi el bărbat, dar acum se mototolise la faţă precum scopiţii. Când îi dibuia meteahna, se infiltra mieros c-o şampanie în „altarul" ei, la o vorbă şi-o ţigară, pentru ca, pilită, s-o aşeze de-a buşilea pe covor, s-o admire goală de departe – chipurile, ca pe-o leoaică –, dacă de aproape tot n-avea rost. Apoi, după ce-i da ocolul, şuierând ca şarpele la ugerul vacii, îi repezea un picior în fund, cu grija ca şpiţul pantofului s-ajungă la destinaţie. Urletul femeii era acoperit de ţipătul scapetului, ce-şi declara victorios misia de poliţai.O singură dată o femeie le răzbunase pe toate, când, la plecarea sticletului, a răsturnat pe el o oală de noapte, după ce dosise ce era de ascuns, din lipsa canalizării.

www.dacoromanica.ro

Nu! Visling era un poliţist rafinat. Pentru el, femeia şi aurul aveau aceeaşi valoare, mai ales când erau puse pe talerele aceluiaşi cântar. O damă de lux îl introducea în sfere necontrolabile, nu în forfota cârciumii, fiind o ureche şi-un ochi bine infiltrat. După cum o simplă monedă de aur, rostogolită-n întuneric, te putea duce la un tezaur. Ştia să cultive relaţii cu toţi care, prin poziţia lor, cvasi-verticală sau orizontală, îi erau de folos. Din pricina asta un bulibaşă sau o femeie frumoasă intrau în cabinetul lui ca-n propria lor casă, sub aura serviciilor reciproce.

Când Tacorian veni cu ştirea că Asadur a fost arestat, mulţi oboreni au amuţit. Cine nu schimbase la el cocoşei? Mai mult decât sigur că pe drumul întunecat al banilor armeanul nu era decât o haltă. Se zvonea că la percheziţie fuseseră găsite vreo 40 de monezi. Prea multe pentru buzunarul lui, prea puţine pentru poliţie, care spera s-ajungă la o teşcherea babană.

Pentru Visling, ancheta era un adevărat spectacol, el asumându-şi regia, în cele mai mici detalii, cu grija de a urca pe scenă în ultimul act. Şapte zile l-au ţinut pe Asadur la răcoare, fără să-l întrebe de mamă, de tată, de nevastă şi copii, de bani şi fotografii. Stătea izolat într-o firidă a pivniţei, în care abia intrase un pat de campanie,

www.dacoromanica.ro

acoperit c-o saltea de paie, şi-un hârdău. Un bec murdar risipea o lumină galbenă, numai că se aprindea şi se stingea fără nicio noimă. Uneori lumina se întrerupea ore în şir, alteori scăpăra enervant la intervale de minute. Amărâtul ajunsese la concluzia că-i o defecţiune tehnică, fără să-i treacă prin minte că-i o şicanare intenţionată, menită să-l scoată din ţâţâni. Prin vizeta unei uşi de metal, i se dădea o bucată de pâine drămuită, niciodată de aceeaşi mărime, de asemenea apă, „meniu" variat cu boabe de porumb fiert sau, dimineaţa, c-o zeamă neagră, vâscoasă, în loc de cafea. După ea îşi număra zilele petrecute în subsolul circumscripţiei, că altminteri n-avea niciun reper temporal. Din acelaşi beci, dar mai departe de celula lui, se auzeau zgomote înfundate de lovituri şi ţipetele unui schingiuit. Prăpăditul urla atât de tare, încât „meseriaşii" simţiră nevoia să folosească un difuzor, dat la maximum, aşa că fotograful abia mai putea desluşi zbieretele nefericitului. Târziu, după oprirea muzicii, i se desluşeau doar gemetele, implorându-şi mama şi pe Dumnezeu să-l ajute.

Asadur se minuna cum toţi armenii lui nu izbutiseră să-l elibereze, când el însuşi intervenise la Agopian de pe Dragoş Vodă să scoată din beci pe un ţigan care furase din casa unui blănar – Bărbulescu, de pe Mihai Bravu – două salbe cu 24 de icusari

www.dacoromanica.ro

şi mahmudele, după ce tot el i le vânduse. Adevărat că monezile, ca şi ducaţii austrieci, aveau circulaţie legală, dar – la urma urmelor –, tot de aur erau. Important e că-n final toată lumea a fost mulţumită, a rămas cu ceva: comisarul c-o salbă, omul lui Agopian cu alta, blănarul cu promisiunea comandantului că-i va face rost de una la fel – dar să i-o descrie perfect –, iar hoţul în libertate. Pace-pace, între-atâtea dobitoace.

Şi-acum: nimic. Nici măcar un pachet cu schimburi şi hârtie de şters la fund, c-ajunsese bietul om să rupă din izmene, să-şi procure o zdreanţă necesară. Drept e că, fără să ştie, veniseră pe uşa din dos doi prieteni la circă, dar inutil, căci răspunsul rămânea acelaşi:

– Noi am executat doar arestarea, mai departe călătorului îi stă bine cu drumul.

– Cine l-a preluat?

– Parcă voi nu ştiţi?!

– Nu!

– Haidade! Atunci luaţi-o după miros. Oricum, anchetele cu aurul durează. Regula e ca omul să scoată capul când intră alţii în locul lui, că banul, ca şi curva, trece din mână-n mână, ca să nu-i zic altfel. Acum e în perioada de meditaţie, când trebuie să-şi aducă aminte cât, când şi de la cine are cocoşeii. Cât mai exact, ca, la rândul lor, cei care i-au vândut să-şi amintească de unde i-au cumpărat. Daraveră mare: pleci de la

www.dacoromanica.ro

Bucureşti ş-ajungi la Oradea sau Ciorogârla; te desparţi de un biet fotograf ş-ajungi la ditamai bogătanul. E un fel de *perpetuum mobile* – ca să mă exprim mai savant, c-am liceul la bază ş-am halit ceva istorie şi fizică – e un principiu care face ca materia s-alerge întruna de nebună, deopotrivă pentru civili şi poliţişti. E clar?

Aici era nenorocirea: totul le era prea clar. Nu de istoria şi fizica inspectorului de poliţie se temeau, ci de-o posibilă invitaţie la secţie, „cu buletinul de populaţie, pentru relaţii".

Lui Asadur îi crescuse barba de ziceai că-i popă. Din izmene îi rămăseseră nişte franjuri, încât mai avea puţin şi rămânea doar cu elasticul pe burtă. La capătul răbdării, se adresă unui paznic:

– Dom'le dragă, pe mine m-au uitat de tot. Nu pricep ce se-ntâmplă. 'Nebunesc, nu altceva!

– Băiatu', habar n-am. Ba să-ţi spun drept, ca individ, nici n-apari în registru' arestului. Ce-ţi dau de mâncare mai ciugulesc de la alţii, ca şi băieţii din şchimb.

– Atunci fii bun şi întreabă şefu'.

– Eu nu întreb niciodată şefu'; el mă întreabă pe mine. Hai, gata! Mucles! – după care trase vizeta.

Din când în când, vaietele anchetelor din beci continuau să se audă, mereu pe

www.dacoromanica.ro

fond muzical, până într-o zi când, neobişnuit, se auziră două focuri de armă. Ele curmară şi muzica, după care niciun vaiet, nicio „maică-măiculiţă", niciun „ajută-mă, Doamne".

Pe la prânz fotograful fu adus în biroul lui Visling, care tocmai se grăbea să plece.

– Ascultă, armene! De afacerea ta mă ocup eu. Din păcate, n-am timp şi mâine plec departe. După cum te văd, nici tu n-ai vreme s-aştepţi. Scurt: îmi spui de unde ai cocoşeii şi zbori acasă. Declari azi, pleci azi, nu, mai amânăm zece zile pân' mă-ntorc. Nicio grabă, fiin'că până la urmă tot ne înţelegem. Deocamdată te las cu dânsul în birou; ai hârtie, creion, tot ce-ţi trebuie, chiar şi ţigări, să-ţi aminteşti, bob cu bob, numele celor care te-au împins aici. Înţeles?

Asadur prevăzuse întrebarea asta şi clocise în cap tot felul de răspunsuri. Ştia perfect nu doar cine-i vânduse cocoşeii, dar şi pe cei vânturaţi în timp. Tot meditând la ce va spune, îi vedea pe cei pe care i se va cere să-i denunţe – prieteni buni, unii din copilărie, vecini şi cunoştinţe din cartier, câţiva cu stare, majoritatea scăpătaţi –, le vedea nevestele şi copiii, mulţi dintre ei trăind de pe urma unui singur salariu. Excludea posibilitatea trădării, dar în acelaşi timp îl îngrozea gândul că n-ar rezista la bătaie, inevitabilă în cazul refuzului de a colabora. Prin minte îi treceau păţaniile

www.dacoromanica.ro

celor care gustaseră din dulceaţa instrumentărilor şi îndruga aproape morbid replica lui Costel Cârnu, client vechi al codului penal:

– La poliţie, singura scăpare e să-l iei pe „**nu**" în braţe şi s-o ţii aşa până-ţi dă drumul. Altfel calci pe bec. De bătut oricum te bat; degeaba îi spui de la început tot ce ştii, că de mardeală nu scapi: cu cât văd c-ai cedat, cu atât te bumbăcesc să afle mai mult. De regulă, prima labă-i groaznică; vine ca un trăsnet – fulger şi tunet la un loc –, cu rostul să te întrebi: „Doamne, dacă prima palmă m-a scos din ţâţâni, ce m-aşteaptă în continuare?". Greul e să rezişti la primele buşeli; într-adevăr, ele te dor, dar te şi anesteziază; celelalte lovituri aproape că nu le simţi.

Repeta vorbele întruna şi, pe măsură ce-i răsunau în creier, se hotărî să nu divulge pe nimeni. Şi, totuşi, o explicaţie trebuia dată... Cocoşeii erau cocoşei, nu purici aduşi de pisică-n casă. Ideea salvatoare îi veni în clipa când îşi aminti de Jiry Maşek, un fost ofiţer care, în 1939, la ocuparea Cehoslovaciei, se refugiase în România, unde-şi întemeiase un cămin. Bun meseriaş, şi-a încropit un atelier mecanic pe Precupeţii Vechi, pe cât de modest, pe atât de căutat. Numai că, după zece ani de România, acum zdruncinată din temelii, se hotărâse să se repatrieze la Praga cu întreaga familie.

www.dacoromanica.ro

Înainte de-a emigra – eveniment ce se petrecuse c-o săptămână în urmă – cumpărase chiar de la el o motocicletă, un T.V.N. de 250 cm, urmând ca actele să le perfecteze ulterior. Numai că, lucru adevărat – precipitarea plecării anulase întocmirea documentelor. Dintr-odată, planul depoziţiei prinse contur: napoleonii i-a cumpărat de la Jiry Maşek, care i-a mai lăsat şi-o motocicletă spre vânzare. Aşa că Visling n-apucă să iasă pe uşă, când Asadur se grăbi să-i comunice:

– Domnule comisar, n-am ce nume să trec pe listă; cocoşeii i-am cumpărat recent de la domnul Jiry Maşek.

– Din Bucureşti, din România, din Europa sau de pe Lună?

– La o zvârlitură de băţ; pe Precupeţii Vechi, colţ cu Ardeleni.

– Mergem să-l vizităm împreună sau trimit după el?

– Cum hotărâţi dumneavoastră.

– Zic să-l invităm aici, că te văd cam şifonat şi nebărbierit.

Spre seară, când Asadur a fost adus iarăşi în biroul comandantului, acesta stătea aplecat peste un vraf de hârtii, cufundat în tăcere. O singură dată îşi ridică ochii, privindu-l ţintă:

– Om de treabă Jiry Maşek: fiinţă delicaaată, inteligeeentă, o plăcere să stai de

www.dacoromanica.ro

vorbă cu el; ceh de-adevăratelea, oberdomn, nu ca românul nostru care-o suceşte, te îmbrobodeşte, popa prinde peşte, Doamne miluieşte! Cavalerul tot cavaler! Şi-a luat toată răspunderea, fără să crâcnească. Ce zici, armene?

O clipă, lui Asadur îi fulgeră gândul că Visling a pus ochii pe napoleoni şi că dă afacerea la fund. Băiat deştept: nu există nicio plângere, „acuzatul" e plecat din ţară, să tot vadă ce va face cu el când se-ntoarce, dacă se-ntoarce, pe discreţia mea poate conta, ce treabă ar avea cu mine? Dar dacă se joacă de-a pisica şi şoarecul? Ovreiu-i dat dracului şi poate chiar acum îl cercetează pe calea ochilor. Dacă aşa stau lucrurile, armeanul îl avea în buzunarul de la vestă. După ani de antrenament, o partidă de poker jucată de Asadur era un regal: niciodată nu i se putea citi pe faţă nimic din bucuria sau tristeţea cărţilor din mână. De-avea patru aşi sau doi şeptari, mutra-i rămânea aceeaşi. Inexpresivitatea şi-o „trăda" cu discreţie doar când dorea să te pună pe-o pistă greşită. Astfel că intră lejer în jocul comisarului:

– Slavă Domnului, am scăpat de-o grijă. Ce păţeam dacă amărâtul nu recunoştea? Prinde orbu', scoate-i ochii! Om de treabă? Delicat? Lord, dom'le comisar, casaţie totală.

www.dacoromanica.ro

Fu întrerupt de şoferul circumscripţiei care, prin uşa întredeschisă, se adresă şefului:

– Don comisar, eu plec la morgă!

Visling îşi frecă o clipă bărbia, se uită-n ochii armeanului şi ordonă scurt:

– Nu pleca! Deocamdată. Mai stai zece minute.

Când s-a văzut încătuşat, Asadur n-a mai înţeles nimic. I se legaseră lanţuri de mâini şi de picioare ş-acum, zornăind, cobora anevoie scările ce duceau în subsolul clădirii, numai că, ajuns pe culoarul carcerelor, i se porunci să meargă mai departe, iar apoi să coboare alte trepte, vreo şase, spre-o uşă metalică, zăvorâtă ca o casă de bani. Trecându-i pragul, se pomeni într-un beci cu ziduri netencuite şi cu pământ pe jos, abia luminat de un bec gălbejit. Spre surprinderea lui, acolo fu desferecat, i se dădu o maşină de ras, săpun şi pământuf, un lighean să se spele, ba chiar şi lenjerie de schimb. Era clar că urma să plece mai departe; poate chiar acasă. Slabă speranţă, fiindcă, după ce-şi termină întreaga toaletă, cătuşele i se aşezară la loc. Când ochii se mai obişnuiră în semiîntuneric, observă că peretele din dreapta era ciuruit de gloanţe şi năclăit cu sânge. În aşteptarea comisarului, fu aşezat la zid, fără vorbe de prisos. Convorbire scurtă, cu pistolul în mână.

www.dacoromanica.ro

– Armene, tu hotărăşti: „a fi sau a nu fi“ – cum zice Hamlet, unchiul dinspre mamă al domnului Maşek, de la care ai salutări. Şi-ntr-un caz, şi într-altul, de la noi pleci curat: dosar n-ai, declaraţie nu ţi s-a cerut, bătaie n-ai luat; pleci boboc: spălat, călcat, o mândreţe de bărbat. Deci: ori te cari la nevastă şi copii, ori ai fost găsit împuşcat pe stradă şi dus la morgă, proaspăt bărbierit, fără urmă de violenţă. De tine depinde dacă te pui pe mâncare şi băutură, ori ţii companie tovarăşului. Şi arătă cu mâna în spate, fără să întoarcă ochii, adăugând: numai că răposatul şi-a luat papucii de bunăvoie şi nesilit de nimeni: era prea emotiv şi l-a lăsat inima încă de la prima discuţie amicală.

Abia acu zări Asadur, într-un colţ al beciului, o mogâldeaţă acoperită c-o pătură închisă la culoare, din care rămăseseră afară doi pantofi: unul cu şpiţul în sus, celălalt blegit într-o parte. Îl luă groaza şi se hotărî să spună tot ce ştie. Nu era de ales, că n-a înnebunit! Numai că, brusc, se gândi: „Dar dacă ovreiul joacă teatru? Cum să mă-mpuşte? Banii-s la el; de ce să mă-mpuşte? Ş-apoi şoferul îl anunţase că *pleacă* la morgă. În alte cuvinte, terminase ce era de terminat. Cum adică? Se căra la plimbare şi lăsa mortăciunea în pivniţă? Cu siguranţă, Visling e-n cacealma.“

– Spui?

www.dacoromanica.ro

– Mor degeaba, dom'le comisar, mor nevinovat. Vă jur că...

N-apucă să lege vorba, când un glonţ îi şi fluieră pe la ureche.

– Ăsta-i avertismentul legal. Alt cartuş nu-l stric de pomană!

Cu ochii ieşiţi din orbite, nenorocitul se aruncă la picioarele comisarului, cu aceeaşi jelanie

– Mor degeaba, dom'le comisar, zău, mor degeaba, vă faceţi păcat cu mine!

– Deci te-ai hotărât să ţii boreala-n tine... Te dai mare?... Balaur cu şapte capete?! 'Tu-ţi dumnezeii mă-tii de bandit!

După care se porni c-o ploaie de pumni şi lovituri de picioare, suportate în ţipete de fotograf, ca o binefacere, în timp ce domnul comisar continua să-şi verse năduful:

– Nu ştii nimic?! Nimic?! Nimic?! Nimic te fac, zdreanţă împuţită!

La buşeală veni şi „mortul" de sub pătură, urlând ca o fiară-ncolţită:

– Lăsaţi-l pă mâna mea, dom' comandant, că-i scot şi maţele pă gură...

– Scoţi pe dracu'! Mai curând o băşină de la un mort, decât o vorbă de la armean.

Trei zile s-a băut şi s-a jucat în curtea lui Asadur, de ziceai că-i nuntă. Păţania se rostogoli în toată mahalaua, în cele mai mici amănunte, modificată pe-alocuri în

www.dacoromanica.ro

funcţie de etnia povestitorului. N-avea cum să n-ajungă şi la urechea lui Herşcu:

– Eu? Vai di mini! Aş fi stat cu măinili-n buzunar în faţa comisarului, uite-aşa, ca Ştefan cel Mare, drept ca un stijar în vănt, fără bătăi di inimă suplimentară. Frică? Di ci să-mi fie frică? Putea să n-aibă livorver, ci mitralieră! Mi-era di-ajuns că-l cheamă Visling.

– Păi de! Corb la corb nu-şi scoate ochii.

– Ce să-ţi spun?! Atăţia bani să am căţi ochi di ovrei plăng fără ca un barosan din neam să scoaţ-o batistă. Chestia-i di principiu: un jidan nu-şi permite să nu se gândească la consecinţe, decăt dacă-i nibun. Ce căştig are s-omoare, hodoronc-tronc, un om care lui personal nu i-a făcut nimic? Lasă că Visling nu-i prost diloc. E un animal dăştept, dacă nu chiar inteligent.

– Care-i diferenţa?

– Cum să-ţi zic iu, ca să pricepi şi tu? Totu', absolut totu', se defineşte prin cumparaţie. Omu' di rănd, nu neapărat prost, apare-n lume, ca şi noi, din aceeaşi gaură, şi-o părăseşte, ca şi noi, tot într-o gaură. Unii în giulgiu, ca Hristos, alţii livraţi la cutie. Diferenţa îi că omul simplu alunecă prin viaţă ca un supozitor în cur: ziua de ieri, de azi şi de măine vin şi se duc fără să ştie di ci şi-ncotro. Omu' dăştept, dacă-i dăştept, nu-i niciodată la fel – chiar cănd face prostii mai mari decăt capul lui: azi-i

www.dacoromanica.ro

mai dăştept decăt ieri şi totodată mai prost decăt măine. Omu' inteligent, ehei, omu' inteligent vede şi mai departe, miroase ce va fi şi poimăine. D-aia zic că Visling nu putea să nu se găndească la urmări.

– Şi cocoşeii?

– Cocoşeii? Ci vrai să-ţi spun? Întreabă-l pe Jiry Maşek, nepotul lui Hamlet!

www.dacoromanica.ro

II. LEONARD

Plouă, nu plouă, „salonul" – cum figurează în vorbirea bătrânilor – e plin ochi. Majoritatea clientelei e de-a locului, cu mulţi băieţi fără de căpătâi, fie c-au abandonat şcoala, fie că nu şi-au găsit plasament după terminarea ei. Majoritate fetelor sunt până în 18 ani, fericite c-au fugit din ţarcul copilăriei, că-s domnişoare, bucuria lor şi a celor cu care se hârjonesc întruna. Altminteri, supărate când băieţii îs mai înfigăreţi şi mai triste când le lasă-n pace. Fraţii Grigoriu îşi şlefuiesc repertoriul în mers: cântă de dimineaţa până seara, răsplătiţi cu furia dansului din jur. De ei s-a lipit şi Leonard Brătescu, crescut într-o casă de artişti: Letiţia, sora lui, şi Dodu, soţul acesteia, sunt în trupa de la „Savoi", numai că el, mai mic în toate privinţele, a rămas contaminat de teatru, fără să fi urmat Conservatorul. În circumscripţie şi-a fixat rolul de regizor şi transpiră cu foc la repetiţii şi spectacole, purtând povara răspunderii asumate:

www.dacoromanica.ro

– Mă, neamule! Să ne-nţelegem: până la urmă eu tot pun piesa pe roate, dar şi voi trebuie să căscaţi ochii la mine, dacă vă place să fiţi artişti; aici nu merge s-o dai cotită: prima lege pe scenă, bagă la cap, e să nu dai din cur, când nu te f... nimeni; a doua poruncă, atenţie, întoarce sacul pe dos: să mişti din fund, dar numai la indicaţia regizorului. Shirley Temple şi Mikey Rooney, copii de geniu, n-aveau şcoli de specialitate; aia mică nu făcuse nici primara. Nimeni n-ar fi dat pe ei doi bani, dacă nu s-ar fi găsit un priceput care să-i observe. Ajutaţi-mă să vă observ şi eu!

Taică-su, un avocat respectabil, nu izbutise nici cu bune, nici cu rele să-l aducă în pragul bacalaureatului. Băiatul se simţea bine doar în preajma „căruţei cu paiaţe". Alerga după ea mai rău decât câinii legaţi cu funia, fericit să le fie sufleor, să tragă cortina sau să meargă după ţigări şi bere la rugămintea „colegilor". Cu ei colinda din cinematograf în cinematograf, unde, în pauzele dintre filme, se juca teatru de revistă, amestec de scenete comice, numere de iluzionism, muzică şi balet. Răsplata o primea la sfârşitul reprezentaţiei, când se strecura printre actori, în rândul doi, mulţumind spectatorilor, aplecat în unghi drept. Peste ani, nu uita să adauge:

– Să nu credeţi că mi-a fost uşor să joc alături de Iulian, Giugariu, Colea Răutu sau

www.dacoromanica.ro

Puiu Călinescu (prezenți, într-adevăr, pe scena cinematografelor „American", „Marna", „Splendid" sau „Volga").

De s-ar fi rezumat la teatru... Era sursa „bruiajului", gălăgiei continue, pus mereu pe şotii – ceea ce, în principiu, nu era rău deloc –, numai că râsul avea ca revers şi plânsul unui amărât, picat ca musca-n lapte în vârtejul hazului. De pildă, cu prilejul unei chermeze, se angajase să facă lumea să râdă-n hohote, printr-un număr fantastic de iluzionism. „Fachirul" se prezentă pe scenă, promiţând că va prepara, în câteva minute, un cozonac fără flacără. După ce-şi plimbă privirea peste asistenţă, ochi un grăsan c-o pălărie cu boruri largi, pe care îl invită pe scenă. Pentru a nu fi bănuit că umblă cu şmecherii, îl puse să verifice punga cu făină, zahărul şi ouăle. În plus, ca să nu se creadă că şi-a ales vreun complice, rugă să se ofere un voluntar din sală pentru asigurarea unui supracontrol. Zis şi făcut.

Degajat, vărsă liniştit în „mexicana" spectatorului juma' de făină, o litră de lapte, două ceşti de zahăr, mai sparse patru ouă şi se puse cu nădejde s-amestece maglavaisul. Aşeză apoi fulgerător pălăria pe scăfârlia proprietarului, după care se apucă să îndruge „formula magică", bolboroseală a câtorva cuvinte lipsite de înţeles, culminată – *Hocus, pokus, preparatus!* – cu ridicarea clopului de pe capul grăsanului.

www.dacoromanica.ro

Comandă miraculoasă, dar urmată de revărsarea fleoşcăielii pe faţa şi hainele prăpăditului, scandalizat la culme, în timp ce scamatorul îi implora clemenţa, dând vina pe ouă – care, chipurile, ar fi fost stricate –, dar şi pe individ, deoarece le-a verificat. Cum victima ţinea cu tot dinadinsul să-şi facă dreptate, alergătura de pe scenă dădu ghes hazului din sală, justificare supremă la spartul târgului:

– Care reproş şi cine mi-l face? Eu m-am angajat să distrez lumea-lume, nu şi pe nătărăii lipsiţi de umor. Au râs din toate băierile inimii şi-o vor face de câte ori o să îşi amintească! N-aveţi decât să-mi reţineţi, din ce n-am încasat, preţul unei pălării uzate, că şi-aşa nu se mai poartă, de-au înlocuit-o până şi guvernanţii cu şepcile surugiilor.

Altă dată, la fel. Fachirul, cu un turban cât o cloşcă-nfuriată, tăiase cravata unui spectator până la nod, de ziceai că trecuse la papion. Angajament ferm: o va reface cât ai clipi, cu mânecile suflecate, să nu se creadă că dispune cumva de-o cravată identică. C-o retezase de sus nu însemna nimic, dar, ca să i se aprecieze farmecele, se porni s-o toace în bucăţele, pe care le luă minuţios în antrepriză, de le făcu spaghete. Apoi, ca să îndepărteze orice suspiciune, coborî printre spectatori, rând cu rând, pentru verificarea deşeurilor. Ajuns în fundul sălii, iluzionistul

www.dacoromanica.ro

dădu semnalul convenit cu tehnicianul teatrului de a stinge complet lumina şi, *Hocus, pokus, preparatus*, dispăru în holul de la intrare, de unde valea! Cum să nu râdă oamenii, uitându-se la popândăii de pe scenă, rămaşi de planton în aşteptarea minunii de la Maglavit?

– Eu fac artă pentru artă, ca omul să mai uite de necazuri, dar mai trebui să câştig ş-un ban. *Les affaires sont les affaires!* [1]

Nu ştiu de unde se procopsise cu un teodolit stricat, cu care nu puteai măsura nici ograda unei case, darămite să bată la distanţă. Degeaba te chiorai prin lunetă, că lipsa unor prisme din interiorul ei te lăsa orb de-a binelea. Din aparatura instrumentului, doar stadia gradată, folosită pe verticală la măsurători, părea să-i justifice menirea. În noul travaliu, Leonard, pe post de inginer, beneficia de ajutorul a doi „topografi": Mimi Columb – altfel băiat, deşi prenumele era de fată –, cu sarcina să măsoare şi să tacă, Cornel-Şase-Luni, cu misiunea de a purta stinghia – mai înaltă c-un cap decât el – şi a deconspira „din greşeală" secretul misiunii. Toţi, Doamne, şi toţi trei cutreierau satele, cu precădere pe traseul Bucureşti-Giurgiu, ochind casele mai arătoase, gospodăriile demne de atenţie. În rest îşi vedeau de treabă în tăcere,

[1] Afacerile-s afaceri (fr.).

www.dacoromanica.ro

fără să intre în discuţie cu ţăranii sau să le ceară ceva. Numai că gospodarul care-i vedea rotind drăcia în jurul casei, obosit de stat cu braţele pe gard, intra în discuţie.

– Ce-i ăsta, neică?

– Ce să fie: un teodolit.

– Bine-bine, nume are şi pisica, da' la ce-i bun?

Când întrebarea era pusă lui Mimi, acesta, aplecat mai departe pe lunetă şi pe un caiet înţesat cu cifre, nici măcar n-o lua în seamă. De altfel ca şi Leonard, care, preocupat s-ajungă mai repede la cârciuma din sat, mormăia ceva în barbă. Mai vorbăreţ se dovedea a fi Cornel, bucuros să-şi arate ştiinţa, ca unul care, până mai ieri, nu ştiuse nici el de ce stă cu stadia în mână. Lasă că nici acum nu înţelegea ce zice dicţionarul, dar încâlceala cuvintelor se potrivea perfect cu aburirea ţăranului, care trebuia să înţeleagă doar vorbele de la urmă, adăugate special pentru el:

– Teodolitul e un instrument optic pentru măsurarea unghiurilor orizontale şi verticale, lunetă rotitoare, plasată în faţa obiectivului supus unei cercetări, potrivit planului de ansamblu.

– Adică?

– Cum să-ţi explic matale pe scurt?! Aparatul foloseşte la lucrări geodezice şi topografice!

– Nu mă lua cu d-astea, neiculiţă, că

www.dacoromanica.ro

nu-s popă. Meseria-i meserie, da' casa-i a mea. Ce-i de cercetat, frăţioare? Că secrete n-am!

Cum şi Mimi plecase după şef la cârciumă, Cornel – rămas la o ţuică şi-o brânzică în bătătură –, se scăpă c-ar fi vorba de-o cale ferată proiectată să treacă prin zonă. Ce şi cum, dar mai ales când, n-avea idee, că-i prea mic în daraverile ălor mari. Domnu' şef le ştie însă cu de-amănuntul.

În seara aceea nu s-au mai întors acasă, fiind oaspeţii gospodarului. Spre dezamăgirea acestuia, „inginerul" o ţinea morţiş că n-are nicio misiune specială, că tot ce face ţine de un studiu personal asupra aşezărilor rurale. La auzul vorbelor, Cornel se şi grăbi să calce ţăranul pe picior, şoptindu-i să nu care cumva să-l trădeze că-şi pierde pâinea. După multe pahare şi grătare, veni şi momentul deplinei „sincerităţi": într-adevăr, se proiectează o cale ferată care să scurteze drumul pe traseul Bucureşti-Giurgiu. Acum, mai mare ruşinea: pe şosea faci şaizeci de kilometri într-un ceas, iar cu trenul trei ore. Din păcate, drumul va călca şi peste unele gospodării, dar oamenii să stea liniştiţi, că vor fi despăgubiţi, iar cu ce primesc şi ce mai au la teşcherea să-şi tot ridice case noi.

– Adică ce, don' inginer, eu nu văz? Ce mă-nteresează căşile oamenilor? Când bag

www.dacoromanica.ro

samă că pe mine mă fotografiaţi din gard în gard. Ce naiba?! Laie sau bălaie: e cum zic, ori cum o bolmojiţi 'neavoastră?

– E şi nu e, că linia ţi-ar mânca doar vreo cinşpe metri, că la faţă îţi rămân cam tot atâţia: partea dinspre coşar.

– Şi casa?

– Aia o demontezi cu grijă şi-o aşezi alături! Pune-o mai la vale, că şi-aşa o să-ţi fluiere trenul ziua şi noaptea, n-ai nevoie să-ţi zburătăcească găinile din ogradă.

– Da' de ce să nu treacă pe la popă, că şi el stă la margine de drum? C-ăsta a venit în sat într-o sutană jerpelită, ş-acu' zici că-i episcop. A strâns avere gârlă, din botezuri, nunţi şi-nmormântări, pe când eu m-am spetit muncind. Cu sapa şi lopata m-am făcut om, nu cu lumânări şi cutia milei. Ce dracu', suntem creştini şi trebuie să ne ajutăm ca fraţii.

– Şi popa nu-i creştin?

– Creştin? Dracu' gol. Până deunăzi – când se ţinea pe picioare, c-acum s-a hodorogit –, dacă se spovedea vreuna c-a dat-o pă delături, o chema acasă s-o aghezmuiască la piele, când preoteasa era dusă la târg, şi-i mai trăgea Scaraoţchi un tighel pentru iertarea păcatelor. Cunosc marfa, n-avea grijă. D-aia zic: mută şi mata linia cu vreo sută de metri mai spre răscrucea drumului, că n-o fi foc.

– O sută de metri? Păi dacă deschid

www.dacoromanica.ro

unghiul trigonometric cu două grade Celsius, ş-alea pe scara Richter, în loc s-ajungă trenul la Giurgiu, s-opreşte la Sevastopol, dacă n-o lua-o de nebun peste mare la turci, unde, oamenii se mai înţeleg la o musaca, ori sarma, cafea sau baclava.

– Ezact cum zici mata! Dar fă, neiculiţă, o buclă ş-ocoleşte niţeluş casa, ca să cadă ceva şi-n buzunaru' turcului. Eee?

– Buclă? Cum să şerpuiască trenul în jurul casei? Că nu-i roabă, ori bicicletă!

– Lasă beciucletul... o buclă mai măricică.

– Fugi, dom'le, d-aici! Ce zici mata-i caz de puşcărie. S-ar vedea de la o poştă că s-a ras gospodăria vecinilor de dragul unor ochi albaştri sau al unei sume consistente, că nu îşi bagă nimeni capu-n juvăţ pe trei lulele, trei surcele. Ca să nu zic că primul care şi-ar arăta colţii ar fi popa. Las-o baltă şi să ne vedem de pahar, s-o mai dăm şi pe cântări.

Când tăcerea se aşeza ca un zăbranic peste comeseni, intra în scenă Mimi Columb.

– Eu zic că de putut s-ar putea face ceva. Da' ne-am lega la cap când nu ne doare; ar trebui s-ardem toate măsurătorile de până acum şi s-o luăm de la capăt. Ideea omului cu bucla nu-i rea deloc, da' ar trebuie făcută, hăt, de departe, din spatele pădurii, dincolo de lizieră. Într-un fel ar fi şi bine, c-am ocoli iazul, n-ar mai fi nevoie de

www.dacoromanica.ro

viaducte. Idee bună, da' ne-ar înhăma la o muncă titanică, făcută pân-acum degeaba.

– Cum degeaba, neiculiţă? Treaba-i treabă, c-are balta peşte şi turcu' plateştem!

– Ar scăpa şi popa. Adio şi ţiuitul locomotivei, că trenul ar ocoli satul.

– Păi?!

– Eu ştiu?! Să ne mai gândim. Ăsta-i caz de puşcărie.

– Ce puşcărie, dom' inginer? După gratii stau doar proştii; omul dăştept n-are timp de perdut la răcoare: bea, mănâncă şi se coţăieşte, c-alfel neamu' nu mai creşte. În rest: vântu' şi pământu'.

– Ş-olecuţă de tăcere.

– Tăcere? Mormânt, dom'le! Cimitir pă două picere!

– Băieţi, ia ieşiţi puţinel afară, c-am ceva de vorbit cu nea Neicuţă, că şi-aşa, dacă ştiu doi o chestie, ştiu prea mulţi.

De regulă, atare expediţii durau cam o săptămână, datorită repetatelor „măsurători", calculate şi recalculate cu ţoiul, cinzeaca, halba, paharul şi damigeana. Discuţia ulterioară înlocuia cronica dramatică:

– De data asta care dintre voi s-a distins mai mult?

– Ţăranul, dom'le, ţăranul. Să fi văzut cum ne-a legănat cu Neiculiţă şi Tăiculiţă, cu ce grijă ne turna-n pahare, cum dirija din ochi aducerea bucatelor, doar-doar să ne

www.dacoromanica.ro

îmbuneze, să ne ducă unde vroia el, cu băuturica alături. Şi-apoi mielul... Ce croitorie a mai făcut cu el după ce i-a scos bohotăile şi l-a spălat pe dinăuntru cu vin! De i-a lăsat doar inima, rinichiul şi ficatul, răsfăţându-l cu ierburi ştiute, sare şi piper... Să fi văzut cum bodogănea când i-a cusut blana pe burtă, trăgând mereu cu ochiul la focul din groapa dichisită cu lemn de stejar, să-i dea putere, de brad, să-l parfumeze. Când s-apucat să-l tăvălească în pământul noroit cu luare-aminte – de nu se mai vedea din blană nicio floacă –, nu ştiam dacă-şi bate joc de noi, ori a nebunit de-a binelea. Şi ce joc de picioare-n jurul focului, mai ceva ca-n tribul Baluba... Când a scos momâia din jăratic, ziceai că-i oală de pământ, pe care a spart-o să dezghioace mielul, fraged ca pâinea muiată-n lapte, ca şi cum neam de neamul lui n-ar fi fost îmblănit.

– V-aţi bătut joc de ţăran.

– Aş! L-am fericit. În rest, care pe care, ca-n tot restul vieţii.

– Viaţa nu-i circ, Leonard, nu-i scamatorie.

– S-o crezi tu. Viaţa toată-i un spectacol. Ţăranul n-a făcut altceva decât să-şi plătească biletul de intrare... Nu-l plânge. Am jucat pe pofta sufletului, spre desfătarea ochiului şi a minţii. L-am scos din necazuri. Strălucea de bucurie că ne-a păcălit.

www.dacoromanica.ro

– Numai că la noi se uită şi Dumnezeu.

– Dumnezeu să-şi mai vadă şi de păcatele lui. Uită-te în jur: nedreptate din născare; unul înalt ca bradul, altul cocârjat, de nu-i ajunge ăluilalt nici pân' la buric; una frumoasă, de-ntorci ochii după ea, alta urâţică, da' cu mintea spirt – mereu în pagubă alături de-o fată arătoasă şi corijentă la minte. Ne-a crăcit care-ncotro, ca să ne strângem când ne-am risipit şi să ne risipim când ne-adunăm. După cum le meştereşte, Dracu-i mai la îndemână decât toţi sfinţii, că te întrebi dacă Satana nu-i mâna Lui dreaptă!

– Lasă filosofia de doi bani; zi că l-aţi măhărit pe ţăran şi gata. Vorba ta: nu ne naştem toţi egali: unii au o mâna mai lungă şi depărtează trenul de casele oamenilor, alţii bagă mâna-n buzunar şi scapă de năpastă.

– Tu nu vorbi de funie-n casa spânzuratului; mai hoţie decât s-a făcut la stabilizare şi naţionalizare nu ştiu să fi fost pe undeva. Tâlhărie pe faţă: „ieşi afară din casă, ca să m-aşez eu".

– Nu confunda hoţia cu lupta de clasă!

– Bineînţeles că n-o confund: una-i scamatoria cu plată, cealaltă-i jaf la drumul mare. Uită-te-n Obor: ce industrie şi mari aşezări comerciale au fost! La înghesuială şi cu multă bunăvoinţă treci: fabrica de măşti din piaţă, moara lui Asan, fabricile de pâine

www.dacoromanica.ro

„Gagel", „Sănătatea" ş-apoi îţi rămâne să înşiri o puzderie de cârciumi, ateliere de cizmărie, croitorie, magazine de tot felul şi-atât etc. Patronii lor, majoritatea de condiţie modestă, s-au pomenit peste noapte „burghezi", iar continua lor batjocorire: „luptă de clasă". Nu-i de ajuns că i-au lăsat pe drumuri? Cum să înaintezi, ciondănindu-te cu nişte stafii?

De fapt, pe Leonard îl durea că, la întoarcerea din campanie, îşi găsise echipa de teatru descompletată: trei băieţi şi-o fată se înscriseseră ca brigadieri pe şantierul de la Salva-Vişeu.

– V-aţi lepădat de ei ca pisica de purici. Să caut în tot hăul pe toate şantierele voastre ş-un Hagi Tudose ca Goanţă nu găsesc. Ăsta şi-a trăit rolul de când a venit pe lume: şi-acum scâncea când trebuia să scoată vreun franc din pungă, ca să nu spun că-şi număra întruna gologanii, înainte şi după cumpărături. Mamă, şi ce moacă avea, că înţelegeai ce gândeşte doar privindu-i faţa. Dar Milan, Camelia?!... Ptiu, ce interpreţi superbi! I-aţi trimis cu toţi ţopârlanii să se joace de-a brigadierii. Lichidaserăţi vagabonzii?

– Vagabonzi erau şi ei; n-aveau nicio meserie.

– După capu' vostru, cu ochi de găină, puşi să ciugulească pe lângă gheare. Dac-o iei aşa, hoinari sunt şi fraţii Grigoriu, că tot

www.dacoromanica.ro

de la nimic au plecat. Bă, omu-i om când se mai uită şi la cer: orice artist poate părea izmene pe călător – la vorbă, în comportare sau ca vestimentaţie –, dar nu orice vagabond poate fi şi artist. Terminaserăţi cu oltenaşii, când v-aţi pus cu toroipanul pe echipa de teatru?

Despre ce era vorba; în toamna lui 1947, se deschisese primul şantier de muncă voluntară de la Agnita-Botorca, unde un tronson de vreo 50 de kilometri, din magistrala ce urma să aprovizioneze Capitala cu gaz metan, fusese terminat în 34 de zile. În primăvara anului următor, aveau să se deschidă alte fronturi de muncă, între care Bumbeşti-Livezeni, ori Salva-Vişeu, cu mii de brigadieri, veniţi şi aşteptaţi din toată ţara. Cel care a turnat apă pe vâlvătaia entuziasmului nostru a fost Leonard, care se jura c-a vorbit cu unul întors de la Agnita-Botorca:

– Nu-i nicio sfârâială, în afară de niţintică gagicăreală la lumina lunii. Asta dacă te ţin curelele, dacă-ţi mai arde de „ţumbaişpil". În rest, muncă pe spetite, tăticu', cu sapa, lopata şi spinarea, că de ploaie şi vânt n-ai a te plânge, plus bafta să ai parte de-o alunecare de teren, de te îngroapă de viu. Doar ţăranii se descurcă, mai ales că se aleg c-o meserie de sudor, de fierar-betonist, de dulgher. Nu-i de noi, care putem munci la dărâmături şi-n Bu-

www.dacoromanica.ro

cureşti. Eu zic ca-n deplasare să jucăm cu juniorii.

Ce propunea nu era deloc rău. Nu departe de noi, într-o curte muscălească, locuiau şase copii aduşi de un oltean la Bucureşti să-i înveţe negustoria. Să fi avut fiecare în jur de cinşpe ani. Cu toţii ocupau o cămăruţă de câţiva metri, dormind pe jos, chirciţi unul într-altul, odaie unde stăpânul le îngăduia să revină numai după ce-şi vindeau marfa. Cum nu izbuteau întotdeauna, lacrimile şi cerşetoria îi mai scoteau din belea.

– Dacă-i lămurim pe puţoii ăştia că le facem un bine, că scapă de zdrenţe, că vor avea bocanci noi, salopetă, un pat de dormit, masă sigură şi-o meserie, efectiv le facem un rost.

– Şi-l batem pe oltean să-i sune apa-n cap, 'tu-l în Dumnezeu pe mă-sa; până mai ieri umbla cu cobiliţa-n spinare ş-acum se dă grande – ţinu să-l completeze Nelu Haralambescu pe Leonard.

Cum cererile de noi brigadieri se înteţiseră, regizorul deveni hingher de „voluntari", cu ochii pe vânzătorii de seminţe sau rahat. În branşă, îl luă ca ajutor pe Toni Abramovici, un alt lunatic, dar aplecat spre arte plastice. Ca şi Leo – cum i se mai spunea celui dintâi –, şcoală canci, dar fericit să se afle în faţa lutului, din care, cu uşurinţă, îţi făcea rapid pe Cenuşereasa şi

www.dacoromanica.ro

şapte piticii, individualizându-i cu har. Jarul din teracotă îi ţinea loc de cuptor. Numai că acum pusese pe foc pe toţi amărâţii trimişi să negustorească cornete cu seminţe, ori bucăţele de rahat tăvălite-n zahăr pudră. Nu ştiu cine şi când îi porecliseră, dar când puştii îi vedeau de departe, ţipau s-audă şi alţii: „Patrioţiiii" şi o tuleau la fugă. Deşi, dacă-i prindeau, vorbeau cu ei ca şi cum ar fi fost oameni mari. Mai convingător se dovedea Toni, care, îmbrăcat în uniforma de la Agnita-Botorca, putea să le spună ce-i aşteaptă pe şantier, cu bune şi rele.

– Şi matale ce meserie ai avut p-acolo, din astea de le ziseşi?

– Costică – apelativ general valabil, pentru băieţi şi fete, preferat în loc de „tovarăşe" –, eu am fost pictor-decorator, cu diplomă semnată de Dumnezeu.

De regulă, din zece, cam jumătate se hotărau să plece pe şantiere.

Precum Stan şi Bran, Leo şi Toni ocupau pagina întâi a gazetei noastre orale. Comicul lor provenea, pe de-o parte, dintr-un libertinaj la lumina zilei, pe de alta, din caracterul justiţiar, ce şi-l atribuiau fără rezerve în raport cu realitatea înconjurătoare. Orice observaţie era de prisos:

– Bă Costică, când vezi atâţia proşti cocoţaţi la vârf, trebuie să fii tâmpit să stai cu mâna la vipuşcă. Să-şi bată nevestele şi

www.dacoromanica.ro

copiii, nu pe mine la cap cu „omul nou", care se dospeşte în cuptorul revoluţiei. Aşa vorbeau şi legionarii. Mereu slugile altora: ăia cu nemţii, ăştia cu ruşii. Uite, mie îmi place să fiu cu mingicuţa Cameliei, mai nouă decât toate vechiturile politice, s-o aud cântând:

Aveam o minge mică,
Mică mititică,
Şi am dus-o-n Piaţa Mare
Şi am pus-o la vânzare.
Mingea mea, mingea mea,
S-a ales bulez de ea,
Dar-ar benga-n ea să dea!

– Mai taci dracului din gură, că zici una şi se-nţelege alta!

Pe cât de slobod la gură-ntre noi, pe-atât de zgârcit la vorbă se dovedea în discuţii cu necunoscuţii.

– Întâi trebuie s-asculţi, să vezi cu cine-ai de a face, să-l fotografiezi din faţă şi din profil. Nu se poate să nu-l dibui, dac-ai răbdarea să-l asculţi. Nu de alta, dar un om deştept poate să facă pe prostu', dar invers niciodată. Te derutează doar ăi care tac, când nu ştii de-o fac din prea multă înţelepciune sau din neputinţa spiritului. Ce să discuţi c-un idiot? A, când este femeie, o laşi să se umfle-n pene, să latre întruna, o flatezi şi-o jumuleşti, lăsându-i impresia că ea te-a sucit. Dar cu bărbaţii? Zici ca ei şi

www.dacoromanica.ro

faci ca tine. Ba mai mult: dacă realizezi un lucru deosebit, fără aprobare, laudă-l pe tâmpit, ca şi cum i-ai înfăptuit porunca. Să vezi ce-i place.

– „Fericiţi cei săraci cu duhul, că a lor va fi împărăţia cerului!" – zice *Biblia*.

– Cum, bă? Oare tot a lor să fie împărăţia Cerului? Şi Dincolo tot cu proştii defilăm în frunte?

– Până la cer te mănâncă sfinţii. Vezi că deseară vine la adunare primul-secretar de la Galben, Dragomir. Cândva a fost strungar la „Lemaître" – de-i zice azi: „Timpuri noi"; n-are şcoală, dar mintea-i merge. Vezi cum vă descurcaţi cu pungaşii de pe Titu Maiorescu.

– Ion Maiorescu.

– Nu contează!

Pe strada cu pricina, funcţiona o şcoală de reeducare. Cum recrutările de brigadieri se intensificaseră, „Patrioţii" nu s-au sfiit să dea iama şi îndărătul gratiilor, profitând de faptul că noile organisme poliţieneşti, ca şi întregul sistem penitenciar, nu erau pe deplin restructurate. În plus, Leonard aflase că directorul şcolii fusese, cu ani în urmă, în serviciul Siguranţei.

– Ascultă, tăticu', nu mă lua pe mine cu sentinţe judecătoreşti, că toate la un loc nu fac cât verdictul din procesul lui Sile Constantinescu, studentul de şi-a omorât părinţii, i-a ciopârţit şi pus la saramură în

www.dacoromanica.ro

pivniță. Cum suna sentința? Muncă silnică pe viață! Ș-acum unde-i băiatu'? Tot în temniță, dar ca director de închisoare. Nu l-am numit nici eu, nici dumneata, ci comuniștii cu care a stat la pârnaie, pentru că, Mărite Doamne, s-ar fi purtat frumos cu ei. Să le fie de cap, dar se compară un asasin feroce cu puștii ăștia? Ce educație le asiguri dumneata? Sula! Aici, abia învață să fure mai bine, pe când pe șantier, la muncă, s-or alege c-o meserie. Așa că nu face pe Sile Constantinescu, nu de alta, dar nu ține. Alege: ori colaborezi la educarea tinerilor, ori zbori ca vechi agent de Siguranță, după un protest cu cinci sute de semnături (deși în toată organizația de cartier să fi fost vreo sută de membri).

Ce să mai zică?! Avea de ales? Și cum era vorba doar de zece „voluntari", a consimțit să-i elibereze, deși împotriva oricărui regulament. Dar cine respecta vreo lege? Teza: facem întâi revoluția ș-apoi îi perfectăm actele îșI păstra valabilitatea. Ca și-n cazul mutării sediului din Piața Romană pe strada Visarion – printr-un forțat schimb de locuințe –, unde un colocatar, ditamai procuror, se legitimă și ceru să vadă ordinul de evacuare. Cu ce s-a ales?

– Dacă te porți necuviincios și-ți arde de birocrație, te zburăm și pe tine!

În cazul brigadierilor, ceea ce nu bănuia șeful școlii de reeducare era că „Patrioții"

www.dacoromanica.ro

aveau să revină cam o dată pe lună, pentru a-şi lua tainul. Au fost atât de perseverenţi, încât, dacă mai reveneau o dată, nu i-ar fi rămas directorului decât să plece el însuşi voluntar pe urmele vechilor cursanţi. Abia la livrarea ultimului lot îi veni mintea la cap. Noii clienţi – vreo şase, în jur de şaişpe ani – erau pirpirii, buni de joacă, nu şi de şantier. Ca şi pe ceilalţi, Leonard i-a preluat cu angajamentul scris că le va urmări productivitatea zilnică, numai că, ajunşi în Obor, le dădu drumul la casele lor, după ce se dumeri că fuseseră condamnaţi pentru mici găinării. Numai că doi, neavând familii, se întoarseră la Şcoala de corecţie, spre disperarea directorului, care acum ameninţa că se va adresa „mai sus".

– Să meargă şi la Patriarhie, dă-l în mă-sa de grăsan. Când l-am vizitat cu zece zile în urmă, şedea la birou c-un purcoi de şnițele-n faţă şi înfuleca de mama focului, privit de un copil ce stătea smirnă-n faţa lui cu ochii aţintiţi la mâncare. La umbra biroului, avea o găleată c-o sticlă de vin ş-un sifon la gheaţă. Să-i fi văzut pe amărâţii cărora le-am dat drumul: numai piele şi os, parcă veneau de la Auschwitz. Uite cu cine se lupta burtosul! Reeducare prin foame şi cu băutura la nas în interes de serviciu! D-aia vine Dragomir la noi? Să vină, tăticu', c-avem ce discuta!

La şedinţă, musafirul nici n-apucă să

www.dacoromanica.ro

scoată o vorbă că echipa de zgomote început să-i scandeze numele: „Dra-go-mir, Dra-go-mir", în pofida protestelor sale, însoţite, totuşi, de un zâmbet de mulţumire. Cuvântarea – nici caldă, nici rece – fu şi ea întreruptă de aplauze, spre satisfacţia oratorului, care uită să ne mustre de golirea casei de corecţie.

– Aveţi membri maturi, cu înţelegere politică.

– Ne străduim şi noi, tovarăşe Dragomir, se grăbi s-adauge Leonard, ceea ce îl făcu pe Toni Abramovici s-adauge:

– Asta nu înseamnă că nu-i loc de mai bine!

Automatisme verbale, şperacle în stare să deschidă orice dulap standardizat din structurile epocii. Mereu acelaşi tangou, doi paşi la stânga, unul la dreapta, dansat cu şi fără voie de-o întreagă generaţie „de sacrificiu", în speranţa unei vieţi mai bune. Dans împleticit de cutremurul lăsat în urmă de marii învingători ai celui de Al Doilea Război Mondial. Dramă comună întregii Europe, cu ghinionul nostru ca procesul multaşteptatei renaşteri naţionale să se desfăşoare în spatele liniilor sovietice (corect etichetat, încă de pe atunci, drept lagăr).

– Îl plimbăraţi şi p-ăsta, Leonard. Numai că de data asta n-ai mai simţit nevoia niciunui teodolit.

www.dacoromanica.ro

– Noroc că-l duceţi cu voi în spinare tot timpul. Mereu vedeţi lucrurile de-a-ndoaselea. Bunăoară cu şefii cu care aţi fost blagosloviţi. Ca de pildă omul de ne-a vizitat deunăzi!

– Dragomir?

– Nu, c-ăsta, de bine, de rău, îi de Doamne-ajută. Ăla care conduce toată organizaţia pe Capitală... de-a fost la plenară cu vreo lună-n urmă!

– Petre Dumitrescu.

– Ăla, băiatu': un hodorog bătrân, mai mare decât tata, şeful-şefilor peste toţi utemiştii. Ăla, de zicea să nu ne-ntindem mai mult decât ne este „plapuna" şi să punem mai multe „potrete" pe pereţi. O mai mare jignire nu există. Cum, bă, dintre sutele de mii de tineri din Bucureşti să nu se găsească **unul singur** care să merite promovat? Un băiat sau o fată deşteaptă, dacă nu aleasă pe bune, măcar numită. Nu intelectuali, c-ăştia-s consideraţi „tovarăşi de drum"; să fi fost uns măcar unul dintre cei cu state de serviciu în mişcare. Oi fi eu golan – cum zic unii –, dar nu tâmpit. Cu ochii închişi îţi înşir zece băieţi şi fete, spirt la minte şi la trup. Colac peste pupăză, peste toţi membrii din toată ţara – ai auzit bine: din toată ţara – au pus un alt boşorog. S-o fi păstrat măcar pe Constanţa Crăciun: femeie frumoasă, distinsă, profesoară de liceu, cu „doctoratul" la Mislea, unde a stat

www.dacoromanica.ro

îndărătul zăbrelelor pentru credinţele avute încă din anii studenţiei. Au înlocuit-o cu Gheorghe Florescu, un ţigan borât, pe deasupra şi sărăntoc la minte. Nu ţine, tată, figura: legionarii, socotiţi mai răi decât toţi răii pământului, aveau în frunte pe Corneliu Codreanu, un bărbat frumos, de pus în ramă, noi pe tata mare. Măcar să fi ales un ţigan mişto, ori o ţigancă chipeşă, că naţia nu-i lipsită nici d-ăştia, nici de artişti talentaţi.

– Astea te-au făcut pe tine să dai peste cap adunarea, cu şuşoteli şi gălăgie, de-a plecat omu' şucărit la culme.

– Nu, băiatu, ci divorţul dintre o teorie şubredă şi-o „praftică" contestabilă!

De fapt, tot timpul cât vorbise, Petre Dumitrescu se agăţa de un cuvânt, de-o idee şi broda în jurul lor o povestioară, provocând hohote de râs. Ideea că „unirea face puterea", mai ales când o realizează săracii, o întări cu raţionamentul algebric: „minus plus minus egal plus", contestat în viaţa reală de faptul că din doi milogi nu vei scoate niciodată vreun căpătuit, decât în condiţii cu totul speciale. După care îşi exemplifică excepţia de la regulă cu unirea teodoliţilor Mimi şi Cornel-Şase-Luni, care, cu o duminică în urmă, au dansat o după-amiază întreagă la salon pe Lizeanu, invitând o curviştină fandosită să ia masa cu ei la „Ambasador". Mimi sărac, Cornel

www.dacoromanica.ro

sărac, nu şi-n final, când, după o masă bogată şi băuturi fine, s-au făcut căruţă, lăsând ca gaj farfuza în restaurant. „O noapte-ntreagă a spălat vesela, a frecat pe jos, trecând din chelner în chelner, că vorba omului: unde-i unu' nu-i putere."

– Şi-i frumos?

– N-o fi, dar la lovelele cerute de gagică – peste cantitatea şi calitatea prestaţiei depuse – i se cuvenea şi puţină muncă voluntară, că şi noi participăm săptămânal la lucrări de interes obştesc, fără nicio copeică! Başca 115 brigadieri, trimişi pe şantierele tineretului, din cei 100 membri, prezenţi mai toţi la casele lor.

– Măi şmecherie, lasă vrăjeala, ţi-a trimis vorbă doamna Petre să treci pe la Percepţie. Te pomeneşti că ţi-a pus impozit pe teodolit.

– Cred că încurci borcanele. Ea cu tata are blaturi avocăţeşti şi financiare, iar cordiale doar cu Ţăndărică din Ţăndărei, piticuţul amoroso, care suge la bivoliţă, precum mielul la oaie.

În realitate, pe el îl căuta. Cineva cu umor îi spusese doamnei că băiatul avocatului Brătescu este responsabil cu ordinea la U.T.M. şi, cum Petroaia avea multe reclamaţii, îşi găsise scula necesară.

Ce scorpie fusese muierea până la venirea noilor timpuri, cu portăreii după ea la vânzarea lucrurilor din casele celor ce

www.dacoromanica.ro

nu-şi achitau impozitele, dar ce canalie devenise de când, sub acoperirea luptei de clasă, te putea trimite şi la puşcărie?! Prudentă, nu-şi încasa tributul direct, servindu-se de intermediari;

– De ce, dom'le avocat, să plătesc mai mult decât zice legea?

– Pentru că „lupta de clasă se ascute şi-mbracă forme cât mai variate", lege care-i îngăduie cucoanei să-ţi controleze rolul de la percepţie cât mai special.

Acum venise şi rândul dânsei să intre în corzi şi, mai mare ruşinea, înghesuită de câţiva puşti, pe care să fi vrut şi n-avea cum să-i impoziteze. Se apropia anotimpul rece şi oamenii se pregăteau să întâmpine îngheţul cum se cuvine, de la murături la aprovizionarea cu lemne. Era timpul când fraţii de peste munţi coborau cu traista-n băţ, ţipând cât îi ţinea gura: „Reparăm butoieeee! Butoie reparăm!", dar şi „Jamuuuu! Jamu!". În cartier, poposeau la crâşma lui Gică Grăbitu, mai potrivită pentru modestia lor rurală. Geamgiii, de prin părţile Huedinului, aveau înţelegere cu nişte draci de copii să pregătească terenul înaintea intrării lor în scenă. Pentru reuşită, nu era nevoie decât de iscusinţă la trasul cu praştia şi în privinţa asta puştii nu duceau lipsă. Selecţia clientelei era naturală: „Spune-mi cât de scârbos eşti, ca să ştiu câte geamuri îţi sparg!" Norocul mangoliţei

www.dacoromanica.ro

a fost că i se spărseseră de mai multe ori geamurile abia chituite. Leonard o ascultă cu atenţie, fără să şovăie la pronunţarea concluziei:

– Eu cred c-asistăm la o nouă manifestare a duşmanului de clasă. Dar, pentru că vă văd nedumerită, îndrăznesc, în numele prieteniei ce-o aveţi cu tata, să vă întreb, peste orice precept ideologic: vă interesează ce cred în sinea mea?

Şi pentru c-o văzu dând din cap, adăugă:

– Eu, stimată doamnă, cred că, pardon, sunteţi nesatisfăcută – ca să mă exprim pe ocolite –, în raport cu cerinţele corpolenţei dumneavoastră, ceea ce copiii ăştia n-au cum să vă servească *comme il faut*[2] cu praştiile lor.

Mărturisesc că orice reclamaţie ar fi făcut, m-ar fi lăsat rece. Era o javră. Sfaturi, însă, din toate părţile:

– Este nevoie de mai multă educaţie, de studiu sistematic al bazelor leninismului, să nu învăţăm socialismul după ureche.

Atât îi trebui lui Leonard să audă. După plecarea instructorului de sector, se şi înveli cu un cearşaf din recuzita echipei de teatru şi începu să danseze languros, plasticizând cuvintele lui Marx, cu care îşi începe *Manifestul Comunist*: „O stafie umblă prin Europa".

[2] Cum trebuie (fr.).

www.dacoromanica.ro

Numai că de data asta ideea însuşirii noilor învăţături era susţinută de Leia Idelsohn, care, în mintea mea, întruchipa, din cap până-n picioare, însăşi ideea revoluţiei. Mai mare decât majoritatea dintre noi – să fi avut vreo 24-25 de ani –, îţi impunea respect înainte de orice altă calitate ce-ai fi fost tentat să i-o atribui. Respira o seriozitate nefirească vârstei sale, accentuată de sobrietatea gesturilor şi a ţinutei vestimentare. De statură mijlocie, părea să domine peste toţi şi toate, nu atât prin frumuseţe – deşi nu era defel urâtă – cât prin patima investită în susţinerea ideilor. Te asculta cu răbdare, sfredelindute cu ochii ei negri, ca şi cum ţi-ar fi controlat gândurile din spatele zicerii tale. Ochii, acei ochi pătrunzători, mi-au rămas din toată figura ei, din care mai reţin pigmentaţia închisă a pielii catifelate şi părul zbârlit de copil jucăuş. Târziu, mult mai târziu, aveam să aflu că se născuse într-o familie de oameni bogaţi, de care se despărţise pentru a se apropia cu adevărat de cauza celor umili. Disperaţi, părinţii i-ar fi deschis cont nelimitat la un restaurant central, nefrecventat de fată, deşi binevenită oricând, cu cine-ar fi dorit. Obişnuit cu zburdălnicia golanilor din jur – mulţi dintre ei nuferi în mocirlă – nu puteam să nu fiu emoţionat în faţa ei, considerând-o că aparţine unei lumi aparte, mai drepte,

www.dacoromanica.ro

spre care mă simţeam atras, despovărat, ca şi dânsa, de orice interes meschin. Singurul lucru omenesc ce-o apropia şi, paradoxal, o deosebea de noi era modul pătimaş cu care-şi sorbea ţigările, ca pe-un venin izbăvitor. Fascinaţia te subjugă, captivează, fără să te dumereşti în întregime asupra cauzelor, ceea ce se petrecea şi cu mine, handicapat şi de faptul că aveam cu vreo şase ani mai puţin decât ea.

Îmi propusese să studiem împreună *Istoria Partidului Comunist (bolşevic)*, lucru acceptat cu plăcere, câtă vreme *mie* îmi fusese adresată invitaţia. Îmi cumpărasem un caiet mare, de proporţiile unui registru, în care conspectam textele, subliniind ceea ce mi se părea important, cu o linie sau două. Ceea ce nu ştia Leia Idelsohn era că, înaintea orelor de studiu, repetam lecţia de unul singur, în aşa fel încât să înlătur pericolul oricărei poticniri. În odaia sărăcăcioasă, pe care o împărţeam cu Nelu Dobrescu – alt răzvrătit, venit de pe meleagurile Constanţei –, aveam ca mobilă o canapea dublă, o măsuţă de brad, pe care se odihnea un aparat de radio „Phileta", un cuier de perete ş-un godin. Loc suplimentar nu exista nici pentru un scaun, aşa că musafirii aveau de ales între a sta în picioare, ori a se aşeza pe dunga patului.

Învăţam de zor, chinuindu-mă să reţin şi cuvintele cărora traducătorul nu izbutise să

www.dacoromanica.ro

le găsească un corespondent în limba română, ca de pildă „otrezki", pentru a mă dumiri din context c-ar fi vorba de neînsemnate resturi de pământ, de pe urma cărora mujicul trebuia să trăiască. Repetam în minte să nu uit: „otrezki", „otrezki", „otrezki". Înaintam cu greu în vremurile de demult ale rusnacilor, alături de răsculaţii lui Bogdan Hmelniţki, Ivan Bolotnikov sau Stepka Razin, de decembrişti, de narodnicii lui Plehanov, de revoluţionarii anului 1905, de muncitorii uzinelor „Putilov" sau de marinarii de pe „Potiomkin", mereu împotriva ohranei ţariste, pentru ca, după multe zile, s-ajungem la un capitol mai dificil: despre materialismul dialectic şi istoric. Adevărat pietroi, întrucât acum nu era suficient să reţii nume şi date calendaristice, ci să citeşti adânc, precum Nae Ipingescu, şi să meditez pe-alocuri ca şi el. Involuntar, o aserţiune ca: „nu există materie fără mişcare şi nici mişcare fără materie" – citată din memorie – mă ducea cu mintea la meditaţia Conului Leonida despre omul nevricos care, dacă intră la o idee, „din fandaxie cade în ipohondrie", pentru ca în final să creadă că: „şi nimica mişcă".

Poate că în cele din urmă i-aş fi desluşit rostul, dacă, brusc, nu m-aş fi pomenit trântit pe spate, muşcat de buze şi pe gât până la sânge. Luat prin surprindere, m-am

www.dacoromanica.ro

speriat într-atât, încât am înlemnit, convins că tovarăşa Leia a înnebunit. Îşi băgase un genunchi între pulpele mele şi continua să se agite ca un peşte-n undiţă. Ce Plehanov, ce Putilov, ce Potiomkin sau Stepka Razin? Din mine nu rămăsese decât „otrezki".

Două zile n-am fost om. Eram năuc, înstrăinându-mă de toţi şi toate, fără îndrăzneala de-a mai ieşi din casă. Uimirea şi ruşinea mă cuprindeau deopotrivă. Ceva nu era în regulă şi nu pricepeam ce. Eu ca eu, dar când mă gândeam la Leia îmi venea să intru-n pământ. Picase în gol şi, cu siguranţă, remuşcările îi erau înzecite. Şi asta numai datorită mie, care niciodată n-o privisem ca pe-o femeie. Îngerii n-au sex şi n-o văzusem altfel. Cum şi de unde să fi priceput că respectând la culme pe cineva îl poţi jigni peste măsură?! Că nu poţi fi credincios şi să urinezi pe zidul unei biserici, moschei sau templu, chiar când două dintre ele îţi sunt străine? Ateu de-ai fi şi bunul-simţ te opreşte s-o faci.

Bunul-simţ... Care bun-simţ? Judecată de fundamentalist, când o idee te obsedează într-atât, încât pierzi măsura şi valoarea lucrurilor. Şi, totuşi, parcă judecata-i prea aspră; în fond, nu eram decât robul „bunei educaţii", sădită în minte de maică-mea: „Să nu-ţi baţi joc de fete, că te bate Dumnezeu". Repet mărturisirea, pentru că

www.dacoromanica.ro

şi acum Preasfântul, fără să dea în mine, o lovise cumplit pe Leia, deşi n-apucase să muşte din mărul lui Adam. Nu era singura explicaţie. Ca băiat, frecventasem, încă din anii pubertăţii, casele de rendez-vous, fără să-mi fie nimic străin din ecuaţiile sexului, cu mai toate necunoscutele lor. Nici nu terminasem liceul şi ştiam mai mult decât un pensionar de casă, ce-şi numără pe degete evadările din ţarcul familiei. De aici şi distincţia netă ce-o făceam între fetele din jur şi vestalele amorului liber, privit ca plăcere în sine, ca să nu-i spun răsfăţ vicios, deşi viaţa avea să-mi dovedească adesea înrudirea „păcatelor". Eroare prostească a bărbaţilor „bine crescuţi", care lasă bunătate de fete pe mâna puzderiei de mitocani, mai toţi utili de la buric în jos, precum cocoşul răsfăţat între găinile din ogradă, scutit să facă ouă. Ce să mai spun de trântori? Adevăraţi belferi în stupul de albine, cu o sublimă organizare, la care bieţii oameni au visat dintotdeauna fără speranţă. Când mă gândesc la bietele fete – aflate prin firea lucrurilor în febra aşteptărilor, dar tributare prejudecăţilor de tot soiul –, nu pot decât să citez dintr-o rugăciune ebraică: „Mulţumesc, Doamne, că m-ai făcut băiat".

Fără să-i cunosc viaţa, îmi place să cred că Leiei nu-i plăceau mitocanii, ori – cine ştie? – avusese vreo experienţă umilitoare,

www.dacoromanica.ro

ce-o împinsese spre abstinenţă, deoarece, după muşcăturile de pe gâtul meu, cu siguranţă că era înfometată.

Mă perpeleam şi-n somn, până când Nelu Dobrescu, colegul de credinţă şi odăiţă, îşi luă inima-n dinţi şi mă întrebă:

– Omule, ce-i cu tine? Te simt tulburat ca niciodată. Am tot aşteptat să găvăreşti, dar nimic. Mergi din rău în mai rău. Ai început să te fereşti de mine?

N-a trebuit să insiste; i-am spus totul, conjurându-l să tacă. A stat ce-a stat, după care a izbucnit în râs:

– Ascultă, deşteptule! Eu de tăcut tac, dar „secretul" îl ştiam de când v-aţi retras să „studiaţi" unde-a dus mutu' iapa. Hodoronc-tronc, vi se făcuse dor de istoria marelui frate, care i-a şterpelit ceasul lu' tac'tu cu prilejul Marii Eliberări. Măcar să fi citit împreună viaţa lui Rasputin, cu aplicaţiile de rigoare, şi încă era ceva. Şi-apoi vânătăile de pe gât, pe care nu le vezi, că n-avem oglindă, de ne bărbierim în geamul uşii, ş-ăla mat. P-astea le căpătaseşi la asaltul Palatului de Iarnă, ori te garnisise cu ele ohrana ţaristă? Leia ca Leia, muiere în putere şi drepturi. Îngrijorătoare mi se pare reacţia ta, prăpăditule.

– Adică?

– Cum adică? Ţi-a intrat ditamai iepuroaica în casă şi, în loc să-i pui blana pe băţ, ţi-a umblat mintea la conspecte. Fe-

www.dacoromanica.ro

meia era pârjolită, însetată, iar tu ai lăsat-o cu ochii-n soare. Hiba e alta şi-i de construcţie: deşi bărbat, ai multe trăsături feminine, mai ales în privinţa şovăielilor, pudorii şi a falselor dileme.

– Ca şi cum între ea şi o prostituată n-ar fi nicio diferenţă.

– Anatomic nu, ci mai degrabă ca temperament – în cazul Leiei, supradimensionat, peste nivelul unei profesioniste –, fără a insista asupra statutului diferit. Asta-i un butoi cu pulbere explosivă, o simţi după cum trăieşte fiecare frază rostită, războinică din creştetul capului până-n tălpi.

– Pentru mine era doar un simbol, o flacără, abstracţie de la tot ce ne înconjoară. De-aş fi fost pictor, i-aş fi scăldat chipul în lumină, pe fundalul unui rug aprins, din care să se desprindă înaintea mistuirii. Niciodată nu mi-a trecut prin cap să ies din vorbele ei, darămite să umblu cu gânduri parşive.

– Explicabil; femeile cu personalitate accentuată îşi aleg singure cuibul, fie şi vremelnic. Cu atât mai mult cele deviate fanatic, care te pot respinge brutal, după o simplă mângâiere, sau copleşi c-o dăruire totală. Niciodată nu ştii unde începe şi unde se sfârşeşte posesiunea lor. Când le asculţi vorbind în public, ţi se face pielea ca de găină. Se aprind ca focul şi ard până la capăt, ca şi cum ar fi epuizate de-un orgasm

www.dacoromanica.ro

prelungit. Ce te determină să crezi că-n intimitate ar fi altfel? O vezi pe Dolores Ibarruri, Passionaria, precum călugăriţele mântuite de păcat? Mironosiţele – deşi cununate cu Iisus, într-o dulce poligamie –, când sunt încinse, îşi toarnă pe ele găleţi cu apă rece, s-alunge ispita. Dar reţine: asta doar când masturbarea şi deliciile sărutărilor dintre măicuţe nu vin peste ele intempestiv, spovedania şi bătutul mătăniilor alungând norii remuşcării, „fiindcă doar Tu, Doamne, eşti fără de păcat". Ce le-ar face pe toate hipercomunistele de rang să fie împotriva firii lor vulcanice? Poate un singur lucru, nu şi obligatoriu: să provină de la ţară, unde taica popa bate orice ideologie. Nu e cazul Leiei Idelsohn, singurul om faţă de care până şi Leonard are o teamă aproape mistică. Cum peste teatru el nu vede nimic în jurul său, îmi zicea deunăzi: „Bă, Nelule, asta-i nebună de legat. E mai ceva decât Ana Pauker, pe care-am ascultat-o vorbind la depoul de tramvaie din Vasile Lascăr, de-o aplaudau frenetic şi foştii legionari. Fanatismul nu le deosebeşte cu nimic de Hitler, cel puţin în privinţa puterii de seducţie. Nu văd actriţă care să trăiască pe scenă simţirea ăstora, decât dacă, la rândul lor, sunt nebune."

După care, ca şi cum nu i-ar fi fost de ajuns spusele, Nelu îmi povesti pe îndelete cum de-a intrat – n-ar mai fi intrat – în

www.dacoromanica.ro

posesia unor secrete din viaţa intimă a Anei Pauker. Ca instructor voluntar al U.T.M.-ului de sector, fusese trimis să colecteze autobiografiile membrilor de birou din licee. Între ele, şi formularul elevei Maşa Pauker, de la Şcoala Centrală de lângă Parcul Ioanid, intitulată ulterior „Zoia Kosmodemianskaia". L-a citit cap-coadă datorită multelor adaosuri marginale, cu date ce evadau din tipicul rubricilor. Mama, condamnată la ani grei de temniţă, părăseşte închisoarea înaintea ultimei conflagraţii mondiale şi se mută la Moscova, unde roboteşte ca activistă a Kominternului (secţia română fiind total dependentă de conducerea Partidului Comunist Bolşevic). I se dă drumul să plece din România, ca la un transfer de serviciu. În realitate, este schimbată cu bătrânul Zelinski, tatăl lui Corneliu Zelea Codreanu, surprins peste Prut la cedarea Basarabiei. Pe soţul Anei l-a chemat Marcel Pauker, tot comunist, menţionat de Maşa ca decedat. (Mai exact: judecat şi condamnat de bolşevici la moarte, demascat, se zice, chiar de scumpa nevastă; poate că, de-o poseda la tensiunea necesară, nu l-ar mai fi turnat). În formularul fetei, numele tatălui era de Maurice Thorez, totuna cu secretarul general al Partidului Comunist Francez. Adevărată panică, după ce eleva a povestit acasă ce i s-a cerut şi ce-a scris. Ca să nu se bage de

www.dacoromanica.ro

seamă despre ce şi cine-i vorba, după 24 de ore s-au retras toate autobiografiile fetelor de la Şcoala Centrală, Dobrescu scuzându-se că n-a avut vreme să le citească.

– Altfel îmi băgau toate rudele-n verificare, cu tot neamul lor cel adormit, şi m-analizau la microscop. Dar să lăsăm asta; tu reţine ce se cuvine: femeia-şerif nu se dă înlături de la frecuş, dimpotrivă, este cumplit de arzoaie, dar ea cască ochii cât ceapa cu cine-o face. Cu siguranţă că Leia a pus demult ochii pe tine şi, fii liniştit, nu ţi-a intrat în casă de dragul marinarilor răsculaţi de pe „Potemkin". Erai de mult în vizor, băiete. Ai grijă însă cum te mişti, ce zici, c-o femeie refuzată e mai periculoasă decât o scroafă în călduri, care nu face ţăndări doar coteţul, ci rupe şi gardul gospodăriei. Te pomeneşti că tovarăşa ne face praf ogeacul şi dormim în parc. Nu uita că-n ea sălăşluiesc deopotrivă îngerul şi diavolul, de n-or fi pactizat demult. Muieruşca-i dată dracului; vezi cum te mişti şi ce-i spui.

– N-ai grijă: mi-o fi venit şi mie mintea de pe urmă. O voi ataca la rându-mi pe nepregătite, să nu-şi regrete imprudenţa. Neapărat pe stradă, pentru înlăturarea oricărei riposte. Neîndoios, va trebui să-mi calc şi pe inimă, ca să nu-i spun sfială, că tot planul îmi vine peste mână. Nu voi rosti nicio vorbă, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat

www.dacoromanica.ro

nimic. Noutatea va fi când ne vom da mâna, că nu i-o mai las. Am să-i legăn braţul, ocupând tot trotuarul, până la gangul din Episcopul Radu, unde-i casa cu statuia omului de aramă, ăla cu armură medievală, de-i cocoţat pe acoperiş. Acolo îi voi cere să închidă ochii să-i spun ceva la ureche şi, în loc de vorbe, o voi săruta lung pe gât, după ureche şi pe buze, până simt că i se îndoaie genunchii.

– Mai bine te-ai controla pe tine, să nu ţi se îndoaie ce nu trebuie. Pentru optşpe ani ai tăi, regia de care vorbeşti e cam agresivă.

Omul spune şi Dumnezeu dispune. Dar, în definitiv, *che sera, sera!*[3] Mai ales că la cele petrecute se adăuga şi eternul neprevăzut: seara târziu, când ieşisem cu Leia din curtea locuinţei mele, aveam să ne întâlnim cu Leonard, zâmbitor ca totdeauna. Abia peste câteva zile mă apostrofă, după o cântare semideocheată:

> Domnul profesor, cântă la vioară,
> Noaptea pe la trei, la doamna profesoară,
> De când? De ce?
> Păi nu pricepeţi, bre?
> Fiindcă-i rost de pus ventuze.
> Tras cartuşe, dum-dum-dum!

– Mă Nae... Eu te consideram mai bleg.

[3] Ce va fi va fi (it).

www.dacoromanica.ro

Şi asta de când Toni Righele i-a spus Cameliei c-aţi mers împreună cu Nelu Haralambescu la Rozina, s-o ajutaţi să lipească bonurile de pâine pe hârţoagele vânzării zilnice, că v-aţi pilit şi-aţi rămas noaptea la nebună: Nelu cu gazda în pat, tu într-un dulap răsturnat, peste boarfele femeii. Zicea c-ai fi întrebat-o de-i fată mare şi că ţi-ar fi răspuns în dodii: „ai să constaţi singur", iar tu, târşelos, ai condus-o în miezul nopţii la casa ei..

– Dar c-are şaişpe ani ţi-a spus?

– Dar că se joacă cu biziculina de la paişpe ştii?

– Nu intră-n caietul meu de sarcini.

– Dacă nu intră, n-are de un' să iasă – vorba lui Creangă. Noroc că, brusc, ai crescut în ochii mei. Nu te vedeam bine.

– Ai să râzi: pentru ce-a fost nu mă vedeai rău deloc!

– Şi pentru ce se anunţă?

– Vom trăi şi vom vedea. Deocamdată, mergi pe blat şi mână măgarul!

www.dacoromanica.ro

III. DIN JURNALUL FIULUI RISIPITOR

Comisia îl avea în frunte pe Ion Gheorghe, secretar organizatoric al Uniunii Tineretului Muncitoresc pe Bucureşti, după unii băiat de treabă, după alţii omul dracului, ce-avea peste ani s-ajungă şef între şefi, cu repetate suişuri şi prăbuşiri, amintind jucărica de prin bâlciuri, vândută cu refrenul cacofonic: „Hopa, Mitică,/Cade-n cap şi se ridică!/ Şi strigă: hopa Mitică". Fusese recrutat ca activist politic dintr-o uzină cu profil aviatic, după ce trăsese îndelung pisica de coadă, dar şi folosul de a fi stat în aceeaşi curte cu o familie de ţigani. Tată, mamă şi copil, aceştia trăiau de pe urma bărbatului ce ducea în spinare cobiliţa cu gaz, pe care, altminteri, nici nevastă-sa nu-l ardea degeaba: deşi mai în vârstă decât tânărul vecin, s-a revărsat peste el înainte şi după divorţ, când, recăsătorită cu dânsul, începu o viaţă nouă pe strada Judeţului din mahalaua Dudeştilor. Belicos şi-n viaţa civilă, fostul muncitor ajunge să absolve la

www.dacoromanica.ro

ruşi Academia „Frunze", de unde, cu gradul de general, va ocupa un loc central în administraţia militară, până la ivirea unui conflict în familie: soţia încearcă să se sinucidă, aruncându-se în faţa convoiului de maşini ce însoţea pe şeful statului la sediul guvernului. Gheorghiu-Dej îl destituie şi-l trimite în reabilitare la garnizoana din Oradea, până la schimbare macazului, când Ceauşescu îl recheamă în Capitală, îi aprobă divorţul şi-l înscăunează şef al Statului Major, după cum, peste decenii, Ion Iliescu îl va reactiva în armată în freamătul răscoalei decembriste.

Când îl cunoscusem, să tot fi avut în jur de 23 de ani: un bărbat înalt, spătos, brunet, mai mult decât modest îmbrăcat, dacă ţin seama de bazonul din fundul pantalonilor. Altminteri băţos la vorbă şi-n întreaga lui comportare. Ne chemase pe câţiva, în vederea „scoaterii din producţie". De produs, nu produceam nimic, în afară de necazuri părinţilor, de altfel ca şi Nelu Dobrescu, la rândul său elev de liceu, invitat şi el la „vedere". Simţeam din tonul lui Ion Gheorghe că nu-i prea plăcea originea mea socială, numai că n-aveam cum să-l declar pe tata nici muncitor, nici plugar. Şi-aşa îi scăzusem rangul, coborându-i rosturile la nivelul unui mic comerciant de cereale, lăsând fiecăruia să creadă ce vrea. De altfel, eram convins că prin toată existenţa lui nu

www.dacoromanica.ro

intra în categoria exploatatorilor, singurii săi salariaţi fiindu-i mintea şi telefonul.

– Şi cum vede el politica?

– Cum s-o vadă?!... Ca orice ins făr' de partid. În afară de muncă şi de cinste, de casă şi de prieteni, pe tata nu l-a interesat nimic. Pe parcursul anilor, a fost şi slugă, şi boier. De aici pretenţiile lui de a-mi vedea numai de carte, motiv pentru care mi-am luat hamul şi praştia, încercând să împac şi capra, şi varza. În parte, îl şi înţeleg: de când îl ştiu, tata l-a avut ca stăpân doar pe Dumnezeu.

– Tu crezi în Dumnezeu?

– Să vă spun drept, de când mi-a luat-o pe mama, nu prea cred! Dar tot adevărat îi că, uneori, mă cuprinde o teamă cumplită de a mă fi lepădat de El şi cad în genunchi să mă ierte.

Câteva clipe Ion Gheorghe rămase pe gânduri, după care se adresă lui Vasile Muşat şi Cornel Soare, mai-marii secţiei de propagandă a Capitalei:

– Eu zic să-l primim, că-i sincer.

Cu Nelu a fost mai simplu: tatăl – hamal în port şi, ulterior, marinar la un armator din Istanbul – dusese greul familiei, până când, în pragul războiului, avusese un accident ce l-a scos de pe covertă pentru totdeauna: în toiul unei furtuni, o parâmă grea de metal îi zdrobise braţul, fără nicio despăgubire din partea patronului, fără de

www.dacoromanica.ro

pensie, deoarece turcul nu-i făcuse carte de muncă. Ulterior, invaliditatea l-a obligat să se ocupe cu expediente ocazionale, aşa că toţi au trăit mai mult de pe urma mamei, angajată la o familie bogată, înrudită cu armatorul, dar care, după insurecţia din 23 August 1944, şi-a luat tălpăşiţa pe calea Bosforului. Ca şi cum n-ar fi fost de-ajuns, părintele îi moare sub bombardament american, în 1944, la Ploieşti, unde i se promisese o slujbă de portar. De atunci el, maică-sa şi o soră mai mică, Păpuşa, o duc cum pot. La toate astea, adăugă cu ochii-n pământ:

– De-ar fi să cred ce sporovăiesc bătrânii, tot ce s-a întâmplat cu noi – şi-n primul rând cu tata – s-ar datora blestemului de la 1907.

– Ce-are una cu alta?

– Atunci bunicu' din partea lui, ar fi dat foc la un conac, unde, zice-se, ar fi ars de vii şi familia moşierului, între care trei copii de-o şchioapă, de unde şi pedeapsa cerească. Nu ştiu ce-i adevărat din povestea asta, aş prefera să fie basm, cert îi că pe ăl bătrân l-au împuşcat jandarmii şi zvârlit la groapa comună.

Habar n-avusesem din cele spuse şi mă întrebam cum se face că niciodată Nelu n-a pomenit o vorbă despre ele. Abia pe stradă am reînnodat discuţia, cu teama să nu zgândăr într-o rană:

www.dacoromanica.ro

– Bă, n-o lua ca un reproş, dar m-aş fi aşteptat să ştiu mai înainte...

– Din ce le-am zis? N-oi fi prost să fi crezut! Am făcut-o pe baremul lor, mai altfel decât ăi dinaintea noastră. Între atâţia ţărani şi muncitori săraci – Dumnezeu ştie dacă gagiii nu minţeau în privinţa originii lor – se cuvenea şi-un vultur de mare. Ca să nu-ţi spun ce frecangeală-i şi cu originea socială. O mie de factori te împiedică să deosebeşti omul bun de ăl rău. Chiar şi-n farmacia lor te încurci la sortarea borcanelor, căci de-a lungul unei vieţi omul a mai avut şi profesii diferite, în câştig sau pagubă; unul a adunat, altul a tras la măsea. Acum de cine te apropii şi pe care-l huleşti? Şi-apoi, oricum ai lua-o, nu-i poţi rândui pe sorturi: unu-i ţăranul de la şes, altu-i ăl de la deal sau de la munte, cu trai şi venituri diferite. La fel ca şi muncitorii, confundaţi adesea cu meseriaşii particulari, uneori şi patroni de ateliere. Aşa că un tată marinar rămâne în afara îndoielilor.

– Chiar a fost matroz?

– A fost pe naiba. Ca s-aducă o pâine-n casă şi să ne ştie în afara grijilor, se ocupa cu de toate: ţinea contabilitatea la câteva prăvălii, zugrăvea, zidea, tâmplărea pe unde putea, tundea câini, vara făcea îngheţată şi se plimba s-o vândă cu cotiga pe străzi, la fel cu braga, de-o servea rece ca gheaţa – aplecându-se la umplerea paharelor, că

www.dacoromanica.ro

băutura o purta în spinare –, iarna curăţa patinoarul şi vindea copiilor gogoşi fierbinţi – preparate de mama, de umplea o covată –, iar oamenilor mari ţuică fiartă; când şi când, seara, rupea biletele la teatru, de ne călca vreo trupă urbea, după ce tot el alerga să le vândă; pe scurt: era bun la o mie de treburi. Şi-acum mă ia ţiganu' la întrebări. Ce muncitor o fi fost şi zdrenţărosul ăsta, nu ştiu! Pentru că la noi şi ultimul hamal din port, când ieşea în oraş, purta un costum mai de Doamne-ajută, nu o buleandră, ş-aia peticită. Dar să zicem că i-aş fi spus adevărul – oricum în ceaţă, atâta timp cât n-am fost mereu lângă tata –, ce origine mi-ar fi stabilit balaurul? Îţi spun eu: mic-burghez, în comparaţie cu el, care, cu siguranţă, se consideră muncitor, când o meserie, ca s-o ştii ca lumea, trebuie să te ţii de ea, tată, nu glumă. Vreau să-i văd pe el şi p-ăia din jurul lui dacă sunt în stare să facă un costum de haine, o pereche de pantofi, ori o cămaşă, dacă pot depana o maşină, să refacă o instalaţie electrică, să producă ceva de la cap la coadă. Tata-i de zece ori mai muncitor decât el. Nu-ţi spun că, dacă ai coborî la mintea bronzatului, te aleargă dup-o droaie de acte sau pune-o haită de ogari s-adune referinţe despre tine. Cu mine lucrurile s-au simplificat: sunt curioşi să ştie mai multe? Să plece la Istanbul!

www.dacoromanica.ro

– Până s-ajungă în Turcia, se opresc la Constanţa şi află o mie de minuni.

– Ce să afle? Că tata a muncit de s-a spetit s-aducă o pâine-n casă? C-a murit şi nu mai prezintă niciun fel de pericol pentru nimeni? Inexactă-i doar povestea marinăraşului, necesară să justifice absenţa unui loc de muncă stabil, implicit lipsa pensiei. De asemenea, că n-a murit la bombardarea Ploieştilor, ci întru-n spital din Mangalia, mai rău decât l-ar fi pisat anglo-americanii, c-ar mai fi trăit şi azi, de l-ar fi bombardat cu ceva penicilină. Atât! Şi mai ştii ceva? Mai dă-i în mă-sa! Ce duşmani putem fi noi la 18 ani? Când nemţii au început războiul, amândoi aveam zece ani. Ce-au de verificat?! Dac-o ţin tot aşa, ascultă-mă pe mine, vor ajunge să se suspecteze ca toţi dracii între ei, să bage dihonia şi-n neamul lor cel adormit, că prea s-au apucat să tulbure somnul celor dispăruţi.

Pe mine nu bazaconiile lui Nelu mă deranjaseră, ba chiar mă şi amuzau. Absurde rămâneau rigorile de selectare a oamenilor, îndeosebi obsesia originii sociale, ceea ce din faşă excludea criteriul adevăratei competenţe. Până deunăzi, naziştii fuseseră necruţători când descopereau o fibră evreiască, fie şi la câteva generaţii distanţă de orice arian; acum, la fel: ascendenţele politice sau sociale „nesănătoase" ale individului îl scoteau din competiţie. Paradoxal,

www.dacoromanica.ro

preceptele dogmatice ale *Bibliei*, potrivit cărora copiii plătesc pentru păcatele părinţilor, făceau casă bună cu ateismul, religia noilor aşezări. Stupid era că noua industrie a dosarelor de cadre trebuia să foarfece o lume reală, într-o ţară unde existaseră partide politice longevive, cohorte de legionari, lume cu mutaţii sociale frecvente, trăgând graniţe arbitrare între ţăranii săraci, mijlocaşi sau chiaburi, fără să se ţină seama şi de zestrea lor lăuntrică, dar şi de voinţa primarilor de bogdaproste, care te albeau sau boiau după plac, pentru a nu lua în calcul caracterul fragil al multor colegi, vecini, rubedenii şi „amici", sondaţi prin sistemul culegerii de „referinţe". Inevitabil, pe un atare teren, minciuna şi intrigile n-aveau decât să triumfe. Mai fiecare avea ceva de ascuns. Idealiştii care au contat cu sinceritate pe valorile umane ale doctrinei socialiste – încă înainte ca ea să se oficializeze drept unică politică în stat – vor admite mai devreme sau mai târziu că prăbuşirea întregului edificiu s-a produs în interiorul lui, graţie fugii de adevăr, pe fondul „dragostei frăţeşti faţă de măreaţa ţară a socialismului biruitor", de unde s-au preluat, în subteranele puterii, cele mai odioase manifestări ale urii omului faţă de om. Chiar şi în sânul mişcării, un militant ca Ştefan Foriş, secretar general al Partidului Comunist Român în anii ultimului răz-

www.dacoromanica.ro

boi mondial, părăsea lumea visată cu o rangă în cap, după cum Lucreţiu Pătrăşcanu va fi judecat şi executat ca „trădător". Evident, numai timpul putea să ne dumirească, asistând la metamorfoza bănuitei fecioare în ţaţă de bordel. După mine, nu cei care au îndrăgit-o la început pot fi judecaţi cu asprime, ci curtezanii de mai târziu, conştienţi de curvăsăria dânsei, ca şi de profitul meseriei, de pe urma căreia, la rândul lor, erau miruiţi. Altminteri, niciodată nu vom înţelege amăgirea şi, adesea, dezamăgirea unor Panait Istrati, André Gide, Henri Barbusse, Louis Aragon, Paul Éluard, Elsa Triolet, Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Jolliot-Curie, Rafael Alberti, Paul Robeson şi a multor altora care au crezut în idealurile socialiste. Sau, cum spunea Yves Montand, când a fost întrebat de glisarea convingerilor politice (citez din memorie): „Nu eu m-am schimbat, ci comunismul!" Numai că în spaţiul răsăritean, devenit asiatic, opţiunile politice, de-o parte sau de alta a baricadei, aveau şi efect de bumerang, întorcându-se dureros împotriva celor ce-şi îngăduiau să militeze cu mintea lor. Aici istoria se pulverizează în istorii, povestea fiecărei grupări sau răzvrătit fiind de sine stătătoare.

Nu mă mir defel că, la împlinirea majoratului, am completat o cerere de primire în partid; o făceam cu firescul celui care, încă

www.dacoromanica.ro

de la 14 ani, credeam fără prihană în idealurile revoluţiei, traduse din franţuzeşte prin vechile slogane ale libertăţii, fraternităţii şi egalităţii semenilor. Să explic că personal n-aveam nimic de câştigat, ci numai de pierdut, ar fi de prisos. Mai aproape de adevăr era biata mamă, care, iubindumă, încerca să mă-nţeleagă zâmbind: „Mă, Nicule, tu ştii cum eşti? Câine surd la vânătoare! Dacă s-ar împuşca toţi comuniştii, pe tine te-ar omorî degeaba".

Surd şi nu prea, căci auzeam şi vedeam destule, numai că în vălmăşeala timpului înaintam – cum se mai zice – precum câinele-n car: când în cur, când în bot. Doar tinereţea îţi îngăduie să rezişti şi să speri continuu.

– Şi cu şcoala ce facem, Nelule?

– Ce facem noi sau ce face ea? Că nu-i dau zile bune. Tu nu vezi? Cine are prea multă carte pică. La naţionalizare, mai toţi directorii din fabrici au fost înlocuiţi cu muncitori. În ministere, la fel, clasa muncitoare îi hegemon al construcţiei socialiste, rol parafat şi-n Constituţie.

– Măcar să fi luat bacalaureatul...

– Să fim sănătoşi; examenele le dăm şi-n particular.

Puseseră ochii pe noi cu gândul de-a înviora viaţa de organizaţie din toate circumscripţiile sectorului 1. Precum popa şi dascălul, colindam împreună toată ziua de

www.dacoromanica.ro

la un sediu la altul, sătui noi înşine de plictiseală. Bolnavi de responsabilitate, alţi confraţi din cartiere apropiate luaseră lucrurile în serios, împovăraţi cu şedinţe şi mitinguri, propagandă şi agitaţie searbădă şi adormitoare. Aşa că ne mutarăm şatra din Obor în sediile din centru, apoi în Tei, lăsând în urma noastră activităţi apropiate de sufletul tinerilor, precum teatrul, sportul, muzica şi dansul, trecute acum pe primul plan al programelor. Oricum, preocupări mai cinstite decât barbutul, jucat cu năduf în sediile de culoare de pe Lizeanu sau Maica Domnului. La sectorul din Piaţa Romană, plictiseală şi mai mare: zilnic se programează conferinţe şi vorbitori, plenare şi adunări generale, bilanţul socotindu-se, de regulă, după numărul de participanţi. Mereu aceleaşi întrebări şi raportări: câţi din câţi au fost prezenţi, din care câţi au luat cuvântul? În ce priveşte rezolvarea vreunor doleanţe, Maica Domnului! Purificarea continuă să fie în toi. Pe Dragomir, primul-secretar, l-au descăunat, dibuit că cineva din familie a fost legionar. L-au înlocuit cu Ion Pumnea, cu vremea cooptat în Comitetul Central al U.T.M. N-ar mai fi fost, căci nici el n-a scăpat de oprobriu. Peste noapte, după bezmetice trieri, extinse şi-n lumea rurală, s-a văzut în situaţia de a se autodemasca: „Tovarăşi, vreau să vă spun că de ieri tata a fost trecut în rândul

www.dacoromanica.ro

chiaburilor". De ajuns ca moş Gheorghe Florescu să întrebe de la prezidiul plenarei, fără nevoia vreunei verificări: „Ce ziceţi, fraţilor? Ce facem cu chiaburaşul ăsta?" Nu conta că noul „duşman de clasă" fusese muncitor într-o uzină, că nu greşise cu nimic. Grav era că, în urma unor ciondăneli din satul natal – din care, până la urmă, însuşi presupusul chiabur avea să iasă cu obrazul curat –, dosarul începuse să-i scârţâie. De reţinut că pe băiat nu l-a apărat nimeni; n-a încercat s-o facă nici el, asumându-şi „păcatul". Un câine călcat de maşină ar fi avut parte de mai multă afecţiune din partea trecătorilor decât el, ocolit acum ca un lepros.

O lume laşă, timorată de ce se poate întâmpla fiecăruia, o masă amorfă, fără o picătură de solidaritate, care să ţină seama de credinţele tale, de ce-ai făcut şi spre ce năzui, nu de „păcatele" neamului din care te tragi. Oricât de păcătoasă ar fi fost, suflarea de la marginea urbei – mă feresc să-i zic mahala, fiind în realitate o haltă dintre sat şi oraş – rămânea infinit mai bună şi mai dreaptă. Peste ani, din sânul ei aveau să se afirme actori şi cântăreţi, precum Mircea Crişan, fraţii Grigoriu sau Sorina Dan, sportivi de performanţă, ca boxerul olimpic Vasile Tiţa şi rugbistul de naţională Adrian Kladni, un gazetar de cursă lungă ca Paul Lampert, ofiţeri de

www.dacoromanica.ro

carieră, nu pe puncte, directori de agenţii, muncitori şi funcţionari oneşti, ba chiar şi doi ambasadori: unul la Washington, altul la Moscova. Toţi crescuţi într-un climat neconvenţional, scăldaţi în libertatea tinereţii lor, nu împinşi cu băţul la şedinţe, care, în mintea sclerozată a majorităţii conducătoare, reprezenta temelia vieţii de organizaţie. Atunci ca şi acum, nu firma pusă deasupra uşii conta, ci aşezarea dindărătul ei. În ţările civilizate, existau de mult cluburi ale tinerilor, cu probleme specifice vârstei lor, în care aceştia se simţeau la ei acasă. În bună măsură, sediile de cartier erau hărăzite să împlinească aceleaşi deziderate, dacă ţinem seama că şi junii care lucrau în întreprinderile din jurul lor le frecventau cu asiduitate. De înţeles, câtă vreme nu crezurile ideologice îi adunau, ci necesitatea unei comunicării tinereşti, dintotdeauna şi pretutindeni aceleaşi. Opţiunile politice vor prinde contur pe măsura maturizării fiecăruia, deşi, oficial, la vremea respectivă nu existau căi de ales. Excepţii au existat: este cazul unor colegi ca Nicolae Petrescu sau Octavian Rădulescu, care, după un timp, aveau să se alăture luptei de rezistenţă, fiind condamnaţi la ani grei de temniţă. La anchete, nu i-a întrebat însă nimeni în ce climat şi-au petrecut adolescenţa, despre primele iubiri, unde au învăţat să danseze, să facă sport, ba chiar să năzuiască la o

www.dacoromanica.ro

viaţă mai bună, speranţă care, prin firea lucrurilor, înnobilează mintea oricărui tânăr, indiferent de aspiraţiile lui, mereu în formare.

La niveluri superioare, mulţi oportunişti şi demagogi se întreceau în slugărnicie, sub acoperirea „disciplinei de partid", redusă la îndeplinirea oarbă a ordinelor, la datoria de a aplauda şi huidui, după cum o cereau interesele moscovite de moment sau de clică din sânul aceleiaşi biserici. Ilustrative rămân ecourile ascensiunii, decăderii şi, mai rar, a revenirii la suprafaţă a foştilor conducători, acuzaţi şi reabilitaţi, după cum bătea vântul, în virtutea tendinţei de monopolizare a puterii. Pofta a venit mâncând, pe terenul lichidării oricărei opoziţii democratice, când lupta surdă dintre vechii candidaţi moscoviţi şi cei neaoşi avea să iasă la iveală, sub privirea încurajatoare a aceluiaşi Kremlin. Şi asta încă înainte ca Stalin să fi dispărut de pe firmament. Întrebarea „care pe care?" va prinde şi mai mult contur după raportul secret al lui Hruşciov din februarie 1956[1], menit să schimbe faţa comunismului, cu inevitabile retuşuri de fard, acceptate tacit de clientela de la baza piramidei. După naştere, te pomeneşti creştin, mozaic,

[1] La al XX-lea Congres al Partidului Comunist (bolşevic), raport asupra căruia vom reveni într-un alt capitol, cu trimiteri la ecourile lui în viaţa politică românească.

www.dacoromanica.ro

budist sau mahomedan, fără ca nimeni să te întrebe ce-ai vrea să fii. Românilor le-a fost dat să trăiască în spatele liniilor sovietice – vânduţi de cei care s-ar fi cuvenit să-i apere – sub blestemul zicalei: „Capul plecat sabia nu-l taie!", dar, subconştient, şi cu îndemnul: „Fă-te frate cu dracu', până treci puntea!"

În aceste condiţii, o altă zicală: „Omul sfinţeşte locul" ne invită să cântărim faptele fiecărui semen, independent de religie şi opţiunea lui politică, implicit socialistă, credinţe legitimate în toată societatea civilizată, cu atât mai mult în condiţii de restrişte.

De aici convingerea că orice judecată globală ar fi păguboasă. Fără îndoială, atunci ca şi acum, o puzderie de combatanţi s-au folosit de-o adeziune, atât cât cerul de deasupra li s-a părut prielnic pentru a-şi vedea de propriile interese. Asta nu înseamnă că n-au existat şi oameni cinstiţi care au crezut cu sinceritate în idealurile lor, fie şi utopice. Când văd azi cu câtă nonşalanţă trec unii dintr-un partid într-altul, ca şi cum şi-ar schimba izmenele – pentru a se şti mereu pe val, prezenţi la împărţirea bucatelor –, nu voi pregeta să fiu alături de ultimul păgubaş, care, peste orice politică şi ideologie, n-a făcut şi nu face compromisuri cu sine.

În istoria oricărei mişcări politice există pragul unui început idealist, când captarea

www.dacoromanica.ro

aderenţilor se învăluie într-o mantie romantică, când fericirea obştii pare să depăşească orice interes particular. Asişti la o piesă fără să ştii cui îi aparţine regia şi cu atât mai puţin să-i întrevezi finalul. Desigur, nimeni nu te obligă să intri într-o sală de spectacole, dar, dacă tot ai făcut-o, aştepţi să-i vezi sfârşitul. Tânăr fiind, n-ai cum să înţelegi de ce, după întâiul act, unii spectatori dispar din sală, de ce, sub lumina aceloraşi reflectoare, se schimbă în mers chiar şi distribuţia actorilor. Stai şi priveşti întreg spectacolul, mai ales dacă la început s-a jucat din tot sufletul.

Precum fumatul, în adolescenţă militantismul este un act de emancipare, fără târguieli mercantile. Nu-i de mirare că nu puţini muncitori refuzau transferul din producţie, leafa primită urmând să scadă la minimum tarifar, întrucât, se spunea, cei selectaţi în ierarhia organizaţiei trebuie să fie legaţi, în toate privinţele, de nevoile mulţimii. Fază idealistă, de scurtă durată, urmată de o profesionalizare dubioasă, când politica avea să devină brăţară de aur, să depăşească vivacitatea celei mai vechi meserii. Atunci ca şi-acum!

Şi totuşi, mi-a fost dat să cunosc tineri care n-au şovăit să trăiască la limita sărăciei, consecvenţi unor credinţe iscate de nevoi şi nu numai. Între ei, o fată din Lechinţa, crescută în casa unui unchi ilegalist,

www.dacoromanica.ro

muncitor în Bucureşti. Evocând-o, fără să-i cunosc familia, plec de la ipoteza că între mulţii profitori care, ulterior, şi-au reclamat vechimea într-un partid minuscul, vor fi fost şi adepţi cinstiţi ai idealurilor socialiste. Cum în anii ultimului război mondial unii militanţi se aflau îndărătul gratiilor, era firesc să nu fie uitaţi, să primească vizite şi pachete. Până la un punct, deoarece, odată cu marile victorii de pe frontul răsăritean, când germanii ajunseseră la porţile Moscovei, ele au fost suspendate, solicitarea lor devenind primejdioasă, soldată adesea cu arestarea nedoritului musafir. În aceste condiţii, s-au recrutat câţiva copii isteţi pentru a merge la Caransebeş sau Mislea să ceară „vorbitor" cu pretinse rude. Or, fata amintită – de numai 14 ani –, se număra printre cei patru care îşi asumaseră riscul, aproape inconştient, de a pleca dintr-o Gară de Nord, mereu aflată în vizorul bombardamentelor aviatice, cu un rucsac în spinare şi cu ochii zgâiţi pe o fotografie: „Uită-te bine: aşa arată unchiul sau mătuşa ta. Să n-ai frică: eşti minoră şi n-ai nimic de păţit." Mai puţin mâinile libidinoase ale jandarmilor, puşi să vegheze la poarta temniţelor. Urmărindu-i ulterior traiectoria în viaţă, aş adăuga că aceeaşi îndrăzneală şi dezinteresul personal i-au însoţit întreaga existenţă, până când, paradoxal, tocmai cinstea ei sufletească avea să intre în conflict cu

www.dacoromanica.ro

servilismul şi linguşeala din jurul „marelui conducător", care a marginalizat-o fără să ţină seamă nici de antecedentele biografice, nici de capacitatea şi corectitudinea ei. *Rara avis*, dar a existat şi mai există, cerându-mi să nu-i pomenesc numele, decât într-un necrolog, de nu i-o voi lua înainte.

– Şi ce să scriu în ferpar, Cornelia?

– C-am trăit degeaba, că, după atâta amar de ani, m-am întors de unde am plecat, fără să fi avut parte de-o balanţă dreaptă, şi asta pentru că binele şi răul din noi s-au anulat reciproc.

– La Judecata de Apoi nu există cuvântul noi, ci mai curând oameni şi javre, fiecare cu crucea lui în cimitirul zădărniciei.

– Numai că până la Dumnezeu te mănâncă sfinţii; unii internaţionalişti, alţii mondializaţi, şi unii şi alţii la cheremul aceluiaşi Scaraoţchi din umbră!

Un alt mucenic al perioadei dintâi – puţin cunoscut, datorită locului modest ocupat în ierarhia de organizaţie – a fost Stăncioiu, atunci ca ş-acum apelat fără prenume. La sectorul 1 răspundea de calificarea profesională a tinerilor, inclusiv de ucenicii din fabrici. Deşi grav bolnav, credea cu fanatism în viitorul socialist, pentru care, la sfârşitul fiecărei zile de muncă, ducea copiilor cărţi de poveşti şi franzele fierbinţi de la „Gagel", unde lucrase şi avea vad. L-a secerat tuberculoza, când nu împli-

www.dacoromanica.ro

nise încă 25 de ani. A murit anapoda, crezând în basmul cu cocoşul roşu, după cum unii din jurul lui şi-au risipit viaţa pentru ca alţii, de pe aceeaşi baricadă, să prospere şi azi în folosul lor. Nu era o lumină şi mă întreb de ce oare mi-a rămas în memorie?! Poate pentru bunătatea lui, pentru că nu şi-a uitat niciodată copilăria, încercând să îndulcească traiul unor dezrădăcinaţi, aflaţi departe de satele natale.

Din aceeaşi familie idealistă făcea parte şi Filaret Ţintaru, de prin părţile Bucovinei; serviciile tatălui său l-au adus din împrejurimile Cernăuţilor la Solca, apoi definitiv în Bucureşti. Nevoiaşi, părinţii nu avuseseră posibilităţi să-l îndrepte spre carte, aşa că l-au înscris la o şcoală de meserii cu internat. Ambiţios, va învăţa cu îndărătnicie, absolvind liceul, iar mai târziu Facultatea de Drept. Crescând vertical, nu-şi putea închipui că va intra în conflict cu pletora cocoşată de servilism, dispusă să accepte politica de curte din jurul „comandantului suprem", astfel că la rându-i va fi ostracizat. Cauza? Pedepsise un ofiţer ce-şi abandonase misiunea pentru a păzi maşina Licăi Gheorghiu – fiica marelui tată –, picată ca musca în lapte la un motel, în toiul unei acţiuni.

Nu mă îndoiesc că în urechile unora sună ca dracu' ce afirm azi, după cum mulţi enoriaşi ai fostei biserici, care cândva l-au

www.dacoromanica.ro

înlocuit pe Dumnezeu cu „ilustrul conducător", nu ştiu cum să-şi şteargă urmele, precum odinioară legionarii. Trepăduşi, încearcă să se lepede în rate de Satana, trecând după miros de la stânga la dreapta şi viceversa.

Da, au existat oameni cinstiţi care au crezut cu sinceritate în socialism, fără să-şi transforme opţiunile în beneficii personale. Cine neagă o atare realitate nu face decât să întoarcă pe dos vechiul slogan, potrivit căruia tot ce se opune convingerilor de stânga are caracter nociv. Chiar dacă greşesc, ştiu că niciodată nu mi-am trădat semenii, fără să mă gândesc la ce-aş fi avut de câştigat de pe urma politicii.

Comunismul n-a fost inventat de români, molima bolşevică traducându-l concomitent din ruseşte în tot răsăritul Europei, până pe malurile Elbei. A omite acest adevăr este ca şi cum ai face abstracţie de rostul ramei din jurul unei picturi. Acesta ne-a fost cadrul în care ne-am mişcat. E drept, nu toţi la fel, dar majoritatea oamenilor fiind blestemaţi să plătească tribut lipsei de libertate. Dacă în tăvălugul lor ruşii ne-ar fi lăsat o aşezare călugărească, atei ori bigoţi, tot nu ne-am fi descotorosit de ea „înainte de termen". Ca într-un lagăr, sârma ghimpată ar fi fost aceeaşi. Bineînţeles, nu şi reacţiile deţinuţilor, inclusiv ale celor care se îmbătau cu gândul dreptăţii

www.dacoromanica.ro

socialiste. Spectacol de marionete cu păpuşari rămaşi până azi în umbră.

– Ai stat deoparte! – îmi reproşa deunăzi un stareţ al noilor aşezări, după ce vreme de două decenii m-am neutralizat.

– Cunoşti dumneata vreun partid socialist, cu adevărat social-democrat? Că pe loc m-aş înscrie în el.

Rădăcinile răului sunt mai adânci şi nu atât de natură doctrinară. În viaţa reală, nu ideile au ruinat aşteptările, ci oamenii angajaţi în sistem.

„De e ghine, de e reu,/ Noi doinim cu drag mereu!" Numai că s-a cam schimbat repertoriul. La Casa Tineretului de pe Schitu Măgureanu – unde cândva a avut sediu „Tinerimea Română" –, se repetă întruna: „Lui Stalin, slavă, slavă-i cântăm,/ Pe drumul lui mai dârz ne-avântăm,/ Cu braţe libere-i clădim un imn lui Stalin,/ Lumii noi conducător şi-nvăţător/ Şi-n corul de popoare glasul ni se-nalţă:/ Stalin, far nemuritor! // Cuvântul stalinist luminos/ Din bezna asupririi ne-a scos/ Şi pâine caldă-a fost în seceta cumplită/ Vieţii noastre viu izvor // Lui Stalin slavă, slavă-i cântăm!". Când zici că s-a terminat, bucata este reluată, integral sau fragmentar, cu sopranele, baritonii şi başii separat, pentru ca apoi să revină tutti. Dirijoarea, o profe-

www.dacoromanica.ro

soară tânără de muzică, ultraexigentă, nu oboseşte deloc şi reia cântarea tocmai când crezi că i-o fi ajuns şi ei.[2] După o pauză binemeritată, vine rândul unei gâgâlici frumoase, cu o voce aparte, peste capetele colegelor de cor. Plouă, nu plouă, cântă întruna două melodii, ce ţi se înşurubează în urechi, mai rău ca viermele-n hrean, de visezi şi noaptea cum şi-a „luat bundiţă nouă", ori cum „mama-i dusă-n sat cu dorul", de sughiţă în groapă şi bietul Coşbuc de-atâta aducere-aminte.

– Priveşte-o bine! Cât o vezi de mieluşea, cu glăscior de clopoţel, de la blăniţa dânsei ni se trag multe belele. A pus ochii pe ea un gogeamite berbec, cu coarne de aur, şi-o urmăreşte pas cu pas. Ce-or face împreună, dac-or face, e treaba lui – că mioara abia a început să behăie – dar am intrat toţi în colimator. Se ştie tot, cu precizie de milimetru. Deunăzi, la un festival, un băiat mai şugubăţ, a pipăit-o pe una din cor, plimbându-şi lăbuţa pe fundul ei. Fata n-a mişcat în front şi a continuat să cânte *Agnita-Botorca*. La versul: „Să mun-

[2] În cor cânta şi Marin Constantin, renumitul dirijor al ansamblului „Madrigal". S-a impus după Festivalul Mondial al Tineretului, de la Varşovia. Interesant este momentul debutului: după terminarea Festivalului, polonezii au invitat ansamblul românesc să mai concerteze o săptămână; cum doamna care dirija corul n-a mai dorit să rămână, a fost înlocuită cu M.C., la iniţiativa lui Ion Florea, ce făcea parte din conducerea delegaţiei noastre.

www.dacoromanica.ro

cim, să construim, ţara să-nflorească" – repetat de câteva ori în cântare – idiotul o înţepa iarăşi cu degetul în poponeţ. Mamă, ce scandal s-a pornit! L-a turnat unul din rândul doi, iar bănuiala a căzut pe capul multora. Pe tâmpit l-au izgonit din ansamblu.

– Pagubă-n ciuperci!

– Nu-i chiar aşa, că şi-a ras plecările-n străinătate, avantajul nostru esenţial!

Orbecăiam. Cu ce greşisem, oare, de m-au „promovat" ober-ţuţăr pe lângă un ansamblul artistic, considerat „cartea de vizită a tineretului în ţară şi peste hotare"?

Clădirea instituţiei e mare, cu secţii multiple, aşa că m-am aciuit pe lângă artişti, păstoriţi de Nică Ciprian, actor tânăr ce trăia mai mult la umbra părintelui, societar al Teatrului Naţional şi totodată autor dramatic de succes. Aici cuplăraiul e pe faţă: pe scenă se repetă un fragment sau altul dintr-o piesă, în timp ce, în aşteptarea intrărilor, fetele se odihnesc în braţele băieţilor, care le tot leagănă şi le sărută. Ce degeţel în fund?! Pierdute în decor, perechile par hotărâte să se înmulţească în legea firii. Întunericul din sală, dă ghes celor refugiaţi la balcon să se descurce după pofta inimii şi nu numai a ei.

La o bere, Nică m-aduce cu picioarele pe pământ:

www.dacoromanica.ro

– Aşa-i şi la Conservator: băieţii şi fetele repetă practica erotică până-şi găsesc o pereche mai stabilă. Un artist simte nevoia unor trăiri intense şi-şi scrie singur scenariile, în care se distribuie după cum îi place şi cu cine-i convine. Aici, trăiam bine-mersi, până nu l-a apucat boala pe un baştan din partid să ştie ce face şi cum îşi mută curul favorita, de unde, vezi, Mărite Doamne, nevoia educaţiei socialiste. Dacă-l doare atât de mult morala proletară, ar trebui să îşi vadă de nevastă şi de odraslele soborului din jurul său, care dau cu mingicuţa de-a zvârlita, fără să dăuneze clasei muncitoare şi aliaţilor ei devotaţi, ţărănimea săracă şi mijlocaşă.

– Plus intelectualitatea progresistă, din care cu oroare facem parte!

– Nu-ţi lipseşte umorul şi, crede-mă, nu-ţi vorbeam deschis, dacă Renée nu mi-ar fi vorbit de tine, c-aţi copilărit în acelaşi cartier.

Într-adevăr, pe Renée Kornester (Cornea) – solistă la Opera Română, plecată peste ani în străinătate, unde şi-a continuat cariera muzicală – o ştiam din „fragedă pruncie". Era prietenă cu fetele lui Eizig, cu care locuiam în aceeaşi curte. O botezasem „Iepure-de-casă", din pricina unei blăniţe ce-o purta la paltonaş, şi-aşa i-a rămas numele. Fată frumoasă, era extrem de cochetă şi, pe la cincisprezece ani, făcea

www.dacoromanica.ro

eforturi să pară mai mare, luând ochii şi lui Ionel Sarchisian, armăsar de prăsilă.

– Măi Roşule, nu-i zăpăci minţile!

– Cine pe cine zăpăceşte? Tu nu vezi cum îşi face ochii, cum îşi lucrează genele şi sprâncenele, cum se coafează şi se parfumează? Şi-a scurtat fusta, de i se văd chiloţeii de dantelă la cea mai mică aplecare, când albi ca neaua, când roşii ca jarul, după anotimpul sângelui. O caută cu lumânarea şi de lumânare va avea parte.

– E mică, bă!

– Mică unde se cuvine, c-altminteri îi tocmai bună de rindea. Nu-i purta de grijă, că simte singură când trebuie desigilată: *acum* e vremea ovreicuţelor, ţigăncuşelor şi rusoaicelor cu părul bălai, că pe urmă majoritatea devin balabuste, se başoldesc.

Renée îmi confirmă tot ce mi-a zis Nică Ciprian şi adaugă amănunte picante din ce n-ar trebui să se ştie, cu rezerve în privinţa autenticităţii. Cert e că de la căzutul cu tronc al marelui „necunoscut" – de altfel, ştiut de toţi –, regimul s-a înăsprit, însăşi aterizarea mea la ansamblu fiind privită ca atare.

A doua zi merg la Vasile Marin, şeful secţiei organizatorice de tineret a Capitalei şi mă spovedesc. Pe scurt, n-am ce căuta la ansamblu: la jocuri naţionale nu mă pricep, teatru nu fac, de cântat nu-mi arde, iar postura de agent de moravuri îmi displace.

www.dacoromanica.ro

Îi cer să revin în sectorul 1 Galben, de unde am plecat. Omu-i de treabă; a fost brutar şi n-are ifose de ispravnic, ca mai-marele lui, Florea Chiţă, un ins uscăţiv cu mustăcioară à la Hitler, de la care a împrumutat şi un soi de agresivitate verbală. Vasile Marin mă reţine în secţie, cu sarcini minore, pe lângă patru sectoare mărunte: S.T.B. (Societatea Tramvaielor Bucureşti). Gaz şi Electricitate, Bănci, plus Uzinele Republica (Malaxa), schimbate după un timp cu sectoarele 1 Galben şi Ministere.

Am căzut din lac în puţ. Muzica, teatrul şi dansul sunt înlocuite cam peste tot cu nenumărate mitinguri şi şedinţe, cu improvizate întreceri socialiste, în care pe hârtie toată lumea se întrece cu toată lumea, individual şi-n colectiv, dă cu normele de pământ, după exemplul marelui Stahanov, unul din sfinţii mucenici ai noii puteri. N-aş fi crezut niciodată că tocmai pe tărâmul industriei, care operează cu instrumente avansate de lucru, hârtia va deveni regină, iar plaivazul rege. Cu el se face, desface şi se reface totul, mai ceva decât „uite popa, nu e popa". Rezultatele trebuie raportate şi ajustate. Pe Chiţă îl deranjează însă profund realitatea.

– Cum să fi participat la şedinţe doar 65% din totalul organizaţiilor? Mai întrebaţi, fraţilor, încă o dată la telefon, ce mama dracului!

www.dacoromanica.ro

Lasă că şi procentul de 65% este umflat peste măsură, însumând şi „participanţii" şedinţelor neconvocate. Sectoarele sunt din nou consultate, iar ele repetă mişcarea cu unităţile din subordine. De data aceasta, cifra creşte la 75%, numai că Florea Chiţă nu-i mulţumit:

– Nu se poate, tovarăşi. Eu personal am participat la câteva adunări generale – şi încă pe neanunţate – unde procentajul a fost aproape de sută la sută. Nu sunt singurul din secretariat care m-am deplasat pe teren, iar constatarea-i aceeaşi. Mai verificaţi o dată!

Se dau iarăşi telefoane şi, în cele din urmă, se definitivează procentul de 87%, cu observaţia ca pe viitor să fim mai atenţi: nici în plus, da' nici în minus.

Lucid e Nelu Dobrescu, care, rămas la sectorul 1, revine cu un telefon:

– Am recalculat: la noi, din 20 000 de tineri, au participat 22 222, bătuţi pe muchie.

Sorocinski, un băiat cinstit, dar şi lipsit de umor, rămâne nedumerit şi cere explicaţii, enervându-l pe Nelu, prea mucalit ca să se împiedice-n vorbe:

– Ce vi se pare neclar? La şedinţe vor fi venit unii cu părinţii. Nefiresc e că bateţi apa în piuă cu aceleaşi întrebări. Bună sau rea, prima raportare stătea cât de cât în picioare, că de ne-am fi apucat să numărăm

www.dacoromanica.ro

steagurile lui Pristanda procentajul scădea cu siguranţă.

– Care Pristanda?

– Cum care? Tovarăşul Pristanda, statistician de mare perspectivă!

De fapt, Nelu avea oftică pe Chiţă şi-l bălăcărea pe unde putea. Totul se trăgea din ziua când îl luase în serios cu recrutarea a 50 de tineri pentru o şcoală de ingineri. Mai că îi surâdea şi lui ideea să se includă pe lista candidaţilor. A devenit însă reticent când s-a precizat că la selectarea viitorilor studenţi nu există restricţii în privinţa studiilor efectuate.

– Merge şi cu liceul neterminat?

– Merge şi fără liceu, că nu toţi au avut bani să meargă la carte.

– Atunci se vor înscrie şi absolvenţii cu şapte clase primare.

– Buni şi cu patru. Important e să fie devotaţi şi s-aibă voinţă.

– Dau vreun examen?

– La terminarea cursurilor.

– Tovarăşe Chiţă, ce să termine ăştia, că n-au cum să-nceapă? Din două una: ori se-ntorc să ne spargă geamurile, ori îi vizităm la psihiatrie. Când or da de matematici superioare – obligaţi să viseze geometria, algebra, trigonometria, ecuaţii şi integrale complicate – amărâţii turbează cu tot devotamentul lor.

Clintit de năvala replicii, dar mai ales de

www.dacoromanica.ro

neştiutele cărări ale domeniului, Chiţă scade la preţ: se pare că nu-i vorba de Politehnică, ci de-o şcoală de subingineri. Dezamăgirea subţiază lista candidaţilor, deşi, la urma urmelor, nici postura de semiinginer nu-i de colea.

Misterul se clarifică peste o săptămână, când voluntarii din toate judeţele sunt convocaţi la Casa Tineretului, pentru instructaj. Acolo le vorbeşte Pavel Lala, secretar al Uniunii Tineretului Muncitoresc:

– Tovarăşi, luaţi aminte! I-o mândrie să fi miner, dar meseria nu-i uşoară. Plata-i pe măsura efortului depus, dar trebuie să fii cu ochii-n patru, că, de umbli năuc prin galerii şi scapi într-o gaură, te duci de nu te mai vezi.

Pe cât de liniştiţi ascultă tinerii din provincie – semn că ştiu unde merg, cu ce se vor ocupa –, pe-atât de buimăciţi sunt „studenţii" noştri. Când un instructor de la Galben, Kleper, înscris şi el pe lista inginerească, spune că n-are de gând să-şi schimbe meseria de tehnician dentar cu cea de miner, Chiţă ţipă. Ţipă şi Lala. Ţipă toţi. Ţipă şi lovesc cu pumnul în masă, ca şi cum acest soi de agresivitate le-ar creşte autoritatea. Între patru ochi, se comportă relativ normal, de unde s-ar zice că doar în public se încearcă mimarea stilului „revoluţionar", impus la nivele superioare de partid. Oricum, discuţiile ulterioare nu pot fi anulate:

www.dacoromanica.ro

– Cum rămâne cu inginerii, nea Florică? De la o zi la alta au devenit subingineri, apoi mineri; de fapt nici atât, fiindcă geanabeţii abia urmează să se califice. De s-or califica vreodată!

– Asta depinde numai de ei. Constituţia-i valabilă pentru toţi. Nimeni nu te împiedică să te ridici prin muncă şi capacitate, s-ajungi chiar şi academician!

– Aşa-i, dar atunci era mai potrivit s-alcătuim direct o listă de posibili academicieni, ce s-o mai ameţim cu inginerii.

– Ară, Dobrescule, ară, că doar dosaru-i bun de tine!

Mirosind rostul demagogiei în „politica de avangardă", Chiţă avea toate atributele să parvină în clasa conducătoare, mulţumindu-se în cele din urmă cu gradul de ambasador. Nu oricine putea crea probleme acolo unde nu existau, pentru a le putea rezolva dintr-un foc.

– De unde ştii, mă deşteptule, ce număr poartă tovarăşul Stalin la picior? Unde ţi-e orientarea?

„Deşteptul" era secretarul Uniunii Tineretului Muncitoresc de la „Mociorniţa", iar orientarea ce-i lipsea privea sărbătorirea celor 70 de ani de la naşterea măreţului conducător, despre care se spunea că noaptea, când toată lumea doarme, fereastra lui de la Kremlin se scaldă-n lumină, semn că

www.dacoromanica.ro

lucrează continuu. Evenimentul din februarie 1948 trecuse pe primul plan al activităţii, toate organizaţiile din fabrici şi uzine primind, cu şase luni în urmă, sarcina de a pregăti daruri deosebite. Sediul din Calea Călăraşilor devenise un talcioc cu obiecte de artă meşteşugărească, depăşind cu mult inventarul magazinelor de consignaţii. Peste toate cadourile trona o pereche de bocanci imenşi, mai pe măsura predecesorului Petru I, ţar în muzeul căruia zace şi azi o pereche de cizme uriaşe, croite, zice-se, de mâna lui.

Ierarhia funcţiilor are necunoscutele ei. Rar să cunoşti oameni care să se fi impus prin înălţimea frunţii. La niveluri superioare, excepţiile le oferă un Paul Cornea şi Petre Lupu, secretari dotaţi cu o minte ordonată, capabili să poarte un dialog coerent, să vorbească fluent, convingător. N-ar fi singurii. Tineri inteligenţi, corecţi prin întreaga lor ţinută, ar exista cu duiumul, numai că de puţine ori sunt săltaţi în grad, având ceva în plus, ori în minus, ce deranjează ochii celor care iau decizii. Aşa se face că la plecarea lui Vasile Marin într-o altă funcţie te-ai fi aşteptat să fie înlocuit cu un om de nădejde, din aceeaşi secţie organizatorică. Aş! În locul său ne-am pomenit cu o rudă a lui Agamiţă Dandanache, pe nume Smogleanu, un monument de gogomănie,

www.dacoromanica.ro

pe deasupra şi fudul. Ajunseserăm să măsurăm prostia după inepţiile lui:

– Cât de neghiob poate fi?

– Neghiob? Cât doi smogleni la un loc!

Odată, după ce ne-a întrebat dacă ştim ce înseamnă „eşarfă" –, semn că vorba-i zgâriase urechea de curând –, a dat citire unei liste lungi de instituţii şi întreprinderi, cu precizarea numărului de participanţi, care, la o sărbătoare de pe stadion, vor purta textila roşie. A urmat o lista asemănătoare, şi ea obositor de lungă, cu indicaţia culorii de galben. Cum în sală rămăsese o treime nestrigată, mulţi au insistat să nu citească mai departe, că ştiu despre ce-i vorba. Zâmbitor, i-a rugat să aibă răbdare întrucât, la urmă, vor avea o surpriză. Şi a citit în continuare, până la uimire:

– Şi-acum, atenţie! Când voi striga la microfon: „Eşarfa sus!", ce credeţi că se va întâmpla?

Cum nimeni n-a scos o vorbă, tot el ne-a dumerit:

– Ei bine, la acest semnal al meu, toată tribuna se va transforma în roşu, galben şi albastru, culorile Republicii Populare Române.

– Zău că idiotul ne consideră mai cretini decât el. Ce spui?

– Ce să zic; marfă de camion! Dacă nu citea culoarea albastră, eram demult acasă.

Când se vor fi lămurit şi alţii cu ce

www.dacoromanica.ro

nătărău au de-a face, îl vor transfera la Comitetul pentru Cultură Fizică şi Sport, bineînţeles, într-o funcţie de conducere, alături de alţii care nutreau acelaşi vis:

– Să facem ascensiuni la munte şi la mare, iar pe piept să ne fluture în vânt insigna G.M.A.[3]

Sistemul „descotorosirii prin promovare" în aparatul de stat, era semipatentat. Peste noapte ne procopsiserăm cu un moldovean blond, Hortopan, băiat cu suflet de aur, dar cu mintea prea odihnită, de unde şi expresia: greu la deal cu boii mici. A plecat cum a venit, ulterior făcând carieră în armată (spre norocul lui – şi a celor de aceeaşi branşă – în timp de pace, când se va ordona deschiderea focului împotriva unor civili răsculaţi, căci, altminteri, căderea Turtucaiei ar fi fost floare la ureche). Sau poate că mă înşel, grăbindu-mă să judec oamenii după cum erau într-o anume fază a evoluţiei lor, ceea ce le-ar îndreptăţi o judecată similară şi în privinţa mea.

Criteriul „dosarului-beton", iertător de păcate, continua să triumfe, spre paguba selecţiei naturale de cadre. Isteţ la minte, dar cu un caracter deteriorat, Chiţă se situa, fără îndoială, cu mult peste statura pitică a unui Smogleanu, dar nu era suficient. Ajun-

[3] Gata pentru Muncă şi Apărare, complex de exerciţii sportive.

www.dacoromanica.ro

seserăm să-l apreciem mai mult pe Vasile Muşat, secretar ca şi el în biroul Capitalei, care cel puţin nu mintea. Fost strungar la atelierele „Griviţa" ale C.F.R., avea bunul-simţ să nu-şi dea importanţă, ori să-l ducă mintea la măsluiri. Modest în toate privinţele, era dezavantajat şi de înfăţişare – bondoc, muşchiulos, cu un cap disproporţionat de mare faţă de restul trupului –, încercând să-ţi capteze mereu bunăvoinţa cu un zâmbet ce părea să-ţi spună: „nu-mi cereţi mai mult, c-atâta pot". Cred că tocmai lipsa de personalitate şi supuşenia oarbă erau îngerii lui păzitori, întrucât pe parcursul timpului avea să fie promovat în funcţii înalte, între care: prim-secretar al Uniunii Tineretului Muncitor, vicepreşedinte al Sindicatelor, secretar al C.C. al P.C.R. cu problemele externe, ambasador în Cuba, preşedinte la Televiziunea Română, prim-secretar la un comitet judeţean de partid. În această ultimă funcţie l-am vizitat la Giurgiu, după ce în vara anului 1969 ne despărţisem la Havana în termeni amicali, cu prilejul deschiderii unei expoziţii de carte.

– Vasile Muşat, mai bine de 30% din personalul didactic din judeţul domniei tale n-are calificarea necesară.

– I-adevărat, dar cu timpul lucrurile se vor schimba.

– Pân-atunci aruncă-ţi privirea pe diploma Valeriei Dumitrescu, supercalificată

www.dacoromanica.ro

în toate: licenţă luată cu media 10, semnatară a unei cărţi, fată cu articole în presă, pe deasupra şi frumoasă, s-o îndrăgească şi elevii.

– Cinste ei!

– Nu şi inspectoarei voastre generale, care-i refuză angajarea ca suplinitoare într-o comună mai apropiată de Bucureşti.

– Pe ce motiv?

– Întreabă-ţi inspectoratul de învăţământ, că eu la peşcheşuri nu mă pricep, dacă-i adevărat ce se vorbeşte printre dascălii tăi.

Cu vocabula „peşcheşuri", abia c-am pus gaz pe foc. Care inspectorat, ce absolventă, diplomă, personal didactic, specializat sau descalificat? Toate au dispărut în faţa „iubitului conducător", despre care nea Vasilică s-a pomenit sporovăind din senin, că efectiv nu ştiam de unde i se trage. Uimirea se va fi citit pe chipul meu că, brusc, Muşat simţi nevoia să se bată cu două degete pe fiecare umăr, sugerând epoleţii celor care ne-ascultă. Din când în când, îşi dădea ochii peste cap şi punea un deget peste buze, invitaţie la prudenţă. La plecare, a revenit din somnul laşităţii, şoptindu-mi la ureche:

– Scrie-mi pe-o hârtiuţă numele fetei şi să lase o cerere la Inspectorat.

Teama primului secretar de a nu fi auzit o regăsisem şi la alţi inşi din primul eşalon de partid, grijulii să deschidă radioul când

www.dacoromanica.ro

se vorbea în cabinet, cu închipuirea naivă că difuzorul ar putea acoperi vreun dialog inoportun. Groaznic sistem, dacă frica pătrunsese şi în membrii conducerii superioare de partid, ştiindu-se toţi urmăriţi. Or, din acest punct de vedere, servitorii din casele lor se puteau considera mai liberi, slugărnicia stăpânilor fiind mai acerbă şi umilitoare. Slobod la vorbă se dovedea oarecum Gheorghe Pană, vechi mohican al Uniunii Tineretului Muncitoresc, care, ajuns secretar al partidului, ulterior, primar general la Bucureşti, îşi prezenta cu cinism ofiţerul de escortă:

– Băiat bun şi de nădejde; el mă apără şi tot el mă cântă!

Nu aşa arătau în tinereţe, poate şi datorită faptului c-atunci n-aveau ce pierde. De ce şi de cine să le fie frică, atâta timp cât, revenit în producţie, ar fi avut un salariu mai bun şi mai sigur? Mai ales că adesea, în loc de bani, primeau doar timbre de sprijinitori, pe care trebuia să le distribuie singuri. În schimb, n-aveau lacăt la gură.

Într-una din zile, mă cheamă Muşat să asist la o discuţie cu un instructor, Vasiliu, de la sectorul 2 Negru, despre crearea unei asociaţii de elevi, prefaţată de constituirea unui comitet de iniţiativă, ce se întrunise la Liceul Mihai Viteazul. Presupun că ideea constituirii unei organizaţii centrale se va fi născut „mai sus", numai că se ceruse Capi-

www.dacoromanica.ro

talei să nu fie inertă la acţiunile proiectate în perspectivă. Pe atunci, în afară de Uniunea Tineretului Muncitoresc, mai activau în paralel U.N.S.R.[4] şi O.T.S.[5] Organizaţii de elevi fiinţau în multe licee, numai că activau autonom, în afara unui sistem centralizat. Vasiliu, un tip uscăţiv, măsliniu la faţă şi cu un dinte de viplă la vedere, îşi cam depăşise mandatul, chestionând câţiva profesori în privinţa iniţiatorilor, ceea ce l-a obligat să-şi mute fundul de la un liceu la altul, după apartenenţa elevilor. Cu siguranţă nu asta i se ceruse, dar, cum era la modă întrebarea „ce e mă-sa, ce e ta-su", va fi simţit nevoia să împlinească tot ritualul cadristic, de nu i s-o fi părut suspectă însăşi fundarea unei noi organizaţii de tineret. Nu degeaba peste ani avea s-ajungă procuror.

– Tovarăşe Muşat, i-am verificat pe toţi, mai puţin pe Adrian Daicoviciu din Cluj şi pe Theodor Vârgolici din Brăila. Restul, i-am luat bob cu bob: buni la carte, numai că din unşpe vreo şapte sunt haldăi.

– Libertatea de a face propuneri n-are restrişti. Da' tu de când ai devenit antisemit?

– Eu nu-s anti, nici tanti, dar nici ei Gandhi.

– Să nu încurcăm lucrurile: iniţiativa e

[4] Uniunea Naţională a Studenţilor din România.
[5] Organizaţia Tineretului Sătesc.

www.dacoromanica.ro

iniţiativă, iar fixarea responsabilităţilor va reveni altora.[6]

Şi, într-adevăr, peste două luni, are loc o plenară a U.A.E.R.[7], cu delegaţi stabiliţi în liceele din Bucureşti şi provincie, care-şi vor alege conducerea operativă[8]. Mulţi dintre ei vor primeni rândurile viitoarei organizaţii cu un spor de calitate. Din păcate, la rândul lor, nu sunt lipsiţi de pacostea lătrăturii convenţionale, revărsată-n imnuri:

Noi elevii brigadieri,
Înfrăţiţi cu U.T.M., U.N.S.R.,
Construim triajul nou,
Pe şantierul din Braşov – mare depou.
Veniţi cu toţii să muncim!
Norma să o depăşim,
Ţara s-o reconstruim!
La nivelat – hei-rup!
La descărcat – hei-rup!
Tot cu avânt, hei-rup, hei rup!

Peste un an – prin martie 1949 –, firma

---

[6] Comitetul de iniţiativă era alcătuit din 12 membri: Andrei Băleanu, Radu Cosaşu, Adrian Daicoviciu, Mircea Herivan, Sonia Larian, Theodor Mănescu, Florin Mugur, Cristian Popişteanu, V. Urun, Victor Vântu, Theodor Vârgolici şi Henri Zalis, majoritatea afirmaţi mai târziu în viaţa literară şi gazetărească.

[7] Uniunea Asociaţilor de Elevi din România, creată în martie 1948.

[8] Petre Gheorghe (preşedinte), Nina Telescu (vicepreşedinte), Victor Tudose (vicepreşedinte), Ion Florea (secretar general), din birou mai făcând parte, ca secretari: Theodor Mănescu (organizatoric), Ion Crăciun (cultural), Ion Iliescu (sport), Grigore Condeescu (reconstrucţie), Sergiu Costea (administrativ).

www.dacoromanica.ro

se schimbă odată cu unificarea celor trei organizaţii de tineret, sub titulatura prescurtată: Uniunea Tineretului Muncitor, croită după modelul Comsomolului.

Lupu-şi schimbă blana, dar năravul ba. Pretutindeni te afli sub tutela Partidului Muncitoresc Român, unificat după înghiţirea Partidului Social-Democrat, organizaţie tradiţională, condusă de Titel Constantinescu. Evenimentul se petrecuse cu un an în urmă, graţie trădării unor fruntaşi ai P.S.D., între care Ştefan Voitec – până deunăzi umil funcţionar la o tipografie de pe Sărindar, acum pozând în intelectual cu barbă – şi Vasile Ionescu, zis „Plastograful", după ce la congresul destrămării partidului socialist a dat citire unei scrisori compromiţătoare, semnată, chipurile, de Titel Petrescu.

La vremea respectivă, desfiinţarea vechiului P.S.D. putea fi socotită cea mai puternică lovitură dată mişcării muncitoreşti, în cadrul căruia, de bine de rău, mai exista o democraţie de partid, căci, în condiţiile date, dictatura, zisă a proletariatului, se extinsese şi în interiorul „detaşamentului de avangardă", legitimând, încetul cu încetul, domnia unui singur om. Comedia alegerilor „de jos în sus", pe baza statutarului centralism democratic, se dovedea o farsă sinistră, listele conducătorilor stabilindu-se în avans... de sus.

– Să-ţi spun un secret, dar să taci mor-

www.dacoromanica.ro

mânt: de la Capitală patru vor fi aleşi în comitetul central: Florea Chiţă, Vasile Muşat, eu şi cu tine.

Într-adevăr, la congresul de unificare a organizaţiilor de tineret, primii trei vor fi aleşi, nu şi al patrulea care păcătuia printr-o origine socială „nesănătoasă", deşi, uneori, gradul de sănătate se dovedea labil. Dovadă că tovarăşa Elena – fata lui Briceag, cârciumarul din Petreşti, devenită mai târziu ditamai „academician, doctor, inginer" –, continuă să fie prim-secretar la sectorul 3 Albastru A, deşi săracă cu duhul şi anapoda la port.

– Lenuţo, mai piaptănă-te şi tu, că noi suntem fete, altceva decât băieţii ăştia! o mai trage de mânecă Tanţa, instructoare în secţia organizatorică, o fată brunetă, cu părul buclat, îngrijit îmbrăcată, din păcate prea grăsulie, în comparaţie cu supleţea fetelor din jur, nu prea multe la număr. Unele-s cuminţi şi trag spre măritiş. Altele echilibrează cu generozitate balanţa cererii şi ofertei de zi şi de noapte. Adi Ştir, iapă de rasă, cu o coamă ce-i acoperă spinarea, e încurcată cu Paul Sfetcu – viitor şef al cancelariei lui Gheorghiu-Dej –, dar îşi mai completează tainul şi după zburdălnicia inimii. La mezaninul casei de pe Bulevardul Pache Protopopescu, se aud adesea pietricele în fereastră:

– Nu mişca perdeaua, că-i Sfetcu.

www.dacoromanica.ro

Îl ştie după frecvenţa bătăilor în geam şi după răbdarea cu care revine. Băiatul, bine clădit, va fi răzbunat când, aflat la rându-i înăuntru, o vor păţi la fel şi alţii. Nu se supără nimeni: important e să construim socialismul cu un ceas mai devreme, obiectiv major, chiar şi în sectorul studenţesc, în care am fost transferat de curând. La noua repartiţie se şovăie între mine şi Ilie Sârzea, promovat din fostul U.A.E.R., unde se numărase printre oamenii de bază, alături de Petre Gheorghe şi „Ioni"– cum li se mai spunea lui Ion Florea, Ion Crăciun şi Ion Iliescu –, la rândul lor săltaţi în grad.

Decizia îi aparţine lui Ion Gheorghe, devenit între timp prim-secretar al U.T.M. pe Capitală. Calitatea de student nu-i prea inspiră încredere, motiv pentru care ia măsuri preventive.

– Sectorul însumează peste 20 000 de membri, din care mai bine de 85% sunt mic-burghezi. Primul-secretar, Cezar Ionescu, e student la Politehnică, Nasch, organizatoricul, e la Medicină; ceilalţi, la fel, sunt ocupaţi cu şcoala. De aici nevoia detaşării unor cadre care să asigure permanenţă. La Comitetul Central există o comisie specială, cu Mircea Maliţa în frunte, cursant şi el, dar ierarhic, reţineţi, organizaţiile studenţeşti din Capitală vor ţine de noi. Ca nimeni să nu mârâie, tu mergi la ei în calitate de instructor din partea Capita-

www.dacoromanica.ro

lei, for ierarhic superior celor din sector. Clar?

Clar şi nu prea, deoarece printre cei şase instructori se numără şi Vasiliu, de la sectorul 2 Negru, trimis în reabilitare cu un vot de blam sever, după un scandal cu beţie şi muieri, soldat cu excluderea altora. Mă uimeşte cu memoria lui:

– Bătrâne, uită-te bine la mine! Noi ne cunoaştem de puşti. Eram bolnav de tuberculoză şi mi se recomandase să merg la munte. Am plecat într-o vară la Predeal fără un sfanţ, doar în sandale, pantalon şi-o cămaşă, fără să ştiu că acolo-i şi frig. Cântam cu un sfert de acordeon în parc şi mâncam din mila oamenilor. Ţi-aduci aminte de chermeza când ne-au bătut ciobanii că făcuserăm foc în pădure?

Aşa stăteau lucrurile, numai că, brusc, mi-au venit în minte alte imagini. Ne aflam la ştrand în Braşov, unde, dezbrăcaţi, constatasem că toţi eram vărgaţi de bâte, de unde până atunci râdeau de mine: „Te-au bătut ciobanii, te-au bătut ciobanii!" Într-adevăr, stând cu ochii în foc, nu zărisem cine m-a smintit în bătaie, din spate, dar, la lumina flăcărilor, apucasem să-l văd pe Vasiliu pitindu-se după o fată, luată ca platoşă. Scăpat de belea, se scuza că i-a fost frică să nu-i spargă acordeonul, că, vezi Doamne, pielea se reface. La întoarcerea în Predeal, făceam degeaba semne unor cami-

www.dacoromanica.ro

oane să ne ia şi pe noi, abia târziu având şansa – n-am mai fi avut-o – să frâneze o maşină militară cu ruşi. De urcat ne-am urcat, fără să ştim ce ne aşteaptă când s-au oprit lângă o pajişte din apropierea Timişului. Muţi de frică, am coborât la îndemnul lor, păşind înspre pădure, cu remarca lui Vasiliu, care se tot se hlizea la ruşi, doar-doar s-or îndura să ne lase cu ţoalele pe noi.

– Pân-aici ne-a fost, frăţioare. Aici predăm ceasurile, aici îmi zboară acordeonul, aici vă iau la raşpă, fetelor, de n-om păţi-o şi mai nasol.

Ruşii târau după ei un sac burduşit, zornăitor, ce nu ştiam la ce le trebuie. Când s-au săturat de mers, l-au deşertat uşurel pe pajişte, acoperind-o cu felurite salamuri, cutii de conserve, pachete de unt, bucăţi de brânză, învelite în jurnal, pâine, castraveţi şi roşii, toate de-a valma, atenţi să nu se spargă sticlele cu rachiu şi secărică, printre care se aflau şi câteva flacoane de colonie „Diavolo", gustate cu zgârcenie. Tolăniţi în poiană, i-a făcut semn lui Vasiliu să dea drumul la harmoşcă, singurul năpăstuit, căci nouă, care până atunci stătuserăm smirnă precum câinii pe lângă masa stăpânilor, ne-au făcut semn să mâncăm. Adevărată minune, dacă ţinem seama de jafurile şi purtarea grosolană ce îi caracterizaseră pe unde mai umblaseră. De prea multă civilizaţie nu-i puteam bănui, căci

www.dacoromanica.ro

muşcau din salam, invitându-ne să înfulecăm după ei. Noroc cu acordeonistul nostru şi cu repertoriul său reînnoit, clămpănind de zor când *Ociciornîe*, când *Katiuşa*, dar şi valsuri vieneze, oprite de el brusc, din când în când, cu strigarea:

– Să-mi bag sula-n Haraşo!

La care ruşii încuviinţau din cap, semn că le zice bine.

– Mă Vasiliule. N-am încotro; eu te iau la Casa Studenţilor, deşi o fac cu inima strânsă. Ştiu însă de la Negrea[9] că tartorul numărul 1 din bulibăşeala de la sectorul 2 Negru ai fost tu, că după bairamul organizat de tine, pe unde treceai, pe acolo rupeai şipcile din gardurile oamenilor şi că turteai cu capul burlanele de tablă. În lărmălaia asta s-a ajuns la halimaiul din stradă. Să ne înţelegem: la prima abatere zbori.

De zburat, era să zburăm noi, căci seară de seară nebunul îşi făcuse vad la cârciuma din faţa actualei Opere, pe vremea aceea încă neclădită. Se îmbăta din puţin şi adormea cu fruntea pe marginea mesei. Se trezea doar când n-auzea taraful cântând, după care, la primele acorduri, soilea din nou. La miezul nopţii, cârciuma se golea şi lăutarii dădeau să plece. Unde? Cum? Căci băiatul scotea un pistol din buzunar şi cerea

---

9 Şeful secţiei de cadre la organizaţia U.T.M. a Capitalei.

www.dacoromanica.ro

să cânte mai departe. Ţiganii n-aveau ce face şi-o luau cu nădejde de la capăt, el continuându-şi somnul. Unul câte unul, balaoacheşii se cărau în vârful picioarelor, până când ultimul muzicant rămânea cu dibla sub bărbie, să zdrăngăne din cobză, ori cu ţambalul în floare. Era momentul când cârciumarul urca treptele Casei Studenţilor din Plevnei, în podul căreia ne făcuserăm dormitor, să mă scoale, rugându-mă să-l scot din crâşmă. Plecam chior de somn, ordonând ţiganului să dispară, în timp ce Vasiliu ne ameninţa pe amândoi că ne trimite pe cealaltă lume. Rămas fără cântare, mă urma docil pe câmpul dintre cârciumă şi Casa Studenţilor, bodogănind amenințător:

– Fă-ţi rugăciunea, Stepka Razin, că ţi-ajunge cât ai făcut umbră pământului.

– Mişcă, nenorocitule, că vedem noi mâine cine pune capul pe tăietor.

– Te-mpuşc!

– Împuşti pe mă-ta, amărâtule, că te-am cules de pe drumuri, ca să mă scoli din somn în miezul nopţii.

Nici până azi nu ştiu de unde atâta curaj, ce mă făcea să cred că n-am ce risca. Poate unde simţisem că prăpăditul n-avea suflet rău. Pe şantierul Casei Scânteii, unde ajunsese preşedinte de sindicat, zidarii îl îndrăgeau din tot sufletul, datorită sporurilor dobândite pentru munca la înălţime. Când mai târziu l-au promovat în aparatul Comi-

www.dacoromanica.ro

tetului Central, la cadre, mă bucuram cu gândul aplanării unor posibile încurcături, în contul sperieturilor de odinioară. Beat, ridica o tabacheră de pe acoperişul clădirii din Plevnei şi, cu mersul împleticit, se ducea la marginea înaltei clădiri pentru a urina dezinvolt, cu tot hăul din faţă:

– Lichidu-i bun conducător de curent ş-acum eu mă unesc în şuvoi cu Terra. Din pământ am fost făcuţi, în pământ ne vom duce.

Stăteam înmărmuriţi, privindu-l cum se bălăbăne în exerciţiu, până se încheia la prohab şi revenea în pod. Aici îl luam la poceală, după ce, în prealabil, îl lăsasem orfan de pistol.

Ne-am descotorosit de el, aducându-l în locul rămas liber pe Nelu Dobrescu, băiat spălat, pe deasupra şi limpezit.

În mediul universitar, preocupările de ordin social, moştenite de la vechiul U.N.S.R., rămăseseră prioritare. Mircea Maliţa şi Gipo Ioanid asigurau continuitate, calmi şi binevoitori. Apelam la ei îndeosebi pentru soluţionarea dificultăţilor materiale, fiind cei care, oficial, păstrau mereu contact cu Ministerul Învăţământului, instituţie năpădită din păcate de semidocţi, precum şi cu sectorul de partid, mai specializat, dar tendenţios în sortarea cadrelor. Căminele, cantinele şi bursele netezeau liniştea vieţii studenţeşti, nu însă şi spiritul de frondă la

www.dacoromanica.ro

inovaţiile reformei învăţământului. În acest angrenaj, organizaţiile utemiste erau a cincea roată la căruţă, de unde şi opinia lui Mircea Sântimbreanu în privinţa planului strategic: „Politica struţului e cea mai indicată: bagi capul în nisip şi nu vezi, n-auzi nimic. Te pune naiba să deschizi gura, să comentezi bazaconiile din jur, ai încurcat-o."

Mai înalt decât noi cu un cap – avea peste 1,90 –, era student la Drept şi făcea parte din biroul U.T.M. pe facultate. Despre el puteai spune orice, nu şi c-ar fi mediocru. „O lichea simpatică" – îl caracterizau unii, poate şi invidioşi c-ajunsese asistent încă înainte de a-şi fi terminat studiile. Ce i s-ar mai fi putut reproşa nu ştiu, cert e că băiatul avea un farmec aparte, peste logica argumentărilor, impecabilă. Pus în dificultate de-o decizie lipsită de suport raţional, se mulţumea să închidă cu parşivenie un ochi şi să te prevină c-un zâmbet complice:

– „Nu cerceta aceste legi, că eşti nebun de le-nţelegi!"

Cinic, dar şi prudent, Sântimbreanu tăcuse ca peştele, până nu ne-a măsurat şi cântărit îndelung. Îl vizitam mai în fiecare zi în cămăruţa ce-o ocupa la parterul facultăţii, aflată la doi paşi de Casa Studenţilor, unde ne petreceam de regulă timpul. Cu vremea şi-a dat drumul la gură, după ce ne ameţise vorbind în dodii, în genul: „cine

www.dacoromanica.ro

poate – nu poate, iar cine nu poate – poate", aluzie la faptul că profesorii capabili nu-s lăsaţi la catedre, în timp ce incompetenţa este promovată făr' de folos...

– Odată cu dictatura proletariatului – să ne trăiască –, a fost desemnat ca ministru al învăţământului tovarăşul Gheorghe Vasilichi, de profesie muncitor petrolist. N-are carte, dar e membru în biroul politic al Comitetului Central al Partidului, în plus şi ilegalist, calităţi ce i-au lipsit lui Spiru Haret. Pe noul demnitar l-am cunoscut când a venit într-o inspecţie la Drept. N-o să credeţi: om de treabă, lipsit de mofturi, aşezat la vorbă, v-o spun fără bancuri. S-a interesat de cantină, a vizitat sălile de curs, a verificat curăţenia, iar apoi s-a dus să vadă camerele din cămin şi closetele. Să-l bănuim c-ar fi totuna cu strategul care a ras capetele universitare de la Drept şi a dictat înlocuirile? Doamne păzeşte! El, ca şi alţii, nu scrie, ci doar semnează. În tot ce făptuieşte nu-i singur: îl are în spate pe Iosif Chişinevschi, secretar de resort la Partid, alt ilegalist de care depindem. Ca fost tipograf, nici acesta n-are carte şi nu poate fi bănuit de strategii culturale. Omul numărul unu, eminenţa lor cenuşie, rămâne Leonte Răutu, staroste peste propagandă şi agitaţie, ştiinţă, cultură şi artă. Ce face şi desface dânsul e sfânt; restul parafează. Peste noapte, de la noi au zburat o droaie de profesori eminenţi ca

www.dacoromanica.ro

Vintilă Dongorozi, Ion Rosetti-Bălănescu, Mihail Eliescu, Traian Ionaşcu, Gheorghe Luţescu, demult intraţi în istoria dreptului.

– Plus Istrate Micescu.

– Să fii sănătos! Pe Istrate l-au băgat demult la zdup, ca fost ministru liberal. La vremuri noi, oameni noi. Restructurarea a primenit programa şi corpul didactic, prin venirea tovarăşilor Erwin Glaser, Israel, Onescu, Schreiber *ejusdem farinae*. Istoria românilor a rescris-o Mihai Roller, mâna dreaptă a tovarăşului Răutu, şi el la C.C., devenit membru în noua Academie Română, odată cu îndepărtarea altora, precum Blaga. La facultatea unde acum domneşte Barbu Câmpina, aproape că ţi-e teamă să pronunţi numele lui Iorga, Giurescu sau P.P. Panaitescu, izgoniţi din bibliografia cursurilor universitare. La Litere s-a lucrat cu aceleaşi preferinţe, mă feresc să le etichetez, George Călinescu fiind înlocuit cu Ion Vitner. Marginalizarea lui a început mai demult, când i-au fost îndepărtaţi asistenţii – Adrian Marino, Ovidiu Papadima, Dinu Pillat şi Alexandru Piru –, profesorul aflând abia la ultimul curs, ţinut la începutul lui 1949, că a fost descăunat. Studenţii s-au zbârlit şi protestul lor a fost atribuit – cum ştiţi – unor provocatori. Să fim serioşi: cine pe cine provoacă? D-asta zic: să ne vedem de treabă, că, vorba lui nenea Iancu, n-avem vot în chestie.

www.dacoromanica.ro

De-aş fi evreu, aş avea mari reticenţe faţă de Leonte Răutu, care, în aşezarea vieţii culturale, cu reprezentanţi iluştri în toate domeniile, a dovedit o crasă lipsă de tact în atragerea şi folosirea lor. Efectiv, şi-a făcut neamul de râs, realizând o atmosferă ostilă în sânul intelectualităţii româneşti. Eventualul alibi, c-ar fi făcut-o la comanda Anei Pauker – la acea data factotum în partid –, nu-l absolvă de extrema părtinire – eufemistic caracterizată – de care a dat dovadă în politica de cadre.

Negustorii şi meseriaşii evrei din cartierul copilăriei mele – toleranţi prin excelenţă şi respectaţi pentru corectitudinea lor – erau cu zece capete deasupra acestui îmbătat de putere, aflat în comerţul cu lumea înconjurătoare sub nivelul lui Herşcu boccegiul.

Dacă oamenii de ştiinţă şi cultură au rămas pasivi în faţa restructurării catedrelor universitare, nu aceeaşi reacţie i-a caracterizat pe studenţi. Primul prilej s-a ivit la deschiderea cursului de marxism-leninism în aula Facultăţii de Drept, noua catedră având ca protagonist pe însuşi Leonte Răutu, la obârşie mărunt gazetar de provincie[10]. Participanţii veneau şi de la alte

[10] După cedarea Basarabiei, unde s-a refugiat şi el, avea să devină un umil secretar de redacţie la o gazetă de partid din Bălţi şi, după anevoioase tribulaţii funcţionăreşti, redactor la postul de radio Moscova, emisiunea de limbă română. Vom reveni asupra biografiei sale într-un capitol viitor.

www.dacoromanica.ro

facultăți, „uniți în cuget şi simțiri", după cum a dovedit-o uruitul ce i-a însoțit întreaga conferință, provenit de la creioanele plasate sub tălpile auditorilor. Cum uruitul va persista şi la următoarele cursuri, vor fi mobilizați şi oameni din afara universității, plasați din vreme, în aşa fel încât să aibă „ochiul câmpului". Când lucrurile păreau să fi intrat pe făgaşul dorit, s-a găsit o altă metodă de protest: un student a adus în servietă un cățelandru, eliberându-l la începutul prelegerii. Umblând printre picioarele studenților luați prin surprindere, scheuna la cea mai mică atingere, însoțită de râsete prelungite. În culisele puterii, urmară alte reproşuri, transmise din grad în grad, implicit la membrii biroului de sector. Cezar Ionescu, de la Politehnică, şi Nasch, de la Medicină, spun că pe la ei ar fi linişte, localizând tulburările strict la Universitate. Cât despre nevoia reeducării, dau neputincioşi din umeri, susținuți de Nelu Dobrescu:

– Ia să ne mai lase cu educația. Dacă pe Răutu nu-l ascultă, doar un idiot poate să-şi închipuie că ne-ar asculta pe noi. Toată zăpăceala s-a stârnit de când cu purificarea catedrelor. Ce treabă avem noi? Sântimbreanu are dreptate: să ne concentrăm pe lucruri palpabile, în ajutorul studenților.

– Până atunci să vedem cum îl putem ajuta pe el, c-a mâncat banii de cotizații de la Drept. Duşmanii lui zic c-ar fi pierdut

www.dacoromanica.ro

paralele la poker, prietenii că i-au fost furate în tramvai.

Monseniorul bisericii catolice ne vizitează în vederea unei donaţii. Oferă Centrului Universitar o cantitate apreciabilă de paltoane, stofe, încălţăminte şi alimente, între care dulciuri, cacao şi butoaie cu unt de alune.

– În ce condiţii?

– Doar cu rugămintea de a fi prezenţi la înmânarea darurilor.

Ne despărţim, urmând să-i dăm un răspuns.

Ion Gheorghe nici nu vrea s-audă:

– Nu primim mălai de mătură! Mai bine săraci şi cinstiţi!

Este imposibil să purtăm o discuţie coerentă, răspunsul fiind acelaşi:

– Nu primim mălai de mătură!

Cei din comisia de studenţi a lui Maliţa dau din umeri neputincioşi, dar cel puţin nu invocă niciun mălai zbanghiu, de care, ca orăşean, nici n-am auzit. Mai băgăreţ e Gheorghe Pană, din aparatul aceluiaşi C.C. al U.T.M.:

– Faceţi ce zice Moxul: refuzaţi mălaiul de mătură şi luaţi ce vă dă popa.

– Şi să împărţim dania cu monseniorul de faţă?

– Cu el şi cu întreg corpul bisericesc. Dar pe liste băgaţi activul Capitalei, că ş-aşa

www.dacoromanica.ro

umblă toţi jerpeliţi ca vai de ei. De un' să ştie popa de unu' şi de altu', dacă vine de la Filosofie sau din sectorul Ministere, de la Medicină, ori din sectorul Spitale? Altfel nu ţine!

Şi totuşi... Pentru a nu pierde totul, biroul de sector convine cu înaltul prelat ca 50% din donaţie să se realizeze în prezenţa lui şi a „studenţilor", restul împărţindu-se direct în facultăţi.

Un cupon de stofă şi o pereche de bocanci englezeşti, buni şi pentru Legiunea Străină, îi duc şi lui Ion Gheorghe. Ursuz, se face că nu-i vede, deşi, din când în când, trage cu ochii la danie:

– Mă băiete, în tine zace-o fibră de anarhist care-ţi rătăceşte mintea. Nu ţi-ar strica să respiri o vreme într-o fabrică, să simţi şi tu ce-i disciplina muncitorească, de când sună sirena începerea lucrului până la sfârşitul schimbului.

– Când ajuţi 500 de amărâţi, simţirea-i la locul ei. Decât un refuz păgubos, mai bine un compromis de pe urma căruia rămâne ceva.

– Tanda pe Manda!

– Sau invers!

Ce nu ştiam atunci era că pe „Manda" o chema Angela, studentă, intrată cu discreţie în viaţa orizontală a primului-secretar. Era fiica unor modeşti învăţători din Moldova şi studia limba şi literatura franceză a Facul-

www.dacoromanica.ro

tăţii de Filologie din Bucureşti. Căsătorit cu găzăriţa, Ion Gheorghe îşi apăra cu prudenţă idila, dar dorea să-şi simtă iubita aproape. De aici ideea de-a o promova, schimbându-mi atribuţiile.

– Uite ce-ţi spun: dacă socoteşti bine, tu nu eşti nici intelectual, nici muncitor, ca să nu zic nici cal, nici măgar. M-am gândit să te transferăm o perioadă la „Dinamo", ca secretar – organizaţie cu 5 000 de tineri – ş-acolo să faci un curs de calificare. Simplu: în şase luni devii bobinator şi te-ntorci de unde-ai plecat.

– La ce bun?

– La toate! Una-i să-ţi scrie în dosar că eşti muncitor şi alta-i că n-ai nicio meserie. Lasă că-n uzină capeţi ş-altă mentalitate!

– În şase luni!

– Şi-n mai puţin. Depinde lângă cine stai!

– Că n-o fi ca la gripă...

– Las-o p-asta! Ce zici de propunere?

– Ce să zic?! Socoteala zilelor o mai fac şi altfel: într-adevăr, în şase luni, aş putea fi bobinator, dar, cu puţină ambiţie, în patru ani pot deveni inginer, profesor sau dentist. Ca s-ajungi şi dumneata la fel, îţi trebuie doisprezece ani, de trei ori mai mult. Concluzia? Mă întorc la carte.

– Cu alte cuvinte: tovarăş de drum!

– Să sperăm că nu şi pe drumuri!

În ce-l privea, n-avea nevoie să roadă

www.dacoromanica.ro

cartea doişpe ani, că, graţie academiei militare din Moscova, a devenit – cum am văzut – balşoi general.

Cer audienţă la Petre Lupu, care, nesperat, mă primeşte în următoarea zi, aducându-şi aminte de-o discuţie mai veche, singura pe care-am avut-o cu el la Snagov, în cantonamentul sportivilor antrenaţi pentru o competiţie internaţională de la Budapesta. Mă spovedesc ca la popă, fără să ştiu că multe date biografice, inclusiv şcolare, ne sunt comune.

– Şi cu familia ce relaţii ai acum?

– Bune cu mama şi cu sora, reci cu tata!

– Foarte rău. Gândeşte-te că te-a crescut, că-i bătrân şi că-i rândul tău să-l ajuţi!

Îmi promite că va vorbi cu Ion Gheorghe să rămân la Capitală.

– Înseamnă că nu-l cunoaşteţi. Este de un orgoliu nemăsurat; nu va uita niciodată c-am trecut peste el. Tot ce vă rog e să m-ajutaţi să obţin un serviciu, să mă pot susţine în şcoală.

O va face cu extremă generozitate, ceea ce va determina pe alţii să mă plaseze, peste aşteptări, la Banca Naţională, unde-s convocat peste o săptămână.

În sala mare din clădirea de vizavi a sediului central de pe Lipscani, la etajul 1, ne vorbeşte un consilier sovietic într-o românească pocită:

www.dacoromanica.ro

– Tavaraşci. A vinit mament rivaluţionar di ristornat sistem burghez in finanţî!

Vorbeşte ce vorbeşte, după care dă citire noilor isprăvnicii, cu mulţi directori generali, directori şi subdirectori, ca apoi să treacă la şefii de serviciu, strigaţi toţi ca la catalog şi ridicare-n picioare, indiferent de grad. Fără nicio convorbire prealabilă, aflu c-am fost numit şeful serviciului „Dirijarea creditelor".

În pauză, se apropie de mine un domn între două vârste, se recomandă politicos, cu menţiunea că-i membru în biroul de partid al băncii şi că lucrează în serviciul pe care urmează să-l conduc. De ce nu l-a promovat pe el nu pricep. Nu-şi stăpâneşte curiozitatea şi mă întreabă ce vârstă am. Când aude c-am împlinit de curând douăzeci de ani, se minunează printr-o uşoară aplecare a capului şi adaugă:

– Dumneata ştii că la „Dirijarea creditelor" sunt funcţionari cu douăzeci de ani vechime în acelaşi serviciu?

De unde să ştiu şi la ce folos?! Îi voi cunoaşte în următoarele două zile, când ne uităm unii la alţii ca viţelul la poarta nouă. Stau cu o mapă de hârtii aduse la semnat şi nu pricep nimic. Nu semnez niciun act, după care pun coada pe spinare şi nu mă mai prezint la serviciu. Mi-e ruşine să mă întorc la Petre Lupu, devenind şomer din proprie iniţiativă. Îmi las colegii şi pe mai-

www.dacoromanica.ro

marii lor să se descurce cum o vrea Dumnezeu, conduşi de-o fotografie: Vasile Luca, noul ministru de Finanţe, cu chipul agăţat pe toţi pereţii, alături de ceilalţi secretari ai Partidului Muncitoresc Român. La data aceea, nu-mi putea trece prin minte că cel chemat să revoluţioneze sistemul financiar moştenit de la burgheji era şi mai neputincios decât mine. Bietul László Luka, fost kominternist, lăcătuş la obârşie, continua să aibă dificultăţi în folosirea limbii române, cum am relatat într-un capitol anterior. La părăsirea Moscovei, şovăise mult între Bucureşti şi Budapesta în exercitarea misiunilor încredinţate. Şi avea de ce, că peste câţiva ani, intra în folclor pe tema penitenciarelor:

– Tu de ce stai în puşcărie?

– L-am înjurat pe Vasile Luca?

– Dar tu?

– Eu l-am lăudat pe Vasile Luca!

– Şi tu?

– Eu sunt Vasile Luca!

Cu el au fost condamnaţi şi alţi „deviatori", dar şi finanţişti, pentru abuz, ori neglijenţă în serviciu. Încă un motiv să cred într-un înger păzitor.

Dispărut fără urmă şi căutat cu îndărătnicie de bancari, nu se putea ca vestea să n-ajungă şi la urechea lui Jean Georges – cum i se va mai spune peste ani generalului, după divorţ şi căsătoria cu răbdătoarea

www.dacoromanica.ro

Angela, altminteri bine mobilată la minte şi hotărâtă să se afirme. După ce Nelu Dobrescu linişteşte spiritele, precizând că nu s-a întâmplat nimic deosebit, că-i vorba doar de-o opţiune personală în alegerea profesiei, marele şerif se simte obligat să vorbească celor din jur despre nevoia întăririi vigilenţei, pentru a nu mai repeta experienţe triste, cu manifestări anarhice şi parşivă propagandă religioasă. Nu contează că poartă-n picioare o pereche de „bocanci mistici" ce-l fereşte de zloată.

„Dezlegarea la peşte" s-a petrecut odată cu preschimbarea carnetelor de partid, când la Capitală se creează şi-o organizaţie de bază, ca în orice întreprindere, inexistentă până atunci. Ca nou intrat în partid, s-ar cuveni să merg la sectorul 1 Galben, unde se află adeziunea acceptată de celula circumscripţiei 5. Acolo voi da însă de Leia, ce lucrează acum la cadre. Jenant pentru amândoi, dar, mai ales, pentru răspopirea mea, din care nu va înţelege nimic. Cum şi cui îi pot spune că potcovarul de pe Episcopul Radu era un ţigan de zece ori mai cinstit decât tovarăşul Ion Gheorghe, tentat să mă facă bobinator, numai pentru a se îmbobina mai bine cu franţuzoaica lui?! Mai mult m-a durut însă că nimeni n-a spus o vorbă bună despre mine, ca şi cum nu m-ar fi cunoscut.

www.dacoromanica.ro

Renunţ la carnet şi dispar dintr-o organizaţie în care am crezut, structurată aparent democratic, dar în realitate croită dictatorial, de sus în jos, pe fundamentul fricii şi lipsei de loialitate faţă de membrii ei. O fac convins că nu mi-am trădat idealul de dreptate socială, ci că am fost trădat.

Şomer şi autoexclus[11]!

Sau – cum spunea bronzatul: nici cal, nici măgar.

[11] Un nou carnet îl voi primi peste 18 ani, când unii dintre foştii U.T.M.-işti – ajunşi între timp în ierarhia superioară de partid – vor fi surprinşi să afle că sunt în afara structurilor politice, deşi funcţionam ca secretar al Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă (cu însărcinări editoriale), funcţie pe care am deţinut-o între 1964 şi 1968, anii trecătorului „dezgheţ".

www.dacoromanica.ro

IV. ILEGALIŞTI ŞI ILEGALITĂŢI

– Stalin, fi-ţi-ar mă-ta a dracului, lasă găinile-n pace şi treci încoa'.

Câinele nu le mai zburătăci, veni la comandă şi-ncepu să se gudure pe lângă stăpână. Aşa-l botezase coana Margareta în zile de război, aşa ştia că-l cheamă, deşi lumea din curte îl obişnuise să răspundă şi la numele de Hector. Aşa-i spunea şi stăpână-sa, numai că la enervare revenea la vechea identitate, iar javra nu profita de schimbarea vremurilor. Mai tulburată era doamna Petre, care, cu ferestrele deschise, n-avea cum să n-audă ţipătul femeii. De n-ar fi ştiut-o că şi la partid urlă cu acoperire, ar fi luat-o în focuri, după cum îi era obiceiul: să ridice glasul la toţi care aveau ceva de împărţit cu dânsa. S-o acuze de blasfemie nu putea, că n-ar fi crezut-o nimeni, şi niciun vecin nu i-ar fi cântat în strună. Cum să te pui cu Margareta, nevasta rihtuitorului, când amândoi erau comunişti din anii ilegalităţii?! Deşi, luaţi la bani mărunţi,

www.dacoromanica.ro

habar n-aveau ce-i cu partidul aflat la putere. Nu renunţă, totuşi, la o dojană blajină:

– Tovarăşă Margareta, la nivelul dumitale, m-aş aştepta la mai mult. Când chemi câinele...

– Să-mi laşi nivelu' şi câinele-n pace, că nu-s proastă să nu ştiu unde baţi. Potaia-i potaie şi conducătoru' popoarelor e ditamai conducătoru'. Numele meu din buletin e Maghiar Paraschiva şi nimeni nu mă ia de Preacuvioasa Paraschiva. Lumea îmi zice şi Margareta, tot un fel de Hector, cum îl mai strigăm pe câine. Să nu crezi c-aici eşti la percepţie să faci ce-ţi trece prin minte. S-au mai şchimbat şi democraţiile între ele, nu mai e cum crezi tu.

Ar fi ştiut Petroaia cum s-o răsucească, numai că de când unguroaica îşi scosese băiatul din închisoare cu intervenţia unui tartor din conducerea supremă, înţelesese c-are putere. Nu degeaba se bucurau şi cei din celula de partid când lipsea de la şedinţe, că, guralivă, le întorcea pe dos.

Cu nea Nicu – bărbatul-concubin de cursă lungă – lucrurile se simplificaseră: nu participa la adunări generale, dând mereu vina pe producţie: mort-copt, el trebuie să croiască şi să coasă zeci de feţe de pantofi, c-altminteri blochează cizmăria cooperativei, plus că-i singurul din familie ce-aduce o pâine-n casă şi trebuie să muncească, nu glumă.

www.dacoromanica.ro

Nu era departe de adevăr. Se scula dis-de-dimineaţă şi stătea cocoşat deasupra maşinii de cusut fără să scoată o vorbă, pornit să scape de caznă cât mai repede. Nu-i ardea de niciun partid, ba mai şi mormăia în urma celui venit să-l convoace te miri unde: „La muncă, golane!". Nu se ridica de pe scaun până nu termina căputele. Abia după ce le da de cap, toropit, înfuleca în grabă ce-i punea muierea pe masă şi-apoi valea, la „Măgura Oltului", adevărată casă de suflet. Aici devenea vertical, aici avea limbariţă, aici dădea ceasul înapoi şi înainte după vrere. Nu bea niciodată singur, revenind în familie alături de frate-su, Vasile Stoian, fost campion de box, ce stătea la doi paşi de Făinari, pe strada Smeului. De-atâţia pumni primiţi în cap, abia îşi târa paşii.

– Box ţi-a trebuit, Vasilică, de-ai ajuns să te facă nevastă-ta cnocaut c-o mătură pe spinare. Ia şi bea, că eu vin aci pe picerele mele şi plec cu ele împleticite. Poate că la tine îi invers. Dumnezeu e mare, de l-a sculat pe damblagiu cu „Ia patu' tău şi umblă", numa' că-n gură nu-ţi bagă. Dacă în ring, pentru fiecare pumn luat în moacă ţi-ar fi dat un franc, acum stăteai la bloc ca barosanii, iar fiică-ta ar fi avut căcălău de zestre.

– Nu du' grija lu' Jeni, că-i frumoasă şi bate la cur o mie de bogătane. Frumuseţea

www.dacoromanica.ro

ţi-o dă Ăl de Sus, averea ţi-o aduni şi singur. Că la facerea lumii Meşteru' a fost zgârcit: rar să vezi un om frumos, deştept şi bogat. La bărbaţi mai merge, dar la femei diferenţele contează în balanţa frumuseţii. D-aia se şi zice că bărbatu' trebuie să fie c-o picătură mai arătos decât dracu'.

– Da' nu şi prost! C-ai încasat atâtea baroase-n deblă, cât o mie de inşi într-o sută de vieţi.

– Da' am şi dat!

– Rahat! De când lumea şi pământu' contează ce primeşti, nu ce dai. Ia şi bea, că mortu' de la groapă nu se mai întoarce!

– Nu-i chiar aşa. Am văzut toată Europa ş-a scris o grămadă de ziare despre mine, cu fotografii.

– Ai văzut-o cu ochii vineţi, încetoşaţi de sânge, nu din trăsură ca boierii, iar cu ziarele te ştergi la târtiţă.

Pe vremea când locuiau şi mai la marginea Bucureştilor, în Tei, tot la crâşmă se împrietenise cu un tipograf, Teohari, care la plată băga la rându-i mâna-n buzunar, nu ca alţii puşi să bea pe sponci. Cum Paraschiva insista să mai bea şi pe-acasă, îl obloji şi pe el în hruba lor, o cocioabă din paiantă, adăpostită sub un nuc bătrân, la umbra căruia ziceau că stau ca la munte. Cum lacul era la doi paşi, femeia pleca la pescarii de pe mal, de unde se întorcea cu un lighenaş de obleţi, tăvăliţi apoi cu dichis în mălai, sare

www.dacoromanica.ro

şi niţică făină, pe care îi prăjea întotdeauna la flacără mare, să fie crocanţi, nu fierţi în ulei. De buni ce erau, îi servea în tranşe repetate, cu mămăliga şi cu usturoiul alături. Nea Nicu îl aştepta pe Teohari să vină de la tipografie, grijuliu să pună din timp sticloanţa cu ţuică la gheaţă, contând şi pe vinul adus de el. Cu timpul meniul se mai schimbă, femeia câştigându-le inima c-un gulaş şi sarmale, tăvălite-n smântână şi boia, după gust. Sâmbetele şi duminicile vizitele se lungeau până în zorii dimineţii, datorită Bertei, sora Paraschivei, care, de când a apărut, a şi răsucit mintea omului, dornic ca după o masă bună s-aibă parte şi de ceva dulce. Şi Berta era desertul potrivit, femeia-şperaclu, în stare să deschidă orice broască din tainiţele oricărui mascul. Nici înaltă, nici scundă, nici slabă, nici grasă, nici frumoasă, nici urâtă, pe deasupra şi văduvă, ci doar focoasă, pusă să recupereze tot din ce n-a fost să fie lângă un maior în retragere, când ea s-ar fi dorit mereu pe poziţii. După câteva păhărele de mastică, mai mult sorbite decât date peste cap, râdea în prostie de orice, lipindu-se de tine cu dezinvoltură, ca şi cum ar fi vrut să te parfumeze cu transpiraţia ei de femeie bine spălată şi limpezită, în contul viitoarei dezmierdări. Nu-şi pierdea vremea cu vorbele, dar ştia să-ţi promită totul din priviri. Lucra ca intendentă la căminul Academiei Comer-

www.dacoromanica.ro

ciale, de unde venea adesea cu cearşafuri şi feţe de perne noi-nouţe, ce s-ar fi cuvenit să le înlocuiască pe cele reformate în acte. Prudentă, nu le păstra acasă, ci la soră-sa, depozit de textile subţiat de nea Nicu la crâşmă. Din hârjoneală-n hârjoneală, se obişnui şi Teohari să care niscai pachete de la tipografie, lipsite însă de interes comercial.

După-amiezile cu Berta, nopţile cu Berta, după starea vremii: când în căpiţa de fân din fundul curţii, turtită cătinel-cătinel, când la comun, despărţiţi de-un paravan indiscret. Până-ntr-o zi când tipograful a şters putina, ca şi cum n-ar fi existat.

– Asta din cauza soră-tii, că nu se mai sătura. Băga în ea cât în cuptorul de la „Gagel". Brutărie-n trei schimburi, să saturi un reghiment.

– Cine poate oase roade !

– Bine zici, c-ajunsese omu' numai piele şi os. Ce-o fi zis băiatu': dacă în perioada de antrenament îi aşa, ce-o fi mai departe? Şi-apoi ruşinea de-a se fi dat în stambă...

– Că n-or fi fost călugări, s-o facă pe ascunselea.

– Dar nici să fluiere ca sor-ta în timpul exerciţului, cum n-am auzit de când mama m-a făcut. După ce horcăia de ziceai că-şi dă sufletu', fluiera ca lovită de streche, să ştie toată uliţa când e pe terminate.

– Şi-acu ce vrei? Să fluier şi eu? Simţea

www.dacoromanica.ro

ea ce simţea, de făcea ca trenu'. Eu n-am decât să fluier a pagubă.

S-au ciondănit până-n ziua când s-au pomenit vizitaţi de-un agent de la Siguranţă cu poza lui. L-au recunoscut fără nicio ezitare:

– E Teohari Georgescu, prietenul care m-a dat uitării, că nu mi-a mai călcat pragul. Până mai ieri, beam şi noi câte-o ţuică, două, după care o ciocănea pe cumnată-mea.

Era atâta limpezime în ochii lui nea Nicu Stancu – de ce nu-l chema Stoian, ca pe frate-su nu pricep –, încât agentul plecă liniştit, pornind s-o caute pe Berta la Academia Comercială.

Cum să nu li se acorde titlul de comunişti din anii grei ai ilegalităţii, când hruba din Tei fu recunoscută ca locuinţă conspirativă, depozit clandestin de manifeste ale fostului tipograf, ajuns pe cai mari după August '44 ?! Darămite Berta, care purtase tot greul misiunii, transpirând şi fluierând pentru derutarea duşmanului de clasă? Fiindcă între timp se măritase, rămăsese ceva mai discretă în privinţa trecutului revoluţionar, răspunzând cu modestie celor din administraţia Comitetului Central, unde lucra:

– Nu ne-a fost uşor, tovarăşi!

Femeie de treabă, Paraschiva îşi vedea mai departe de rosturile casnice, după cum

www.dacoromanica.ro

bărbatul dânsei continua să slujească cu aceeaşi credinţă maşina de cusut şi cârciuma. Mircea, băiatul lor – cum l-or fi înfiat iarăşi nu ştiu, că părinţii erau necăsătoriţi – ajunsese prin propriile diligenţe într-o şcoală de ofiţeri. Totul mergea perfect, până într-o zi când a fost scos la raport în careul de dimineaţă:

– Elev Mircea Arsene, de ce ai părăsit cazarma fără aprobare?

– Am greşit, tovarăşe comandant, şi n-am să mai repet!

– Unde-ai fost?

– Să vă spun drept?

– Să răspunzi cavalereşte, ca un viitor ofiţer!

– La bal, tovarăşe colonel!

– Ca un vagabond! Miroşi de la o poştă, beţiv ordinar!

Cum Mircea nu se trezise încă din mahmureală şi, de când se ştia, reacţiona cu furie la prima împusătură de ac, îi şi arse comandantului un pumn în figură de-l umplu de sânge!

– Bagaboandă-i mă-ta care te-a fătat, că mai bine făcea un rahat la gard, decât să te-aducă pe lume, idiotule !

Au urmat zile grele de arest, de care coana Margareta avea să afle abia târziu, când, depus la închisoarea militară din Calea Uranus, băiatul aştepta să fie judecat de Curtea Marţială.

www.dacoromanica.ro

– Am să merg la Teohari Jorjescu şi văd eu cine pe cine judecă.

Nea Nicu insista s-o pună pe Berta să tocmească afacerea, că tot lucrează în ograda lui.

– N-am nevoie de nicio Bertă, că toată viaţa nu ea s-a îngrijit de mine, ci invers. Ştiu eu ce nu ştiţi voi.

La Teohari a ajuns mai repede decât s-ar fi crezut, după ce a fost întrebată la „Informaţii" cum se numeşte şi ce vrea.

– Mă cheamă Maghiar Paraschiva şi-s o cumnată mai veche din ilegalitate, că viu într-o problemă de familie şi ne cunoaştem de demult, n-ai grijă mata.

Şi ştia ce zice, pe ce contează. Primind-o cu bucurie, a ascultat-o cu atenţie şi nu s-a lăsat rugat. De faţă cu ea s-a interesat de băiat, s-a dumerit şi a dispus eliberarea.

– Deseară îl ai acasă, numai că acolo n-are cum să rămână, c-a făcut-o lată, rău de tot, în văzul întregii şcoli de ofiţeri. Eu zic că-i bine să-l dăm pe mâna Bertei, la economat. În felul ăsta vă aprovizionaţi şi voi mai ca lumea. Tu vorbeşte şi cu Nicu; n-ar vrea să fie ofiţer de Securitate? Leafă bună şi viaţă liniştită: îl pun să facă inspecţii în teritoriu sau curier diplomatic, să tot călătorească prin lume.

– Asta mi-ar trebui. Doar maşina de cusut îl ţine acasă. Dacă scapă de ea, nimeni nu l-ar scoate din cârciumă. Când o fi să

www.dacoromanica.ro

moară i-o bag în coşciug, să fiu sigură că nu se întoarce strigoi pe la „Măgura Oltului“ sau pe la Moise.

– Că bine ziseşi: ce mai face Moise?

– Ce să facă?! I-au luat ăştia prăvălia şi-a rămas chiriaş în casa lui, sus, la etaj. Deşi nu primeşte nicio leafă, e primul care se scoală înaintea chelnerilor şi-are grijă de grădină, că de la prăvălie i-au luat cheile. Dirijează totul din ochi – de la curăţenie la pregătirea grătarului –, iar seara băieţii îi mai bagă un ban în halatul prins anume în cuiul de lângă bufet. Ei ca ei, zi-mi ce faci tu, cum o duci, că-ţi văd poza peste tot.

– Ce să fac?! Cum zice cântecul: „îmbătrânesc şi-mi pare rău“.

– După vereghetă văz că te-ai însurat. Ai nemerit măcar bine?

– Hm! Aşa şi-aşa!

– Ţie ţi-ar fi mers bine cu Berta.

– Mie da, nu şi ei, că mă băga de mult în pământ şi mai rămânea o dată văduvă.

Ajunsă acasă, toată curtea tăbărî pe ea să afle ce-a făcut pe unde s-a dus, de-a primit-o unde-a vrut, ce-a zis ea, ce-a spus el, cât mai pe îndelete.

– Vorbă lungă sărăcia omului; a mers ca pe roate. Ai spate, ai parte: poa' să ningă, poa' să plouă, ţi se rupe raşpa-n două; de nu, beleşti ceaprazu'. Deseară Mircea vine acasă şi-n curând va lucra acolo sus.

www.dacoromanica.ro

– Ş-altceva ce-aţi mai vorbit?
– De-ale noastre. Ilegalităţi de demult.

– Fire-aţi ai dracului cu ilegalităţile voastre başanchioare. Nu dai bine colţul străzii şi te izbeşti de-un ilegalist. De cei care-au fost la pârnaie, pricep, cum e pitica lu' Vaserman, cu farmacia de pe Calea Moşilor, colţ cu Ardeleni, sau Moţu, tovarăşu' de afaceri a lu' nea Gheorghiţă, cu stagiu la Târgu Jiu. Da' restul? Canci! Au sabotat maşina de război germană la crâşma lui nea Marin Nicolae, de s-au pus martori toţi maramoii c-ascultau Radio Londra în pivniţă şi că lipeau afişe, probabil tot în beci, că de văzut nu le-a văzut nimeni. Asta da ilegalitate, escrocherie-n văzul lumii. Nu zic că n-o fi existat şi ceva sămânţă de comunişti, da' pe la noi prin Obor nu s-au pripăşit, fratele meu. Mai ilegalist am fost eu şi Grigore, şoferul lui Cristescu de la Siguranţă, care coboram la ovreii popriţi la răcoare, de le duceam pe blat ţigări, potol şi lenjerie, ba chiar şi scrisori. Ei au intervenit să nu ne salte de-acasă, când i-a băgat în anchetă pe toţi angajaţii poliţiei.

Nae Bujoreanu putea să vorbească întruna şi să fabuleze câte în lună şi stele, fericit că-i ascultat. Avea odaia lipită de atelierul lui Vasile Giugiu, care, când pornea strungul, îi scutura toate oalele de pe perete, agăţate ca şi hainele, că, în afară

www.dacoromanica.ro

de-o somieră şi o măsuţă, nu dispunea de vreun dulap. De altfel, să fi fost şi piese Biedermeier, tot n-ar fi avut unde să le înghesuie. Noroc cu magazia de vizavi, unde Ilona gătea pe un primus şi unde se mai spălau în albie. Cu Vasile se înţelegea bine, mai ales de când acesta se angajase la o cooperativă meşteşugărească, ce-l ţinea departe de atelier, pe la restaurante şi cofetării, ocupat cu întreţinerea aparatelor frigorifice. Întâmplarea făcuse ca în drumurile lui Nae să se fi întâlnit cu Mihaela, fosta ibovnică a lui Giugiu. Curios din fire, n-o scuti de întrebări, având grijă să-i povestească tot ce păţise strungarul după căsătoria cu fata tâmplarului de pe Colentina, ca şi nuntaşii, ajunşi, după strigarea darului şi ciorba de potroace, la spitalul cu acelaşi nume. Cum moartea lui Deftu o impresionă până la lacrimi – nu putea să uite ce frumos se purtase întotdeauna cu dânsa –, avu grijă să reia povestea, scornind de fiecare dată întâmplări ce le-ar fi cimentat prietenia. Bineînţeles că nu putea să omită intuiţia lui dinaintea căsătoriei de pomină, pe care, chipurile, i-ar fi împărtăşit-o şi lui Deftu.

– Doamnă Mihaela, mi-e jenă să vorbesc despre mine, da' n-am încotro: eu sunt detectiv de zile mari, meserie avută în sânge încă înainte de-a mă naşte. La mine n-a fost profesie, ci pasiune, n-a fost obişnuinţă, ci chemare sacră. Nu-i o întâmplare că ţara

www.dacoromanica.ro

m-a folosit în misiuni peste hotare, unde ai de-a face cu vulpoi versaţi, ca ăi de la Scotland Yard, Biroul 5 Francez, Gestapo, Bigul belgian, GPU-ul rusesc, ori mafia siciliană. Dezastru! Trebuie întruna să dansezi pe cioburi de sticlă, să faci pe prostu': usturoi n-ai mâncat, gura nu-ţi miroase. Totul pe intuiţie şi reflexe, să ţi se înroşească mereu hârtia de turnesol, mai ceva decât la metempsihoză. Cum putea tocmai mie să-mi scape mascarada cu virginitatea Vasilicăi? A fost suficient să mă uit în ochii ei – când m-a trimis Vasile să le dau socrilor invitaţiile de nuntă, să le împrăştie pe la neamuri. Ca la Röntgen, am văzut-o, scuzaţi, şi prin chiloţi. Putoarea a simţit cu cine are de-a face ş-a lăsat ochii în pământ. N-avea cum să-i meargă cu un psiholog experimentat în detectivistică aplicată. I-am zis atunci amicului meu, Dumnezeu să-l hodinească: coane Deftule, asta nu-i fată mare nici în urechi. Dacă mă mai uit o dată la ea, îţi zic şi câte chioretaje a făcut.

– Ce să spun, domnu' Bujoreanu? Nu ştiu ce socoteli şi-a făcut Vasile, că-s sigură că nu s-a luat după inimă.

– Nicidecum, mai degrabă după poziţia astrelor, c-o fi avut casa în Saturn, nu în Venus –, dar unde nu mă pricep foarte bine nu mă bag. Ştiu însă ce i-am zis lui Deftu, când Vasilică şi l-a luat de naş: „Boierule, nu ţine figura. Ăsta până la urmă

www.dacoromanica.ro

tot cu Mihaela rămâne, cu ea moare de gât."

– Ce să rămână cu mine, c-am ajuns de râsul lumii. A fost al doilea bărbat din viaţa mea şi l-am socotit de zece ori mai bun decât pe primul. Acu îs mai rău ca frunza pe apă: acasă n-am cum să mă întorc, că mă ştiu măritată, iar p-aici stau la uşa unor străini.

Mihaela nu mintea defel în privinţa cuminţeniei. Numai ruşinea o împiedica să se întoarcă-n Predeal, unde se aflau părinţii şi fraţii ei, supăraţi ş-acum că fugise cu un necunoscut, că nu i-a chemat la nuntă. Şi-au zis că i-o fi fost jenă cu ei, că-s oameni simpli, muncitori, dar cu gospodărie frumoasă. Nu mai departe casa de zestre, făcută în mijlocul curţii, tocmai pentru a fi închiriată în sezonul verii şi al iernii, când oamenii veneau la odihnă sau la ski. De când a plecat de-acasă, n-a mai pus piciorul pe-acolo. Degeaba maică-sa îi atrăsese atenţia să nu se încurce cu vreun turist:

– Fii cu ochii-n patru, mămică, şi ţine-i la distanţă. Ăştia de vin prin sindicat cu bilete de odihnă, stau cât stau şi se duc. Toţi sunt puşi pe distracţie. Petrec ce petrec şi-şi iau tălpăşiţa, iar proastele rămân cu buzele umflate, dacă nu şi cu burta.

De păzit se păzise, nu întinsese coarda, în afara unor nevinovate plimbări prin parc şi a dansului de la baluri şi chermeze, unde

www.dacoromanica.ro

mergea însoţită de fraţi. Dar acum, când dădu de-un doctor ce se îndrăgostise orbeşte de dânsa, care nici n-o sărutase şi-o ceru de nevastă din prima zi, unde şi când să mai găsească? Nu ea avea îndoieli, ci dânsul, frământat că-i cu zece ani mai în vârstă şi c-a mai avut o nevastă, cu care, nefericitul, trăise ca-n sânul lui Avram, până nu pierise într-un accident de maşină. Zicea că Mihaela semănă leit cu dânsa, de unde şi sentimentul că întâlnirea de-acum are semnificaţia unei miraculoase revederi.

Douăsprezece zile au trăit ca-n basm şi nu-i cu mirare că, la despărţire, a simţit nevoia să-l conducă la Bucureşti, să vadă unde vor locui după căsătorie, mai ales că doctorul spunea că stă în apropierea gării şi că vizita ar fi între două trenuri. A plecat şi dusă a fost. Disperarea părinţilor de a nu şti nimic despre dispariţia fetei a curmat-o după trei zile, asigurându-i că n-o duce deloc rău, că iubeşte şi-i iubită, că în curând urmează să-i cheme la nuntă.

– Deocamdată mai multe nu vă pot spune, decât că-i medic şi că-i mai în vârstă cu zece ani decât mine! Dar pentru mine nu contează.

O vreme a fost bine, până când gărzile la spital, repetate la nesfârşit, au scos-o din ţâţâni. Pleca de-acasă treaz şi se-ntorcea beat, de fiecare dată pus pe scandal. Mai mult, ajunsese s-o şi bruscheze, pentru ca a

www.dacoromanica.ro

doua zi să nu-şi amintească nimic din ce făcuse. Pe zi ce trecea, prin toată comportarea lui, doctorul se dovedea la rându-i bolnav. Noroc că nu-şi pierduse răbdarea să-i vorbească şi să-i explice câte ceva din tainele meseriei:

– Astăzi am instituit pneumotorax la doi amărâţi. Habar n-ai ce parşivă-i tuberculoza: te roade pe nesimţite. Semnele bolii apar mai târziu, cu o tuse uscată, transpiraţie uşoară şi temperatură mică. Majoritatea oamenilor n-o iau în seamă şi se pomenesc cu ditamai caverne în bojoc, mari uneori cât pumnul.

– Şi eu am avut o mătuşă care dădea sânge pe gură.

– Ei, o hemoptizie poate să fie şi norocoasă, că excavaţia s-a nimerit să fie lângă un vas de sânge şi deconspiră boala. În cazurile astea, institui pneumotorax, adică turtesc cu aer un plămân, după ce în prealabil am intervenit cu un Jacobeus; adică fac două incizii: pe unul introduc un tub prin care văd ce lucrez, printr-altul instrumentul cu care tai bridele ce leagă adesea plămânul de pleură. Turtind un plămân, cu timpul rana se închide, nu mai e solicitată de respiraţie. Ai priceput?

Mihaela nu înţelegea nimic şi, în loc de răspuns, îl strângea la piept, mândră de el. Din cauza asta îl mai şi ierta, înţelegătoare când, după-amiezile, pleca să-şi vadă operaţii.

www.dacoromanica.ro

Certurile se înteţiră însă după ce fata află că, din întreaga clientelă a chirurgului, ea era singura persoană care nu ştia că doctorul nu-i doctor, ci magazioner la Spitalul Viting, de unde îşi căra halatul şi boneţica la spălat, pachete de vată şi medicamente. Cum căsuţa în care locuiau pe Griviţa era la doi paşi de spital, nu o dată îl condusese sau îl luase de la serviciu, aşa că n-avea niciun motiv să se îndoiască de profesia lui. Ca să nu spun nimic de uşurinţa cu care se pronunţa despre bolnavii şi operaţiile lui. Dracul o pusese într-o zi să-l caute la spital, unde fu îndrumată jos, la spălătorie.

Bărbatul s-a mâniat la culme şi a bătut-o cu furie de faţă cu spălătoresele, care abia au scăpat-o din gherele lui. A alungat-o apoi pe scări, ca ultimă soluţie de-a ieşi din încurcătură:

– Să pleci, fire-ai a dracului de ţoapă, să nu te mai văz înaintea ochilor, că, dacă mai pui piciorul în curtea mea, acolo te-ngrop!

Pe stradă a întâlnit-o Vasile, cu batista la nas, plină de sânge, şi plângând în hohote. Aşa a ajuns la el, fără să-i spună prea multe, decât c-a fost măritată cu un bărbat brutal.

La birtul din Piaţa Matache Măcelaru, unde poposiseră, Nae Bujoreanu o ascultase într-o muţenie absolută, vorbind doar când s-a convins că n-are nimic de adăugat:

– Dumneata cum stai cu şcoala? Ai ur-

www.dacoromanica.ro

mat ceva, ai întrerupt, ori n-ai început deloc?

– Patru clase gimnaziale, că mama zicea c-o fată n-are nevoie de carte, ci de zestre, să-şi vadă de gospodărie şi copii. D-aia mi-au făcut un rând de case, cu patru odăi la parter şi patru la etaj, de închiriat pe sezon. De fapt, de-a lungul anilor am avut parte de aceleaşi familii din Bucureşti, vara şi iarna, iar banii de pe chirii dădeau venit mai mult decât o leafă.

– Am înţeles toată istoria şi geografia momentului, care mă ghidează în trei direcţii; prima: va trebui să mă fac luntre şi punte s-ajung la părinţii tăi, să-i pregătesc cu ce-a fost şi ce urmează . Da' pentru asta trebuie să cunosc mai multe despre ei, pentru a şti cum îmi acordez pianu' în vorbire. Tata cu ce se ocupă?

– Are un atelier de tinichigerie, vizavi de drumul care duce spre Clăbucet, unde lucrează cu doi fraţi de-ai mei, până-n douăjde ani, mai mici decât mine, care împlinesc douăjpatru.

– Mulţi înainte! De merg acolo – înţeleg că am un' să trag – le explic situaţia în termeni intelectuali, ca să ştie de la început cu cine au de-a face. Bineînţeles, trag cortina peste ce nu se cuvine zis şi abia la urmă îi liniştesc cu concluzia finală: fata s-a căsătorit presată de împrejurări – nu era timp de panglicărie în familie –, mariaj di gran-

www.dacoromanica.ro

da, culminat cu un divorţ şi mai di granda. Doctorul, îndrăgostit lulea de Mihaela, îşi dă şi-acuma cu pumnii în cap, rugând-o să revie. Cauza despărţirii? Abuzul de pileală contra-cronometru! Doctorul îşi făcuse obiceiul ca după fiecare operaţie să se spele pe mâini cu spirt de nouăj' de grade, din care mai dădea pe gât o litră, să se dezinfecteze şi pă dinăuntru, de ajunsese să-i tremure mâinile ca la epileptici. Unde pui că, la vizită, bea la rând cu bolnavii abia cusuţi pe burtă: caz de puşcărie.

– Doar mama, săraca, m-ar înţelege, supărată pe tata c-a luat drumul cârciumii – drept e, numai seara, după ce închidea atelierul.

– Tu ascultă mai departe, să vorbim la nevoie aceeaşi limbă: ca să-i liniştesc total, o să le zic că directorul spitalului, putred de bogat, ţi-a propus căsătoria, numai că tu l-ai refuzat, săturată de doctori, că mai curând preferi un meseriaş ca taică-tu, harnic şi cinstit, ori să te-ntorci în Predeal, că nu eşti de izbelişte. Mişcarea doua: să-l ierţi pe Vasile şi să te întorci la el. Îl ştii şi te ştie. Aici nu-i de discutat. Şi-acum întrebarea esenţială: în prezent unde stai? Ca să nu spun cu cine stai, că prea fericită nu te văz la faţă. Sau e secret?

– N-am secrete, domnu' Bujoreanu. Stau la un prieten din Predeal de-a lu' tata, domnu' Viscan, un acar de la C.F.R., cu care

www.dacoromanica.ro

în tinereţe bea seară de seară, de-i scotea mama cu mătura din crâşmă. Asta până l-a arestat, de i-a dat drumul din închisoare, după '44, şi înălţat în grad, pentru merite antifasciste.

– Alt ilegalist! scăpă printre buze Nae, după care adăugă: Da' ăsta ce dracu' a mai făcut? Că băutura şi închisoarea nu se pupă!

– Dimpotrivă, de la ea se trag şi puşcăria, şi procopsirea omului de care vă vorbesc. Nea Viscan a băut gârlă într-o seară şi, beat pulbere, a tras un tren german cu muniţii pe linie moartă. Nemţii au vrut să-l împuşte, dar l-au făcut jandarmii nevăzut, numai că l-au predat poliţiei, de unde l-a preluat Siguranţa. A bătut la el ca la fasole, să afle cine l-a pus, cu cine mai e în legătură, dar nimic. Ce să scoată de la el, dacă n-avea ce să spună? La proces s-a ales cu 20 de ani condamnare – doar atât, fiindcă s-a luat în considerare că în momentul faptei şi arestării era beat-cui –, în închisoare a devenit comunist, iar la eliberare colonel. L-ar fi ridicat mai sus, dar nu-l ducea capul. Aşa, ca militar în vreme de pace, mănâncă o pâine bună.

– Unde lucrează?

– Dracu' ştie! Stă în Bucureşti, da' pe mine m-a aşezat la o vilă din Snagov, unde nu fac nimic, decât şterg praful când m-anunţă la telefon că vine cu familia sau cu prietenii să petreacă. O dată pe lună, iau

www.dacoromanica.ro

cursa de la autogară şi vin în Capitală după leafa. Mică, dar bună!

– Dă-mi adresa şi, când va fi cazul, te caut.

– E simplu. De la poştă faci la stânga, pe marginea lacului, a patra casă, tot pe stânga, vizavi de popa Georgescu, pe care îl ştie toată lumea.

La Predeal, Nae a plecat pentru o zi şi s-a întors după patru. Cam tot atât au durat şi pregătirile. O zi i-a trebuit să-şi spele costumul cu ciuin, apoi altele să se usuce, să-i prindă la loc căptuşeala, să-l calce şi să mute nasturii de la haină, că-i venea mare, să strângă betelia la pantaloni, că-i plecau în vine, şi din nou să-l calce, având grijă să coasă batista pe dinlăuntru buzunarului de la rever, în aşa fel ca jumătate să cadă în afară, fără s-o piardă. Mai greu i-a fost cu pantofii, pe care, oricât i-a frecat şi scuipat pe bombeuri să-i lustruiască, tot răpciugoşi rămâneau. Până la urmă n-avu încotro şi porni în căutarea boccegiului, cu scop dublu:

– Ascultă, Herşculeţule, cum stai cu finanţele, ai ceva la teşcherea?

– Da' ci ti priveşte? Nu poţi dormi noaptea, dacă nu ştii ci capital am?

– Te rugam să-mi dai vreo doi poli de tren, până la Predeal, că peste trei zile primeşte Titi pensia, că mă girează el.

www.dacoromanica.ro

– Da' di ci aşa lux, să merji cu trenu'? Ci să-ţi spun?!... Ca măine ai să vrai să circuli cu avionu'! Omu' mai umblă şi cu ocazia, ori nu-ţi placi să ti transporţi cu camionu'? Cu cinci lei ti duci cu bagaj cu tot păn' la Braşov şi-n banii ăştia iai şi aer pă dijaba. Ş-apoi Titi are o dublă funcţie: o fost potcovit ca risponsabil de stradă – di umblă ca o mişighină s-anunţe lumea ci vrai şi ci nu vrai di la Primărie –, da' tot el adună şi cotizaţii pentru biserică, un leu di familie. Să-ţi dea din sumă, că d-aia-i biserică creştină, s-ajute ş-un sărăntoc ca tini, nu să-l lase la măna unui mozaic. Da' ci treburi învărţi atăt di diparte?

Când află că se duce la Predeal s-o viziteze pe Mihaela – scop invocat de Nae pentru a nu-i povesti toată tărăşenia – se îmbună dintr-odată:

– Vai, vai, ci minune di fată. Bomboană, nu alceva. O dată n-am intrat în curtea lu' Vasile, fără să mă invite la o cafea, să m-asculte despre afacerile mele. D-aia când dădeam di-o piesă mai di mătase sau di catifea, ori o pălărie cu voaletă – cum nu se mai poartă azi – ei i-o dădeam, aproape pi gratis, fără comision. Să nu uiţi să-i predai multe complimente di la Herşcu. Iar noi ni socotim aşa: îi dau lui Titi zece lei – că el îmi devine debitor, nu tu – şi am grijă să-ţi completez inventarul pi datorie, c-o pereche di pantofi di lac, cu cap di răţoi, cum purtau

www.dacoromanica.ro

cândva boierii, doar puţin mai mărişori – portabili însă, dacă bagi la vârf niţică vată –, plus nişte bretele, să-ţi agăţi nădragii, să nu rămăi pi parcurs în izmene, nişte mănuşi albe di piele, o fineţe, ş-o pălărie verde di borsalină, pi care poţi să şi stai, că se reface la loc. Ai s-arăţi ca un ginere, scos din cutie.

Mai bine zis: din camion, unde, până la destinaţie, l-a bătut vântul mai bine de patru ore, de se îmbrobodise la gât, când a simţit că i se-ngroaşe glasul.

Ajuns în Predeal, lui Nae nu-i venea să creadă unde nimerise. Casa la uşa căreia bătuse era arătoasă, bine îngrijită, gospodărie în toată regula, iar părinţii Mihaelei extrem de ospitalieri. Le spuse că-i în trecere şi că venise să le transmită urări de bine din partea fetei. Atât a trebuit să adauge: că-i vecin cu ea şi că-i angajat în administraţia spitalului unde lucrează şi doctorul, că predelenii nu l-au mai lăsat să plece, curioşi să afle cât mai multe lucruri despre fiică, despre bărbatul cu care-şi împarte traiul, despre tot ce o înconjoară, în cele mai mici amănunte. La rândul lor, au simţit nevoia să-i arate toată gospodăria, începând cu casa mare de la stradă, unde locuiau părinţii şi doi băieţi, apoi casa de zestre a Mihaelei, cu opt camere de închiriat, şi sfârşind cu atelierul din fundul curţii. Până să reia discuţia, mult prea înghesuită ca gazdele să nu simtă nevoia amănuntelor, se şi

www.dacoromanica.ro

văzu cazat într-o cameră spaţioasă, că omul de pe drum mai trebuie să şi se îmbăieze, să se odihnească niţel, după ce ia masa, la care a fost invitat.

– Mâncăm deocamdată ce-avem – şi, slavă Domnului, sunt de ajuns –, ca deseară să ne îndestulăm mai special.

După câteva pahare, Nae a intra în elementul lui, toţi fiind ochi şi urechi. Fata? O splendoare! Fericită şi invidiată de toţi. Nu-i lipseşte nimic, iar în casă are două slujnice, pe care le dirijează cum pofteşte. Doctorul? Un mare specialist, cu mâini de aur: pianist ar fi trebuit să se facă, după cum taie şi coase. E un medic atât de bun, că pe mulţi i-a întors de la poarta cimitirului. Înoată-n bani, dar, nenorocire, are un cusur: băutura. Fata l-a iertat o dată, de două ori, dar a treia oară a terminat cu el definitiv. A dat cu el de pământ de nu s-a mai văzut. Griji n-are, c-a primit multe cereri în căsătorie. Numai că, deocamdată, nu vrea să audă de măritiş. Bine c-are din ce trăi, c-a mai pus deoparte un ban, că n-a fost proastă să risipească tot ce i-a căzut pe mână.

Descrierea nunţii a pus capac întregii povestiri, făcându-i pe bătrâni să ofteze:

– Vedeţi, dom'le Bujoreanu, aici îi marea supărare. Ce-a făcut a făcut, nu se poate întoarce, deşi, ca părinţi, am fi avut şi noi un cuvânt de zis, ori măcar să ne bucurăm,

www.dacoromanica.ro

dacă ştiam unde-a nimerit. Am spus că s-o fi temut să n-o oprim, deşi, la urma urmei, ea se mărita, nu noi. Da' ca părinţi să nu fim la nuntă, aşa ceva n-am pomenit decât la puşcăriaşi – când se căsătoresc după gratii –, de-a trebuit să minţim oamenii c-am fost la Bucureşti, c-am petrecut trei zile şi trei nopţi. Nu spun de neamuri, care ne-au reproşat că nu i-am chemat: „S-a urcat scroafa-n copac, de vă lepădaţi de noi ca de Satana!" Ne-a durut şi încă ne mai doare sufletul, domnu Bujoreanu!

– Stimată doamnă, dacă nu vă puneţi în pielea fetei, nu pricepeţi nimic. Totul s-a tras de la logodnă, când bărbaţii au venit îmbrăcaţi cu redingote şi jobene pe cap, iar femeile în malacoafe. Fata s-a speriat şi-a zis: dacă la logodnă vin încliftaţi aşa, la nuntă cum se vor mai înţoli? Atunci a făcut imprudenţa, mare nesocotinţă, să vă motiveze lipsa c-aţi fi duşi în străinătate, cu obligaţii la trei consulate. Atât de secrete, că nici ea nu ştia dacă sunteţi în Franţa, Suedia sau Argentina. Eu, Nae, care am fost acolo, o înţeleg suplimentar: deşi eram într-un superb costum englezesc, cu cămaşă dejalen şi papilon, m-am întors din uşa salonului – unde se dansa după muzică clasică –, şi vira acasă. Repet: îi înţeleg jena de-a nu vă pune pe dumneavoastră, nu pe dânsa, într-o postură delicată, că nu v-aţi fi simţit bine deloc, luaţi pe nepregătite, cu

www.dacoromanica.ro

toalete, dansuri şi langaje de specialitate. Ca să nu insist asupra invitaţilor de-aproape şi de departe!

– Chiar: în afară de-ai casei, cine a mai fost la nuntă?

– Pff! O lume plină de-ambasade, stimată doamnă! Ce să mai vorbim!?

Revenind în Capitală, o vorbă nu i-a spus lui Vasile, mulţumit să-l întrebe doar de departe, când l-a văzut plouat:

– N-ai să crezi, coane Vasilică! Azinoapte am visat-o pe Mihaela. Harnică şi politicoasă ca totdeauna, părea şi mai frumoasă, că nu poţi zice că nu era... Mata ce ştii de dânsa?

– Ştiu pă dracu': fuse şi se duse!

– Piesă rară, de colecţie! Aşa ceva se ţine obligatoriu în evidenţă!

– O fi, nu zic, numai c-acum caută acu' în caru' cu fân! Zece poliţişti nu i-ar găsi urma.

– Nu şi unu' ca mine, cu dezlegări de cazuri clasate, cu morţi aparente şi operaţii plastice, făcute special pentru pierderea identităţii. Gândeşte ce vrei, dă-mi comanda s-o studiez şi ţi-o aduc pe Mihaela în dinţi. Să nu m-ajute Dumnezeu, dacă mint.

*

– Măi Gheorghiţă, vremurile s-au schimbat şi se schimbă mai acătării decât mersul trenurilor. Toată viaţa-i o călătorie, de la

www.dacoromanica.ro

naştere până la moarte, dacă nu şi după. Cine rămâne pe peron să-şi păzească valiza goală n-ajunge nicăieri. Cel care se urcă în vagon are cel puţin şansa de-a-şi pierde urma.

– Cu condiţia s-aibă o destinaţie. Că una-i să călătoreşti şi alta-i să vagabondezi.

Pătrunjenaru-Moţu nu mai venise de mult în vizită. Nu pentru că s-ar fi dezis de vechiul partener de afaceri, ci pentru că treburile de la Consiliul de Miniştri îl prinseseră mai mult decât crezuse când acceptase să lucreze în calitate de consilier al primului-ministru. La prima vedere, era un nonsens, atâta timp cât instituţia nu-şi păstra atribuţiile, concentrate acum la Comitetul Central al Partidului, adevăratul laborator al deciziilor de stat. Numai că tocmai latura formală a lucrurilor – ca să nu spunem salvarea aparenţelor în raporturile Consiliului cu instituţiile similare din alte ţări – îl reţinea peste aşteptări. Solicitările din afară erau atât de diverse, încât îi înmulţiseră legăturile oficiale cu ministerele de resort, între care Externele şi Internele erau prioritare. De aici şi creditul dobândit în ochii unor puternici ai zilei, care nu o dată i-au propus să se transfere pe lângă ei. Prin tot ce gândea şi făcea se dovedea mai mult decât necesar, în comparaţie cu alţi colegi, precum Dumitru Pojocaru, la obârşie croitor, acum ofiţer de Securitate „acoperit"

www.dacoromanica.ro

cu funcţia de director al secretariatului. De unde nu-i nici Dumnezeu nu cere, motiv pentru care, în afară de gestionare hârtiilor, Petru Groza îi cerea acestuia servicii pe măsura posibilităţilor, precum confecţionarea de amuzament a unei bănci cu picioare de cauciuc, asemănătoare celor din jurul terenului de tenis, pentru unii invitaţi şi invitate, condamnate ca la şedere să se ducă de-a dura. Alteori, să înzestreze cu o muzicuţă perna unui fotoliu din biroul de lucru, care, la aşezarea unei persoane, s-o facă să roşească la producerea zgomotului.

– Cine stă azi cu mâinile încrucişate îşi merită soarta.

– Lasă, Moţule, c-au grijă alţii să ţi le pună pe piept. Tu în ce ţară trăieşti? Că ai maşină la scară, bravo ţie, dar când mergi pe picioarele tale chiar nu vezi, n-auzi ce se petrece în jur? Încotro să te-ndrepţi?

– Oriunde, numai împotriva vântului nu. La venirea ruşilor, Stalin l-ar fi dorit pe Maniu premier. Bolşevicii nu erau atât de proşti să nu ştie că Partidul Comunist îi o biată uliţă pe harta politică a României, pe când ţărăniştii fuseseră dintotdeauna populari şi majoritari, oricum de stânga, faţă de dreapta liberală. Nu degeaba l-au trimis în secret pe Vîşinski să-i ofere mandatul amintit, numai că Baciul de la Bădăcin s-a lăsat greu, obişnuit să tergiverseze, să pună condiţii, ca şi cum noi, cu teritoriul ocupat,

www.dacoromanica.ro

am fi putut impune ceva. În comparaţie cu el, Groza, cândva şi el ţărănist, ba chiar ministru în administraţia averescană, nu însemna nimic. A înţeles însă că s-au schimbat vremurile, că rămân în picioare doar cei care se uită înainte, nicidecum înapoi. La fel au procedat şi alţi oameni politici, ca Tătărăscu, Anton Alexandrescu sau doctorul Lupu, oameni înţelepţi, ce-au înţeles că ţara nu poate rămâne fără păstori.

– Fără câini la stână, că, după cum văd, ciobanii-s alţii, dacă ne uităm la pozele de pe pereţi. Nu ăi de spui tu au sădit vrajba în neam, cu ura unora împotriva altora, de-o numesc luptă de clasă. Stăpânii-s stăpâni şi slugile-s slugi.

– Comerţ, Gheorghiţă, comerţ.

– Comerţ de sclavi, dacă omul a ajuns să n-aibă niciun preţ.

– Mă mir cum tu, cândva ditamai comerciant, nu miroşi cererea şi oferta. Ovreii, care de cinci milenii fac negustorie, au simţit din aer direcţia vântului şi nu s-au aşezat de-a curmenişul. Toţi s-au aliniat, ca la comandă. Unde întorci capul, de ei dai.

– Cu evreii e altceva: năpasta i-a găsit pregătiţi demult, de când erau vânaţi de nazişti şi de acoliţi. În timpul războiului s-au rugat la Dumnezeu ca Stalin să câştige pe toate fronturile; bolşevicii le-au adus eliberarea şi i-au împins înainte ca de-ai lor. Toate mişculaţiile din timpul prigoanei,

www.dacoromanica.ro

când noi ţineam isonul nemţilor, i-au desemnat ca oameni de încredere. Pe când noi rămânem argaţi pe-o moşie rusească. Ca să nu-mi plâng de milă, ca fost negustor, meserie ce sună ca dracu' în ochii stăpânitorilor.

– Da şi nu. Groza a fost moşier, a avut peste o sută de hectare de pământ, un parc în Deva, cumpărat după Unire de la boangheni, moară şi bancă, iar acu-i prim-ministru. Prin '33, când s-a creat Frontul Plugarilor – ca reacţie la legea conversiunii, ce trebuia să-i mai ierte pe ţărani de datorii –, pe don Petrică nu l-au acceptat ca membru, că era bancher. Şi iată ce-i azi!

– Ceva trebuie să fi făcut el, că nu l-au luat ruşii de pe drumuri.

– Ai şi tu dreptate, că prin banca din Deva s-au mişcat şi bani moscoviţi pentru simpatizanţii lor, azi mari ilegalişti, printre care şi spioni recrutaţi din plevuşca societăţii. La fel, n-a ezitat să-şi pună semnătura pe acte antifasciste. Când în 1937 se ardeau pe ruguri cărţile lui Sadoveanu – descoperit ca mason de gradul 33 –, a semnat protestul intelectualilor, alături de iluştri oameni de cultură, ca Rădulescu-Motru, Rebreanu, Eftimiu, Lovinescu, Ralea, Brătescu-Voineşti, Cezar Petrescu, Petre Andrei, Zaharia Stancu şi alţi zeci de profesori universitari de prima mână, deşi Groza, ca valoare spirituală, era cam nimeni.

www.dacoromanica.ro

– Oricum, avea ceva capital politic în ochii dracului, faţă de alţi bogătaşi, huliţi şi călcaţi în picioare ca foşti exploatatori.

– Şi da, şi nu! Nu mai departe ieri am dat la semnat decizia de numire a unuia, Radu Mănescu, în funcţia de director general al unei noi instituţii, creată pe lângă Consiliul de Miniştri. Obiectul ei profesional priveşte coordonarea activităţii editoriale, poligrafice, difuzării cărţii şi presei. Dintre meseriile ce concură la bunul mers al acestor domenii, ce meserie crezi c-are noul demnitar?

– Nu ştiu, că nu-s în branşă.

– Să-ţi spun eu: fabricant de porţelanuri, cu încrengături patronale în industria sticlei, de la minele de nisip din Miorcani la unităţile din Dorohoi, cu produse rafinate de cristal. În anii războiului, românizările lui Antonescu l-au obligat pe jupân să-şi treacă afacerile pe numele unor goi de încredere, până când – se pare – unul dintre ei l-a turnat că dă bani la „Ajutorul Roşu". A dat, n-a dat, prinde orbu', scoate-i ochii. Important e c-a avut norocul să facă puţintică pârnaie, de unde a ieşit mare ilegalist. Cât a stat la beci, partidul nu l-a uitat: însuşi tovarăşul Bodnăraş s-a îngrijit de muierea lui, încât la urmă i-a venit greu să se mai despartă de ea: a divorţat-o şi-a luat-o de nevastă. Ţinând hangul la doi bărbaţi, femeia a transformat infidelitatea în ilegali-

www.dacoromanica.ro

tate, motiv pentru care i s-a recunoscut vechimea în mişcare. Şi ce mişcare de cur, în două luntri... Om de onoare – militar de carieră –, Bodnăraş l-a despăgubit pe ovrei c-o vilişoară lângă Statuia Aviatorilor, pe strada Popa Savu, şi c-o funcţie de director general, echivalat cu-n ministru. Brunet, cu ochi albaştri, frumos, Radu Mănescu s-a pomenit eliberat şi de Florica lui, înlocuită c-o grădină, din care să tot aleagă. Ca director de cadre, l-a luat pe Alfred Rainer, un alt patron, de data asta de tipografie. La românizare a procedat la fel, întreprinderea, cu numele de „Ţăranul", continuând să existe pe cheiul Dâmboviţei sub oblăduirea sa. Acolo s-ar fi imprimat şi ceva manifeste de-ale lor. În noua funcţie, Rainer i-a tras după el, ca director la edituri, pe Ana Naum – nevasta lui Belu Sielber –, la poligrafie pe Pliski, iar la difuzarea cărţii pe Rodan, toţi de sâmbătă. La fluierul arbitrului, de mult se aliniaseră în teren şi editorii: Ilca Vaserman, la Editura Partidului; Pecker, la Editura de Stat; poetul Alexandru Toma, la Editura pentru Literatură, director dublat de un alt ovrei mai tânăr, Aszody, călit şi el în rezistenţă; Carol Neuman la Editura Tehnică; Maxim, la Editura Tineretului, *ejusdem farinae*. Dintre toţi directorii de editură, că-s mai mulţi, niciunul nu-i român. Îi ştiu că m-am uitat cu atenţie pe expunerea de motive şi pe anexele decretu-

www.dacoromanica.ro

lui de numire a lui Radu Mănescu şi Andrei Lăzărescu, director general adjunct, fost droghist, evreu la rându-i.

– Şi-au scos şi ei pârleala pentru anii când au stat cu sabia deasupra capului.

– Nu-i doar asta, Gheorghiţă. Au ceva în plus, de la care neamul nostru ar avea de învăţat: se ajută între ei, se bucură când unul pune piciorul pe-o treaptă superioară. E mândria lor, care li se cuvine. Nu ca noi, bucuroşi mereu c-a murit capra vecinului.

– Bravo lor! Şi eu ce să fac? Să mă tai împrejur?

– Nu, ci să pricepi ce m-aduce la tine.

Şi Moţu s-apucă să-i vorbească de grija lui faţă de foştii parteneri de afaceri, cărora le rămăsese dator, deşi lui Stelian Constantinescu, Bolintineanu-junior, Roşoiu le-a mai dat bani, hârtii de-o sută, albastre, mai rare în buzunarul lor de-acum. Le-a dat şi-o să le mai dea. El vrea să-i ajute însă mai mult, iar asta o pot hotărî împreună. La „Aprovizionarea Moţilor", el a fost preşedinte încă de la înfiinţarea cooperativei, iar Gheorghe Ionescu devenise ulterior director. În proces, firma a fost acuzată de sabotaj, cu implicaţii politice de subminare a frontului, prin neexecutarea comenzilor contractate şi mobilizarea pe loc a unor muncitori, scutiţi de front. Această ultimă învinuire a tras în balanţă când l-au condamnat. La început, amândoi au figurat în

www.dacoromanica.ro

proces, dar pe parcurs Ionescu a fost scos din cauză, întrucât personal nu semnase niciun act pentru lăsarea la vatră a vreunor tineri. Acum, la spartul târgului, un fost deţinut ca Moţu are posibilitatea să-şi răsplătească sprijinitorii din umbră, mai cu seamă pe cel care i-a plătit întreţinerea în lagărul din Târgu Jiu, cu o cazare bunicică la clasa întâi.

– Nu-i vorba de nicio minciună, Gheorghiţă: fără sprijinul tău bănesc, aş fi fost scos la muncă. Şi-apoi, să nu-ţi închipui că de pachetele trimise de tine nu s-au bucurat şi alţii, că nu eram hain să fumez şi să înghit bunătăţi în ochii deţinuţilor, unii hămesiţi de foame. Dintre ei, unul, extrem de important, m-a tras în sus, după cum şi eu vreau să fac acelaşi lucru cu tine. O pot face uşor, că ce-ai făcut tu ieri – azi îi de mare cinste. I se zice „Ajutorul Roşu", instituţie ce te spală de toate păcatele luptei de clasă. Dintr-odată, scapi de orice oprobriu, ca şi fabricantul de porţelanuri, patronii de tipografie, de farmacii şi drogherii de care-ţi vorbii. Şi mai e un lucru: am vorbit la Ministerul Comerţului cu un demnitar despre „Romcereal", o instituţie ce urmează să fie creată. Am discutat despre tine şi omul a întins sfoara, s-a interesat pe căile lui şi s-a bucurat. Eşti omul de care au nevoie. Cu statutul de care-ţi spuneam, n-ai nicio problemă şi reintri în drepturi, mai mult ca ilegaliştii cu

www.dacoromanica.ro

stea în frunte, care abia urmează să se califice în noile funcţii.

– Moţule, Moţule, eşti ca-n prima zi când te-am cunoscut: trăieşti cu capu-n nori. Nu ţi-ajunge că era să mă bagi în puşcărie cu exploatările tale forestiere – că doar Dumnezeu m-a scăpat din proces, nicidecum „Ajutorul Roşu" –, acum ţii cu tot dinadinsul să mă vezi şi legat. De funcţie am eu nevoie? Anul ăsta împlinesc şaizeci de ani, iar tu mă vezi administratorul unui comerţ naţional de cereale, cât n-au realizat toţi moşierii şi arendaşii la un loc, slujbă care n-a existat vreodată în România, nicăieri în lumea-lume, unde fiecare îşi gospodăreşte avutul. Administrator pe un pământ al tuturor şi al nimănui... Îi plâng de milă ălui ce se va înhăma la o asfel de treabă. Mai ales că ce-ar colecta s-ar duce la ruşi, de i-ar rămâne să răspundă de hoţiile necunoscuţilor din judeţe, de hambarele goale şi de lipsa pâinii de pe piaţă. Cât priveşte recompensa şi încrederea de care m-aş bucura din partea comuniştilor, s-o lăsăm baltă. Ăştia te ţin doar cât li se năzare, că se mănâncă şi-ntre ei, se demască întruna ca deviatori de stânga, de dreapta, de dracu' să-i pieptene!

– Nu-i chiar aşa, că tu nu intri-n politică. Te angajezi ca specialist. Eşti doctor în materie.

– Iar ei prea bolnavi s-aprecieze pricepe-

www.dacoromanica.ro

rea şi cinstea unui om. Mă uit la nepricopsitul meu de băiat: ne-a părăsit pe toţi, ca să fie mai aproape de ei. Ziua şi noaptea murea de socialismul lor, ca până la urmă să nu-l ierte că-i sunt tată. Lipsiţi de Dumnezeu, mâine mi-ar reproşa mie c-am un fiu ca el. Cu „Ajutorul Roşu", de asemenea, las-o baltă. Ce-am dat să fie de sufletul morţilor!

Atât i-a trebuit lui Nae Bujoreanu: să afle că pe Vasile îl dor călcâiele de dorul Mihaelei.

– Coane Vasilică, grea misiune. Mai uşor dai de un mort într-o groapă comună, decât de fusta unei muieri, de care ştii că nu se vântură prin bodegi, cafefrapeuri, saloane de dans, ori de coafură sau manichiură la mâini şi picioare.

– Păi nu eu mă lăudam cu însărcinări secrete, de m-ai nebunit cu isprăvile tale, mai ceva decât *Aventurile submarinului Dox*.

– Nu de cascadoriile mele poliţiste mi-e teamă – că ştii unde-am lucrat, la noi şi-n occidentul apuseam –, ci de jena financiară în care mă aflu. La o treabă de mare fineţe acustică şi vizuală, nu pleci câine surd la vânătoare. A trecut vremea urmăririi în haine cadrilate şi şepci de voiaj, da' o pereche de ochelari, să-ţi acopere o treime din faţă, un falaizăr de ploaie şi vânturi,

www.dacoromanica.ro

plus niscai farduri ca lumea, să nu-ţi ciupească pielea ca vărsatul de vânt, tot ai nevoie. De la început trebuie să te uiţi în oglindă şi, obligatoriu, să nu te recunoşti!

– De cine să te-ascunzi?

– Şi de umbra ta! Pui totdeauna rău' înainte: într-o misie de rafinament psihologic, trebuie să ai mereu ochii-n patru. Nu ştii cine te-ar putea recunoaşte şi să-ţi dezică strategia. Important e că deja am două pârtii de concentrare: una verticală, mai anevoioasă, ş-alta orizontală, mai clasică, dar productivă.

– Zi-mi pă limba mea, nu ca la farmacie, de nu pricepi ce scrie pă raţetă.

– Pe verticală declanşez un atac frontal, vizând direct subiectul, adică pe ea, cu riscul să n-o găsesc prin obiectivele mele de zi şi de noapte, cu aparenţa c-aş petrece la un şnaps; pe orizontală îi atac mediul extern, de la care încerc să-i aflu urma, ca de pildă familia şi vecinii de la locul crimei. Baza ar fi fotografia ce v-aţi făcut-o în Cişmigiu, dar şi un element care nu putea scăpa unui meseriaş ca mine.

– Adică!

– De câteva zile am reluat în gând toate discuţiile cu Mihaela, de la „Bună dimineaţa" la „Bună seara", ca să cern vorbirea domoală şi-n cascadă, în căutarea elementului flagrant. Deodată, zbang, m-am oprit la un cuvinţel – nu ţi-l pot spune, că numai

www.dacoromanica.ro

eu știu cât l-am căutat pân' l-am dibuit –, care reprezintă locul de proveniență natală. Acolo afirma cândva c-a învățat, acolo-i zace toată familia, în piele și oseminte, de-acolo a luat-o valetul de ghindă, acolo pun reflectoarele pe trecutul și prezentul ei. Numai că broasca nu orăcăie pe uscat, ori cum zice rusu': „Skolko rublea?" sau „Skolko money", ca americanii. Deja am să-i dau lu' Herșcu trei poli pe pantofii de lac.

– Nu mă lua la mișto, că-n banii ăștia boccegiu' te încalță și te-mbracă de sus până jos, te face bun de nuntă și-nmormântare, după nevoi. Mie zi-mi ca' cât îți trebuie, nici să faci foamea și să dormi prin gări, da' nici să huzurești pă economiile mele!

– Păi, fă socotela: trenu' tren; trei zile casă și masă – că-i de umblat prin târg, nu glumă –; ceva vechituri noi de la Herșcu – s-arăt mai prezentabil când i-oi descoperi familionul –, bașca o plusvaloare de cinzeci mangoți, invariabili la orice deplasare în desfășurare.

– Și dacă te duci bou și te-ntorci vacă?

– Exclus! În cel mai rău caz, n-o găsesc pe Mihaela loco, dar de adresa ei tot dau. Capu' pe tăietor, cu riscul să merg din casă-n casă, dacă nu m-aș descurca întrucâtva cu poliții și evidențele școlare, cu croitoresele și coafezele din oraș, pe care n-avea cum să le ocolească.

www.dacoromanica.ro

– Mă Nae, uită-te-n ochii mei, că nu-mi place să mă tocmesc; zi-mi doar da sau ba: trei cente albastre, nou-nouţe, e bine?

– S-a făcut! Şi aldămaşul la urmă!

Cum să refuze, când, mai strâns la pungă, Herşcu îl pornise la drum cu zece lei? Înainte de-a pleca la Predeal – unde, de fapt, n-avea ce căuta, dar nu-i strica puţintică petrecăreală –, trebuia să treacă prin Snagov, şi-apoi să plece la munte, măcar c-o scrisorică a fetei către părinţi. Cu prilejul ăsta, va trebui să vadă şi-n ce ape se scaldă Mihaela vizavi de Vasile, că p-ăsta îl ameţise cu nevoia de-a repara ce-a stricat. Din fericire, avea să constate că fata era dispusă să uite necazul prin care trecuse. Cel mai bucuros fu însă Herşcu, când află de ce şi încotro se îndreaptă:

– Pi gratis îţi dau balonzaidele, umbrelă şi rucsac, chiar şi alpenştoc di munte, cu măner di corn de capră, dacă mă iai şi pi mini. Suport şi masa la drum, cu ceva ouă fierte, brânză şi roşii, gogoşi cu magiun şi porumb fiert. Ba chiar şi cadouri la părinţi: pălărie vânătorească pentru tată, cu pană di păun, şi o portjarteră universală, care se strânje pi măsura mamei, cu marcă italiană la vedere. Rafinament di ţări străine, nu pentru ţărani.

– Măi Herşcule, eu te iau, să vezi şi tu lumea în care mă-nvârt, mai ales manierele cum abordez chestiunile delicate. Dar mu-

www.dacoromanica.ro

cles, fără mamă şi tată, ţoale şi boale, ca şi cum ai picat din neagra veşnicie. Şi acu atenţie, atenţie la ce zic: acolo vorbeşti doar când îţi fac semn, când închid eu ochii!

– Chiar vrai să mori acolo? Di ci să-nchizi ochii atăt di diparte?

Când l-au văzut pe Nae, Moarcăşilor nu le venea să creadă ochilor de bucurie. Mai ales când le-a dat scrisorica Mihaelei, citită, recitită de maică-sa şi stropită cu lacrimi. Motiv pentru care se scuza întruna faţă de Herşcu, prezentat de Bujoreanu ca un mare comerciant de galanterie, proprietarul câtorva magazine luate cu japca de comunişti.

– Să mă iertaţi domnu' Rudel, da' plicu-i de la fii-mia, pă care n-am văzut-o demult. Să v-arăt nişte fotografii de-ale ei...

– Ce să spun ?! Auzi: să mă uit la poze, când iu închid ochii ş-o văz pi Mihaela în carne şi oase, ca o rejină. Vai di mini, vai di mini, ci fată frumoasă şi cuminte aveţi!... Să nu-i fie di diochi, că precis sughiţă c-o pomenim. Mă uit la 'mneavoastră şi observ că di la amăndoi o luat ci-i mai plăcut: ochii mari, expresivi, şi năsucul fin di la mama, iar di la tata părul buclat şi fruntea naltă. Să nu vă supăraţi însă ce vă zic: să nu-i fie di diochi, v-o întrecut cu un kilometru, peste aşteptări. I-o adevărată zeiţă, mai ceva dicăt Afrodita.

Atâta le-a trebuit Moarcăşilor s-audă, că

www.dacoromanica.ro

din clipa aceea toată atenţia s-a îndreptat spre patronul galanteriilor, care, înainte, în timpul şi după masă, continua să le elogieze fata, cu sinceră admiraţie şi bună memorie asupra vechilor discuţii cu dânsa. Pe cât de încântaţi erau părinţii, pe-atât de dezamăgit părea Nae. După ce bău câteva pahare peste ce fusese de-ajuns, se încumetă să zică:

– Coane Herşcule, cum ne fuse tocmeala? După cum vezi, n-am închis ochii, cum ne înţelesesem!

– Nici nu trebuie să-i închizi. Dacă vei continua să bei tot aşa, ai să trăieşti ca popa di la Costeşti.

– Care popă? îndrugă tinichigiul, căruia începuse să i se împleticească vorba.

– Unul care-o ars di viu cu lumea din biserică, când o luat foc di la lumănări, că uşa se deschidea pi dinăuntru. Di atunci, aşa uşi se desfac numa' pi dinafară!

Neîndoios, Herşcu îşi depăşise mandatul, cu scuza că era de-o cinste sublimă. Ba îl şi repezi pe Nae, afumat de băutură:

– Nu înţeleg di ci să umblăm cu fofârlica? Cui foloseşte? Mie nu, ţie nu, la părinţi şi la fraţi nu, Mihaelei nu, nici măcar lui Vasile!

Vasile!... Nume secret pe care ditamai agentul, detectivul-detectivilor, spaima delingvenţilor din ţară şi de peste hotare, nici măcar nu-l pronunţase, de la începutul primei runde de cercetări, până spre sfâr-

www.dacoromanica.ro

şitul damigenei de vin, cu care se lupta alături de tinichigiu, încercând să-i ţină hangul. Herşcu şi mama Mihaelei nu băuseră aproape deloc, aşa că aveau toate motivele să se înţeleagă. A nu spune tot adevărul nu înseamnă a şi minţi. Secretul despărţirii fetei de Vasile şi al nunţii cu bucluc aparţinea altora, aşa că Herşcu nu depăşi pragul intimităţilor. Nu vedea însă ce l-ar fi oprit să vorbească de bine pe Mihaela şi Vasile, cu părerea că amândoi ar forma un cuplu fericit.

– Domnu Herşcu, să-ţi dea Dumnezeu sănătate. Eşti singurul ins care m-a pus pă roate. Acum ştiu şi eu cam despre ce-i vorba, pă ce drum se află fii-mea, cu bune şi rele. Faptul că un om ca dumneata are numai cuvinte de laudă despre ea, mă face să cred că nu-i dracu' atât de negru pă cât pare. Ajută-mă, domnule Rudel, s-o regăsesc, s-o văd cinstită la casa ei.

– Aşa să-mi ajute Dumnezeu, bini să nu am, dac-am să uit ci-mi ceri. Sunt doar om di afaceri, la care cuvântul îi capitalu' di bază.

Trei zile au petrecut în Predeal, după care au poposit la Snagov să perfecteze afacerea, care, după spusele lui Herşcu: „trebuie să ia sfârşit di ambele părţi, cu căştig reciproc, cât mai urjent". Tot el avea să aibă şi ultimul cuvânt la revenirea în

www.dacoromanica.ro

Capitală, încercând să-l împace şi pe Nae, supărat că în negocieri îi cam trăsese preşul de sub picioare:

– Vasile-Vasilică, misiunea o fost terminată mai ceva decăt în *Misterele Parisului*. Nae Bujoreanu nu-i doar detectiv, ci-i adevărat fachir. O mers după miros ca un căine di vănătoare. O discoperit dintr-un foc familia fetei şi prin ricoşeu locul onorabil undi trăieşte fata. Iu n-am fost dicăt un martor fără voie; numa' în această postură, dacă-mi permite, vroi să zic o părere şi să dau un sfat. Important e ca tu să ştii ci vrai: să fii un maistru respectat, cu nevastă adorabilă şi avere importantă, cum n-o fost şi n-a avut vreodată fecioara din Colentina, ori să rămâi ţăran în pagubă ?! Dacă ti-ai chiorî ci casă cu etaj are Mihaela, într-o aşa superbă staţiune di munte, să trăieşti doar din uzufruct, plus parale pentru apartament în Bucureşti – că iu ştiu cum am tras-o di limbă pi mă-sa –, zău că nu-ţi vine să crezi. Ca să nu zic ce-o să ti ataşezi imediat di atelieru' lu' ta-su, cu bancuri şi scule nemţeşti, ca la uzină. Greu o fost s-o convingem pi fată să uite ruşinea alegerii tale. Da', ştii ceva? Vorbă lungă, sărăcia omului! Domnu' Bujoreanu, fii ghizeţăl şi dă-i adresa unde lucrează Mihaela, că Vasile-i om di caracter şi ti va onora cu-n supliment financiar. Am aşa o presimţire comercială, ci n-ai să crezi.

www.dacoromanica.ro

– Fac cum spui, Herşculeţule, fiindcă acum merg eu pe mâna matale: notează, Vasilică: comuna Snagov, judeţul Ilfov, lângă poştă, de unde o iei la stânga, pe un drum asfaltat cu vile naţionalizate, de i se mai zice şi Uliţa Ilegaliştilor. E a patra casă, tot pe stânga, vizavi de popa Georgescu, om cinstit şi făcător de bine, care, cine ştie, ca mâine-poimâine va dovedi şi el c-a lucrat pe dedesubt. Vreau să zic: „acoperit".

www.dacoromanica.ro

V. REMEMBER

Pe lângă multele organisme de partid din Bucureştii anilor 1950, se crease şi un sector aparte, „Ministere", care să aibă sub colimator politic toate departamentele centrale. Noua căprărie a fost încredinţată lui Ion Tatu Jianu, comunist de încredere şi strungar. Mic de statură şi rotofei, încerca să-şi îmbunătăţească imaginea printr-un exces de autoritarism, care, ulterior, va fi contribuit la promovarea lui în funcţia de ministru al Justiţiei, post deţinut cândva de Istrate Micescu.

– Vă intră pe-o ureche şi vă iese p-alta. Degeaba vă zic mereu acelaşi lucru, că n-auziţi. De-o ţineţi aşa, una din două: ori mergeţi la doctor să vă trataţi, ori îl aduceţi să-mi explice de un' vi se trage, de nu cumva vă vine de la creier.

Nedumeriţi, activiştii se întrebau: care să fie „acelaşi lucru" uitat întruna, fără ca vreunul să şi-l amintească?! Tot încercau să-l dibuie dimineaţa, la citirea în colectiv a ziarului *Scânteia*, când Tatu mormăia cu

www.dacoromanica.ro

imputare: „Exact cum vă spuneam şi eu, dar de pomană".

La adunări, instructorii notează cuvânt cu cuvânt sarcinile şi indicaţiile primului-secretar, având grijă să le transmită ca atare organizaţiilor din subordine. În cadru restrâns, şedinţele de birou par dezgheţate, dar şi aici rar ca cineva să mişte în front. Mai puţin o ţigăncuşă frumuşică şi isteaţă, secretara U.T.M. pe sector, singura care-şi îngăduie să-l întrerupă cu vreo glumă ce mai destinde niţeluş atmosfera, ba chiar să-l şi dojenească:

– Hai, tovarăşu' Jianu, nu fiţi aşa de rău, că n-aveţi dumneavoastră inima asta!

Şi primul secretar se îmbunează dintr-odată, zâmbeşte şi apelează la pieptene s-arate că, într-adevăr, stă bine cu simţirea. Desigur, gurile rele bârfesc una şi alta, deşi nimeni nu ştie ceva precis. Pură simpatie, ori umblet la drum de seară cu aşternut? Cert e că până şi ceilalţi secretari de sector, aflaţi pe trepte ierarhice superioare, apelează uneori la fată să pună o vorbă bună la tovarăşul prim, „că pă 'mneavoastră v-ascultă altfel". Oricum, pe nesimţite, fata a devenit omul numărul doi în sector, calitate de care se bucură şi-n ministere, unde, oficial, nu se prezintă ca secretară utemistă, ci ca membră a biroului de partid.

Întâmplarea – minunea ce ne guver-

www.dacoromanica.ro

nează viaţa de la naştere până la moarte – mi-o scoate în cale pe bulevard, în faţa Hotelului Ambasador, clădire ocupată parţial de Ministerul Artelor şi Informaţiilor. Ne cunoaştem din activitatea de demult, când ne bucuram la fiecare revedere, relaţie promiţătoare, dar frânată din pricina insistenţei sale de a pleca împreună la sfârşit de săptămână la munte sau la mare, într-una din vilele de protocol ale ministerelor, ceea ce n-ar fi fost deloc rău, numai că îmi tăiau elanul buzunarele mele scuturate, ca şi cum n-aş fi avut din naştere mai tot ce-mi trebuia. Ne sărutăm pe obraji şi nu uită să-mi relateze că, fără s-o rog, mi-a pus o pilă „unde trebuie".

– Mă aflam la tovarăşul Jianu când l-a sunat Petre Lupu de la U.T.M. să-l roage să vă găsească plasament într-un minister. În sector tocmai se lucra la schema Băncii Naţionale, aşa că intervenţia mea a picat la timp.

– M-ai nenorocit. Efectiv m-ai tras pe linie moartă. De când mă ştiu am fost certat cu matematica, iar la bancă mă izbeam numai de cifre. Aşa că de-acolo am şters-o la repezeală şi am ajuns şomer.

S-a gândit puţin, m-a întrebat de una, de alta şi m-a invitat s-o urmez în incinta ministerului, condus la vremea respectivă de Eduard Mezincescu. La etajul întâi a intrat vijelios în biroul comitetului de partid,

www.dacoromanica.ro

unde organizatoricul de-atunci, Virgil Olteanu, îşi bea liniştit cafeaua. În loc de „bună ziua", fata şi-a aruncat poşeta pe biroul lui, răvăşindu-i hârtiile:

– Ce se întâmplă cu tinerii de-aici e bătaie de joc, tovarăşe Olteanu! Parcă trăiesc în lună, sunt în afara oricărei vieţi de organizaţie. Dacă şi la partid o fi la fel, îi de doliu. Înainte de a-l informa pe tovarăşul Jianu, să ştie şi dânsul în ce ape vă scăldaţi, am vrut să vorbesc cu dumneavoastră, poate, totuşi, facem ceva.

Scopul nemărturisit era rapida mea angajare, prezentată ca unică soluţie de remediere a situaţiei. Cum boala restructurărilor ajunsese şi aici, vizând crearea unui nou departament al artelor, au urmat ofertele:

– Ţi-ar conveni la Direcţia muzicală?

– ...

– La Arte plastice?

– ...

– La Teatre?

– ...

– La Direcţia literară?

–

– La Aşezăminte culturale?

– Astea cu ce se ocupă?

– Cu muzee, cămine culturale, case de cultură şi biblioteci.

– Aici mi-ar conveni, că se apropie de ceam făcut pân-acum. Mai ales că toată viaţa mi-a plăcut să citesc.

www.dacoromanica.ro

Cum între timp intrase şi asistase la discuţie Ana Naum – adjunctă la direcţia literară –, interveni cu un zâmbet binevoitor:

– Daţi-mi-l mie la edituri, că-n curând ne reprofilăm şi vom avea compartimente literare, ştiinţifice şi tehnice, să tot citească, la serviciu sau acasă, după cum vroieşte!

Şi-a fost mâna destinului, de-atunci până azi.

Ana Naum are în jur de treizeci de ani şi-i o femeie distinsă. Cum abia am împlinit douăzeci, mi se pare prea coaptă. Deşi conduce direcţia, e doar adjunctă, postul de director nefiind ocupat. Aflu că-i exclusă din partid, nu şi motivul; presupun că sancţiunea, extrem de gravă, o fi primit-o cu prilejul recentelor verificări, dictate de unificarea Partidului Comunist cu cel Social-Democrat. Ciudat mi se pare că-i menţinută în funcţie. Cum însă şefii superiori o strigă „Nuţu", mă grăbesc să pun totul pe seama zicalei: „Sângele apă nu se face !" Abia peste mulţi ani aveam să aflu că „vina" consta în căsătoria cu Belu Zilber, aflat, încă de prin 1948, în arestul Securităţii, împreună cu întregul „complot" din jurul lui Lucreţiu Pătrăşcanu. Plăteşte tribut dihoniei ivite în rândul clasei conducătoare, cu rădăcini mai vechi.

Până la vizita ruşilor din 1944, Partidul Comunist avea vreo mie de membri, divizaţi

www.dacoromanica.ro

în facţiuni. Una îi cuprinde pe kominterniştii moscoviţi grupaţi în jurul Anei Pauker, afirmată în Comitetul Executiv al Internaţionalei. Bună prietenă cu Ghiorghi Dimitrov, Palmiro Togliatti, Maurice Thorez ş.a., beneficia de-un credit aparte, în comparaţie cu veteranii ilegalităţii autohtone. Alcătuită aproape sută-n sută din alogeni, gruparea era în aşa măsură aservită bolşevicilor, încât continua să conteste fruntariile României Mari, motiv pentru care însuşi partidul fusese desfiinţat de autorităţi, în 1922, la un an după crearea lui. Nesocotinţa faţă de ţara de obârşie mersese până într-acolo încât, cu ani în urmă, la congresul din Harkov, aleseseră ca secretar al P.C.R. pe un Köblos, care nici măcar nu ştia să vorbească româneşte. Între moscoviţii căliţi la umbra Kremlinului se aflau Luka László (Vasile Luca), Iordan Dragan Rusev (Petre Borilă, fost instructor al Internaţionalei), Dmitri Coliu, Lev Oigenstein (Leonte Răutu), Ernest Neulander (Valter Roman), Leon Tismeniski (zis şi Tismăneanu), Moscu Kohn (Gheorghe Stoica), Vanda Nicolski şi alţii, deranjaţi că la revenirea în România găsiseră structuri concurente, ce acţionaseră din umbră la dărâmarea aceluiaşi edificiu antonescian. Dacă tabăra internaţionalistă se concentrase în jurul unui microfon moscovit – când toţi românii ascultau „Radio Londra" – nici

www.dacoromanica.ro

membrii de partid din ţară nu se puteau mândri cu acte de bravură de proporţiile rezistenţei din Grecia, Serbia, Bulgaria, ori Polonia. Militantismul lor era mai cu seamă de sorginte sindicală, ca în cazul protestelor din 1933, de la Atelierele Griviţa, avându-l ca mentor principal pe Constantin Doncea, deşi, ulterior, propaganda de partid avea să evidenţieze numele lui Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol şi Chivu Stoica. Calitatea lor de muncitori – esenţială într-o mişcare ce le atribuia şi ideologic rolul de hegemon – precum şi faptul că evenimentele istorice îi găsiseră îndărătul sârmelor ghimpate făceau ca mişcarea din lagăre şi închisori să devină principala contrapondere a partidei moscovite. Conflictul dintre ele este mocnit, dar vizibil încă din prima zi a eliberării comuniştilor din închisori. Citez dintr-o discuţie cu Ilca Melinescu:

– Când gardienii de la Mislea ne-au spus că suntem libere, că putem pleca unde dorim, am socotit că-i provocare. Niciuna dintre noi nu s-a încumetat să părăsească celula, de teama unei represiuni. Târziu am acceptat eliberarea, punând condiţia să fim conduse la gară de jandarmi, presăraţi printre noi. Nici n-am pus bine piciorul acasă, când am aflat că-s convocată la o şedinţă pe Bucureşti. N-a trecut o oră şi o altă legătură mă avertiza să nu merg la adunare, că cei care m-au invitat sunt cola-

www.dacoromanica.ro

boratori ai Siguranţei, existând dovezi clare că din pricina lor au căzut mulţi tovarăşi. Ceilalţi, dimpotrivă, susţineau contrariul şi până azi nu ştiu cine rostea adevărul. Doar Moruzov[1], trezit din morţi, ne-ar mai putea lămuri care dintre agenţii lui erau „comuniştii de serviciu", infiltraţi sau reciclaţi.[2]

Deşi rivale, ambele facţiuni s-au întrecut în acte de servilism faţă de tătucul Stalin, ce-i manevra machiavelic. Momentul culminant al nesfârşitelor obedienţe a fost în 1948, odată cu demascarea „clicii titoiste de la Belgrad, bandă de asasini, în slujba imperialismului american". Sediul Cominformului din capitala Iugoslaviei se mută la Bucureşti, iar Gheorghiu-Dej este desemnat să susţină raportul demascator. Supralicitând loialitatea faţă de Kremlin, profită de ocazie ca să-l sacrifice pe Lucreţiu Pătrăşcanu, adversar potenţial, care, la o adunare studenţească din Cluj, îşi îngăduise să afirme: „înainte de a fi comunist, sunt român".[3] Cum sub oblăduirea lui Teohari

---

[1] Mihail Moruzov, şeful Serviciului Secret de Informaţii al Armatei.

[2] După surse credibile, de-a lungul câtorva decenii, P.C.R. ar fi avut în Capitală în jur de 80 de membri, dintre care activi, la data insurgenţei, vreo 20 (exceptând pe cei aflaţi în detenţie).

[3] Evenimentul se petrecuse cu un an în urmă. În realitate, Pătrăşcanu fusese „luat la ochi" încă din februarie 1947, de la Conferinţa de Pace, ţinută în capitala Franţei. Atunci, ministrul nostru de Externe, Gheorghe Tătărescu, îl informase că românii îşi achitaseră datoria

www.dacoromanica.ro

Georgescu investigarea „trădătorilor" bătea pasul pe loc, în 1952 va fi înlocuit cu Alexandru Drăghici, care, cu vocaţie criminală, va transfera câţiva „anchetatori" de la Cluj, certaţi cu limba română, dar bine antrenaţi în mânuirea bâtelor. Urmează luni de groaznice torturi, la care sunt supuşi toţi arestaţii din lot. Aşa se ajunge ca un intelectual precum Belu Zilber, vechi comunist şi bun prieten cu fostul ministru de Justiţie, să devină principalul său acuzator. Paradoxal, Lucreţiu Pătrăşcanu şi Radu Kofler, ambii condamnaţi la moarte, dispăreau fizic după încetarea din viaţă a marelui generalisim, într-un climat ce părea să le fi fost de bun augur. Pentru asasinii de la Bucureşti mureau oportun, ceea ce va face ca Gheorghiu-Dej să rămână singurul stalinist din estul Europei ce-şi salvează scaunul dictatorial. O şiretenie ţărănească, dublată de incultura clasei din care făcea parte, i-au inoculat lui şi celor apropiaţi o adversitate faţă de intelectuali, politică deliberată ce explică mediocritatea colaboratorilor che-

---

de 300 milioane de dolari, prevăzută în armistiţiul cu U.R.S.S. Cum şi Ernest Bevin, ministrul englez de Externe, fusese anunţat în această privinţă, sfătuieşte partea română să ridice problema în Conferinţă. Prudent, Lucreţiu Pătrăşcanu a preferat s-o discute direct cu Veaceslav Molotov, ministrul rus de Externe. Împreună, au convenit ca situaţia să fie dezbătută separat după terminarea Conferinţei. Cum jaful sovietic avea să continue, contabilizarea lui Pătrăşcanu este luată la ochi.

www.dacoromanica.ro

maţi să dirijeze viaţa spirituală a ţării, robită unor stupide criterii partinice, în numele promovării „artei cu tendinţă", confundată cu menirea unei gazete de perete. Şi asta într-o vreme când trăiau Enescu, Arghezi şi Blaga, Camil Petrescu şi Sadoveanu, de-ar fi fost doar ei, păstoriţi din Olimpul puterii de Lev Oigenstein-Răutu şi Iosif Roitman-Chişinevschi. Ambii nici servitori nu meritau să fie în casele unor minţi luminate, de care, în treacăt fie spus, nici naţia semită nu era lipsită. De râs şi de plâns. În numele revoluţiei, nici morţii n-au fost lăsaţi să dăinuiască în memoria contemporană, Eminescu fiind înlocuit în şcoală cu Neculuţă, Rebreanu cu Sahia, Arghezi cu A. Toma, Titu Maiorescu cu Dobrogeanu-Gherea.

Exceptându-i pe cei cu jertfe în familii, prilejuite de arestări, anchete şi condamnări politice – păstrate-n secret, să nu se afle la „Cadre" –, tinerii îşi respectă imperativele vârstei. La Moscova sau Berlin, Rio de Janeiro sau Bucureşti, ei leagă şi dezleagă aceleaşi noduri, plutesc peste sfaturile părinţilor şi teama acestora în faţa zilei de mâine. Oricum, viitorul le aparţine. La sfârşit de săptămână, trenurile-s pline cu tineri porniţi spre munte şi mare, stadioanele sunt şi ele umplute ochi de microbişti, terasele aşijderea, după cum, între Aro

www.dacoromanica.ro

şi Scala, bulevardul rămâne locul preferat de promenadă. Nu trebuie să-ţi dai o întâlnire anume cu cineva, că în acest du-te-vino continuu precis că-l vei găsi. Avidă de muzică simfonică, lumea bună ocupă sala Ateneului Român, din păcate puţin frecventată de-o generaţie ce preferă să ţopăie în ritm de samba şi nu numai. Se umblă lejer, în tricouri sportive de toate culorile, cravata şi pălăria fiind totalmente abandonate. În schimb şapca birjărească biruie în timp, întregind garderoba personală, de la vlădică până la opincă.

Tovarăşul Jac, secretarul U.T.M., vine trimis de Olteanu să vedem cu ce începem munca „pentru a ieşi din impas". Înalt, cu frunte lată şi ochi limpezi, se uită nedumerit la mine, mai mult curios decât neliniştit. Îi spun zâmbind să-şi vadă de treabă, că totul se rezolvă-n timp. Mai important e c-a priceput că nu fac parte din cei dispuşi să-nghită cioburi de sticlă. Vom întreţine raporturi amicale până în ziua când va pleca la studii în U.R.S.S., de unde se va întoarce cu titlul de inginer şi cu un nume nou, Constantin, cunoscut şi respectat de cei care-l vor cunoaşte în calitatea târzie de director general al Combinatului poligrafic „Casa Scânteii". Cu el mai pleacă şi alţi tineri, printre care m-aş fi putut număra. Întrebat de Jac de ce n-o fac, îi spun cinstit

www.dacoromanica.ro

că am alergie la matematică, fizică şi chimie, c-ar fi absurd să cred că, încurcându-le pe româneşte, le pot descurca pe ruseşte. Proastă socoteală, deoarece, la întoarcere, unii dintre ei aveau să justifice întru totul zicala: „a plecat bou şi s-a întors vacă". Nu exclud ca în momente de mare cumpănă, când examenele îi ameninţau pe unii matrozi să fie aruncaţi peste bord, „ajutorul sovietic" să-i fi scos din încurcătură, cu servicii speciale. Ca să nu greşesc, evit orice nominalizare, numai că mă întreb de ce tocmai unii mediocri „unşi la Moscova sau Leningrad" aveau să fie promovaţi în funcţii de conducere? Simplă întâmplare? Poate da, poate nu!

În lotul de ingineri confecţionat în U.R.S.S., printre cei mai buni absolvenţi este şi o rusoaică, fiinţă cu totul deosebită, înzestrată cu o sensibilitate aparte, dezvăluită, între altele, de întinsele lecturi din Dostoievki, Cehov, Tolstoi, Turgheniev, precum şi de recitările din Puşkin şi Esenin, ştiuţi pe dinafară. În facultate s-a căsătorit cu un român, pentru care cartea era cel mai bun somnifer: cum o deschide, cum îi cade pe ochi. Îi fac surpriza de-a o duce în curtea lui Nichifor, un muscal bătrân care-şi bea tacticos ceaiul din samovar, invitându-ne şi pe noi la o ceaşcă. Ritualul este cu totul diferit: peste apa fiartă, toarnă esenţa maro-

www.dacoromanica.ro

nie dintr-un ceainic, cubuleţul de zahăr fiind împărţit în patru, cu ajutorul unui cleştişor argintat. Fiecare bucăţică este aşezată între dinţi, îndulcind cu discreţie ceaiul. Ceştile-s făcute dintr-un porţelan fin, cu margini aurite şi gravate cu chipul ţarului. Farfurioarele de dedesubt păstrează aceeaşi ornamentaţie. Fiind măricele, le folosim şi ca suport pentru piroştile cu varză călită. Totul din jur respiră stepa lăsată în urmă, începând cu icoanele aurii, grupate bisericeşte una lângă alta, şi sfârşind cu broderia pernelor, cuverturii şi ţesăturilor de pe pereţi. Decor rustic, completat cu fotografiile unor bărboşi în rubaşcă şi-ale unor femei cu broboade pe cap, care patronează de la înălţimea camerei tot ce-a fost şi nu mai e. Tânăra doamnă vorbeşte cu bătrânul într-o rusească ce-o aruncă într-un trecut depărtat, dezmierdând fiecare cutiuţă şi obiect cu incrustaţii în lemn, de pe un colţar. Ochii i se opresc pe-o şubă cu blană de lup, cu guler înalt, care, ridicat, întrece creştetul capului, ca şi cum l-ar scuti de nevoia căciulii. Agăţată în cui cu un lănţişor, o mângâie cu tandreţe, spunându-mi nostalgic:

– Bunicul avea una la fel. Când eram mică, mi-a spus că odată l-a prins o viforniţă îngrozitoare pe drum şi că doar şuba l-a ajutat să se-ntoarcă acasă.

Am plecat pe înserat, cu dorinţa de a

www.dacoromanica.ro

reveni în jurul aceluiaşi samovar. Zis şi făcut!

Sub impresia acestor vizite şi a sporovăielii bătrânului despre vechea Rusie, ca şi despre tatăl meu – lăudat şi compătimit, în completarea biografiei mele tăinuite –, a simţit şi ea nevoia să ne povestească despre părinţi, ambii profesorii repartizaţi într-un colţ de lume uitat de Dumnezeu. Într-o zi, o maşină a G.P.U. a sosit şi i-a ridicat pe toţi intelectualii din sat. Norocul a făcut ca tatăl şi mama ei să fi fost duşi la oraş. Când s-au întors, au trăit multă vreme cu groaza că maşina neagră se va întoarce să-i care şi pe ei, ceea ce n-avea să se mai întâmple. Încurajat de mărturisire şi rămaşi în doi, am îndrăznit s-o întreb ce-a determinat-o să se căsătorească, fără s-adaug: „cu cel mai prost dintre colegii români", numit, la întoarcere, balşoi comandir peste confraţii de aceeaşi specialitate:

– Mă amuza continuu când vorbea ruseşte; făcea atâtea greşeli, că râdeam cu lacrimi, încercând să înţeleg ce vrea să spună. Din păcate, tălmăcirea o făceam în raport cu drăgălăşenia chipului său.

Cu siguranţă că adevărata ei dramă avea să-nceapă abia când, învăţând româneşte, a priceput că-i umblă mintea mai bine decât lui, fiindcă, după cum vorbea el în limba neamului său, ar fi avut şi acum de ce râde. Aşa că, în întâmpinarea unor zile mai bune,

www.dacoromanica.ro

nu ne rămânea decât să-ntărim prietenia româno-rusă, vizitându-l mai des pe muscal. Bătrânul locuia la doi paşi de mine, detaliu esenţial pentru o mai potrivită înţelegere a abstractei „dragoste faţă de poporul sovietic", înlocuită acum cu o relaţie sufletească purificatoare, dezbărată de orice pietroi convenţional.

Numai că până la Zvetlana – cu timpul Zvetic – se petrecuseră multe.

Ministerul Artelor şi Informaţiilor arată ca orice departament în reorganizare. Din vechea direcţie literară au dispărut scriitorii; apuc, totuşi, să-i văd pe Lucia Demetrius şi pe Marin Preda, ultimul deranjat că, după sfârşitul programului de muncă, dau năvală peste el într-o cameră, unde se refugiase cu o tânără colaboratoare, continuând să lucreze şi mai altfel pe un colţ de birou. Trag repede uşa şi dispar ruşinat.

Întreaga direcţie este concentrată asupra unui singur obiectiv: lichidarea imensului stoc de carte, acumulat în depozitele Centrului de Librării. Mi se dă un referat stufos, de peste 50 de pagini, cu structura balastului editorial şi, mai ales, cu propuneri de lărgire a reţelei de difuzare. Măsurile, numeroase, pornesc de la nevoia pătrunderii cărţii în mediul rural, posibilă – se presupune – prin existenţa cooperativelor de consum. Un timp însoţesc delegaţii ce se

www.dacoromanica.ro

deplasează la sate, poposind la unicele centre comerciale, unde se vând de toate, de la tutun, alcool şi stămburi, la coase, gaz şi chibrituri. Colac peste pupăză, la varietatea mărfurilor se adaugă şi puzderia de broşuri, prioritare în coletele trimise. De regulă, se dau cumpărătorilor în loc de rest sau, condiţionat, în funcţie de volumul mărfurilor achiziţionate. Şeful difuzării cărţii din Cooperaţie e tovarăşul Leb, care, ca şi confraţii săi din reţeaua de librării, se pricepe bine la comerţ, dovadă că decontarea cărţilor se face imediat după livrarea coletelor. Inventivi, vânzătorii din cooperative se descurcă şi cu plasarea cărţilor groase, pe care le rup în două, trei sau patru, când rotunjesc notele de plată. Practic, le schimbă destinaţia, făcând critică literară fără să ştie. Oricum, privită ca factor civilizator, folosirea hârtiei în locul boziei era un pas înainte.

Mai hazoase erau deplasările în satele unde cooperativele achitaseră demult coletele cu broşuri, fără ca vreuna să se găsească pe rafturi, fie şi pătată de gaz ori de untdelemn, precum suratele lor din alte magazine.

– Dom'le inspector, să-mi sară ochii dac-am primit eu ce zici matale. Ce dracu', îs om serios, ca să nu zic gestionar şi secretar de bază!

– Cum să nu le fi primit, omule, dacă le-ai şi plătit?

www.dacoromanica.ro

– Păi ştiu eu ce-am semnat la centru? Că la hârtii se pricep mai bine decât mine! Da' de primit zău că n-am primit !

– Ce-ai plătit, nu ce-ai semnat! Hai să căutăm în depozit!

Şi nu trebuia căutat prea mult, că Leb nu-şi împacheta marfa în hârtie groasă de ambalaj, ci în colile rebutate de tipografii, pe care lipea etichete speciale, cu litere de-o şchiopă, purtând numele autorului, titlul cărţii şi numărul de exemplare.

– Astea ce sunt? Lumânări, lanţuri de biciclete, ori macaroane? E lumină, omule, iar mata o ţii la întuneric. Ziceai că eşti şi secretar de partid... De ce crezi că te-or fi ales tocmai pe mata?

– Ce să zic?! Că m-am întrebat şi eu. Poate unde-s mai *ditictiu*!

– Adică?

– Adică mai curios, de plec urechea la ce zice unu', altu', aşa, mai pe ascunselea, să le dau de urmă!

– Detectiv, amărâtule!

– Ezact!

Februarie 1950. Apare decretul de înfiinţare a Direcţiei Generale a Editurilor, Industriei Poligrafice, Difuzării Cărţii şi Presei de pe lângă Consiliul de Miniştri. Rămânem o vreme în clădirea „Ambasador", apoi în Piaţa Rosetti, vizavi de teatru, până ne mutăm pe strada Dobrogeanu-Gherea, în

www.dacoromanica.ro

blocul ziarului *Curentul,* unde câţiva ani a funcţionat redacţia cotidianului *Scânteia.* Direcţia în care lucrez are caracter strict editorial, fără mofturi administrative în privinţa vieţii literare, ca în structura vechiului minister. De altfel, însăşi varietatea cărţilor editate o obligă la pluralitate în privinţa preocupărilor diurne. Dilentantismul colaboratorilor era în floare şi asta pentru că, dintre toate profesiile existente, numai vechea meserie de editor nu-i recunoscută, fiind asociată, probabil, cu patronatul capitalist. Şi mai curios e că, odată cu selectarea bizară a cadrelor, nu s-a apelat la evreii pricepuţi din editurile naţionalizate, preferându-se simpli debutanţi din sânul aceleiaşi etnii. O excepţie ar fi Ghelerter, fratele regizorului cu acelaşi nume; cândva lucrase la Editura Forum, acum la Centrul de Librării, într-o funcţie modestă. Colegii de branşă de la Cartea Românească, Socec, Alcalay, de pildă, de numele cărora se leagă editarea marii literaturi interbelice, fuseseră mătrăşiţi, mulţi câştigându-şi pâinea pe lângă Loteria de Stat. Spre paguba statului, deoarece, dacă ei dovediseră că se poate face cultură câştigându-se şi bani, noi abia izbuteam să ne menţinem la suprafaţă cu ajutorul subvenţiilor. Şi asta, incredibil, în condiţiile în care noile tiraje depăşeau de zece ori producţia lor. Pentru început, am

www.dacoromanica.ro

alcătuit un plan tematic susţinut de la buget – cincizeci de milioane, sumă mare la acea vreme –, primită consecvent vreo zece ani, cât a durat relativa noastră calificare, până când, în cele din urmă, am reuşit să ne rentabilizăm, cu un beneficiu de o sută de milioane (din care cincizeci proveneau de la difuzarea cărţii). „Maeştrii bucătari" ai întregului ospăţ editorial vor fi Andrei Lăzărescu, directorul general adjunct al instituţiei – singurul profesionalizat, pe parcursul deselor schimbări în conducerea E.P.D. – şi Emil Idriceanu, la obârşie învăţător, ce-avea să devină cel mai bun economist pe care l-a avut industria cărţii, pe deasupra şi un caracter de excepţie.

Cu toate că nu era nominalizată pe post, directoare a rămas Ana Naum, dublată de Alexandru Ştefănescu – apelat simplu: Ali –, considerat de toţi ca director adjunct, deşi pe schemă figura ca şef de serviciu. Profesor de franceză, cocheta palid cu literatura, frecventată mai mult în calitate de soţ al Ninei Cassian. Înţelegător în toate şi plutind peste crispările politice ale momentului, se dovedea un om de treabă, cum va demonstra şi după 1952, când va gira, pe rând, direcţia Editurii de Stat pentru Literatură şi Artă şi a Editurii Tineretului. Când va pleca, ne va lăsa în preajma unui alt şef de serviciu, Raul Joil, despre care se şoptea că-n tinereţe ar fi aşternut şi câteva

www.dacoromanica.ro

poezele suprarealiste, în întâmpinarea celor realist-socialiste, lăsate-n grija altora. Peste tot ce-o fi scris cândva, abia acum se situa deasupra realităţii, părând să fie fără să existe. Mereu parcă trezit din somn, ne stârnea râsul la simpla lui apariţie, mai ales că avea un mod personal de a molfăi cuvintele, ce ne determina, după ce ne vizita – noi îi ziceam „turul de noapte" –, să-i imităm pronunţia, uneori toţi deodată, ce ne făcea să izbucnim în hohote de râs, care-l întorceau de pe coridor:

– Tşe ş-a-ntămplat?

Restul colaboratorilor erau tineri, insule răzleţe dintr-un imens arhipelag al tăcerii, mai toţi târând după ei povara familiilor din care făceau parte. Multă vreme dramele şi le-au tăinuit, până când prietenia sinceră ce-avea să ne lege le-au scos la iveală. Dintre ei, omul cel mai drag de care mă ataşasem era Crina Coşoveanu, la data angajării încă studentă a Facultăţii de Litere, de unde venise împreună cu alţi colegi, între care Gheorghe Pienescu, Andrei şi Viorica Rusu. Profesorul Tudor Vianu şi-ar fi dorit-o asistentă, numai că, ştiindu-se cu dosarul în cumpănă, ea a preferat să se dea la fund. Minionă, cu ochi aprinşi, purta mereu pe chip un zâmbet feciorelnic şi-o roşeaţă-n obraji la cea mai nevinovată evadare din limbajul bunului-simţ, într-o vreme când grosolănia se lăfăia pretutindeni. Delicată

www.dacoromanica.ro

în întreaga ei fiinţă şi comportare, era tipul copilului exemplar, obişnuit să poarte la sfârşit de an coroniţa pe frunte. Dacă pentru alţii învăţătura a însemnat datorie, poate chiar caznă, pentru ea n-a fost decât bucurie. Din pricina asta i s-o fi părut că absolvirea unei singure facultăţi este sub nivelul posibilităţilor de care dispune, angajându-se să studieze concomitent şi Dreptul, iar mai târziu Artele plastice. Ei îi datorez continuarea studiilor, dorită demult, dar amânată, poate şi din pricină că, la angajare, nu se cerea să fi absolvit vreun curs.

– Crede-mă că-i păcat să nu termini o şcoală ca lumea, să nu urmezi o facultate, să poţi citi organizat, să nu te bazezi haotic numai pe setea de lectură, satisfăcută la întâmplare.

Începusem între timp să scriu şi, mai rar, să public. Insistenţa cu care mă bătea la cap să învăţ o luam ca un reproş, vizând o infirmitate de care nu mă simţeam vinovat. Încetul cu încetul, a preluat grijile bietei mele mame – trecută în lumea umbrelor –, fată bine intenţionată, dar cicălitoare în perseverenţa de-a mă vedea în rând cu lumea. După cum – iarăşi dintotdeauna –, la anii emancipării, tinerii nu-şi doresc să fie dădăciţi dacă şi-au făcut lecţiile, dacă s-au pregătit pentru examene, dacă le-au trecut şi cu ce notă, când recreaţia li se

www.dacoromanica.ro

oferă mai atrăgătoare... Mă răzbun, invitând-o la un meci de fotbal, unde urlu ca un nebun alături de alţii, servind-o, în pauza dintre reprize, cu un suc. În replică, mă cară dumică dimineaţa la Ateneul Român, unde dirijează Gogu Georgescu. Seara, la lumina focului din soba de teracotă, se ascultă în familie, *Danse macabre* de Saint-Saëns, ea şoptindu-mi la ureche, să nu deranjeze pe cei din jur: „E iarnă, vântul suflă puternic... suntem în cimitir... negura ne împresoară... este ora 12 noaptea... bătăile orologiului trezesc morţii... scheletele albe părăsesc mormintele şi, încet, încet, se prind într-un dans frenetic, sacadat, apăsător... şi mai apăsător... cutremurător... ameninţător... dansează aprig, tot mai aprig... dansează sălbatic... acum au obosit... se liniştesc şi se aşterne liniştea în jur... lumina dimineţii le alungă în morminte... se schimbă şi registrul muzical: melodia devine suavă, sugerează liniştea pastorală din jur".

Totu-i frumos, numai că la despărţire nu uită să mă întrebe dacă mi-am făcut lucrarea de seminar – altminteri întocmită –, motiv pentru care o trag iarăşi după mine la stadion, să vadă cum mortăciunile de pe teren, dezamăgitoare, sunt o altă reprezentare a aceluiaşi Saint-Saëns.

Am rămas doar buni prieteni, atenţi fiecare la grijile celuilalt. Cum locuia pe

www.dacoromanica.ro

Stanislav Cihoschi, la doi paşi de „Ambasador", îi cunoscusem familia, respectiv pe mama ei, doamna Matilda – albită nu atât din cauza vârstei, cât a necazurilor –, pe Sorana, medic psihiatru, şi pe Dorana (Dori), elevă de liceu. Tatăl, Ion Coşoveanu, comandor de aviaţie, deşi în viaţă, nu se afla cu ele, ci în temniţă, condamnat pe viaţă pentru „crime de război". Durerea soţiei şi a fetelor era cu atât mai mare cu cât ştiau că, în anii războiului, „criminalul" luptase pentru dezrobirea Basarabiei, numai că se numărase printre puţinii militari ce n-au vrut să treacă Nistrul, întrucât, eliberându-şi ţara, îşi considerau misiunea încheiată. Pentru refuzul de a îndeplini ordinele de front, echivalat cu trădare de patrie, riscase s-ajungă în faţa plutonului de execuţie. Graţie faptelor lui de vitejie, recompensate cu distincţii speciale, Ion Antonescu îl considerase sărit din minţi şi-l trecuse în rezervă. Paradoxal, „crimele de război" ale comandorului aveau s-apară în timp de pace. S-a întâmplat ca după lovitura de stat de la 23 August 1944, cercul din jurul regelui – din care făcea parte şi mareşalul Palatului, Constantin Sănătescu, ajuns prim-ministru – să apeleze la militari de încredere, îndeosebi la puţinii protestatari din trecutul apropiat. În acest context, Ion Coşoveanu ajunge să lucreze pe lângă Comisia Aliată de Control, având nefericita

www.dacoromanica.ro

însărcinare de-a urmări achitarea obligaţiilor de război faţă de Uniunea Sovietică, dispusă continuu să amplifice cuantumul datoriilor. Încrezător în dreptate, ia legătură cu delegaţii ţărilor occidentale din Comisia amintită, cu rugămintea de a intervini pentru soluţionarea litigiului mocnit, izbindu-se însă mereu de acelaşi răspuns: „Domnule Coşoveanu, trebuie să vă înţelegeţi cu ruşii! N-aveţi încotro!", îndemn ce n-avea nicio legătură cu solicitarea acestuia şi cu atât mai puţin cu înţelegerea româno-rusă, câtă vreme cea care o călca era însăşi „marea prietenă a poporului nostru", spoliatoare în numele frăţiei şi eliberării de sub jugul fascist. Ceea ce nu ştia atunci Ion Coşoveanu era că cel căruia i se adresa cu insistenţă era spion sovietic, noutate aflată abia în detenţie, odată cu ştirea că fusese descoperit de serviciile speciale, arestat şi deferit justiţiei.[4]

---

[4] Informaţiile cu privire la comandorul Ion Coşoveanu au în vedere discuţiile purtate cu dânsul după eliberarea tuturor deţinuţilor politici, intervenită în 1964. Într-un concediu de odihnă, petrecut la Olăneşti, mi-a vorbit amănunţit despre întâlnirea cu Iuliu Maniu dinainte de război, despre colaborarea cu el din anii conflagraţiei mondiale, despre tratativele cu aliaţii (linia Cairo, unde – spunea el – erau prezenţi şi ruşii prin maiorul Novikov), despre mesajele înregistrate în locuinţa lui Maniu, graţie aparatului adus de un ofiţer paraşutat, care, ulterior, s-a predat – aparat rămas în casa preşedintelui P.N.Ţ., întrucât nimeni din cercul apropiaţilor nu s-a oferit să-l ascundă –, despre întâlnirea secretă a

www.dacoromanica.ro

Odată cu Crina Coşoveanu, spuneam că la E.P.D. veniseră şi alţi colegi, între care Gheorghe Pienescu, rămas în conştiinţa istoriei literare printre cei mai autorizaţi exegeţi ai operei argheziene. Spre deosebire de restul băieţilor, cam neglijenţi în privinţa

acestuia cu Vîşinski de la ambasada sovietică, precum şi despre regimul din închisoare, inclusiv despre decăderea morală a unor scriitori precum Radu Gyr sau Nichifor Crainic, ca şi despre legionarii divizaţi, ce se acuzau reciproc de trădare. Cum se ştia că Vîşinski a venit incognito la Bucureşti, în plus că a avut o discuţie secretă cu preşedintele Partidului Naţional-Ţărănesc – fără să se cunoască însă cele vorbite – generalul Eugen Bantea, directorul Institutului de Istorie şi Teorie Militară, l-a invitat pe comandor să facă mărturisiri, ca unul ce-l însoţise pe Iuliu Maniu la misterioasa întâlnire. (L-a refuzat, deşi îi promisese că va interveni pentru redarea gradului avut în armată şi a unor drepturi aferente.) Deoarece eram uimit că a participat la întrevederea amintită, mi-a oferit explicaţia: Maniu s-a interesat, în prealabil, cine va mai participa la discuţie, răspunzându-i-se că demnitarul sovietic va fi însoţit de un traducător. Potrivit uzanţelor diplomatice, Maniu a precizat că, la rândul său, va veni cu un însoţitor. (Bolşevicii nu se dezminţeau defel, neavând încredere în nimeni.) Vorbind ruseşte, Vîşinski era tălmăcit în germană, iar pe timpul convorbirii intervenea când considera că traducerea nu este fidelă, semn clar că ministeriabilul cunoştea limba lui Goethe. Convorbirea s-ar fi desfăşurat fără controverse – apropo de oferta ca Maniu să preia şefia Consiliului de Miniştri –, până când ardeleanul a ridicat problema Basarabiei, ţinând seama de promisiunea garantării vechilor fruntarii ale României, vehiculată în timpul tratativelor purtate pe linia Cairo, încă înaintea ieşirii României din război. Cum Vîşinski şi-ar fi declarat necunoaşterea problemei teritoriului de peste Prut, Maniu s-a oferit să-i procure cu rapiditate documentarea necesară. Pentru asta, ar fi apelat la Pan Halippa. Pe scurt, informaţia cu date istorice a fost oferită chiar a doua zi,

www.dacoromanica.ro

vestimentaţiei, venea la serviciu ca la nuntă, mereu în costum, cu gulerul cămăşii scrobit, cu cravată şi dungă impecabilă la pantaloni, cu pantofii oglindă, ras, tuns şi frizat, lăsând pe unde umbla un suav miros de lavandă. Locuia cu familia – mamă, tată şi soră – lângă Universitate, în blocul Continental, căzut la cutremurul din 1977, când îi va muri soţia. Tatăl, magistrat la Tribunalul Suprem, căpătase din partea statului o indemnizaţie specială pentru onestitatea lui profesională, dovedită prin deciziile corecte luate la Cernăuţi şi Craiova, în apărarea unor deţinuţi, ajunşi acum în funcţii de răs-

---

numai că, ulterior, plicul dus la ambasadă i-a fost restituit, „nedesfăcut", cu precizarea că problema în cauză nu face obiectul vizitei în cauză. (Dus la specialişti, s-a demonstrat că el fusese deschis şi lipit la loc.) Pe Maniu, comandorul îl cunoscuse încă înainte de război, când îl invitase la Bădăcin în urma reclamaţiei unor ţărani că le expropriase glia, în vederea construirii unui aeroport. Garantându-i că le va da în schimb terenuri mai bune, a vorbit despre pasivitatea puterilor aliate, ce mai trăiau încă sub euforia victoriei din Primul Război Mondial, precum şi despre pregătirile aviatice ale Germaniei, rău prevestitoare. Atunci, opinia lui, potrivit căreia ne aflăm în preajma unei noi conflagraţii, n-a găsit credit în ochii Baciului. După declanşarea războiului, l-a invitat să-l consulte în privinţa operaţiilor şi perspectivelor militare, redactând argumentaţia ce pleda pentru ieşirea României din război, atribuită ulterior „unui grup de militari". Tot la Olăneşti, Ion Coşoveanu mi-a vorbit despre întâlnirea lui Maniu cu Mareşalul, într-o casă de pe Strada Armenească, unde cei doi ar fi avut o discuţie pe tema ieşirii din război. („Sucit om mai e şi Antonescu: azi discuţi cu el – şi te-nţelegi ca lumea –, iar mâine se răzgândeşte!")

www.dacoromanica.ro

pundere. Numai că, anomalie, deşi răsplătit de noua putere, tot ea periclita situaţia fiului său, nevoit să dea socoteală asupra stării materiale a părinţilor. La căsătorie, Octav şi Paraschiva Pienescu primiseră ca zestre 50 de hectare de pământ, adevărat blestem realist-socialist, întrucât nu li se va ierta păcatul avuţiei, deşi dota agrară era de două ori mai mică decât a juristului Petru Groza, ai cărui trei băieţi şi două fete nu duceau grija moşiei, morii şi băncii tatălui lor. Colegul nostru tace şi face, dovedind spirit arghezian: dacă poetul s-a consacrat prin *Cuvinte potrivite*, exegetul său avea să se afirme prin *cifre potrivite*. A luat adeverinţa primăriei, solicitată de Cadre – cu referire la cele 50 de hectare –, şi a pus o virguliţă între 5 şi 0. Redusă la nivelul unui ţăran mijlocaş, averea nu i-a mai creat încurcături, până când, nu se ştie cum, vechile cifre i-au încurcat socotelile. Cum între timp se transferase la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă – unde făcea treabă bună în domeniul valorificării moştenirii literare –, a fost demis, reproşându-i-se lipsa de sinceritate.

– Şi dacă vă spuneam adevărul, de la început, mă mai primeaţi în serviciu?

– ...

– Aveţi să-mi reproşaţi ceva din activitatea editorială?

– ...

www.dacoromanica.ro

– De-acum, Dumnezeu cu mila ! Bine că şapte ani am apucat să-mi câştig pâinea!

Răul are însă şi el partea lui bună: detronat din funcţie, avea să fie detaşat pe lângă Arghezi, lucrând exclusiv la pregătirea ediţiei ştiute.

Existau însă necazuri şi mai mari: Răzvan, bărbatul lui Bebe Goilav – o altă colegă – s-a ridicat cu avionul, în ultimul raid împotriva escadrilei germane ce-a pisat Bucureştii după lovitura de palat de la 23 August, şi nu s-a mai întors. S-a făcut praf şi pulbere, fără să se găsească măcar o aripă din aparatul său de vânătoare. Cum să nu te doară tristeţea unei fete frumoase, dorită în ascuns, cu riscul de-a cădea şi tu din înaltul cerului? Din păcate, e mai măricică decât noi şi din „copii" nu ne scoate. Mă străduiesc s-o mângâi cu gândul că poate Răzvan trăieşte, c-a şters şi el putina cu nemţii, aterizând pe un aerodrom în Germania. Dar nici aşa nu-i bine, că alternativa o doare şi mai mult: „Adică cum? De ce să mă părăsească?" Până să creştem puţintel, s-aibă şi ea ceva de vândut sau de cumpărat de la noi, se mărită cu un profesor armean, Ohanes Bedighian, şi ne lasă cu buza umflată. Îngroaşă rândul doamnelor căsătorite, precum Coca Gheorghiu, nevastă de avocat, Paula Crăescu, soţia unui bărbat mai chivernisit, Luki, căsătorită cu scriitorul

www.dacoromanica.ro

Pericle Martinescu, Ela Matei, fata lui Ury Benador – singura mai „principială" în materie de politică – şi, cum s-o uit, pe Antoaneta Ralian – eminenta traducătoare de mai târziu –, zisă şi Tonci, cu biroul vizavi de-al meu, păzită de dimineaţă până seara de un soţ care-o iubeşte cumplit, încât n-are răbdarea s-o aştepte acasă: apare în cursul dimineţii să-i care bunătăţi şi, bineînţeles, revine s-o ia de la serviciu. Toate se strâng în biroul Natei Davidescu, rusoaică din „ramura albă", şurub important în direcţie, fiindcă ţine legătura sacră cu „Mejdunarodnaia Kniga", prin care se perfectează publicarea cărţilor ruseşti. După cum noi, băieţii, ne strângem în jurul lui Ştefan Rusu, şeful contabilităţii, care, ca şi Pienescu, vine îmbrăcat „la patru ace".[5]

Deşi, ca fost perceptor, a coţcărit multe la viaţa lui, n-are frică de pietroaiele din dosar, întrucât însuşi directorul Cadrelor l-a adus în instituţie. Târziu aveam să aflu c-a fost inspectorul financiar al lui Rainer, pe vremea exploatării omului de către om,

[5] În afară de colegii amintiţi, mai lucrau în direcţie Constantin Busuioceanu, mai târziu director al Editurii Academiei, Marcel Ghelber – prototipul lui Zacharias Lichter, din romanul lui Matei Călinescu –, Otto Stark, traducător din persană, Anny Weiss; separat de serviciul redacţional, funcţiona şi un oficiu tehnoredacţional, condus de Vlad Muşatescu, asistat de Dan Grunberg (mai târziu Bârlădeanu) şi doi tipografi (Andreica şi Mitică Mazilu, epigramist).

www.dacoromanica.ro

când revoluţionarul nostru era doar patron. S-or fi înţeles în folosul ambelor părţi, încât schimbarea de macaz ideologic nu le-a zdruncinat vechile relaţii, chiar dacă tovarăşa Rizel îl mai cheamă pe contabil la o „completare de autobiografie". Spre deosebire de noi, Ştefan Rusu nu se sperie:

– O complectăm, tovarăşa Rizel, că n-o fi foc. Noroc că ţin cópii de pe ce-am scris de fiecare dată când m-aţi chemat, fiindcă nu-i frumos ca azi să zic una, iar mâine s-o sucesc altfel.

Pe noi, băieţi care zburam ca fluturii ce înlesnesc polenizarea florilor, ne interoga, „între noi bărbaţii", poate şi-n contul anilor săi târzii, când prin ce forfecam îl scuteam de eforturi proprii, fără să uite s-adauge mereu acelaşi lucru:

– Măi mânjilor, toate-s bune şi frumoase, numai că ciuliţi bine urechile şi ascultaţi ce vă zic, că taţii voştri, jenaţi, n-or să vă spună niciodată ce se cuvine, presupunând că nu-s proşti ca voi: muierea-i lucrul dracului, e mai ceva decât un automobil; nu-i de-ajuns să ai o cheie de contact, s-o bagi în viteză, s-apeşi pe acceleraţie şi să frânezi. Drumul femeii îi ceva mai lung decât pofta voastră de-a şofa şi, dacă n-o ghidonezi cu migală, o tamponezi.

– Mai pe româneşte, nene Rusu, că la mecanică suntem corijenţi! – se grăbea să-l întrerupă Alec Efremov, cel mai tânăr din-

www.dacoromanica.ro

tre noi.

– Păi de corijare e şi vorba. Dacă n-ai şcoală de şoferi, nu te aşezi, băiete, la volan. Rămâi pe bicicletă şi te plimbi de unul singur. Nu v-aţi întrebat vreodată de ce multe fete frumoase se dau în vânt după nişte urâţi, pe care nu dai doi bani?

– ...

– Eeee, secretul e că ei nu se dreg pe dânşii, ci pe ele. Nu te-aşezi hămesit în faţa farfuriei, fără ca în prealabil să le stârneşti pofta de-a degusta meniul, s-o saturi pe ea mai întâi, să nu-ţi foloseşti cuţitul şi furculiţa, înainte de-a o simţi sătulă, măcar pe jumătate. Pofta vine mâncând, aşa că nu te repezi ca haplea să te ridici de la masă. Rămâi la datorie, activ, dar şi atent să nu-ţi risipeşti muniţia. Soldatul ca soldatul, numai că Dumnezeu ţi-a mai dat şi gură, cu toate ustensilele ei, plus lăbuţa, cu rostul ei, că femeia-i vioară, iar arcuşul fără degete e ca nunta fără lăutari. Cânţi după o partitură bine ştiută, dar te şi păstrezi, ca la tragerea cortinei să poţi spune triumfător: *fine del primo tempo*, că, dacă ştii să te dozezi, ajungi la *perpetuum mobile,* cum ziceau strămunii latini, când au dat iama în muierile dacilor. Rămâi bărbat, nu rahat, chiar şi cu două alături.

Şi ne instruia ca pe ostaşi, ruşinându-ne c-am folosit cum nu trebuie armamentul din dotare. Numai că teoria ca teoria: una e

www.dacoromanica.ro

să dai sfaturi la bătrâneţe, ş-alta-i să le aplici la tinereţe. Desigur, n-ar fi fost greu să faci ce zice, dar cum ajungi în situaţia de a le aplica? Căci mi-a lipsit întotdeauna îndrăzneala de a intra în vorbă cu un necunoscut, mai ales c-o fată pe care n-o ştii. Şi totuşi, a fost să fie odată, când stăteam în faţa „Ambasador"-ului, urmărind forfota bulevardului, cu ochii pe-o fată înaltă, chipeşă, angajată în cortegiul de du-te-vino dintre „Aro" şi „Scala".

– N-ai curajul s-o agăţi! Îmi spune un coleg.

– Ba am!

– Ba nu!

– Ba da!

Şi am plecat după ea, cu un nod în gât, aşteptând să fiu repezit. Nu s-a întâmplat să mă ruşineze. O chema Magdalena şi era tristă nevoie mare: abia împlinise optsprezece ani, iar părinţii o obligau să se căsătorească, împotriva voinţei sale, cu un ofiţer ce lucra departe de Bucureşti, tocmai pe şantierul de la Bicaz. Ne-am întâlnit câteva zile în şir, depănând sub sălciile despletite de pe marginea Herăstrăului tot ce mai intervenea nou în ciondăneala de-acasă. Biata Magdalena, de presupus nevoiaşă, fiindcă la întâlniri venea mereu cu acelaşi pulover de casă, ornat cu brazi şi căprioare. Îmi topise inima când mi-a dat o fotografie, pe dosul căreia nu uitase s-adauge şi câteva

www.dacoromanica.ro

vorbe de dragoste. Cum puteam, la 21 de ani, să trec peste durerea dânsei, mai ales că tot sărutându-ne îşi mai şi legase de mine ultima speranţă? În încercarea de a o salva, bineînţeles c-am dus-o la mine acasă. Am împărţit patul în defensivă, uitând de toate sfaturile lui nenea Rusu, nu de alta, dar fugise ca de dracu de noaptea nunţii. După care a dispărut.

Zile-ntregi am aşteptat vreun semn şi, când nu mi-o-nchipuiam legată cu frânghii, îmi ziceam că s-o fi îndurat să-şi asculte părinţii, mai ales că eu tăcusem mâlc, fără a angaja în vreun fel viitorul. Totul până într-o zi, când, în staţia de tramvai de la Dalles, i-am văzut jerseul, inconfundabil, pe o femeie ce semăna cu ea. Surprins, m-am grăbit să-i spun lui Iura Derevencu, peatunci coleg în aceeaşi direcţie, astăzi redactor coordonator al revistei *Memoria* şi totodată apreciat traducător[6]. Stăpânit de un calm englezesc şi de perspicacitatea juristului proaspăt şcolit, m-a ascultat şi a diagnosticat:

– I-ai reţinut figura? Dacă da, nu-i exclus s-o revezi în acelaşi loc. Aglomeraţia se explică prin ora întâlnirii, între 15 şi 16, când oamenii ies de la serviciu, ca şi noi. Evident, nu-i obligatoriu s-o întâlneşti; fe-

[6] Gheorghe Derevencu, afirmat sub pseudonimul George Iaru.

www.dacoromanica.ro

meia putea veni foarte bine şi de la cumpărături, dar, oricum, e o circumstanţă. Dacă ai bafta să dai de ea, îi ţii urma, te binoclezi unde coboară şi apoi, pâş-pâş, până la adresa dorită. E singura şansă.

Şi am avut-o, numai că, temător să nu pierd doamna din ochi, m-am ţinut aproape lipit de dânsa, să nu care cumva să coboare şi să rămân în vagon. După două staţii, s-a dat jos în Piaţa Sfântul Gheorghe, de unde a luat alt tramvai spre Calea Văcăreşti. Hopa jos şi urcă sus. Când mai târziu a coborât la prima staţie după uzinele „Le Maître" (ulterior „Timpuri noi"), a întors capul spre mine cu fruntea încreţită, dându-şi seama că-i urmărită. Am abandonat cursa, intrând în primul bloc pe care am văzut o firmă cu inscripţia: „Stomatolog". Intenţionam să intru şi să dispar din încăperea rezervată cariaţilor, numai că eram singurul client.

– Măseaua de pe stânga trebuie extrasă, nu-i întreagă, îi găunoasă, iar rădăcina arată urât, cu pericol de infecţie.

– Aş amâna; venisem doar la control.

– Ce control? Dumneata nu simţi cu limba colţurile măselei? De ce s-amâi? Crezi că altă dată vei avea mai mult curaj? Până atunci, te mai căptuşeşti cu un abces de toată frumuseţea, să urli ca toţi dracii, pân' ţi se dezumflă falca. Mai faci şi un flegmon, s-o duci în temperatură şi injecţii cu antibiotice. Când te-ai aşezat aici pe scaun, pe jumă-

www.dacoromanica.ro

tate ai scăpat de griji. Eşti bărbat... Ţi-e frică de-o înţepătură? Îţi fac anestezia şi gata!

– Bine, doctore !

– Suferi cu inima?

Drept e că, de când cu Magdalena, sufeream oarecum, dar nu atât cât să contrabalanseze chinul ce-avea să urmeze, în stare să explice lipsa pacienţilor din cabinetul dentistului. Injecţia ca injecţie, numai că extracţia mi-a făcut-o în rate, după ce cleştele n-a izbutit să urnească dintr-odată restul măselei, mulţumindu-se s-o fărâme, strivindu-mi gingiile.

– Te doare?

Ce să-i răspund: „Numai când râd?" Am scuipat iarăşi sângele din gură, blestemând-o pe Magdalena cu toate neamurile ei adormite, fără să-l uit şi pe Iura, cu detectivistica lui ambulantă.

– Dacă te doare, repetăm anestezia ş-apoi o luăm uşor, să nu simţi nimic, mai ales că renunţ să scot rădăcina deodată. Sparg postamentul care leagă trei colţi şi-i scoatem cu blândeţe pe rând.

Blândeţe... Noroc cu genunchiul stomatologului, bine înfipt în pieptul meu, care îmi risipea durerea. După scoaterea a doi colţi, eram leoarcă. Ca şi dentistul. Se oprise lumea în loc, redusă la un cleşte şi-o rădăcină de măsea.

– Te doare rău?

– Mă doare bine!

www.dacoromanica.ro

– Cred c-ar fi nimerit să ne oprim pentru azi, că ne-o fi ajuns amândurora. Îmi dau seama că şi efectul anesteziei s-a dus, iar la a treia nu mă gândesc. Zic să ne vedem mâine!

– Doctore! D-aici nu plec nici mort. Ce-o fi să fie! Dacă rămân aşa, nu mâine, toată viaţa nu mă mai prinzi pe scaunul ăsta.

Şi bine-am făcut, c-a doua zi aveam un cap cât o baniţă. Am zăcut câteva zile fără trecut şi viitor, ci doar cu ceai de muşeţel călduţ şi pungi de gheaţă.

– Ai dat de Magdalena?

– Am dat de dracu'!

Se zice că speranţa moare ultima, aşa că lui Iura i s-a făcut milă de mine.

– Ia fotografia şi mergi pe mâna mea. Îi spunem lui Joil că o uşchim în edituri şi totul se rezolvă.

– Ce-ai nevoie de poză?

– Ea ne descurcă. Nu se poate ca pe fată să n-o cunoască vecinii. O umbla şi dânsa pe la coafor, pe la „Alimentara", o fi trimis-o ta-su după ţigări, doar nu trăieşte-n junglă.

– Şi dacă ne-ntreabă careva de legitimaţie?

– E perfectă aia pe care o avem. Scrie pe ea „redactor", iar pe firmă „edituri, poligrafie şi difuzare" dar, mai ales: „de pe lângă Consiliul de Miniştri"–, lucru' dracului, ce poate sugera că-i vorba de-o anchetă mai

www.dacoromanica.ro

aparte. Să fie mulţumiţi că nu ne interesăm de ei, că-n ţara asta se fură ca-n codru, de dimineaţă până seara.

Şi, din aproape-n aproape, a găsit bârlogul fetei, pe strada Octavian. Numai că între timp se măritase şi plecase la Bicaz.

Odată cu reprofilarea activităţii, s-au schimbat şi sarcinile direcţiei, concentrate acum asupra verificării procesului redacţional, înaintea intrării manuscriselor în tipar. Se citesc toate lucrările, indiferent de natura lor. Lomonosov se pricepea perfect în şase domenii. Noi în toate. Avem parte de lecturi plăcute, îndeosebi literare, dar şi de texte didactice, agrotehnice, medicale, de la creşterea vitelor la Războiul de Independenţă. Controlul este superficial, cauzat de norma zilnică – o sută de pagini pe zi –, dar, mai ales, din pricina incompetenţei noastre; el are un preponderent caracter cenzorial, deşi există un organism aparte, cu atribuţii specifice: Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor (D.G.P.T.). În principiu, serviciul ar trebui să verifice calitatea producţiei, valoarea fiind însă confundată, în cazul literaturii tehnico-ştiinţifice, cu punerea în evidenţă a experienţei sovietice, iar în celelalte cu „acurateţea politică" a textelor trimise în tipar. Cu vremea ne delimităm domeniile editoriale, ceea ce mă bucură, numai că mă sperie răspunderea în faţa unor lucrări de sinteză, unde căciula

www.dacoromanica.ro

îmi depăşeşte mărimea capului. Mă linişteşte Dumitru Trifu, de la Editura de Stat, care, deşi proaspăt absolvent de facultate, conduce redacţia de filosofie. M-am împrietenit cu el, fiind cam de aceeaşi vârstă, şi-l vizitez adesea pe Brezoianu, unde lucrează în fosta clădire a cotidianului *Universul*.

– Măi Nae, stai blând. Din trei motive: majoritatea celor în faţa cărora dăm socoteală nu-s cu nimic mai breji decât noi. A tunat şi i-a adunat. Nu mai departe Pecker, directorul editurii mele: un evreu de treabă, bun administrator, dar certat cu ortografia, dacă mă iau după rezoluţiile aşternute pe diversele propuneri de tipărire; în al doilea rând: cu puţine excepţii, nici autorii nu-s tobă de carte; în al treilea şi cel mai important: oricând îi putem călări pe toţi, dacă apelăm la adevăraţii cărturari care au fost măturaţi. Un singur exemplu: P.P. Panaitescu, slavist de forţă, cel mai bun cunoscător al relaţiilor româno-ruse, rapoarte la modă, ca să nu zic suprasolicitate. Cu ajutorul observaţiilor lui, am pus multe manuscrise în braţele autorilor, minunaţi de câtă carte ştiu eu. Ca el o puzderie. Spune-mi ce te doare şi-ţi spun la ce uşă să baţi.

Primul care a înţeles acest avantaj uriaş a fost inginerul Carol Neuman, director al Editurii Tehnice, care, depăşind profilul instituţiei ce-o conducea, se apucase, prin

www.dacoromanica.ro

1952, să elaboreze *Enciclopedia României*. Spre deosebire de Dimitrie Gusti, care sub egida Palatului o concepuse tematic, noua întreprindere era structurată alfabetictic, coordonările domeniale fiind asigurate de somităţi în materie, precum G. Călinescu, G. Oprescu ş.a. Treaba mergea şnur, dovadă tiparul de probă al primelor litere, multiplicate în tiraj restrâns şi difuzate specialiştilor spre consultare. Iniţiativa a fost însă curmată şi trecută în custodia Editurii Politice. De reţinut că nu greşelile *Enciclopediei* i-au întrerupt mersul, ci păcatele atribuite unui ghid al Bucureştilor, incriminat că reproduce multe biserici, omiţându-se plăcile memoriale închinate trecutului de luptă al P.C.R.

Dintre oamenii consultaţi frecvent de mine a fost profesorul Alexandru Piru, îndepărtat de la Universitate – cum am mai spus – încă înaintea mazilirii lui Călinescu. Îndrumat de Trifu, i-am dat de urmă la Uzinele „Timpuri noi", unde se recalificase rapid ca strungar. Având mâinile pătate de ulei sau zgură, se curăţa cu ajutorul smocurilor de bumbac din dreptul dulăpiorului cu scule şi frunzărea manuscrisul cu file albe, eu îngrijorat să nu mi le păteze.

– Când vă trebuie referatul?

– Depinde de timpul de care dispuneţi.

– N-o să întârzii. Hei, ce bine ar fi fost să mă solicitaţi când eram barcagiu la „Salva-

www.dacoromanica.ro

mar", pierzând vremea pe lac în slujba celor predispuşi să se ducă la fundul apei. Să tot fi citit atunci, să treacă timpul mai repede.

De-atunci am rămas în cele mai bune raporturi, consolidate în anii când va reveni la catedră, ajungând prorectorul Universităţii. Mi-a fost conducător ştiinţific la lucrarea de licenţă – alcătuită mai mult de domnia sa, pentru că întârziam s-o predau pe cea la care mă angajasem. Dar din dar se face rai, aşa că, la rândul meu, aveam să alcătuiesc tezele a patru tinere, dintre care una singură va face carieră ştiinţifică, celelalte doar parale. Pe profesor, aveam să-l însoţesc adesea şi la Craiova, când preluase de la Ilie Purcaru conducerea revistei *Ramuri*, lăsată mai mult în grija lui Grigore Traian Pop, amic şi el de taină, dacă ţin seama de locurile frecventate împreună cu domnul Piru. Vedeam, ascultam şi tăceam, mai ales când doamna Elena Piru mă lua pe departe, ca să ajungă la întrebarea:

– Aud că profesorul ar avea o prietenă mai apropiată la Craiova, pe doamna Gabriela Pintea. I-adevărat?

– Doamnă Piru, nu vă luaţi după nişte palavragii din Craiova, că d-acolo provin toate vorbele. De-ar fi ceva de capul lor, prima pe care ar scuti-o de răutăţi aţi fi dumneavoastră. Venirea profesorului în Bănie şi prezenţa câtorva intelectuali de marcă, ca I.D. Sârbu şi Ion Zamfirescu, a

www.dacoromanica.ro

răsturnat bursa veleitarilor de-acolo. Credeţi-mă: când te-apuci să numeri intelectualii din capitala Olteniei, constaţi că ai prea multe degete la o mână.

– Explicaţi-mi atunci de ce un prorector al Universităţii bucureştene acceptă pe gratis să fie decan al unei facultăţi provinciale şi director de revistă, când cumulul de salarii este interzis? Ceva trebuie să-l atragă acolo, atâta timp cât, de două ori pe săptămână, o ţine într-un du-te-vino!

Am tăcut cu discreţie, ca şi atunci când doamna l-a găzduit în casa lor pe Gheorghiţă, redactor la Editura Minerva, prezentat ca nepot al domniei sale.

În direcţie se produc schimbări de personal. Ana Naum este înlocuită cu Josef Katz, fiinţă agreabilă, dotată cu umor şi-o bună dispoziţie ieşită din comun. Are-o voce tăbăcită de tutun şi, în pofida corpolenţei sale, este graţios în tot ce spune şi face. De la Cluj, ne vine prin repartiţie Ion Marinescu, absolvent al Facultăţii de Pedagogie, căruia i se oferă şi un apartament în acelaşi bloc cu noul director. Locuieşte la doi paşi de mine, pe Traian, şi ne întoarcem adesea pe jos la casele noastre. E oltean, de prin părţile Hurezului. Cândva, am fost buni prieteni, ştiind mai totul unul despre altul. După desele schimbări de personal şi transferări în edituri, va rămâne printre pu-

www.dacoromanica.ro

ţinii oameni de bază, specializaţi în probleme de macroeconomie editorială. Ca şi Antoaneta Ralian, căreia i se încredinţase domeniul traducerilor, dintre care, mai bine de jumătate, proveneau din literatura rusă şi sovietică.

Îndepărtată din serviciu este şi Crina Coşoveanu, în urma informării pe care Securitatea are grijă s-o livreze tuturor instituţiile unde lucrează membrii de familie ai tatălui arestat. Lui Rainer i se pare curios că un comandor de aviaţie, care a refuzat să zboare peste Nistru, este considerat criminal de război, aşa că dispune transferarea fetei la Centrul de Librării şi de Difuzare a Cărţii, sporindu-i însă leafa de la 12 000 lei, la 13 500. În virtutea prieteniei ce i se va fi spus că ne leagă, mă interoghează şi pe mine:

– Cunoşti familia tovarăşei Coşoveanu?

– Foarte bine!

– Adică!

– I-am cunoscut mama, învăţătoare, pe sora cea mare, Sorana, doctoriţă, şi pe cea mică, Dorana, elevă de liceu.

– Şi tatăl?

– Nu-l cunosc!

– De ce?

– Tovarăşe director, ştiu doar că părinţii sunt despărţiţi. Cum pot s-o-ntreb pe Crina sau pe maică-sa de ce-au divorţat?

Şeful cadrelor nu-i prost deloc. Îl incită

www.dacoromanica.ro

doar faptul că i-am dat o explicaţie plauzibilă. Mă suceşte şi răsuceşte până când, la întrebarea: dacă mama Crinei se mai află în serviciu, apuc să scap un „încă".

Repetă cuvântul şi mă expediază. Mă frământ două zile şi cer audienţă la el. Mă primeşte şi isprăveşte discuţia în câteva secunde:

– Tovarăşe Rainer, după discuţia de-alaltăieri, îmi îngădui să vă întreb: credeţi că sunt un om cinstit?

Tace-o clipă, după care adaugă:

– Altceva mai vreţi s-adăugaţi?

– Nu!

Lasă nasul în hârtii şi plec ruşinat că m-am umilit. După cum – la fel de adevărat e – nu mi-a sancţionat lipsa de sinceritate.

N-aş fi scris aceste rânduri, deloc favorabile mie, dacă n-ar fi avut un ecou târziu. Când peste ani voi ocupa o funcţie înaltă în aparatul editorial, mă pomenesc că acelaşi Rainer îmi solicită audienţă. Fusese între timp exclus din partid şi destituit din funcţia de director tehnic al Editurii Ştiinţifice, minoră în raport cu rolul deţinut cândva în administraţia culturii. Intră sfios în cabinet şi mă întreabă, după ce-l invit să ia loc:

– Mă cunoaşteţi de mult: credeţi că sunt un om cinstit?

Trecuseră între timp 15 ani. Văzând că nu schiţez vreun gest aprobator sau de

www.dacoromanica.ro

negare, îmi spune că excluderea din partid s-a motivat prin faptului că, înainte de război, a fost patron, stare incompatibilă cu cea de membru al P.C.R. E convins că se va reveni asupra deciziei, întrucât nimeni nu-i poate contesta activitatea din anii ilegalității. Afirmația mă face să zâmbesc involuntar, ceea ce-l determină să scoată din servietă un teanc de șpalturi:

– Prima broșură cu inscripția: Editura Partidului Comunist Român s-a tras în tipografia mea, deși românizată. S-a intitulat: *Armata roșie vine!*, iar textul a fost stilizat de Mihail Sebastian.

Mă uit pe corecturi, cu multe intervenții, și-mi dau seama că aparțin unei mâini supercalificate.

– Știam că Sebastian era anglofil...

– Dar și antifascist, iar în preajma lui 23 August nu se făceau delimitări.

Desigur, astăzi pot fi întrebat cât de familiarizat eram cu scrisul lui Sebastian și, cu aceeași corectitudine, nu-mi revendic vreun merit aparte. Reține însă împrejurările tipăririi, povestite aidoma și de Gabriel Marcusohn, participant la aceeași acțiune:

– Inițial, s-a decis ca broșura să fie trasă noaptea, dar zgomotul ne putea trăda. Textul corectat s-a tipărit în miezul zilei, pe o sigură mașină, iar zațul aruncat pe întuneric în Dâmbovița, pe malul căreia ne aflam. Cu același prilej, am răsturnat toată

www.dacoromanica.ro

caseta cu litere, să nu poată fi identificate în zeţărie.

Şpalturile, îngălbenite de vreme, nu arătau a făcătură. Mă uit la ele şi-l întreb:

– Cu ce vă pot fi de folos?

– Cu bunăvoinţă. Legătura mea din ilegalitate a fost Petre Năvodaru, acum ministru la Statistică. M-ar angaja ca şef de serviciu la tipografia lor, dar are nevoia unui aviz de la Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă. V-am adus personal cererea lor.

N-o înregistrez; scriu pe ea: „De acord" şi cer secretarei ştampila s-o oficializez.

Toate astea s-au petrecut mai târziu, când aşezările editoriale aveau să se răstoarne, odată cu schimbările din conducerea ţării. Până atunci, personalul a fost primenit cu absolvenţi ai şcolilor de partid. Majoritatea erau certaţi cu gramatica, sub nivelul librarilor, care, de bine, de rău, se aflau sub umbrela cărţii. La început, mai toţi care au invadat Direcţia Generală n-au uitat c-au fost cizmari şi lăcătuşi, stând pe lângă ziduri, ca apoi, promovaţi în organizaţia de partid, să devină agresivi, băgăreţi până şi-n viaţa intimă a colegilor.

Aceeaşi vraişte se instaurase şi la nivelul conducerii, odată cu paraşutarea unor cârpaci. Desigur, ageamii în treburi editoriale fuseserăm toţi care, peste noapte, înlocuiserăm o breaslă bine legitimată. Numai că

www.dacoromanica.ro

între timp mulţi nu mai erau novici în materie, existând temeiul unei selecţii naturale. Cum Radu Mănescu a fost mutat la Finanţe ca ministru adjunct, locul i l-a luat Jac Podoleanu, fost librar, specializat mai mult în papetărie. Altă dată ne-am procopsit cu un nou director general, Sabău, până atunci secretar la comitetul municipal de partid. Un om de treabă, aproape speriat de noua funcţie, bun să i se dea câteva oi şi să fie trimis la păscut. A mai fost şi un Vasile Dinu, altă lampă arsă. Singurul care şi-a meritat rangul a fost Paul Cornea. Venea oarecum în picaj, după ce în prealabil condusese Direcţia Generală a Teatrelor şi Spectacolelor, activitate mai eclatantă, în comparaţie cu anonimatul vieţii editoriale. Pe la colţuri se şuşotea că totul i s-ar fi tras de la o deplasare a Naţionalului bucureştean la Paris, cu *Scrisoarea pierdută*, când girase întoarcerea în ţară a ansamblului, deşi i se atrăsese atenţia că o actriţă, Nina Diaconescu, „îşi va lua papucii". Şi i-a luat.[7]

Atent la orice cuvânt scris, reface corespondenţa ce i se dă la semnat şi mă irită când pe-o adresă de-a mea subliniază cuvântul „lecturat", însoţit de adnotarea: „Nu cunosc în limba română un astfel de verb".

[7] Posibil să fi fost şi alte motive de demitere, deoarece şi la Studioul Cinematografic de la Buftea, unde va fi transferat ulterior, acelaşi confrate va avea parte de şicane.

www.dacoromanica.ro

Norocul face ca dactilografa direcţiei să mă fi rugat, cu o zi înainte, să dictez textul unei scrisori a noului director general, pe motiv că nu-i înţelege scrisul, într-adevăr, cam rebel. Epistola era către Lucia Sturdza-Bulandra, iar în introducere autorul îşi motiva întârzierea răspunsului la misiva artistei prin faptul că abia de curând şi-ar fi „purgat" sertarul. Barbarism sadea. Paul Cornea e cu vreo cinci ani mai în vârstă decât mine – pe atunci să fi avut 30 de ani – şi nu se supără defel de observaţiile mele, făcute cu deferenţa celui care-l cunoscuse demult. Nu-i lipsit de umor şi nici de sarcasm. Când la o şedinţă din cabinetul său pică intempestiv Iosif Chişinevschi – între timp detronat din conducerea superioară de partid şi numit director general la Casa Scânteii –, toţi colegii din jurul biroului se ridică milităreşte, cu excepţia mea şi a lui Idriceanu. După plecarea bonzului, Cornea se uită zeflemitor la noi:

– Să fi venit cu două luni în urmă şi-am fi văzut dacă mai stăteaţi pe scaun.

Şi-avea perfectă dreptate, numai că – spre ruşinea mea – mi-era jenă să-i răspund că n-a fost un gest ostentativ, ci doar nedumerirea de a vedea cum o statuie a coborât de pe soclu şi umblă printre muritorii de rând.

Modificările de la vârful piramidei – asupra cărora vom reveni – vibrează şi la

www.dacoromanica.ro

baza ei. Se ivesc conflicte cu un pronunţat caracter de emancipare naţională la Editura Tineretului, iar mai târziu la Editura Politică. Curg reclamaţii din partea beligeranţilor, deşi adevăratele motivări nu apar la suprafaţă. Cornea îmi cere să merg pe teren să văd care este cauza reală a neînţelegerilor. Nu pare străin de ce se petrece acolo, căci adaugă:

– Discută cu toţi şi apoi stăm de vorbă. În ce mă priveşte, nu pot fi acuzat de antisemitism.

Mă întorc şi-i spun direct, peste certurile care, aparent, s-ar datora unor fleacuri:

– Îi deranjează structura etnică a aparatului de conducere, alcătuită aproape sută-n sută din evrei; se invocă lipsa studiilor superioare, a calificării în domeniul literaturii, artei, ori învăţământului.

Cornea îi ştie foarte bine, fie şi pentru că, în majoritate, i-au fost subordonaţi la U.T.M. Nicolae Maxim, directorul editurii – ex-croitor, dar care a avut îndrăzneala să-l tipărească primul pe Tudor Arghezi după surghiunul ştiut –, va fi înlocuit cu Ali Ştefănescu, transferat de la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, unde este promovat Petru Dumitriu. Pentru că legătura cu E.S.P.L.A. mi-a fost încredinţată, mi se adresează:

– Peste toate ciondănelile din edituri – unele drepte, altele generate de orgolii mă-

www.dacoromanica.ro

runte –, e cazul să ieşim din rutina muncii administrative. Să profităm că-ntre timp am fost integraţi în structura Ministerului Învăţământului şi Culturii şi să organizăm o largă dezbatere în jurul editării clasicilor români, la care să participe toate catedrele universitare de specialitate. În prealabil, pregătiţi o bibliografie cu toate tipăriturile realizate pe tărâmul valorificării patrimoniului literar şi un plan de perspectivă pe cinci ani, ambele structurate pe trei nivele de tratare: superior, mediu şi de popularizare.

Întregul laborator se stabileşte la E.S.P.L.A., organismul cel mai viu pe tărâmul publicării clasicilor, unde participă şi delegaţi ai Editurii Academiei – cu o activitate firavă în domeniu, deşi acolo s-ar fi cuvenit să-şi găsească locul ediţiile critice –, precum şi colegi de la Editura Tineretului. Bibliografia scoate în evidenţă carenţe grave, mai ales dacă se ţine seama de râvna cu care au fost tipărite seriile de opere ale clasicilor ruşi. Nu lipsesc discuţiile în contradictoriu la alcătuirea documentelor ce urmează să fie puse în dezbatere. Gheorghe Pienescu insistă ca în planuri să se folosească titulatura de „Opere complete" şi să se sublinieze, în sinteza ce însoţeşte planul de perspectivă, necesitatea editării textului integral al respectivelor scrieri. Principial, Cornea nu are obiecţii, dar e mai lucid:

www.dacoromanica.ro

– Ne legăm la picioare înainte de-a alerga. De-am fi singuri pe stadionul ăsta, cu siguranţă c-am câştiga toate cursele. În consecinţă: la ediţii critice trecem „Opere", după care vom trăi şi vom vedea. Totul ţine de „starea vremii", iar asta nu depinde de noi. Important e să nu omitem niciun reprezentant notabil al scrisului nostru, de la Alecsandri la Zamfirescu. De asemenea, pentru că acum materialele noastre circulă în stânga şi dreapta – la deştepţi, dar şi la proşti –, să nu ne batem cuie-n talpă cu ideea „textului integral". Văzând şi făcând. În faza actuală, să ne mulţumim cu aprobarea planului. Şi mai spune-i lui Pienescu aşa: să conducă barca după cum îl va duce mintea când va fi el director general. Deocamdată piano-pia-nissimo!

De bine, de rău, tragem cu toţii la rame. Nu şi absolvenţii de la Universitatea de partid „Ştefan Gheorghiu". La început de săptămâna, luni şi marţi, discută şi se ceartă între ei pe marginea meciurilor de fotbal. Apoi se împacă pe pielea noastră, reclamându-ne la conducere că întârziem la program. După ce se eliberează şi de alte turnătorii mărunte, revin în forţă, astfel că vinerea şi sâmbăta, se concentrează asupra buletinelor „Pronosport". Joacă în colectiv, una din cauza repetatelor vociferări, fiecare aducându-şi aminte de propunerile greşite ale altora. Ca în povestea celor „zece negri

www.dacoromanica.ro

mititei", ne împuţinăm continuu. Din păcate ne părăsesc oameni de treabă, precum Emil Stănculescu şi Iura Derevencu, ambii transferaţi la Editura pentru Cultură Fizică şi Sport, primul ca director, al doilea ca şef de redacţie. Nu va trece mult şi va pleca şi Antoaneta Ralian. Bună la suflet, face imprudenţa de a da unei colege subiectul de la examenul de traducători, delict sancţionat cu eliminarea din direcţie. Greul va rămâne pe spinarea mea şi a lui Ion Marinescu, folosiţi la prezentarea planurilor şi rapoartelor editoriale, cu şi despre circa 3 500 titluri, programate şi tipărite anual.[8] Nici noi nu vom fi scutiţi de „critici constructive", formulate de bunii colegi în cadrul organizaţiei de partid, unde n-avem acces ca să putem replica. Lui Ion i se impută c-ar fi umblat la o colegă, ajutând-o să sufere mai puţin în lipsa soţului plecat cu o bursă în Italia. Bursa-i pe un an şi singurătatea apăsătoare, numai că nimeni nu ştie precis nimic. Nici măcar eu, care o dată încercasem s-o consolez, după ce ne ţinuserăm strâns de mână la un film, vizionat în co-

[8] Treaba nu era deloc uşoară, că urmărea păstrarea unui echilibru între genurile de literatură, originală şi tradusă, între domeniile ştiinţifice, niveluri de tratare, până la consumul de carte, din păcate extrem de redus, în jur de 1,5 exemplare pe cap de locuitor, faţă de 7-11, realizate în ţări civilizate. (Pentru statistica mondială, România raporta în jur de 2-3 exemplare, incluzându-se, abuziv, şi producţia din afara sistemului centralizat: tipărituri de publicitate, programe de teatru etc.).

www.dacoromanica.ro

lectiv „la chemarea sindicatului". Fără antecedente delicate la locul de muncă, am întrebat-o evaziv, în faţa blocului unde locuia:

– Tu ai prejudecăţi?

– Eu prejudecăţi n-am, dar bărbatul cu care m-aş încurca nu scapă de mine toată viaţa!

Suficient ca să ridic ancora şi să plec. Nu cred că prietenul meu n-a ştiut pe ce pământ calcă. Numai că lucrul s-a agravat când colega noastră s-a apucat să declare în adunarea generală de partid că-l iubeşte, considerând, probabil, că dragostea nu dăunează cu nimic construirii socialismului. Ca să fie mai atentă la mutaţiile ei sufleteşti, a fost transferată într-o editură.

Pe mine m-au luat la refec cu întârzierile, numai că o făceau degeaba, fără spor de izbândă. Pe asta şi contau, că le spusesem deschis:

– Întârzii de când mă ştiu. Seara am capul limpede, iar dimineaţa în ceaţă. Urlu dacă cineva mă trezeşte din somn. Şi când eram la şcoala primară mama mă scula fără folos, că dormeam pe picioare. Întârziam la clasă; învăţătorul mă trimitea de unde am venit, mama, la fel, mă zgornea la şcoală, aşa că degeaba.

Singurul care m-a înţeles a fost Paul Cornea, un motiv suplimentar de a-l avea la inimă:

www.dacoromanica.ro

– Te-am chemat în legătură cu întârzierile la program.

– Bănuiam, dar...

– Aşteaptă... Listele cu întârziaţii se întocmesc între opt şi nouă, apoi cei care le fac îşi termină atribuţiile. De mâine încolo să nu te prind că mai vii la serviciu până-n ora nouă, după care, de-or sta ca popândăii să te aştepte la uşa ministerului, îi sancţionez pe ei. Ai priceput?

De priceput pricepusem, dar bruiajul continua. Cornea rămânea un om drept, că adesea când se iveau lucrări urgente apela la acelaşi trio, cu preţul muncii înaintate în noapte. Numai că perseverenţa mea în privinţa întârzierilor îl leza oarecum şi pe el. Mi-amintesc ziua când m-a chemat la o discuţie amicală:

– Dragul meu. S-au făcut propuneri pentru decorarea unor lucrători din minister. Eu te-am propus, numai că biroul organizaţiei de bază se opune. Motivul îl ştii. Nu mă deranjează refuzul lor. Îl consider consultativ şi-mi pot menţine recomandarea. Mă interesează doar opţiunea ta: ce preferi: „Medalia muncii" sau o plecare în străinătate?

– Când să-mi fac geamantanul?

Aveam să plec peste gârlă în Bulgaria, însoţit de Emil Idriceanu.

Nu ştiu cine ne-a sfătuit – umor macabru – să ne procurăm costume negre, şapcă,

www.dacoromanica.ro

cravată, curea şi pantofi negri, îngroziţi că nu găseam şi ciorapi negri, procuraţi, în cele din urmă, tocmai pe Griviţa, după ce bătuserăm Lipscanii. Am plecat la Sofia ca doi ciocli, precum umblă un actual deputat sau senator – care, în plus, poartă şi cămaşă neagră –, demnitar al cărui nume nu îndrăznesc să-l menţionez, de teamă că mă lasă cu gunoiul la uşă.

Nu ştiu ce impresie vom fi lăsat fraţilor de peste Dunăre. Poate numai directorului general, al cărui nume regret că nu-l reţin. Era un mare istoric bulgar, care făcuse parte dintr-o guvernare a regelui Boris, fără să-l aresteze nimeni. Sper să fi crezut că vestimentaţia noastră a fost dictată exclusiv de vizita noastră protocolară.

În rest, la fel ne-am prezentat în sala Operei, la deplasări în edituri sau în birturile cu ciorbă de burtă, unde am întâlnit mulţi ştiutori aproximativi de limbă română:

– Români. Oameni buni, suflet mare şi leneşi. Am lucrat la România demult cu grădinărie, din care ţăranii de la voi fug. Ei semănat porumb, grâu, după care bice la cai. Păcat de pământ gras.

Poate că văzându-ne îmbrăcaţi ca la nuntă şi-or fi schimbat părerea.

www.dacoromanica.ro

VI. DRAGĂ-I VIAŢA DE OSTAŞ

De când mă ştiu, am avut aversiune faţă de arme şi armată, asociate cu spectrul morţii şi mai puţin cu frenezia vitejiei, slăvită deopotrivă de toţi beligeranţii, indiferent de ce parte a baricadei se află. Poate şi din pricina ultimului război mondial, când numai dracu' ne-a împins peste Nistru în bârlogul ursului, de-avea să ne alerge şi să ne calce-n picioare vreo jumătate de veac, că ne căutăm şi azi fără să ne găsim. La fel, poate şi datorită povestirilor tatălui meu dintr-o campanie mai veche, dusă dincolo de Dunăre, când a scăpat de holeră ca prin urechile acului. În Bulgaria urma să plece cu Papiţică, leat cu el, partener de afaceri şi de pahar, vecinătate care l-ar fi scutit de-o înstrăinare totală. S-a întâmplat însă ca la despărţirea de prieteni – la hanul de pe Ştefan cel Mare, din gura Oborului – să se işte o bătaie între câţiva scandalagii şi o piatră să-şi greşească ţinta, nimerindu-l pe Papiţică în moalele capului. Norocul

www.dacoromanica.ro

omului, că pietroiul, sorocit dumnezeieşte, l-a iertat de urgia frontului. Pe tata, vremea l-a purtat şi-n războiul Unirii, despre care nu-i plăcea să vorbească, deşi îl procopsise cu „Virtutea Militară" şi-o autorizaţie de comerţ. Nicio amintire plăcută, ci doar spaima morţii în floarea tinereţii. Şase ani duşi pe apa Sâmbetei, trei de pregătire armată plus trei de război, îi scurtaseră viaţa:

– E uşor să trimiţi turma la căsăpit, de unde şi zicala: „mai multe piei de miel pe gard decât de oaie". Bine ar fi ca ăştia de te trimit la moarte să se înfrunte direct între ei, să se bată ca chiorii până când unul dă ortul popii.

– Da' de unde ştii mata cum se bat chiorii?

– Ce-ţi spun eu şi ce înţelegi tu! Şi-apoi, băiete, să ştii: într-un fel, mai toţi sunt orbi, că mulţi văd, puţini pricep!

Trecerea anilor n-a schimbat nimic din isteria războinicilor, castă scăldată-n aur, care, chivernisit paşnic, ar schimba faţa lumii, scutind-o de suferinţe şi înjosiri. La noi, cincizeci de ani am întreţinut o armată cu sute de generali, ca până la urmă să tragă-n în amărâţii aceluiaşi neam. Mai bine am fi susţinut căminele de copii şi de bătrâni, victimele oricărei proaste aşezări.

La vârsta recrutării, m-am simţit umilit în clădirea Malmaison-ului de pe cheiul Dâmboviţei, unde, goi puşcă, am fost eva-

www.dacoromanica.ro

luaţi în kilograme şi centimetri, puşi să ne îndoim, să ţopăim ca toţi dracii, însemnaţi pe piept cu cretă albastră, precum animalele scoase la mezat. La data încorporării, se hotărâse să urmez o şcoală de ofiţeri, urmând să activez în U.T.M.-ul din armată, atunci pe cale de organizare şi pe linie cazonă. Am fugit la o veche cunoştinţă – devenită, după unificarea organizaţiilor de tineret, secretară a Comitetului Central –, cu rugămintea de a mă scăpa de binefacere. După telefonul dat lui Virgil Trofin, pe atunci prim-secretar al U.T.M.-ului cazon – cum că, zor nevoie, trebuie să rămân în civilie –, am redevenit liber.

Bucurie de scurtă durată, pentru că, la puţin timp după angajarea în Direcţia Generală a Editurilor, Alfred Rainer, maimarele „cadrelor", m-a propus pentru o altă şcoală de ofiţeri, de data asta a Ministerului de Interne. Nici până azi nu ştiu dacă voia doar să scape de mine, pentru că fusesem angajat peste capul lui, ori o făptuia cu bune intenţii. Pe mine însă vestea m-a îngrozit, pentru că, făcând abstracţie de reţinerile faţă de profesia armelor, ştiam ca nimeni altul că dosarul meu era departe de a „corespunde", având în vedere inventarul rubedeniilor, cu bogaţi şi săraci, deştepţi şi proşti, de treabă şi nu prea, cuminţi în banca lor sau pătimaşi în politică, de la ţărănişti la liberali, başca legionari notorii.

www.dacoromanica.ro

La noi şi pretutindeni, mai toate familiile sunt un bob de rouă în care se reflectă „starea naţiunii", numai că fiecare din jur o socoteşte cum pofteşte, mai cu seamă birocraţia stalinistă, ce nu-ţi îngăduia s-alergi liber pe propriul culoar, ci îţi aşeza numeroase garduri în care să te-mpiedici, pentru a te avea oricând la mână.

– Nu există om fără bube-n cap – medita tovarăşul Ene, cadrist de nădejde. Oricât de sănătos ai fi, nu se poate să nu-ţi găsesc bolnavi în neam, printre părinţi şi bunici, fraţi şi veri, unchi şi mătuşi, care burghez, care chiabur, unu' cu niscai puşcărie la activ, altu' obligatoriu s-o facă, fiindcă-n loc să-şi vadă de neveste şi odrasle i-a mâncat în fund să umble prin partide exploatatoare, ori le-a plăcut să se împopoţoneze cu decoraţii pe frontu' rusesc, unde s-a mai tras şi-n partizani. Îi iau, tată, pe toţi, de la născare la cimitir, şi aflu mai bine decât ştiau răposaţii despre ei. E şi de rău, e şi de bine, că uneori mă mai uit şi-n ochii omului, că ştiu s-o badijonez.

– ...

– Cum auzi, ca la dentist: elimin rădăcina putredă, cioturile, de te las doar cu dinţii sănătoşi, să rozi cât de cât, că de proteză, oricum, nu scapi. Sau invers: din zdrahon te piticăresc de intri-n buzunaru' de la vestă. Ca la cărţile de joc, le aşez cum vreau: strâng cinzeşdouă de referinţe de la

www.dacoromanica.ro

colegii de şcoală şi de muncă, de la vecini şi vecine, foşti şi actuali, de la vechea nevastă sau de la fostu' soţ – care ştiu tot, plus că mai toarnă puţintel gaz pe foc –, adun informaţii de unde crezi şi de unde nu te duce capu'. Important e ce păstrez la dosar şi, de asemenea, ce arunc, în aşa fel ca referatu' să se bazeze pe documente scrise de mână, în stare să-mi susţină concluzia: albă ca neaua, ori neagră ca cioara. În rest, uite popa, nu e popa! Aşa să am bine câte rele am pus pe foc, fără s-aştept vreo recunoştinţă.

Multă vreme părinţii mei n-au avut copii. În schimb, un unchi din Şerbăneşti, Radu Ionescu, lăsa după moarte trei băieţi şi patru fete. De la înmormântarea fratelui, tata păstra imaginea unei liote de copii desculţi, bocind în urma căruţei pornite spre ţintirim. Milos, la Bucureşti nu s-a mai întors singur, ci a cărat după el şi câţiva nepoţi, luaţi în grijă, precum făcuse şi cu el un unchi înstărit. Când am apărut noi – două fete şi-un băiat –, casa era plină de veri, consideraţi fraţi, dintre care nenicu Vasile, ce-avea s-ajungă preot, purta gradul de comandant. Ei cu origine sănătoasă – copii sărmani, orfani –, eu pestriţ, mic-burghez, zis şi „tovarăş de drum". Se întorsese lumea pe dos: de unde cândva te lăudai c-o rudă bogată, în stare să te ajute la necaz, acum era bine să te mândreşti cu toţi sărăntocii. Ca oriunde în lume, aveam şi rube-

www.dacoromanica.ro

denii scăpătate, aşa că nu ele mă încurcau la repetiţia Judecăţii de Apoi, dimpotrivă, ci neprevăzutele sorţii. Cu câteva zile înainte, ne vizitase tanti Leni Florescu, nora lui Florea Moraru, în casa căruia se aciuise tata la venirea în Capitală. Ambii lor băieţi, ingineri, fuseseră legionari notorii şi-şi spălaseră păcatele asamblând armament pentru nemţi, într-o făbricuţă de pe Mihai Bravu. În 1944, odată cu retragerea acestora din ţară, au fugit în Germania. Peste un timp, unul din ei, paraşutat la partizanii din munţi, a fost prins şi condamnat la moarte. Acum bătrâna, în drum spre casă, poposise la noi, venind de la Prezidiul Marii Adunări Naţionale, unde depusese o cerere de graţiere. Credinţa oarbă în Dumnezeu o înzestrase cu o stranie putere sufletească, încât ne venea a crede că înnebunise la aflarea sentinţei.

– Azi am fost la Marele Prezidiu, unde lăsasem pentru preşedintele ţării o cerere de comutare a pedepsei. Mi s-a răspuns că solicitarea a fost respinsă, iar sentinţa executată. M-am închinat, ştiind că nimic nu se face fără vrerea Domnului. Dacă El a vrut să-mi ia fiul printre îngerii Săi, voinţa Lui nu trebuie luată în deşert. Cum vizavi de Adunarea Naţională se află Patriarhia, m-am îndreptat spre sfânta clădire să rostesc o rugăciune, timp în care un domn s-a luat după mine, probabil să m-ajute la ne-

www.dacoromanica.ro

voie, ori cine ştie de ce. Intrând în biserică, m-am închinat din nou şi-am aprins o lumânare pentru sufletul băiatului, numai că, ajunsă în pridvor, Dumnezeu mi-a condus paşii s-o aşez la „Vii", nu la „Morţi". Când mi-am dat seama ce-am făcut, mi s-a luminat faţa şi i-am spus celui care mă urmărea: „Fiul meu trăieşte, nu-i mort. Cel-de-Sus mi-a dat un semn!"

De bine, de rău, pe tanti Leni o ştiam de aproape, poate şi din pricină că Floreştii locuiau în Piaţa Gemeni, la doi paşi de Obor, ea fiind aceea care obişnuia să-şi viziteze rudele. În schimb erau alţii, aflaţi pe Valea Argeşului, pe care nici măcar nu-i văzusem vreodată, ca de pildă unchii şi mătuşile din partea tatei, cu excepţia ţaţei Mariţa Ştefănescu, de pe Ardeleni. Doisprezece unchi şi mătuşi de la ţară lăsaseră după ei peste patruzeci de odrasle, risipite peste tot, unii, puţini, bucurându-se de lumina cărţii, alţii, mai necăjiţi, rămaşi la coarnele plugului.

Şi-acum, trebuia să-i nominalizez, să precizez unde locuiesc, ce hram poartă, dacă au făcut sau nu politică, dacă-s căsătoriţi, cu cine, ce avere au avut şi au – ş-asta când nu ştiam nici măcar cum îi cheamă. De spuneam că nu-i cunosc, apăreau îndoieli în privinţa sincerităţii, aşa c-am luat taurul „de mâini şi de picioare" – vorba lui Herşcu – cu un refuz categoric:

www.dacoromanica.ro

– Vă mulţumesc pentru încredere, dar meseria cazonă nu m-ademeneşte defel.

– Cu ce te supără?

– Începând cu uniforma. Îmi displace să umblu strâns la gât, închis la toţi nasturii, iarna şi vara în veston, cu şapcă pe cap, să duc mâna la chipiu când văd un grad superior şi alte minunăţii de soiul ăsta.

– Nicio problemă: la noi se merge lejer, te mişti ca toţi civilii.

– Vorba vine!

– De ce?

– Pentru că zi şi noapte rămâi la ordin, ceea ce nu se potriveşte cu firea mea, ceva mai boemă.

– O fi cum spui, numai că la noi şcoala durează şase luni şi te vezi locotenent-major, pe când, altfel, milităria o faci trei ani, că nimeni nu te scuteşte de armată.

– Trei ani, dar nu o viaţă.

– Eu zic să meditezi şi, dacă te răzgândeşti, să ne spui prin directorul tău de cadre.

De răzgândit nu m-am răzgândit, dar nici ei, deoarece, după două luni, m-am pomenit chemat la comisariatul Sectorului 1 Galben, unde mi s-a spus că-s concentrat. De ce „concentrat", când încă nu făcusem stagiul militar, nici azi nu pricep. Cert e că, în ziua plecării, m-am văzut pierdut într-o masă pestriţă de tineri, între care unii, foşti puşcăriaşi, alcătuiau o lume aparte, dezin-

www.dacoromanica.ro

voltă, iar alţii, speriaţi, proveneau din rândul „duşmanilor de clasă". Printre ei, şi Ion, fiul savantului Marius Nasta, ctitorul ftiziologiei româneşti, Dumitru Trifu, şeful redacţiei de filosofie de la Editura de Stat, fiu de popă, şi Horga, de la Centrul de Librării din Piaţa Sfântului Gheorghe, un evreu deşirat, înspăimântat ca o fecioară în faţa programatului viol:

– Cum aflăm unde ne duc? Măcar să spunem celor de-acasă!

– După conservele şi pâinea primite, s-ar părea c-avem ceva de mers.

În ziua convocării, nu predasem buletinul de identitate, cu explicaţia că l-am lăsat tatei să ridice lemnele şi cărbunii de pe cartelă, convins că şi fără acte mă încalţă. Aveam mulţumirea că, la nevoie, îmi pot şterge urma, motiv pentru care luasem cu mine o cămaşă, un pantalon, un jerseu şi sandale, în stare să înlocuiască oricând o uniformă abandonată. Le înghesuisem într-o lădiţă de lemn, burduşită cu mâncare, peste care trona slănina afumată, bună la foame, dar – cum se va dovedi – şi de uns pielea tăbăcită de soare. Încolonaţi şi păziţi de ostaşi înarmaţi, am fost conduşi până la un alt centru militar, din Calea Călăraşi, colţ cu Romulus, de unde, întregindu-se efectivul, am pornit-o pe cheiul Dâmboviţei spre Gara de Nord. În gloata sonoră cu mulţi zdrenţăroşi, majoritatea afumaţi de

www.dacoromanica.ro

băutură, mă simţeam ruşinat de privirea trecătorilor, nedumeriţi de larma şi harababura din stradă. Mutam lada de pe un umăr pe altul, ca să nu mi se vadă chipul. Trenul cu care-am plecat mergea în Moldova, amplificând neliniştea lui Horga:

– Unde ne duce, unde ne duce? Că Moldova-i mare! De nu ne-o căra-n Bucovina!

– Vezi când termini prima conservă şi calculează timpul, că, de presupus, acolo te afli la jumătatea drumului.

Proastă socoteală, că aveam să coborâm la Buzău, după care am întins-o pe jos vreo şapte kilometri, până la Cotu' Ciorii, reper inexistent în itinerarul colegului Horga, ce prorocise ca destinaţie Bacăul, Iaşii sau Suceava, cu centre militare puternice. În loc de cazarmă cu paturi suprapuse – dar cu saltele, cearşafuri şi pături, fie ele şi ponosite –, ne-au cazat într-o fostă crâşmă de ţară, cu podeaua acoperită de paie, în care, îmbrăcaţi, ne-am îngrămădit unii într-alţii ca oile. Alături, în cămăruţa unde cândva fusese grătarul, câţiva ţigani aprinseseră nişte vreascuri, fără să-i deranjeze nici fumul, nici protestele noastre. Am dormit iepureşte cu ochii înlăcrimaţi, temători că focul s-ar putea extinde şi-n paiele de sub noi. Cea de-a doua conservă, luată până atunci şi ea în calcul, acoperea masa de seară şi de dimineaţă, când am fost treziţi să mergem la o gheretă pentru primirea

www.dacoromanica.ro

efectelor militare. Mai curând „defecte", întrucât vestimentaţia provenea din reforma Regimentului 69 Infanterie, gazda noastră, căruia urma să-i construim un bivuac, ascuns într-o pădure. Dacă ar fi ieşit din groapă, doar Antonescu ne-ar fi recunoscut de oşteni, mai ales că halul în care se prezentau nădragii şi tunicile noastre pledau în favoarea unui trecut agitat.

Şantierul era departe de sat, astfel încât zilnic mărşăluiam alţi kilometri, purtând în spinare uneltele, de la cazmale şi lopeţi la topoare şi joagăre, de la ciocane, cleşti, rindele, scule mici, la maiurile, îngrozitor de grele, cu care băteam pietrele de râu la temelia stâlpilor de susţinere a bordeielor. Am fugit de săpat – muncă acceptată fără ifose de ţărani, majoritatea fii de chiaburi – şi m-am angajat la căratul buştenilor, care, aşezaţi pe umăr, îţi luau respiraţia. La capătul cursei, ne dădeau voie să fumăm o ţigară, la care renunţam, adormind pe loc. Trebuia să merg printre cioturile pădurii defrişate în acelaşi ritm cu cel din faţă, ca să evităm un contrabalans, cazană suplimentară. Mult mai uşor a fost să-i car după fasonare, când, mai scurţi, îi luam din focul ce-i carboniza puţin la un capăt, pentru a nu putrezi în pământ. Numai că, prinzându-i aproape de mijloc, simţeam în ceafă dogoreala jarului încă viu, usturime ce m-a ros la sânge, obligându-mă să-mi schimb îndelet-

www.dacoromanica.ro

nicirea. O săptămână am preluat sacaua, cu repetate drumuri la râu, ca să umplu butoiul şi să distribui apa la gropile în care se prepara chirpiciul. Cum pe şantier exista o singură saca, o încărcam şi-o descărcam întruna, cu repetate reproşuri din partea celor normaţi să prepare maglavaisul. În plus, mi se dăduse şi-o gloabă, pe care dimineaţa o ţesălam obligatoriu înainte de raport. Am scăpat de ea, prin învoiala făcută cu un ţăran: îmi ceda locul la una din târgile de cărat chirpici contra micului dejun. La prima vedere, târgul părea în favoarea lui, căci în zorii zilei se servea cea mai importantă masă, faţă de prânz şi cină, de regulă arpacaş, ori o fiertură de varză sau cartofi, cu carne de oaie, năclăită în seu, pe care n-o puteam suferi. O cedam fără regrete, mulţumindu-mă cu pâinea şi surogatul de cafea, adus în gamelă „la pat" – ca să nu zic paie –, în care apucam să mai dorm un ceas, până se întorceau la apel. La targă am tras până când, cu umerii căzuţi, aveam impresia că dobândisem mâini de urangutan, frânte de febră musculară, ce m-au întors la saca şi cal. Nu prea mult, deoarece de fiecare dată călcam porunca biblică de a nu râvni la aproapele meu, cu sentimentul că nu mi-am găsit locul pe şantier. Era însă un făcut să cad mereu din lac în puţ. Invidiam pe cei care frământau pământul în picioare – amestecându-l cu apă, fân şi bă-

www.dacoromanica.ro

legar –, aşa că am cedat ispitei de a-mi schimba iarăşi meseria, jucând ţonţoroiul la pregătirea chirpiciului. După trei zile de călcătură, mă usturau îngrozitor picioarele, roşii de zgârieturi şi îngroşate ca la elefanţi. Noroc cu nişte dulgheri, care m-au luat cu ei în echipa ce ridica schelăria bordeielor, folosindu-mă la început pentru măsurători, apoi la montarea stâlpilor, cosoroabelor, asterelii şi la baterea şiţei. Mai mult decât ciocanul şi cuiele, aveam la îndemână continuu tesla şi scoabele, deprinzându-mă cu ele la fixarea structurii de rezistenţă. După noi, împletitorii de nuiele ridicau pereţii pe care se bătea pământul amestecat cu paie. Trecusem pragul minimei calificări şi munca încetase să fie chinuitoare. Principalul câştig a fost că mi-am recâştigat încrederea în mine, fiind mai atent la tot ce se întâmpla în jur, la spusele oamenilor, fiecare cu povestea şi dorurile sale.

Între timp, odată cu terminarea primelor bordeie, ne-am mutat şi noi în ele, scăpând de corvoada drumurilor obositoare. Numai că atât de bine aşezaserăm şiţa pe ogeac, că, dacă ploua noaptea, ne trezeam uzi leoarcă dimineaţa. Aflaţi lângă apa Buzăului, am avut parte, la început de primăvară, de un timp straniu: ziua o căldură toridă, cu un soare sălbatic, ce ne prăjea ca pe toţi dracii, noaptea – un frig de ne clănţăneau măse-

www.dacoromanica.ro

lele. Nu-i de mirare că în zori trompeta „deşteptării" suna în van. Până într-o zi, când un subofiţer, şi mai tuciuriu, de la un pluton vecin, se adresă colegului de grad, deranjat că întârziem la marmitele cu mâncare:

– Ascultă, oltene! Cine-i comandant aici: tu sau *grangomanii* ăştia? De ce nu-s îmbrăcaţi pentru încolonare?

– Măi băiete! Ţip la ei de nebunesc, da' nu merge. Se scoală unu, se culcă altu' şi până-i vezi în cizme trece baba cu colacii.

– Pe ce te prinzi că ţi-i îmbrac şi-i încolonez în cinci minute? Hai, bate laba cu mine.

– Vezi-ţi de treabă! Nu cunoşti marfa. Dar, dacă vrei, facem rămăşag.

Nu ştiu pe ce au pariat, dar toată ziua n-am fost om. Până seara mi-am aflat leacul, ajutat de-o glajă cu vin, pe care o mai găseam trecând râul, la Baniţa, sat uitat de Dumnezeu, unde am auzit o vorbă pe cât de simplă, pe atât de dumeritoare: „Cu mâncarea-i mai greu, dar vinu-i lesne pe la noi". Lesne mi-a fost şi mie să găsesc ac de cojocul gradatului.

Ajuns la bordei, m-am grăbit să fac schimb de planton c-un alt amărât, fericit să-l înlocuiesc, până când mi-o veni şi mie rândul. Am ales schimbul trei, ultimul, ca plutonierul să mă găsească îmbrăcat, bun de încolonare. De la două noaptea, când

www.dacoromanica.ro

plantonul mă trezise să intru în serviciu, avusesem timp berechet să pun hainele pe mine şi să mă încalţ. După care, trei ore, am patrulat printre priciuri, cu grija de a ridica o cizmă şi a o muta la câţiva metri, de unde aduceam cu grijă o rudă de-a ei, cu trei-patru numere mai mare. Ore-n şir mi-am făcut serviciul schimbând încălţările, atent să aşez, din loc în loc, şi perechi de-acelaşi picior.

Cu un sfert de ceas înainte de a se da deşteptarea, în bordei sosi balaoacheşul, cu degetul la buze să nu-l întâmpin sonor. Se strecură tiptil până în fundul culoarului, aşteptând declanşarea atacului. La primul sunet de trompetă, n-a mai aşteptat să continue, urlând din băierile bojocilor:

– Afară, afară, afară, afară!

În cămaşă şi izmene, cu tot calabalâcul în braţe şi buimăciţi de somn, toţi se îngrămădeau spre ieşire la comanda şătrarului. Cu hainele a mers cum a mai mers, dar nu şi cu cizmele.

Au trecut ore în şir, iar talciocul din faţa bordeiului nu se termina defel: „Dau cizmă stângă, pentru una dreaptă", „O dau mare, contra mică, ia-o, neamule, până nu mă răzgândesc", cereri şi oferte repetate în obiele sau în picioarele goale. Bineînţeles, s-a găsit şi explicaţia cuvenită, ca leatul să-nveţe:

– Mă mocofanilor, bagă la deblă: aşază-ţi bine carcaboasele, că-i de-ajuns ca unu'

www.dacoromanica.ro

singur să ia cizma de-alături, că turbează tot plotonu'! Ce te râzi, căcărează?

– Nu mă râd, tovarăşe su'locotenent. Mă gândeam...

– Ce te gândeşti, zdreanţă? Aici n-ai venit să gândeşti, nu te da şmecher de Bucureşti. Ori oi fi d-ăia cu şcoală de liceu?! Nu mă pune să te iau la socoteală de filozofii, că carte mai ştim şi noi. Te înec în cerneală şi te îngrop în ziare, de-ajungi schilet de muzeu.

– Vai de mine, tovarăşe su'locotenent, am râs că mi-am adus aminte de americanu', care l-aţi dat în gât cu spionaju' covrigilor!

– Haidade?!

– Să mor de vă mint! Îi de râsu' lumii! Deşi, ca potret civil...

– Potret-nepotret, vigilenţa trebuie să fie trează, că duşmanu' atât aşteaptă: să ne culcăm pe laurii victoriei.

În lipsa spectacolelor teatrale şi cinematografice, lecţiile de educaţie politică deveniseră unica sursă de divertisment. Şi asta nu doar din pricina mesajului infantil, cât paupertăţii culturale a educatorului, dublată de-o mitomanie lipsită de farmecul imaginaţiei. Aşa s-a petrecut şi cu lecţia despre agresivitatea spionajului anglo-american.

– E cineva aici care nu ştie ce-i vigilenţa?

www.dacoromanica.ro

– Nuuuuuu!

– Să spuie cinstit, că nu-i tai capu'. Nu de alta, da-ntre noi s-află şi unii de la coada vacii, care n-a avut de-a face cu vorbe simandicoase. Nu-i de ruşine, că şi eu provin de la ţară, dar, datorită capacităţii din cap, am ajuns ce vedeţi şi mai trag nădejde de urcuş. Deci vă întreb: e cazul să ne rătăcim în lătrături savante, s-o dăm pă teorie?

– Nuuuuuu!

– Bine. Atunci s-atacăm problema la obect. Povestea începe când eu făceam şcoala de ofiţeri într-un orăşel mic de provincie, al cărui nume nu-l pronunţ, din acelaşi motiv de vigilenţă, că-i secret. Dimineaţa stăteam la lecţii, da' de două ori pă săptămână o mânam la manevre, pă câmpu' de trageri. Într-o zi, la fo sută de metri de poarta şcolii, ce să vezi? La marginea trotalului, apăruse un individ c-un coş de covrigi prăjiţi, din care unii stivuiţi pă nişte ţepuşoare. Stai să vă desenez pă tablă cu creta, ca să-nţelegeţi cum vine chestia. Facem mai întâi coşu'– un cerc maaare, turtit la miljoc, ca un ou –, aşaaaa, facem multe puncte mai grosuţe în interior, adică covrigii de vânzare, după care tragem deasupra nişte linioare în sus, pă care crionăm câteva cerculeţe mititele, adică covrigeii de reclamă. E clar?

– Daaaaaa!

– Perfeeect! Şi plotonu' nost' se pune-n

www.dacoromanica.ro

mişcare şi s-apropie de coooş. Plotonu' nu-l pictăm, că nu intră pă tablă. În dreptul negustorului, camarazii se duce să cumpere covrigi – simpli, ori împletiţi –, după buzunar şi posibilităţi. Iau din coş la alegere, cu sare sau făr' de, plătesc ce plătesc, numai că unu' dintre noi se răpede să ia din covrigii espuşi pă ţepuşoare. Aici s-a ridicat undelemnu' deasupra apei, că covrigaru' nost' se împotriveşte şi-i cere leatului să ia marfă din coş, nu de sus. Ce mai tura-vura: se demostrează până la urmă că individu' era spion american.

– Păi cum l-au dovedit?

– Prin demascare. El nu venise de dragu' negustoriei, ci să numere efectivu' armat. Cum trecea un ploton, cum lua din coş un covrig şi-l cocoţa pe ţepuşoare. Or, camaradu' de care vă vorbii se încăpăţânase să cosume din covrigeii espuşi deasupra coşului, nu din grămadă. Una peste alta, cân' s-a luat marfa la socotit, covrigii de sus se potrivea ezact cu număru' plotoanelor spionate.

Mai mult decât noi, ţăranii căscau ochii la povestea sublocotenentului, fără să se dumerească:

– Adică cum? De ce nu i-a dat covrigu' pă care l-a vrut omu', şi-apoi să ia altu' din coş să-l puie la loc?

– Că nu toţi spionii-s la fel. Imperialiştii nu-i transformă pe toţi în covrigari. Mai

www.dacoromanica.ro

sunt şi d-ăia care se ocupă cu lucruri speciale, de-ţi fură ou' de sub cloşcă. D-aia zic: beliţi ochii cât ceapa, destupaţi-vă urechile şi ochii, atenţi pă cine aveţi în faţă. Deunăzi, vi s-a dat un „zebeu". Dacă cine ştie când şi cum un oarecare intră în vorbă şi vă întreabă din ce-i făcut, nu te da vorbăreţ, ciuleşte urechea la ce vrăjeşte gagiu' şi intră în priză.

– Ce priză, tovarăşe su'locotenent? Că puşca n-are nici trăgaci!

– Lasă că de pază-i bună, nu se chiorăşte nime' la şurubăria ei. N-are trăgaci să nu vă împuşcaţi ca proştii între voi, că serviciu' militar nu l-aţi ezecutat; sunteţi armată de strânsură, bună la toate şi la nimic.

– Chiar şi cu gloanţe, n-are faţă; se vede că-i de pe timpu' lui Pazvante Chioru.

– Tu lasă-l pe Pazvante, că nici el n-are treabă cu tine. La oaste, în timp de pace, mai presus de gamelă şi armament îi devotamentu' şi vigilenţa împotriva duşmanului de clasă, care se fofileşte printre noi în blană de oaie.

– Blana ca blana, don su'locotenent, da' ce-are nevoie americanu' de zebeul nostru, când are atomica, de ziceaţi odată c-a paradit dintr-un foc pă japonezi?

– Mă Chircă mă, tu-l faci pe tac'tu de râs; io te-am numit biblotecar peste cinzeci de cărţi, câte n-aveţi în tot satu' vost', că eşti băiat de popă, nu căldărar. Atomica-i bună

www.dacoromanica.ro

doar la şes, unde pământu-i ca-n palmă, iar răsuflu' ei se duce pe orizontală, nu dă de munte şi de deal. Da' să vă întreb: ştiţi ce-i orizontala? Poate că-i bine să v-o desenez.

– Nuuuu!

– Atunci să tragem concluzia concretă: la noi solu' pământesc e alfel ca la japonezi: urcă de-a dura de la mare până-n creieru' munţilor. În drum, dealurile ne stau plantoane şi bomba n-are cum să le fărâme, se duce de nebună la avionu' care a zvârlit-o. Lucru dracului, că oale şi ulcele l-ar face p-ăla de la cârma airoplanului; d-aia se şi feresc să n-o ia în bot. *Pănimaite*? Ca să v-o trântesc şi pă ruseşte, că la divizie avem ş-un *balşoi consiler polcovnic*, de la care mai rupem şi noi ceva. De-aţi priceput, ochii pă butelie, că, dacă vă umblă şaşiu, v-o şuteşte la iuţeală unu' mai lung de mâna stângă.

– De ce nu şi cu dreapta?

– Pentru că omu' mai are, Chircă, ş-alte rosturi. La tine, de pildă, mâna dreaptă ţine locul Marioarelor lăsate acasă să se spovedească sub patrafirul lu' tac-tu, unde muierile mai dau şi de Calinic, de care vor să se lapede.

– Care Calinic?

– Un Scaraoţchi pitic, de-l auzi cum se roagă îngeraşului: „Eu sunt mic, tu fă-mă mare, eu sunt slab, tu fă-mă tare". *Pănimaite?* Sau faci pă *niznaiu?*

www.dacoromanica.ro

– *Niznaiu* ca *niznaiu*, da' ce legătură are cu zebeu' nostru?

– Păi are, că peştele cel mare cu râmă mică să prinde. Întreabă-l pe tac-tu, Chircă, nu ne ţine de vorbă cu întrebări nasoale. Ori ai uitat deviza: ţine-mă de orice, numa' de vorbă nu?!

Din tot corpul ofiţeresc, doar inginerul taberei, un locotenent, era mai răsărit. Îl vedeam zilnic aplecat pe schiţe topografice, proiectând construcţii şi controlându-le pe cele în curs de execuţie. Vorbea corect, lucru mare în liota înconjurătoare, fiind sobru şi cuviincios în discuţiile cu ceilalţi, indiferent de locul ocupat de ei în viaţa şantierului. Seara, la popota improvizată în jurul câtorva mese şi scaune, îl zăreai izolat, fără nevoia companiilor de mântuială. Urechile nu şi le putea însă astupa, încât într-o zi auzi de la masa vecină:

– Am la mine în ploton pe unu' cu o linioară în boznar, ce face socoteli cât ai clipi din ochi. Un slăbănog, de nu dai doi bani pă el. M-a nebunit, nu alceva, că tot vreau să-l dovedesc c-o grişală şi nu poci. Îi dau înmulţiri şi împărţiri grele, chiar şi cu două cifre, de le verific să-l prind, da' degeaba, că când zic că l-am înghesuit, numa' ce-mi spune: „Mai verificaţi o dată". Şi cum nu-i găsesc căpătâiul, îl pui să refacă socoteala pă hârtie. Şi la slăbănog iese ce zice linioara.

www.dacoromanica.ro

– Ce fel de linioară?

– Un lemnișor vopsit în alb, cu un șănțuleț la mijloc, de se plimbă pă el un lemnic, ca un creon, când îl miști cu deștu'.

Spre binele lui Ion Nasta, că inginerul l-a scăpat de corvezi, punându-l să-și folosească rigla de calcul în preajma uriașelor cantități de lemne, primite și repartizate pe șantier. De hatârul lui aveam să mai scăpăm trei inși de munci abrutizante, deoarece, tot la popotă, venise rândul sublocotenentului-educator să se laude cu sclavii lui:

– Când a fost s-aleg biblotecar, s-a prezentat la mine un băiat de popă și trei marțafoi, de-și ziceau redactori. Bineînțeles că și fără odăjdii l-am oprit pă primu', nu de alta, da' ce naște din pisică șoareci mănâncă. Popa stă cu ceaslovu' în mână toată ziulica, la botezuri, nunți și-nmormântări, pă când ceilalți o fredonează cum li se scoală. Că cu teoria nu faci nimic, practica te omoară.

– Numa' că la teorie ai nevoie și de ceva carte!

– Și la ce le-a folosit?! Au ajuns la șmotru!

Și, ca să fie mai convingător, trimise după noi în miezul nopții, atunci și mai târziu, de regulă sub impulsul băuturii. La ordinul său, ne pomeneam treziți din somn, bâjbâind cu Trifu și Horga prin buruienile câmpului ce ne despărțea de popota ofițerilor. Spectacol scurt, isprăvit în hohote de

www.dacoromanica.ro

râs, după ce, cu seriozitate, eram puşi să grăim după modelul stanţat din prima zi de armată: „Să trăiţi, tovarăşe grad, sunt soldatul *igre*[1], îmi permiteţi să raportez". Şi, după ce raportai că te-ai prezentat la comandă, urma aceeaşi întrebare:

– Şi-n civilie cu ce te ocupi?

– Tovarăşe sublocotenent, îmi permiteţi să raportez: în civilie sunt redactor.

La pronunţarea ultimului cuvânt, se porneau pe un râs coleric, sufocant, ce le înecau obrajii în lacrimi. Aşteptam în poziţie de drepţi să se potolească, până când, din ochi, acelaşi ofiţer făcea semn altuia dintre noi să raporteze. Reacţie asemănătoare, mai ceva decât în filmele cu faimoşii „cascadori ai râsului". Cum scena se relua „cu casa închisă", odată, după replica finală: „Pe loc repaus, mergeţi la dormitor", ne pomenirăm ajunşi din urmă de inginer, ocrotitor, dar fără să-şi critice colegii:

– Băieţi, armata-i armată. Te învaţă să treci peste greutăţi şi-ţi călească răbdarea. Vă promit însă că povestea asta nu se va mai repeta!

Capra râioasă nu-i capră adevărată dacă nu ţine şi coada sus. Îmbrăcat în uniforma antonesciană, acum flendurită, m-am contaminat brusc din mândria celui care-o purtase prima oară:

---

[1] Adaptare cazonă de la „Y grec".

www.dacoromanica.ro

– Dom' inginer. Nu ne răpiţi bucuria unui spectacol de zile mari, cu actori sublimi, să-i reţii o viaţă-ntreagă. Lăsaţi-i să joace în voie, câtă vreme noi beneficiem de reprezentaţie, nicidecum dânşii.

După câteva clipe de muţenie, ofiţerul a evitat orice comentariu, refugiindu-se sub o replică neutră:

– Ştiţi să jucaţi poker?

Dintre toţi trei, ştiam doar eu, un motiv suplimentar de a mă repartiza într-o echipă de dulgheri – subordonată direct lui – folosită pentru „urgenţe", în special la repararea unor acoperişuri care cedaseră la ploaie. Le cârpeam cu smoală şi, mai rar, prin înlocuirea şiţei deteriorate. Căram cu mine o găleată de catran şi o bidinea, fleoşcăind locurile însemnate de meşter, cu grijă s-aplic câteva straturi de smoală şi să controlez cu o stropitoare efectul muncii. Tot el a făcut ce-a făcut de l-a scos şi pe Trifu de sub obrocul sublocotenentului. Acum, Mituş aduna într-o traistă pietricele şi fărâmituri de cărămidă, pentru un soi de ronduri – noi le ziceam morminte – cu inscripţiile: „Trăiască R.P.R.!" şi „Trăiască P.M.R.!" Nici Horga n-avea s-o ducă rău.

Până atunci, inginerul juca poker în trei – „la o mână moartă" –, dar acum, când şi când, se răsfăţa în patru. Juca pătimaş, toată noaptea, nevoit din păcate ca dimineaţa să plece la raport. Companioni, un

www.dacoromanica.ro

contabil şi un veterinar, sosiţi tocmai din sat pe biciclete. Singurul chibiţ era Trifu, care chiorăia de somn pe lângă noi, făcând cafele după cafele şi trăgând la măsea din vinul adus de socotitor, fără de care n-am fi atacat paporniţa doctoraşului, îndesată cu ce se pricopsea de la ţărani, de la brânză, ouă şi slănină la carne de porc prăjită – păstrată peste iarnă în garniţe cu untură – sau de păsări, după vaccinările de primăvară. Parca-l aud pe Mituş:

– A naibii soartă! Nu putea ţărănoiul să ne trezească din somn mai demult? Acum, după două luni de mâncare proastă, am ajuns piele şi os. Fii atent cum mănânci, că maţele-s subţiate şi, dacă înfuleci ca Haplea, ai încurcat-o. Du mai mult grija băuturii şi mai puţin a mâncării. Ca la împărtăşanie: vinul şi pâinea înainte de toate. Fie şi că i-aţi scuturat de gologani p-ăştia de aduseră bunătăţile.

– Mituş, fiecare cu rostul lui: nu-i lesne să suporţi tolomaci la poker. Aici suntem şi meditatori, iar didactica se plăteşte. Ţie ţi-ar plăcea să joci şah c-un ageamiu?

Se apropia 1 Mai, ziua promisei eliberări, condiţionată ca atare de respectarea unui program de muncă abrutizantă, cu întreruperi pentru aproximativele mese de dimineaţă, prânz şi seara. Toată luna aprilie se lucrase în draci, ştiindu-se că se apropie

www.dacoromanica.ro

cantonarea în tabără a diviziei din Buzău. Terminasem cu zugrăveala bordeielor, cu toate cârpelile şi, în sfârşit, sosise ziua marii curăţenii, când orbecăiam şi noaptea prin tabără să strângem gunoaiele, greblând peste locurile unde preparasem cândva chirpiciul şi varul. Aproape de malul râului, am făcut un foc uriaş de tabără, pe jarul căruia aruncam continuu ţăndările, rumeguşul şi talajul vechii tâmplării, ambalaje de tot felul, cu grija ulterioară de-a zvârli cenuşa în apă. Ispravă neluată în seamă de cei care aveau să se instaleze pe locurile unde odinioară fusese doar pădure. Dimpotrivă, la vederea noastră, îi umfla râsul. Drept e că arătam jalnic, ceea ce părea să le justifice întrebarea:

– Voi ce sunteţi, bă? Soldaţi sau prizonieri? Armata lui Papuc sau a lui Ciancaişe[2]?

Pe fundalul ăsta au apărut şi primele conflicte:

– De ce nu saluţi, ostaş?

– Pă cine?

– Pă mine!

– Nu mi-amintesc de unde ne cunoaştem.

– Las'te de cioace! Saluţi gradu' de caporal, nu pă mine!

---

[2] De la Chang-Kai-shek, om politic şi comandant militar chinez.

www.dacoromanica.ro

– Şi cum vrei să te salut? Pă *franse* cu *bonjur,* pă *germanschi* cu *morghen,* ori pă olteneşte cu *pupă-mă-n cur*?!

Ţâfnos, caporalul tăbărî pe franţuz, care, fierar de meserie, mi l-a răsfăţat de la început c-un cap în gură, un genunchi în boaşe, de l-a îndoit tocmai bine de izbit cu cizma în mutră şi jucat în picioare. Că l-a bătut, să-şi amintească toată viaţa c-a fost caporal, nu era nimic, dar i-a rupt uniforma, de rămăsese bietul om făr' de-o mânecă la veston şi cu pantalonul sfâşiat din prohab, de i se vedeau izmenele.

De Mitică fierarul fugeau toţi. Făcuse imprudenţa să se mărturisească unora despre o Lenuţă căreia îi ducea dorul, iar acum îl şicanau toţi de departe, rostind numele fetei, cu semne obscene. Înfuriat ca un animal în cuşcă, lua de pe jos bolovani şi-i arunca spre grupul de unde se auzea strigarea. De când îmi trecuse un pietroi pe lângă ureche, mi-era o frică teribilă de el, ori de câte ori mi-apărea în faţa ochilor. O singură dată m-am apropiat de patul lui, când se vedea de la o poştă că-i bolnav. Pe şantier n-aveam nici medic, nici sanitar, iar satul era departe. Amărâtul, cu febră mare, aprins la faţă şi leoarcă de transpiraţie, suferea ca un câine călcat de maşină, cu ochii tulburi, lipsiţi de nădejde. I-am fiert în gamelă nişte muşeţel, oferindu-i un ceai

www.dacoromanica.ro

fierbinte şi o aspirină. Drept mulţumire, mi-a întors spatele şi s-a cuibărit sub pătură. Pentru că nu ripostase violent, am prins curaj şi am insistat:

– Băi neamule, ce-ai cu mine? Nu ţi-am greşit cu nimic. Mâine, de va fi s-o păţesc la fel, o să m-ajuţi tu. Am pus răul înainte ş-am cărat de la Bucureşti nişte medicamente împotriva răcelii şi durerilor de măsele. Luăm ce luăm din ele şi, când o roim la gară să descărcăm buşteni, completăm farmacia. Care-i povestea? Hai, nu face pe mireasa în noaptea nunţii, că pierdem ciorba de potroace.

– Da' n-am înghiţit nasturi de când mă ştiu.

– Cu atât mai bine; o s-aibă şi mai mult efect.

Şi, într-adevăr, aşa a fost, că în traistă mai aveam şi nişte piramidoane, plus antinevralgice. Mai bună însă decât ele a fost o frecţie cu usturoi, făcută din cap până-n picioare. Eu îi preparasem doar mujdeiul, din vreo trei căpăţâni, luate de la unica spălătoreasă, ce se lupta cu lenjeria şi aşternuturile noastre, mai mult fierte la cazan, decât tocate la maşină. Nu-i vorbă, o mai ajutam şi noi, ştiind-o femeie de treabă, că ne lecuia din când în când de nelinişti, cu toată bromura strecurată în mâncare.

Mitică se înzdrăvenise şi se ţinea acum de mine ca orbul de băţ. Îi devenisem con-

www.dacoromanica.ro

fident și-i ascultam cu răbdare poliloghiile de of și jale despre Lenuța lui. O scăpase din mâinile unui țigan ce trăia de pe urma ei, închiriind-o cu ora. O luase bătută măr, că n-adusese suficienți bani în vistieria peștelui. Mai mult, Mitică o vârâse-n familie, spre nemulțumirea tatălui, care mârâia cu nemulțumire. Acum, aflat la dracu-n praznic, o lăsase acasă, îngrijorat ca nu cumva părinții s-o pună pe fugă, deși femeia o ajuta pe maică-sa la toate.

– Mai bine ar trebui să te-ngrijorezi de țigan, că i-ai luat pâinea de la gură!

– Ce vorbești? Neam de neamul lui nu se va atinge de fată. Adică cum? Ce vrei să zici? Că degeaba mă aflu aici? Două luni am stat la pârnaie din cauza cioroiului, iar el știe că-s în stare să fac și zece ani de pușcărie, dacă mai răsare-n preajma ei. Știe el ce știe. Mai ales că era să scap fără condamnare.

– Pentru ce?

– D-aia! Că se săturase balaoacheșul de bine. Nici una, nici două, venise s-o ia din curte de la noi, după ce-o pândise s-o afle singură. Eu eram în atelierul tatii, cu niște fiare peste cărbunii aprinși. Dădeam la foale să întrețin focul, când o auzii că țipă: „Mitică, săi!" Dintr-o săltătură am fost lângă baragladină și, până să croncăne ceva, o trăsei de-o aripă-n atelier. Scurt pă doi, fără discuție: l-am prins pă țigan de mijloc

www.dacoromanica.ro

şi-l aşezai dintr-o bucată cu curul pă jar, de i-a luat foc şi ţoalele, pă semne de nailon. Ţipete, urlete, gălăgie mare, spital şi peticeală de pele, poliţie şi procese, avocaţi şi cheltuială, da' şi răcoreala de-a-i zice lăcrămantului, de faţă cu judecătorii: „Băăăă, dacă te mai văz vreodată în preajma Lenuţii, te frig pă jăratic şi te dau la câini, javră de persoană ce eşti". Asta a pus capacu', că pân-atunci avocatu' îi înduplecase pă judecători că-l pedepsisem pă merit, cu gânduri bune, să se-ndrepte. În două luni, cât am fost priponit, o dată n-a pus picioru' cioroiu-n curtea noastră. Se vede însă că şederea după zăbrele n-a fost de-ajuns, de mi-a venit şi mie rându' să stau cu curu' pă jăratec, în aşteptarea poştei.

Îi scriam epistole lungi de dragoste, pe care mă punea să i le recitesc întruna. Numai inima de el şi săritor la nevoie. El m-a scăpat de un mare pocinog, ce putea să mă coste ani grei de puşcărie. Lucram la groapa de chirpici şi încărcam tărgile celor care îşi aşteptau rândul. Eram ostenit de muncă şi mă mişcam anevoie, când deodată mă pomenii înjurat de mamă, ca să mă grăbesc. Am văzut roşu înaintea ochilor ş-am ridicat lopata într-o dungă să izbesc capul nenorocitului care se legase de mine. Noroc cu fierarul care a ridicat mâna deasupra păcătosului, cu preţul de a-şi fractura braţul. Şi-acum intrase el la apă,

www.dacoromanica.ro

amenințat cu tribunalul militar. Bună la suflet, l-a scăpat de dandanale spălătoreasa, pesemne unde avea clienți și printre gradați, că urâtă nu era deloc, ci doar generoasă. În plus, pe lângă atâtea tivuri la așternuturi, nu putea să nu-l cârpească și pe caporal, fericit de noua lui cucerire. I-a pus mâneca la veston, așa cum fusese la început, i-a reparat și pantalonul, mult prea mobil în preajma mașinii ei de cusut, după ce, în prealabil, și-a luat la revedere de la Mitică, făcut dispărut cu un ordin de lăsare la vatră, ca toți să creadă c-a fost pedepsit cu asprime.

Zilele treceau și faimosul cuvânt de militar se dovedise apă de ploaie. Îl rostise deopotrivă colonelul, șef de divizie – încă nu apăruse inflația de generali –, cât și namila de polcovnic rus, în fața căruia toți comandanții se aplecau mieros. Nici vorbă de eliberare. Lumea-i mică și întâmplarea a făcut ca printre noii ofițerii veniți în tabără să descopăr un fost coleg de liceu și de clasă, pe nume Mera. Mai jenat decât mine părea să fie el, când m-a văzut în zdrențe. Era ofițer de transmisie și seara mă chema la el s-ascult emisiuni radiofonice, la care de mult nu avusesem acces. El mi-a spus că se așteaptă de la Statul Major precizări în privința efectivului nostru, mai ales că între timp apăruseră tulburări neașteptate. Un

www.dacoromanica.ro

ţâşti-bâşti, ce se dădea activist la Confederaţia Generală a Muncii, susţinea cu tărie că legea-i de partea noastră şi că nu trebuie să stăm cu braţele-n sân. Habar n-am cum picase şi el în cazanul cu smoală de la Cotu' Ciorii. Cunoştea bine legislaţia muncii şi-i scotea pe militari răspunzători de programul de pe şantier şi, mai ales, de neonorarea promisiunilor. E adevărat că nu exista nimic în scris, dar martori la învoială fuseserăm toţi, putând depune mărturie în faţa unei comisii de anchetă. Pentru a grăbi sosirea acesteia, soluţia propusă rămânea una singură: greva foamei. Tolerabilă, atâta timp cât foamea ne însoţise traiul de când ne înzestraseră cu o gamelă şi o lingură. Agăţate la brâu, le auzeai cum zdrăngăne de departe, iar după folosire le frecam cu nisip, de scânteiau în lumina soarelui.

Sindicalistul nostru mergea din pluton în pluton, asigurându-i pe toţi de succes, câtă vreme totul se realiza la lumină, „sub presiunea masei".

– Pentru ei, treaba-i cotoioasă rău de tot, că partidul nu îngăduie nimănui să-i pună oamenii în cap. Eu ştiu ce zic: se vor da peste cap s-aplaneze conflictu' de muncă, fiindcă ei sunt în belea, nu noi. De ochii lumii, dacă nu altfel, trăim, totuşi, într-o democraţie populară, nu la cheremul unui dictator de Buzău.

Curios e că l-am crezut, ca toţi amărâţii

www.dacoromanica.ro

din jur. Singurul lucid a fost un client al penitenciarelor, cu vechi state de serviciu în slujba lor.

– Ascultă, cocoş. Las-o mai moale cu sindi-căcatu', c-o beleşti. E treaba ta, de-ţi bagi pielea la murat, da', pune la deblă, îi vâri şi pe husenii ăştia în rahat. Latră mai puţin, că te-aud hingherii. Mănuşi te fac, şi încă d-alea cu boton! Cât am stat la răcoare, am văzut felurite sorturi de democraţi, nu doar populari. O luaseră pe coajă şi trăiau mai rău decât noi, că nu primeau pachet, başca scrisori. De vorbitor nici gând. Se bătea la ei în forţă, tată, nu glumă, că-i auzeam de departe cum se vaită, şi erau oameni cu carte, nu ca tine un *şanticler* oarecare.

Cum printre noi se aflau destui cu rubedenii în închisori, curiozitatea de a şti mai multe despre regimul lor de viaţă se justifica pe deplin.

– Păi acolo eraţi vărsaţi la grămadă?

– Nicidecum. Încă de la Jilava, unde se făcea trierea, ne băgau în forturi diferite: comunul la comun, politicii la politici. De-aproape i-am văzut pe şestache abia la Gherla, unde trăiau în celule separate, unele cu un etaj sub pământ. Ăştia de la comun le căram potolul în hârdaie: dimineaţa un surogat de cafea şi-o felie de pâine, numai 80 de grame, la prânz o supă de varză sau cartofi scofâlciţi, expiraţi în depozitele ar-

www.dacoromanica.ro

matei – de fapt o zeamă chioară fără bulcă –, iar seara acelaşi fel, plus oleacă de turtoi. N-aveam voie să ne chiorâm la ei; de altfel nici n-aveam cum, că numai caraliii le turnau cu polonicu' prin vizetă. Doar pe ăi de la izolare totală i-am zărit fulgerător, că se deschidea uşa şi-apucam să-i ginim oarecum, cu riscu' pedepsei, că nu era voie să ridici ochii din pământ. Zăceau la răcoare doar în cămăşi şi izmene, legaţi cu lanţu' de marginea patului. Nici să se-ntindă pe pat n-aveau cum. Vai de capu' lor! Faţă de ei, noi domneam, stăteam ca neamurile între ele. Diferenţa de rang o făceam noi, de unde şi sictirul sau respectul oferit fiecărei branşe: manglitorii – pe clase de randament, de la şuţi de buzunare la mari troznitori, şmecherizaţi în case de bani şi atacuri armate –, escrocii – babani sau găinari –, pizdarii – cu violuri de toate soiurile –, şi criminalii, între care cei mai respectaţi erau vieţaşii, condamnaţi să stea îndărătul gratiilor tot restul zilelor.

– De ce respectaţi?

– Fincă puteau băga oricând şişu' în tine, n-aveau ce pierde. O dată n-am văzut un vieţaş să care hârdău' la umblătoare, să n-aibă o ţigară, ori să fie refuzat de careva, bineînţeles, dacă îi putea face pe plac. Când primeai pachet, primu' drum la el era, să-l tratezi c-o atenţie. De te certai cu vreunu', tot el era balanţa care măsura dreptatea.

www.dacoromanica.ro

Până şi gardienii îi ştiau de frică, că la harţă îi puteau mierli. La fel şi poliţiştii, unii mai hoţi decât hoţii, că dădeau la fund o afacere urâtă, aranjând cu unul din ei să-şi asume fapta. Nu pe degeaba, la mintea cocoşului, că şi vieţaşul avea partea lui. Atunci ne simţeam şi noi bine, că boieru' tot boier, făcea cinste la toată lumea, de fumam ca turcii, haleam delicatese şi beam din ploscă. Pe scurt: un stăpân de treabă. Asta nu însemna că n-aveam şi noi slugile noastre.

– ...!

– Ce vă miraţi? Nu totdeauna ce hotărăsc judecătorii e pe bune, de unde şi nevoia corectărilor. Cum să vă spun, ca să-nţelegeţi mai bine? Urâtă la prima vedere, hoţia are şi oarece prestigiu: este o profesie curajoasă, care tocmai prin riscurile ce le implică impune niscai respect. Vorbesc serios. Cine-o practică are o răspundere. Când n-o faci cum trebuie, ajungi îndărătul gratiilor, pe când un doctor, spre pildă, care te lasă mort pe masa de operaţie, scrie doar o fişă medicală, chiar şi când nu-i vina răposatului. Asta pe de-o parte, pe de alta, în meseria de hoţ, lupţi c-un vrăşmaş care te poate răpune. Ca la sport: te trânteşte la podea. Lasă că, uneori, te înfrunţi cu unii care au furat mai mult decât tine în adunarea averilor. Oricum, ţi se opune o rezistenţă. Nu mă gândesc la plevuşca de găinari şi hoţi de buzunare, primele noastre

www.dacoromanica.ro

slugi din pârnaie, nu însă şi ultimele. Nu ei fac deliciul filmelor poliţiste, care, când merită să le vezi, te atrag tocmai prin iscusinţa ambelor tabere, nu lipsite de schepsis. Cei care pierd „afară" se bucură de prestigiu „înăuntru", ş-ăsta creşte cu cât miza jocului a fost mai mare. Una e să te prindă când furi o raţă şi alta când spargi o bancă. Se întâmplă însă ca pe poarta închisorii să intre şi spurcaţi care fac breasla de râs, fie c-au fost turnători, fie c-au atacat oameni lipsiţi de apărare, precum copiii. În astfel de cazuri, se aplică legea junglei: cei mai bătuţi sunt ăştia care siluiesc copii. Iau mardeală dimineaţa, la prânz şi seara, cum înghiţi hapurile de pe raţetă. La fel de pedepsiţi sunt şi pizdarii, a căror violuri îs floare la ureche pe lângă bucuria târtiţei lor, nevoită să reziste la poşta condamnaţilor de lung metraj. Sunt judecaţi, tată, pe măsura lor, de li se face curu' conopidă. Uneori, geloşi de-atâta iubăreală, le mai sar în ajutor poponarii, pe zicala: unul pentru toţi, toţi pentru unul. Lista o încheie foştii poliţişti, prinşi cu ocaua mică. Alături de pedofili şi pizdari, ei nu-s doar „buni la toate", ci şi bătuţi măr. Mai ales gaborii despre care se ştie c-au fost cruzi în anchete. Când scapă de mardeala zilnică, singura lor bucurie este spălatu' pe jos şi grija hârdăului de rahat.

– Şi tu cum ai nimerit într-o societate

www.dacoromanica.ro

atât de aleasă? Ai fluierat în biserică sau în catedrală?

– Nu, tăticu! Am picat la două baluri şi într-un salon de dans. Cu precizarea că de omorât n-am omorât pe nimeni, de zulit n-am zulit, excrocherii nici atât. Am însă o slăbiciune de caracter în pumni ce nu egzistă. Caftesc mai repede decât apuc să mă gândesc. Deşi, ca om, sunt o fire paşnică: niciodată nu mi-a sărit ţandăra de pomană, n-am lovit pe careva făr' să mă calce pe bombeu. Nu ştiu însă cum se face că balamucu' vine de se lipeşte din senin. Cu balurile – unde am bătut peste norma admisibilă – am scăpat uşor, cu două luni de pension. Mai greu a fost cu Salonul Vergului, de unde l-am aruncat pe un marţafoi prin geam, de la etaj, de-a venit în picaj direct pe trotuaru' cinematografului cu acelaşi nume. Ţăndări s-a făcut! Nenorocitu' mă înjurase că invitasem la dans o fată de lângă el, pe care, de altfel, o şi ciocănisem mai demult, cu tot tacâmul. Omu' a zăcut prin spitale câteva luni, iar eu doi anişori în celulă, pe motiv că-s recidivistru. Aşa că, frăţioare, potoleşte-te cu greva, că nu ştii cine şi cum te încadrează.

A doua zi mă pomenii invitat de inginer, cu menţiunea să vin singur, cum nu obişnuia s-o facă.

– Am o veste bună şi una rea. Să încep cu aia bună: azi, cel mult mâine, lepădaţi hai-

www.dacoromanica.ro

nele de lucru și vă îmbrăcați cu ale voastre. Vestea proastă-i că nu mergeți nici acasă, nici grămadă pe același șantier. Veți fi risipiți pâlcuri, pâlcuri la obiective diferite și însoțiți de gardă înarmată, ca să vă dea în primire. Mulțumiți-i idiotului care v-a băgat în belea. De grevă aveați voi nevoie?

– Nu greva-i mărul discordiei, dom' locotenent, ci promisiunea de onoare a unor ofițeri superiori, care ne-au mințit ca să-și vadă planul realizat. Nimeni nu știe mai bine decât dumneavoastră că s-a lucrat din zori până-n noapte, adesea în ploaie și vânt, ca treaba să fie terminată și divizia să poată intra în bivuac.

– Faptu-i consumat. Mortul de la groapă nu se mai întoarce. Altceva: am obținut de la comandant să-ți aprobe o permisie de două luni, ca evidențiat în muncă. La București vei vedea cum poți s-o permanentizezi, dacă ai la ce ușă să bați.

Vestea m-a luat prin surprindere. Cum să nu mă bucur?! Fulgerător mi-a trecut prin minte că favoarea mi se trage de la locotenentul Mera, fostul coleg de liceu. Mai important era că în severitatea relațiilor cazone se ivise o breșă, care putea fi valorificată.

– Vă mulțumesc pentru tot ce-ați făcut și vă rog, din suflet, să obțineți un ordin similar și pentru Trifu.

– Imposibil!

www.dacoromanica.ro

– Dom'le inginer! Unde merge suta merge şi mia. Ce contează o iscălitură în plus între atâtea acte semnate de colonel?

– Silabisesc: nu se poa-te!

Nu ştiam ce să fac: s-o şterg până nu se răzgândeşte, ori să insist, cu şansa de a-l trage şi pe Mituş după mine?! La urma urmei, pentru ei ar fi fost un fleac, mai ales că plecând nu-i încurcam cu nimic. Încercarea moarte n-are!

– Păcat! Dacă aşa stau lucrurile, n-am încotro: vă mulţumesc încă o dată pentru mărinimie, dar fără Trifu nu plec.

– Nenorocitule, intri în cacealma cu mine? Trebuie să ştii, ţi-o spun confidenţial, destinaţia voastră se află pe Valea Jiului. Dracu' te ia, când oi intra în mină, jos, în abataje, fără să ai parte de lumina zilei.

– Speriat am fost şi când am sosit aici, până m-am împrietenit cu sculele.

– Mă cretinule, trăieşti pe altă lume... Tesla-i teslă, iar târnăcopu-i târnăcop! Uită-te la tine, piele şi os, o aschimodie!

– Nu vă contrazic, dar şi prietenia-i prietenie! În civilie, omul ăsta m-a ţinut sub aripa lui şi m-a socotit mai mult decât un frate. Credeţi-mă, nu-l pot abandona! În rest, Maica Domnului, ce i-o fi mamii i-o fi şi lui papa!

Nu vreau să bravez. Dar ceva îmi spunea să nu iau în serios refuzul inginerului. Ca şi comandantul diviziei, era ofiţer din vechea

www.dacoromanica.ro

gardă, nu fătat prin decret. Nu se putea ca între ei să nu existe şi un dialog discret, pe marginea unui angajament de onoare, călcat, cu siguranţă, din pricina altora.

Şi am avut dreptate, că, în după-amiaza aceleiaşi zile, mi-a înmânat două adeverinţe, prin care se confirma că am fost concentraţi în unitatea militară nr. 04529, între 2 martie şi 12 iunie 1952. Hârtia o mai am şi azi şi constat târziu că, în dreptul comandantului de unitate, semnează „cu băţ"– totuna cu „în loc" – un locotenent, cu iscălitură indescifrabilă. Să fi fost el? Oricum, stampila unităţii – pe care, de presupus, o mânuia la rându-i – ne-a îngăduit să părăsim tabăra, adevărat lagăr de muncă, croit încă înaintea faimosului D.G.S.M.[3]

După trei luni şi ceva de osârdie, aveam pielea arsă, neagră ca păcura. Ne întrebam cu îndoială dacă vreodată vom redeveni albi.

În drum spre gară, ne-am încrucişat calea cu o coloană de ostaşi care se întorceau de la trageri, prăfuiţi şi unsuroşi de sudoare. Cântecul lor ne-a însoţit paşii până departe:

Frunză verde, verde, verde de stejar,
Dragă-i viaţa când eşti militar...

---

[3] Direcţia Generală a Serviciului Muncii.

www.dacoromanica.ro

VII. DIN LAC ÎN PUŢ

Ziua bună se cunoaşte de dimineaţă. Nici n-am pus bine piciorul în Bucureşti, când pe Calea Moşilor m-am întâlnit cu tovarăşa Rizel, şefa de cadre.

– Vai de mine, vai de mine! Ptiu, să nu te recunosc. Eşti negru ca un fund de tuci, de parcă ai fi Pongo din Congo. De unde o aşa metamorfoză?

– Manevre şi iar manevre! Bătut de vânt şi ars de soare, soldatul crapă, dar nu moare!

Că doar nu eram idiot să-i vorbesc despre hinghereala şi şmotrul de la Cotul Ciorii.

– Aşa şi trebuie; armata căleşte, te face bărbat-bărbat, nu doar la pat, deşi, atenţie, acolo examenu-i şi mai belicos. Înţelegi, ce vroi să zic?! Adică: ori, ori! Nu-i de joacă! Altceva, important?!... Sau totul merge când nu stă pe loc? La noi, să nu mă-ntrebi! Cât ai lipsit, manevrele au fost mai grozave, vai ce manevre, c-am alergat după verificări ca nebunii, că-n dosare, ca la căsătorie, erau

www.dacoromanica.ro

numai invitații de nuntă, mai mult recomandări. Nu mă întreba ce haloimăs a fost după plenara din mai a ceceului, de sus până jos, dacă și pe tovarășa Ana au zgornit-o din conducere, împreună cu Vasile Luca, cadre cu poze de dus în spinare și pus pe perete. Vigilență, vigilență, vigilență, și tot colectivul de trei, cât ne știi, am plecat după referințe, deși până atunci, ca responsabilă, eu dirijam acțiunea, iar băieții băteau terenul. Să nu uit: și de la dumneata ne trebuie: patru colegi de școală, nume și adrese, plus ceva vecini, de la toate casele unde ai locuit. Pe cât posibil, membri de partid. La dosar ai doar o notă de la Virgil Olteanu – organizatoricu' tovarășului Saul – c-ai fost angajat la intervenția unei persoane importante, precizată cu nume. Ce să-ți spun?! Asta poate să fie bine, poate să fie și rău. E ca aspirina: te unge la inimă, dar, când nu te-aștepți, îți găurește stomacul, de-ți face așa un ulcer, că te-ndoaie. Eu știu ce zic: te bucuri de-o protecție cât omul din umbră îi stejar și rămâi cu fundul gol când îl fulgeră norii. Să vezi ce țurăs începe după devierile de stânga și de dreapta, c-ai să te uiți înapoi să știi încotro te împleticești înainte. Așa că gândește-te la niște cadre de încredere pe care poți conta.

– Tovarășa Rizel, numai un nebun v-ar da numele unor oameni cu care s-ar afla în conflict.

www.dacoromanica.ro

– Am zis altfel? N-avea grijă, că-n afară de ce scrie salariatu', aflăm şi ce ştie satu'. Că doar nu trăim în pustiu. Şi nu uita să treci ceva oameni care au lucrat cu tata şi mama la locul de muncă.

– Mama a fost casnică. A murit de vreo cinci ani. Cât a trăit, s-a ocupat de casă şi copii.

– Să fie sănătoasă. Şi eu am fost casnică. Ce-i rău în asta? Dar tata există!?

Trăia, săracul, fără pensie, întreţinut de copii, într-o casă modestă, naţionalizată, aflată la doi paşi de locul unde discutam. Era cocoaşa pe care o purtam fără să spun o vorbă cuiva. Numai că satul n-avea nicio vină, putând să pălăvrăgească în voie, câte în lună şi-n stele. Trăia pe Făinari, care, într-un fel, îi purta numele, fiindcă doar el şi Ganovici de pe aceeaşi stradă justificau numele breslei, mai mult decât vecinii din jur, de pe Măcelari, Birjari, ori Precupeţi.

Ne-am despărţit zâmbind, femeia minunându-se încă o dată de înfăţişarea mea:

– Vai ce tuciuriu te-ai schimbat. Sper să nu fie etern, că dacă rămâi aşa te aleg bulibaşă peste zlătari.

– N-ar fi rău, c-ăştia nu umblă cu fiare vechi, ci meşteresc aur.

– Ce să-ţi spun!?... N-ai idee ce bine m-a meşterit unul pe mine, închipuieşte-ţi, tocmai pe mine, c-un inel de zece grame... Pentru că nu-s gâscă de jumulit, am mers

www.dacoromanica.ro

cu el la Zisu, ceasornicarul de pe Tache Protopopescu, pe care-l ştiu de copil. Şi-a pus lupa la ochi, l-a stropit c-o picătură dintr-o sticluţă specială, a închis pleoapele şi mi-a dat de înţeles că-i bine. L-am luat fără să mă tocmesc. Că lângă el mai venise un ţigan bine îmbrăcat, gata să-l cumpere. Când m-am întors la Zisu să-mi spuie cu cât m-am procopsit, şi-a pus iarăşi lupa la ochi şi, fără să-l mai boteze cu apă sfinţită, a dat din umeri şi mi-a zis: „Tanti Estera, ăsta-i de alamă". Să nebunesc, nu altceva!

Mintea-mi umbla la completarea dosarului. Cu mine mă descurcam, dar ce să fac cu tata? Că din angrosist de cereale nu-l puteam face miner! Mai ales că odată, mergând într-un autobuz cu Alfred Sielber, directorul administrativ din minister, auzindu-mi numele, m-a întrebat peste umăr dacă-s rudă cu domnul Gheorghe de pe Făinari. Mi-a îngheţat inima, mulţumindu-mă să dau afirmativ din cap. Rudă?!.. Butoi de benzină în preajma unuia cu ţigara aprisă. M-am întors din drum.

– Tată, mata cunoşti pe unul Sielber? Că el te ştie.

– Sielber şi mai cum?

– Alfred!

– Da! Ne cunoaştem de mult.

– Şi ce ştie despre matale?

– În ce privinţă?

www.dacoromanica.ro

– Adică despre aranjamentele dumitale, mari sau mici, în pagubă, ori în câştig, te cunoaşte de om cu stare sau de Doamne-ajută?

– Aaaa, în materie de comerţ ştie totul. Mai bine decât mine, că nu-mi pierdeam timpul să dezleg firele încurcate ce se iveau în toate afacerile. Orice om aşezat are avocatul lui, căruia îi dă pe mână grija avuţiei şi, mai ales, buclucurile ce se ivesc în tranzacţii. Eu îl aveam pe Beiler, iar Sielber era unul din secretarii lui. Pe Alfred îl alerga prin sălile tribunalelor, pe la percepţie, peste tot unde se rostogoleau banii, iar ăsta se străduia să le ţină bine socoteala, că de isprava ce-o făcea depindea şi ploconul lui. Nu ştiu cât lua de la Beiler, dar de la mine, cu sau fără treabă, primea peşcheş lunar.

– Numai că timpurile s-au schimbat; unde-i el şi unde eşti mata?!

– Nu s-a schimbat nimic, băiete, şi n-o să se schimbe vreodată. Timpurile sunt aceleaşi de când lumea: te naşti plângând, trăieşti condamnat la moarte, fără să ştii ziua execuţiei. E şi singura lege dreaptă, de care nu scapă nimeni. În rest, omul călătoreşte: vine şi pleacă, zboară sau se târăşte, umblă încolo şi-ncoace, ca apoi să se despartă de toţi şi de toate, fără să mai plângă precum la născare. I-o fi ajuns şi lui. Că se duce de unde-o fi venit, ori mai colindă pe alte coclauri, nu ştiu.

www.dacoromanica.ro

– Doar că omul pe pământ se mai şi schimbă.

– De spoială, în rest tot prost sau deştept rămâne, cum l-a ouat Dumnezeu. Te-ai născut deştept, eşti bun în toate meseriile. Dimpotrivă, te naşti bleg, bleg rămâi pe restul zilelor, chiar de-ajungi ministru.

– Depinde cum gândeşte şi Sielber.

– Alfred nu-i prost. Du-te la el şi zi-i că te-am trimes eu; mergi liniştit şi spune-i ce te doare. Sielber nu-i omul să uite. Când a fost rebeliunea din '41 şi-a-nceput vânătorea de ovrei, m-am dus la Beiler şi i-am oferit să stea la mine. Alfred era de faţă. Beiler mi-a mulţumit de adăpost şi m-a refuzat, iar a doua zi l-au încolţit şi belit la abator, de i-au făcut din maţe cravată. Dacă pe Sielber bolşevicii l-au făcut să uite omenia, vin şi-l scuip între ochi.

N-a uitat, căci peste un timp m-a chemat la dânsul, semn că tata l-o fi prins la telefon, fără să-mi zică o vorbă. Nu ştiam ce treabă are cu mine.

– Măi băiete. Stai domol, că ţi-am dat o referinţă de zile mari. Ai un tată cinstit, integru, cu care te poţi mândri. Aşchia nu zboară departe de copac. Tu să mergi pe urmele lui, că nu dai greş!

– Şi cu casa naţionalizată ce fac?

– Ce casă? Ce naţionalizare? Imobilul era pe jumătate al mamei decedate. Un mort nu poate fi naţionalizat. Avea doi

www.dacoromanica.ro

copii, moştenitori de drept, amândoi salariaţi. Nici voi nu puteţi fi naţionalizaţi. La fel de adevărat e că nu există o lege care să vă oblige să fiţi proprietari. Aşa că aţi refuzat moştenirea şi, ca urmare, casa, nerevendicată, a intrat în patrimoniul statului. Despre ce discutăm?

– Şi tata?

– Ce-i cu tac-tu?

– Cerealist, cu legături în toată ţara, negustor sadea, nu prăvăliaş.

– Ce negustor? Un misit care trăia din expediente, cu autorizaţie legală. Lua de la unul şi împărţea la zece. Dovadă că imobilul din Olari, singurul mai acătării, luat ca dotă pentru sor'-ta – zestre se dă şi la ţară – a rămas în proprietatea lui. (Uitasem de el.) Tu vezi-ţi de treabă şi nu-l face pe taică-tău de ruşine. A fost om de ispravă în meseria lui, greu de înlocuit de funcţionarii comerciali de azi. Ce mare negustorie? Un micburghez, de talia unui responsabil de „Alimentara", dacă vrei să-l asimilăm. Un ins plecat de la plug. La început s-a folosit de mâini şi apoi de minte. Ce meserie aşezi în dreptul unui fost ţăran, devenit la oraş slujbaş de rând, căruia, întors din război, i s-a dat o licenţă de mic comerciant? Alţii, pentru acelaşi eroism, au preferat să primească pământ. Omu-i o realitate complexă. La început şi Stalin a făcut seminarul, fără să devină popă. Ce-i cu asta? La

www.dacoromanica.ro

noi o puzderie de mari bogătaşi, nu ca taică-tu, au sprijinit mişcarea de rezistenţă, ca să nu zic de Scarlat Calimachi, ditamai prinţ.

– Nu-i cazul lui, care a avut şi are oroare de politică.

– Dar cu Moţu, azi mare consilier la guvern, ce-a făcut?

– Afaceri în pagubă, care l-au dus pe tata de râpă cu învârtelile silvice de la „Aprovizionarea Moţilor".

– Organizaţie cooperatistă, care a sabotat maşina de război. Pentru asta a fost internat Moţu la Târgu Jiu, ca preşedinte, iar taică-tu, ca director, a scăpat din proces ca prin urechile acului. Nu degeaba a plătit nea Gheorghe întreţinerea lui Pătrunjenaru în lagăr şi i-a cărat d-ale gurii. Oricând i se pot recunoaşte meritele de sprijinitor. Modestia de a nu cere nimic pentru serviciile aduse mişcării nu trebuie subapreciată. N-ai grijă: toate astea şi multe altele le-am pus pe hârtie, plus dovezile lui de mare omenie şi rezistenţă. Nu uita că Moţu trăieşte şi-i un martor de prima mână, asul din mânecă, iar eu, între altele, n-am neglijat să pomenesc episodul colaborării lor.

Care mişcare? Ce colaborare şi rezistenţă? Încă puţin şi mi-l scotea pe tata ilegalist. În realitate, avocatul Sielber câştiga un ultim proces pe lângă tata, de data asta fără onorariu, omagiu „din partea casei". Mi-a aranjat atât de bine dosarul, că

www.dacoromanica.ro

niciodată n-am mai avut dureri de cap în privinţa dubioasei origini sociale.

Mă văzusem înnoit biografic, precum titulatura crâşmelor din mahala. Cârciuma lui Cristescu din colţul Căii Moşilor cu Făinari se proletarizase şi ea: devenise „Petrila". Se lucra ca-n mină, în şuturi. Dimineaţa era rezervată bătrânilor, după-amiezile celor întorşi de la serviciu. Doar Herşcu Rudel nu respecta orarul mineritului. Venea în razie când i se năzărea. Acum stătea la o masă c-o halbă de bere, din care sorbea ca dintr-o ceaşcă de cafea, dispus s-o cedeze oricui. Băutura nu-l interesa defel, după cum nu se înghesuia nici la mâncare. Precum păsările cerului, se mulţumea să ciugulească.

– Mă bucur că te văz! Ce vânt te-aduce p-aici. Că nu te-am zărit de-o mulţime de vremuri. Ca să nu spun că te-ai schimbat şi la faţă.

– Am fost la armată.

– Altă pacoste nu găseai? Pă mini m-au reformat di la-nceput, fără să dau un chior bacşiş. Ziceau că umblu strâmb. Să fie de capu' lor, cu tot mersu' particular. Important e că n-am nevoie di cărje, că trăiesc şi nu mă jălesc.

– Şi gheşeftul?

– Dacă nu curje, pică. Când o fi mai rău, aşa să fie! Să nu crezi că şi-n altă parte-i mai bini. Îl ştii pi Nicu Altarovici?!

www.dacoromanica.ro

– Zugravul?

– El însuşi. Ştii c-a plecat în Israel?! Ci zici că-mi scrie din Ţara Sfântă? Să vezi şi să nu crezi. L-au băgat într-un chibuţ, unde, fireşte, s-a lejitimat cu bidineaua. La el n-avea ce să văruiască, fiincă nenorocitu' stă-ntr-o o chichineaţă di tablă. Să vrai s-o zugrăveşti şi n-ai ce. Zice c-a tapisat-o cu afişe colorate, s-o învioreze. E necăjit că-n ţară din „ovrei împuţit" nu-l scotea nimeni, iar în Jidania din „român puturos" nu-l scapă. Aşa că, brusc, s-a îmbolnăvit di patriotism. Seara, după lucru, merje la „Leul şi cărnatul", o grădină de vară cu firma şterpelită di pi Cheiul Dâmboviţei. Acolo vin ovreii din România, dar şi maramoi din alte ţări, care-au descoperit poezia mititeilor, atraşi probabil şi di mirosul usturoiului. Au băut ei ce-au băut, până când s-au apucat di politică. La şpriţ, rezolvaseră totul; le rămăsese doar să stabilească al cui e Ardealul. „Bineînţeles că-i al românilor" – s-a repezit Altarovici ca Moişe Grois. Şi unde nu mi l-au luat boanghenii la bumbăceală, di i-au făcut lui Nicu un ochi cât o fudulie di berbec, iar falca i-a mutat-o la stânga şi la dreapta, c-a trebuit să i-o coasă di gingii, di se hrăneşte cu paiul. Ce ştia Nicu de istorie, să întreţină o dezbatere aprufundată despre Horia, Cloşca şi Crişan, Maria Tereza, ori Tudor Vladimirescu?

www.dacoromanica.ro

– Ce-are Tudor Vladimirescu cu Transilvania?

– Da' ce-are Altarovici cu Ardealul? Că la Bucureşti n-a trecut dăşteptu' mai diparte di Pădurea Andronache sau Cernica, şi-acolo doar în vizită, la iarbă verde, în jurul unui grătar di 1 Mai.

Serviciul mi l-am reluat abia la începutul săptămânii. Câteva zile simţisem nevoia să îmi odihnesc oasele, să zac în neştire, să citesc şi să umblu-n toate zările, să mă culc şi să mă trezesc când vreau. Ca sens, revenirea la editorlâc rivaliza cu „Întoarcerea fiului risipitor", minus tăierea viţelului celui gras, înlocuit cu mezeluri şi dulciuri, cărate de mine într-o paporniţă. Bucurie pentru toţi tinerii, care, măcar prin vârstă, ne simţeam în familie. Mai puţin un băiat plăpând, cu ochi de viezure, înstrăinat de tot de ce vedea şi auzea. Îl chema Alexandru Ivan Deneş, prozatorul de mai târziu, iar după expatrierea din 1971 cronicar la „Europa liberă". Fusese angajat pe postul meu cât lipsisem, iar acum se vedea şomer. Când mi s-a spus cine-i şi cu ce s-a ocupat, am intrat în vorbă:

– Să nu regreţi că m-am întors. Îţi promit că te-ajut, să-ţi fie şi mai bine: voi avea grijă să primeşti colaborări, fără trambalări la serviciu. Stai acasă şi citeşti manuscrise, cărţi apărute, lecturi de con-

www.dacoromanica.ro

trol, pe care le facem cu sprijinul referenţilor externi.

Aşa a şi fost. Mai mult, aveam să devenim prieteni la toartă, poate şi din pricina unor amăgiri şi dezamăgiri comune. Tobă de carte, era o amestecătură stranie de evreu, român şi maghiar, cu lamura fiecărei naţii, toate straturile aduse la liman de-o ordine nemţească. Se descurca perfect în câteva limbi străine, având o gândire elastică, mobilitate în cotidian, perseverenţă în tot ce făcea şi-o disciplină de fier. Prudent precum un melc, nu şi-a scos capul din cochilie, până când nu i-am câştigat încrederea. Tocmai împlinise 25 de ani şi, cu ani în urmă, izbutise două performanţe, aflate la poluri opuse: pe de-o parte, să intre în Partidul Comunist Român înainte de a fi împlinit vârsta statutară, pe de alta, să cunoască îndeaproape şi penitenciarele noii democraţii populare, ca deţinut politic. Nu împlinise nici 20 de ani când a fost privat de libertate, vizită de scurtă durată pe după gratii, pentru ca ulterior, după 1958, să stea la răcoare mai multişor. Pe scurt: în centrul universitar din Timişoara îşi luase licenţa în filosofie, iar la Aiud şi-a susţinut doctoratul în marxism tenebros.

– Ochelaristule, ceva trebuie să fi făcut mătăluţă; te-oi fi mişcat anapoda în front, c-altminteri nu văd de ce te-au umflat!

– Te dezamăgesc, dar n-am făcut nimic.

www.dacoromanica.ro

– Oi fi lătrat...

– Amice, în ţara asta nu se pedepseşte doar vorba, ci şi tăcerea. Ei bine, vrei să ştii neapărat? Am intrat la apă c-am tăcut, că nu mi-am turnat un prieten. Cu oficialitatea, **el** avea probleme, nu eu. Amândoi ne suportam reciproc în privinţa opiniilor despre lume şi viaţă, fiecare cu opţiunile lui politice, drepte sau strâmbe. Vorbeam între noi, iar în particular credeam că tăcerea-i de aur. E de căcat, prietene, că de la partid până-n sala tribunalului mi s-a imputat că nu l-am dat în gât. Educaţie proastă: deşi evreu, în Timişoara am învăţat la liceul catolic al piariştilor.

– Ăştia ce câini întârâtă?

– Sunt o congregaţie clericală care militează pentru gratuitatea învăţământului. De prelaţi am avut parte în copilărie şi adolescenţă, de ei m-am lovit şi pe priciurile închisorii. Numai că acum, în zeghe şi bocanci, le pierise aura monahală şi se comportau ca mai toţi, de la „bună dimineaţa", la „hai sictir". Comportament laic, dublat însă de soliditatea cunoştinţelor, care îi înălţa c-un cap deasupra celorlalţi.

Ivan Alexandru Deneş era o frumoasă carte de poveşti. Nu m-a mirat defel că peste ani avea să publice două romane, *Porumbeii* şi *Păpuşarul,* care îi legitimau vâna de prozator. În tăcere, scria cu năduf despre anii petrecuţi în detenţie, simţind

www.dacoromanica.ro

nevoia să revină şi vocal asupra unor episoade:

– Peste noapte ne-am pomenit la răcoare cu musafiri noi: prelaţii de la Biserica Italiană. Aia de pe bulevard, dintre cinematograful „Scala" şi sala „Dalles". I-au vărsat ca pe-un sac de cartofi, speriaţi toţi preoţii în ce oală intraseră. Lipsea doar maica Lionela.

– Ce maică?!

– Stai ş-ascultă, că de la ea li se trăgea tot pocinogul. Nu ştiu cine-o descoperise, dar femeia, tinerică, îi zăpăcise pe toţi, fără vina cuiva. În toiul unor slujbe, sângera în palme, purtând stigmatul răstignirii pe cruce. Spectacole de zile mari, cu lume strivită-n biserică, mai ceva decât la denii, cu înghesuială şi pe trotuarul din faţa lăcaşului, că şi trecătorii se opreau în loc fără să priceapă ce se petrece. Azi aşa, mâine aşa, până-ntr-o zi când nenea Secu i-a săltat pe popi şi le-a sigilat biserica. Nu i-a dus prea departe, că Ministerul de Interne se afla la doi paşi, vizavi de Palatul Regal. Anchetă scurtă: „Blagosloviţi, sfinţiile voastre, blagosloviţi! Ce veste-poveste v-aduce pe uliţa noastră? Că prea multe n-aveam ce să vă spunem, ci mai mult să v-ascultăm, ca oameni curioşi de minunăţiile voastre. Ia ziceţi-ne şi nouă cum faceţi şmecheria cu măicuţa, că de văzut v-am văzut şi la matineu, şi seara. Sau îi secret de producţie?"

www.dacoromanica.ro

Bieţii prelaţi! Degeaba s-au jurat pe cele sfinte că n-au făcut nimic, că n-au habar cum se petrece minunea, că femeia poartă un har divin. Nici vorbă să-i creadă. „Har divin? Bine, monseniore, cum zici matale. Fie şi un lup mâncat de oaie. Ca la Maglavit. Asta înseamnă însă că puteţi juca şi-n deplasare. Aici nu vă lipseşte nimic: distribuţia-i completă, aveţi costumaţia necesară, scenă, recuzită şi reflectoare la comandă. Trebuie doar să intraţi în roluri, după încălzirea de rigoare. Aşa că mergeţi sfinţiile voastre la baie, să vă curăţaţi pe dinafară şi pe dinăuntru, primeniţi-vă cu izmene, cămăşi şi ciorapi noi, cu anteriele trecute prin etuvă, să fiţi ca lacrima, să nu spună gurile rele că umblaţi cu niscai chimicale care boiesc transpiraţia à la Josefini. Între timp, mai faceţi niţică repetiţie, vă dregeţi glasul, iar pe maica Lionela v-o aducem spălată şi limpezită, dacă vreţi şi coafată, cu braţele deschise, s-o răstigniţi, s-o crăciţi, cum vă cere ritualul! Apoi, îi trageţi o cântare pe cinste, să sângereze în lăbuţe. Mai cinstit nici că se poate, preasfinte, atâta timp cât regia şi interpretarea vă aparţin. Aşa că succes în branşă!"

S-au despărţit cu vorbă bună, conduşi de tablagii la duş, unde i-au spălat şi cu furtunul, după ce, la percheziţie, i-au căutat şi-n fund. Asta dimineaţa, că în după-

www.dacoromanica.ro

amiaza aceleiaşi zile s-a tras cortina, să-nceapă slujba. Au cântat popii pe rupte, cu ochii zgâiţi la palmele femeii, singura care-i putea scoate din belea. Când ziceai c-au terminat, o luau de la capăt, cu şi mai multă pioşenie în glas, doar-doar s-o-ndura Cerul să-i scape de necaz. Cum Lionela rămăsese smirnă, fără să clipească, darămite să şi sângereze, slujba s-a domolit, piano-piano, până când glasurile s-au stins de tot. Nu şi discuţia:

– Ce făcuşi, guriţă? Te lăsaşi de muzichie şi trăseşi camionu' pe dreapta? Aţi încurcat isoanele de nu mai merge?

– N-are cum să meargă, câtă vreme ne aflăm în lăcaşul Diavolului, nu în casa Domnului. Mă uit la pereţi şi, în loc de icoanele sfinţilor părinţi, văd chipurile unor mireni cu care biserica n-are nicio legătură. Fata-i nevinovată: cu ochii mei i-am văzut stigmatul răstignirii, şi nu o dată, dar în lăcaşul lui Dumnezeu, nu al Satanei.

– Bine, preafericite, bine! Schimbăm decorul şi repetăm piesa unde v-aţi mai produs, la lumina candelabrelor şi acompaniaţi de orchestră.

– De orgă.

– Cum zici mata! Nu clintim nimic din ceremonial. V-am cerut doar curăţenie epidermică şi vestimentară, să-i placă şi Celui-de Sus, nu doar enoriaşilor.

www.dacoromanica.ro

Reconstituirea s-a făcut în toiul nopţii, cât mai departe de larma străzii. De data asta, pe fundalul mirific al impozantei clădiri, sub cascada sonoră a orgii şi a luminilor din policandre, anchetatorii şi însoţitorii lor nu s-au mai hlizit: domnii în civil au stat serioşi ca la înmormântare, plutonierii cu chipiele aşezate reglementar sub braţ, şi unii şi alţii, poate, cu o fărâmă de credinţă rătăcită-n suflet. Numai că Lionela s-a încăpăţânat să rămână inertă la muzică şi rugăciuni, fără să stoarcă o picătură de sânge. Vinovat era doar calendarul personal şi nu al Securităţii, căci tot Deneş a ţinut să-mi adauge că pe mapamond se cunosc peste 50 de cazuri de femei care, la ciclu, se manifestaseră aidoma.

Cartea lui Ivan Deneş – cea mai bună din cele citite de mine despre puşcăria românească – n-a apărut nici până azi. La început din vina cenzurii, ulterior din pricina autorului. O consider deasupra altor opere pe aceeaşi temă, deoarece n-a fost scrisă pătimaş, cu păreri preconcepute: era povestea unui om nevinovat, condamnat să trăiască printre beligeranţi de toate culorile, personaje memorabile, cu trăiri ample, în pofida metrului pătrat pe care se mişcau. Peste ani, când aveam s-ajung printre diriguitorii editurilor, am repus pe rol manuscrisul, cu un veto împotriva sentinţei cen-

www.dacoromanica.ro

zoriale. În contra-replică, s-a invocat ultima pagină a cărţii, cu morala finală. Citez din memorie: „Vinovată pentru întreaga nedreptate este legislaţia ţării, care prevede între alte delicte şi omisiunea de denunţ". Ca să câştig procesul, i-am dat dreptate doamnei Elena Doxănescu – şefă la cenzură peste un hectar de beletristică, femeie cu care se putea, totuşi, discuta –, renunţând la meditaţia „nocivă".

– Ce-ai nevoie, Deneş, să tragi cititorul de mânecă? Doar nu-i idiot să nu priceapă tâlcul poveştii. N-are rost să-i ataşezi nicio morală a fabulei. Aruncă-ţi privirea pe manuscris şi-i dăm drumul în tipar.

Spre uimirea mea, obstrucţia venea acum de la Ivan:

– Prietene, îţi mulţumesc, dar nu merge. Te-aş băga la apă. Ce nu ştii tu – şi te rog să rămână-ntre noi – e că în maximum şase luni plec definitiv din ţară. Desigur, mi-ar plăcea să-mi văd cartea apărută, poate-aş apuca să citesc şi ceva cronici, dar te-arunc în gura câinilor, care de doi ani încoace m-au lătrat întruna.

Stăteam de vorbă în apartamentul său din Balta Albă, nu departe de casa mea şi, într-adevăr, uitându-mă în jur, vedeam locuinţa dezmembrată. Până atunci, crezusem c-am picat în toiul curăţeniei. Cu ocazia asta, mi-a oferit în dar biblioteca lui:

– Ia-o, băiete. Mi-ai face o bucurie. Şme-

www.dacoromanica.ro

cherii de la „Anticariat" au stabilit un preţ de batjocură. Aşa cel puţin ştiu că se află la tine.

Am refuzat, fără reţineri de niciun fel. Nu-i vedeam locul în casa mea, întrucât mai mult de trei sferturi era alcătuită din ediţii germane, pentru mine la fel de accesibile ca cele arăbeşti.

În acelaşi an, Deneş a ridicat ancora şi-a pornit-o spre ţări calde. Popas scurt în drumul spre Germania, de a cărei cultură era legat cu odgonul. Îi văd isprăvile pe internet, din domeniul aceluiaşi Gutenberg. Pe meleaguri berlineze, a debutat ca arhivar şi redactor la o editură, apoi a colaborat, cum am mai spus, la „Europa liberă", după care a înfiinţat o agenţie proprie de presă, frecventând totodată coloanele unor ziare şi reviste, considerate de extremă dreaptă. Cu cine s-o războiesc, ca să-şi crească cei trei băieţi din a doua lui căsătorie, nu ştiu şi mă lasă rece. N-am să înţeleg însă niciodată ce-a avut cu romanul lui, cândva de suflet.

– Când am s-ajung în Occident am să-i vorbesc Monicăi Lovinescu despre revenirea la putere a proletcultiştilor, după dezgheţul câtorva ani, cât v-aţi aflat pe val, ca apoi să vă pună pe goană.

– Asta ne mai lipseşte, Ivane: o reconsiderare a Monicăi Lovinescu.

*

www.dacoromanica.ro

Aşa-zisa „deviere de dreapta“ a Anei Pauker – modalitatea autohtonului Gheorghiu-Dej de-a se descotorosi de kominternistă – lăsase urme şi-n efectivul Direcţiei editurilor. Peste noapte, binefăcătoarea vigilenţă a celor ce se doreau în pas cu moda îl alungase din organizaţie şi administraţie pe Grasone, în acte: Vlad Muşatescu, autorul de mai târziu al *Aventurilor aproximative* şi al multor romane scrise în registru comic, parodii ale prozei poliţiste. Desigur, îndepărtarea lui n-avea nicio legătură politică cu dreapta sau stânga celor ce se războiseră pentru ciolanul puterii absolute, dar arderea lui pe rug dădea bine în focul prelucrărilor înscrise la ordinea zilei. Tocmai împlinise 30 de ani şi eliminarea din cadrul Partidului Muncitoresc Român o considera ca dar ceresc. Era mai în vârstă decât mine cu vreo şapte ani şi mă luase ca ucenic pe lângă el, poate şi din cauză că locuia aproape de mine, pe Calea Moşilor, vizavi de cinematograful „Mioriţa“. După sfârşitul programului de lucru, băteam zilnic acelaşi drum. Mă reţinea adesea la masă, pentru ca apoi să ne retragem în bibliotecă, o firidă în care, în afară de biroul mic şi-un scaun suplimentar, se aflau doar rafturi cu cărţi. Acolo îi plăcea să-mi vorbească despre proiectul unui roman ştiinţifico-fantastic, punându-mă să mă jur că nu voi sufla nimănui o vorbă despre acţiu-

www.dacoromanica.ro

nea şi personajele lui. N-avea să-l scrie niciodată, preferând pe-atunci mai mult să citească decât să-şi tocească peniţa. Mă lipisem de el pentru că era singurul din Direcţia editurilor care, într-adevăr, avea ceva în comun cu scrisul şi cu industria cărţii. La 20 de ani debutase cu două cărţi pentru copii (*Bobby Felix Făt Frumos şi motocicleta B.M.W.*; *Magdalena şi Târţoi*, ambele, la Craiova, în 1942), pentru ca după război să recidiveze, tot în Bănie, cu *La sud de lacul Nairobi* (1946), iar la Bucureşti cu *Arici Pogonici* (1948), care avea să dea şi titlul unei căutate reviste pentru cei mici. Era azilul de zi şi de noapte al tuturor confraţilor tineri certaţi vremelnic cu stăpânirea, precum Titus Popovici şi Francisc Munteanu, care, fără domiciliu, îl frecventau asiduu, după ce, ca zilieri, descărcau vagoane în Gara de Est. Grasone câştiga bani mulţi din tehnoredactare şi-şi îngăduia să fie filantrop. De altfel, după înfăţişarea lui – mascul în jur de 1,65 înălţime, cu vreo 125 kg, mai târziu peste 140 –, putea face reclamă oricărei cure de îngrăşat. M-am dus să-l vizitez acasă, să aflu din gura lui „motivul cauzei". Sancţiunea primită nu-l afectase defel.

– Dă-i în mă-sa de nenorociţi. Vinovat îs eu, că m-am înhăitat cu nişte nemernici. Nu mă refer la milogii din Direcţia Generală, ci la mahării de partid de la propagandă, care

www.dacoromanica.ro

m-au chemat să mă întrebe ce s-a întâmplat, că de dus la ei oricum n-aveam de gând. Când le-am spus că noul director general, Jac Podoleanu, e un cretin, cu vechi state de serviciu în slujba prostiei, au dat din colţ în colţ, deranjaţi de modul cum etichetam un ispravnic ideologic. Şi doar mă cunoşteau încă de pe vremea când le căram valize cu bani, fără să-i numărăm.

Nu exagera cu nimic. După înfiinţarea Editurii P.C.R., o minte negustorească a determinat crearea unei firme-satelit, care să publice literatură occidentală de succes, încredinţând-o spre gospodărire lui Muşatescu. Sediul se afla în pivniţa unei impozante clădiri din centrul Capitalei, unde erau găzduite la un loc redacţia, administraţia, depozitul şi expediţia, Grasone – pe-atunci de 24 de ani – fiind director, redactor, corector, administrator, hamal şi curier de lux. Prima tipăritură a fost o elegantă carte de vizită a noii edituri, „Europolis", sub a cărei titulatură şi adresă a avut grijă să adauge: „Palatul de Cristal", pentru a evita orice confuzie. Cu acest ştaif a ieşit în lume, adresându-se marilor surate şi agenţii literare de peste hotare, pentru obţinerea de exemplare *sans-prix* şi reglementarea dreptului de folosinţă. De-ar fi avut atunci grija să pună şi un ban deoparte, în virtutea calităţii oficiale de patron, „extravagantul Conan doi" nu s-ar fi pro-

www.dacoromanica.ro

copsit cu o căsuţă închiriată pe Calea Moşilor, aleasă mai mult pentru curtea ei spaţioasă, umbrită vara de belşugul pomilor.

– Şi ce l-a apucat pe Podoleanu, de zici că de la el ţi se trage buclucul? Ce treabă ai avut cu el?

– De avut am avut, dar cu ani în urmă, când potentatul de-acum era un pârlit de librar, căruia îi dădeam cărţi pe datorie şi primeam bani doar când catadicsea jupânul, şi-atunci deranjat că nu-l mai aprovizionam cu marfă. În socotelile lui de sâmbătă, mă considera evreu, fără să fie sigur. Ca unul care trăisem în pace printre mozaici, frământarea lui mă lăsa rece. Interesant e că ceva, ceva se lega în mintea lui, ori a altora, că, după întreruperea liceelor militare din Craiova şi Chişinău, am urmat o clasă, înainte de război, la liceul israelit „Cultura" din Bucureşti. Cert este că întâlnindu-ne deunăzi m-a întrebat amical: „Ascultă, Muşatescule, tu eşti sau nu evreu?" Naiba m-a pus să-i răspund: „Mulţi m-au acuzat, dar nu sunt!" Lipsit de umor, noul ispravnic al editurilor – mai puţin priceput în breaslă decât ultimul anticar –, a făcut un nod la batistă şi, la prima tulburare a apelor, m-a zburat,

– Faci contestaţie?

– Trebuie să fiu nebun. Activişti au destui, oameni de meserie nu. La infiinţarea Editurii de Stat, m-au căutat cu lumânarea.

www.dacoromanica.ro

Când s-a divizat acest mamut, m-au transferat la voi ca să mă îngrijesc de prezentarea artistico-grafică a întregii producţii editoriale. Nu-i treabă de joacă: în Leipzig meseria se învaţă la o facultate specială, la ruşi de asemeni, numai în România a fost lăsată la cheremul zeţarilor. Oferte am destule, că şi până acum bani mulţi am câştigat de la ziare şi reviste, nu de la Podoleanu. Am scăpat de partid, am scăpat şi de munca pe sponci, că propagandiştii mă hinghereau pe veresie. Să vezi tu ce bani le cer, când vor bate iarăşi la uşa mea. Banii, tată, banii, că la „Capşa" nu mă întreabă unde lucrez, ci îmi cer s-achit nota de plată. Şi, de, obrazul subţire cu cheltuială se ţine.

Într-adevăr, aveau să-l caute, pe bani primiţi „ad labam", nu să umble după ei pe la casieriile publicaţiilor. Cel puţin la *Scânteia* şi-a condiţionat angajarea cu salariu personal, program zilnic de patru ore, maşină la scară şi sâmbata liberă de orice obligaţii. De reprimire în partid – fiindcă s-ar fi făcut cu el o greşeală – nici n-a vrut s-audă. De altfel, nici cu avantajele ce i s-au acordat nu prea îi convenea. Dovadă că s-a retras la Tâncăbeşti, lângă Snagov, unde-şi amenajase o gospodărie cu livadă mare. Acolo s-a pus pe scris – şi nu rău! Spre bucuria cititorilor şi mai puţin a domnilor gravi, lipsiţi de umor.

www.dacoromanica.ro

Între timp s-a schimbat şi directorul producţiei editoriale. O figură nouă, absentă din publicaţiile vremii: Theodor Constantin, cunoscut şi recunoscut peste ani ca autor de marcă în istoria romanului poliţist. Mitică Mazilu, un tipograf din serviciul de prezen-tare grafică, care cunoştea tot şi ceva pe deasupra, m-a servit cu tot meniul:

– După trei ovrei din conducerea edituri-lor – Ana Sielber, Josif Katz şi Helenne Beram – e primul român acceptat în sistem, deşi, la rândul său, subordonat aceluiaşi angrenaj.

– Curioasă promovare.

– Nicio promovare, Năică. Omul a venit în picaj de la Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor, unde a fost director general adjunct, împreună cu Hari Panaitescu. De la Cenzură l-au pus pe făraş, considerat că-i prea moale. Panaitescu a rămas mai departe cu Ardeleanu, şeful suprem, ardelean ca şi Hari. De altfel, la rândul său, Constantin e pe jumătate grec, după mamă.

– Are şcoală de stat, ori de partid?

– Mă-mpuşc, dacă ghiceşti.

– ...

– Teologia, amărâtule.

– Te ţii de bancuri!

– Să mor dacă te mint!

– Cum o fi ajuns popa la Cenzură?

– De profesat n-a profesat preoţia. Dimpotrivă, încă de tânăr s-a numărat printre

www.dacoromanica.ro

puținii intelectuali care-au cotit-o spre comuniști. Are dosar beton, plasat între lumpenproletariat și mică-burghezie pasageră.

– Măi Mitică, tu în timpul liber scrii epigrame – și nu rele. Ce mă face să nu cred că ș-acum le potrivești de amoru' artei? De unde dracu' le știi pe toate?

– De unde, de neunde, mă privește, dar informația-i casație. Vezi când îți cade bine și întreabă-l pe don' director dacă e sau nu adevărat. Capul pe butuc pentru ce zic.

Hoțul c-un păcat, păgubașul cu zece. Nu vreau să-l bănuiesc pe Mazilu c-avea legătură cu necuratul, prezent la vedere și-n întuneric. La fel de bine putea să fi avut o altă legătură „discretă" cu vreo cucoană din multele ce împânziseră direcțiile și serviciile de cadre. Mai știi?

Theodor Constantin era trecut de 40 de ani. Cam mult, în comparație cu majoritatea celor din direcție. Plinuț, de statură potrivită, cam pleșuv, cu o umbră de freză, era o fire tăcută, de la care greu scoteai o vorbă. Ca la Roentgen, te privea insistent, să te citească pe dinăuntru.

Când m-a chemat la el în birou, m-a măsurat din cap până-n picioare, așteptând parcă să deschid discuția, ca și cum veneam de pe altă lume. L-am privit cu aceeași insistență, până s-a încumetat să-mi dea vreo zece plachete cu poezii, însoțite de-o ofertă ispititoare:

www.dacoromanica.ro

– Stai săptămâna asta acasă şi le citeşti pe îndelete. Lunea viitoare te aştept să-mi spui părerea.

M-am uitat la volume: versuri de Dan Deşliu, Veronica Porumbacu, Victor Tulbure ş.a. Aş fi vrut să-i spun că nu-s cititor de poezie, dar ce rost avea să-i vorbesc despre preferinţele mele, atâta timp cât mă lăsase liber să citesc, să fac ce-mi place?!

Acasă parcurg cu răbdare poemele autorilor împricinaţi, o zi fiindu-mi de ajuns. Văzute cu ochii de-atunci, nu ostentaţia militantismului mă tulbura, ci lipsa oricărui farmec, absenţa acelui licăr de emoţie pe care un poet ţi-l sădeşte pe nesimţite în suflet. Întrebarea ce mă chinuia era simplă: ce-i spun eu lui Constantin despre kilogramul de stihuri cu care mă blagoslovise? La urma urmei, parşiv, mă luase precum hârtia de turnesol, aşteptând să-i înroşesc sau înălbăstresc caracterul acid sau bazic al mărfii, fără să-i ştiu preferinţele. Ca român, aşezat cu ce trebuie „în două luntri", mi-am zis să procedez în consecinţă, alegând violetul, culoarea neutră a aceluiaşi turnesol. „Nu mă pricep la versuri" şi gata. Numai că laşitatea mi-era inconfortabilă:

– Dom'le Constantin, când un om se simte bine tipărind patru plachete de poezii într-un an, nu exclud să existe şi semeni dispuşi să-l ia în serios, dacă nu cumva stârneşte şi invidia unor confraţi. Cazul lui

www.dacoromanica.ro

Deşliu, care publică, în douăşpe luni, *Goarnele inimii, Cântec pentru legea cea mare, Lazăr de la Rusca, Cântec pentru slava lui Gheorghi Dimitrov,* iar mai de curând *Minerii din Maramureş.* Este un adevărat maraton, iar poezia-i o cursă fulgerătoare pe suta de metri. Precum coniacul, te îmbată fără să te lupţi c-o vadră de vin. De fapt, toate volumele încredinţate nu-s altceva decât proză versificată. Uneori rezumatul îl afli pe copertă: *Balada tovarăşului căzut împărţind Scânteia în ilegalitate,* de Victor Tulbure. Ce mai e de aflat? N-am pretenţia că-s un bun termometru al gustului public, după cum, sper, nici autorii în cauză nu pot pretinde că-s prozatori de ispravă. Ocolesc ostentativ termenul de poet, că ei se mişcă cu predilecţie în perimetrul epic. În liceu am trăit din mila profesorilor de română, care m-au ferit de corigenţe şi repetenţie implorându-şi colegii în cancelarie să-mi închidă mediile măcar cu un cinci. N-o făceau degeaba, că citeam de nebun, nu doar acasă, ci şi în timpul orelor. Ei bine, balada populară, învăţată în clasa a patra – echivalentă azi cu a opta – e cu zece capete deasupra unor stihuri veştejite ca cele cu care m-aţi onorat. Vă citez începutul ultimei capodopere ieşite de sub teasc:

Colo sus la Toroiagă, / numai piatră şi zănoagă / şi steiuri de stâncă seacă... //

www.dacoromanica.ro

Dar ce namilă s-arată / de nouă voinici purtată / peste cremene brumată? // Nu-i năprasnică jivină, / e mândreţe de maşină, / o duc minerii la mină. // Inimă duduitoare, / să-mpingă văzduhul tare / în cele perforatoare; // Sus în galerii înalte, / sfredele se prind a bate / prin filoane adâncate... // Că-n filoane afunde, / în măruntaie de munte / multă lumină s-ascunde! // Şi e vremea să răsară, / ca frunza de primăvară, / peste om şi peste ţară .[1]

Să citeşti şi să caşti. Sau, cum zicea mama la sfârşitul vreunei sporovăieli lipsite de haz: „Omoară-mă, Leanco, cu bidineaua". Sincer vorbind, nu ştiu dacă în sinea lui autorul crede în flecăreala asta, ori dacă nu cumva, dotat cu umor negru, ia în derâdere toată povestea. Doar eventuala intenţie parodică – mărturisită în intimitate – l-ar mai putea salva în familie, printre amici, în mintea vreunei iubite, cu care, desigur, se-nţelege fără să latre. Nu-i singurul. În genere, versificaţia-i puerilă, ca şi în poezia Veronicăi Porumbacu. Suportaţi două catrene:

Mac Arthur, de la fereastră / zăreşte mulţimea noastră; / nu vorbeşte, nici nu cască' / faţa i se face iască. // Cine oare

[1] Cf. Dan Deşliu, *Minerii din Maramureş*, Bucureşti, 1952.

www.dacoromanica.ro

l-a-nfruntat? / Pintilie. Neînfricat, / cu Marc Arthur dintr-odat / privirea şi-a-n-crucişat.[2]

– Versuri memorabile, uşor de reţinut.

– Într-adevăr: „Nu vorbeşte, nici nu cască, faţa i se face iască". În piaţa Oborului, circarii o făceau cu dichis: *„N-are mâini, n-are picioare – şi bate toba!"*

Văzându-l pe Constantin cum mustăceşte, am prins curaj:

– Opiniile mele sunt inevitabil subiective, poate şi din pricină că poezia copilăriei, petrecută în Târgul Moşilor, plutea peste tot, începând cu atracţia irezistibilă a iluzioniştilor de tot felul, care mă puneau pe gânduri, şi sfârşind cu păpuşarii ambulanţi, infinit mai interesanţi decât versificatorii noştri. Traşi de sfori sau înmănuşaţi, Vasilică şi Marioara, eroi de basm, se certau şi se băteau ca chiorii între ei – dublaţi de poliţaiul venit să-i despartă şi de nelipsitul popă, chemat şi el s-o conducă la groapă pe biata femeie –, aveau farmec, totalmente absent în chiorăiala asta de maţe. Se zice că nu iese fum fără foc. În stihuurile cu care m-aţi onorat nu arde nimic. Şi, ca să fiu cinstit până la capăt, vă mulţumesc că m-aţi despăgubit cu câteva zile de vacanţă.

---

[2] Cf. poemul *Ochii*, reprodus ulterior în placheta *Ilie Pintilie*, Bucureşti, 1953.

www.dacoromanica.ro

– Spuneai că ţi-a plăcut să citeşti. Ai vreun autor preferat?

– Mai mulţi.

– Zi-mi unul străin şi altul român.

– Mai presus de toţi, Balzac. Roman total, cu acţiune densă, arborescentă, şi cu o diversitate de personaje imposibil de uitat, adevărate statui în literatura universală. Dintre români, o să vă mire: Panait Istrati. Un răzvrătit pe calapodul inimii mele. Toată opera lui e un poem închinat setei de libertate, o călătorie curajoasă, fără drum de întoarcere.

– I-ai citit şi însemnările despre Uniunea Sovietică?

– Vă referiţi la *Spovedania unui învins*?

– Titlul adevărat sună altfel, dar în franceză; în traducere literală ar veni: *Către o altă flacără!*

– Eu am citit versiunea română.

– O consideri carte nocivă?

– Cel mult inoportună. Este prăpastia dintre amăgire şi dezamăgire, un divorţ, care, indiferent de partea cui te plasezi, nu poate anula iubirea omului ce năzuieşte spre o lume mai bună. Eu nu m-aş lepăda de Istrati, acuzându-l de trădare. Mai curând *el* a fost trădat, şi încă prosteşte, câtă vreme conflictele care precedă ruptura din suflet se învârt în jurul câtorva uscături, insule nesemnificative.

– După alţii, adevărat arhipelag într-o mare inertă.

www.dacoromanica.ro

Replică prudentă a unui ins ce nu se lăsa descoperit dintr-odată, așa cum o va face nestingherit mai târziu. În ce mă privește, cazul Istrati îmi venea mănușă, pornind de la propria-mi dezamăgire.

Theodor Constantin, cu aproape douăzeci de ani mai vârstnic, nu gândea altfel. Ceea ce nu știam atunci era că, deși totalmente absent din viața literară, putea fi socotit un veteran al scrisului. În tinerețe, debutase cu un volum de versuri, lirică trădată peste ani în favoarea prozei, printr-un volum de nuvele, obsedat de stranietatea unor cazuri psihice, precum și un roman, *Casa cu neguri,* la rândul său tenebros. Caracterul lor fantastic, cu totul aparte față de canoanele „realismului socialist", explică neînregimentarea scriitorului în rigorile vremii, deși prin funcție era chemat să le promoveze. Dedublat continuu, va reveni târziu pe șantierul editorial cu suita romanelor de aventuri ce-l va ridica deasupra meseriașilor de rând ai romanului polițist, datorită harului său de investigare psihologică.

Deși brăilean prin obârșie, cum îl trădează de altfel și scrierile, anii tinereții i-a petrecut în București, tot în jurul tiparniței literare. Fire blajină, emotiv și timid ca o fecioară, n-ai fi zis niciodată că în mintea lui Constantin, aparent senină, au loc aprige confruntări belicoase, cu bombe și grenade,

www.dacoromanica.ro

că se încrucişează rafale de pistol-mitraliere, înmulţind continuu numărul victimelor, secerate alteori de otrăvuri şi săgeţi, cu o fantezie uluitoare. Ecuaţia fiecărei proze are multe necunoscute, ingenios plasate într-o acţiune ce-ţi pune mintea la contribuţie, devenind pe nesimţite detectiv, cu inevitabile rătăciri, după cum îţi va dovedi logica deznodământului.

În viaţă la fel. Cel care la masa de scris dirija spectaculoase anchete rămânea mut în faţa unui contrabandist de duzină. După naşterea lui Horia – singură odraslă, venită pe lume când părinţii se aşteptau mai puţin –, rămăsese interzis când doamnei Clara i s-a recomandat să suplinească lipsa laptelui matern cu produse din străinătate. Era totalmente rătăcit, picat din cer. L-am luat din Tei, unde a locuit iniţial cu familia, şi l-am cărat pe Calea Moşilor, unde se trafica totul, mai puţin elice de avion. După două zile, avea o duzină de cutii cu lapte-praf olandez, să-i ajungă câteva săptămâni. Speriat, repeta copilăreşte aceeaşi întrebare – va putea şi-n viitor să-l procure? –, bucurându-se că-i răspund afirmativ. S-a liniştit abia când „farmaciştii" i-au făcut rost de toate medicamentele de pe o reţetă, inexistente în reţeaua de stat.

Apariţia romanului *La miezul nopţii va cădea o stea* (1958) l-a scos în faţă. Roman de război, de spionaj, înţesat cu aventuri

www.dacoromanica.ro

palpitante, se dovedise a fi deasupra cărţilor poliţiste ale unui Haralamb Zincă, la rândul său citit şi dezlegat precum broşurile de cuvinte încrucişate. Între timp fusese debarcat din conducerea Direcţiei editurilor – inclusă acum în structura Ministerului Instrucţiunii şi Culturii –, fiind transferat ca redactor-şef la Editura Tineretului, subordonat lui Ali Ştefănescu, prozator de mâna a treia, dar bun editor. Când peste un an, acelaşi Constantin revine cu un nou roman de spionaj, *Fiul lui Monte-Cristo* (1959), proză integrată într-un ciclu de amplă respiraţie, zdruncină într-atât topul literaturii pentru copii şi tineret, încât „bunii confraţi" convin să-l ajute cu o critică tovărăşească în paginile revistei *Lupta de clasă*, organ teoretic al P.C.R. Cronica poartă semnătura unui necunoscut şi condamnă cartea pentru grave lacune politice. Prin indiscreţia cuiva, aflu că articolul urmează să deschidă o campanie împotriva scriitorului, acuzat de rătăcire ideologică, tocmai atunci când vânătoarea de vrăjitoare era la ordinea zilei. Cu aceeaşi ocazie mi se spune că semnătura este pseudonimul unui ins care, cu puţine zile în urmă, plecase definitiv în Israel. Cum în acea perioadă lucram la Centrala Editorială ca şef al serviciului de literatură şi artă, vorbesc cu Ileana Vrancea, şefă de redacţie la *Lupta de clasă*, că intenţionăm să organizăm o dez-

www.dacoromanica.ro

batere în jurul cărţii, unde o invit să participe împreună cu amintitul cronicar, motiv pentru care o rog să-mi dea adresa lui. E derutată, iar eu nu îngroş gluma. Ne cunoşteam de pe vremea facultăţii, când Heda Katz, fată frumoasă, deşteaptă, era secretara U.T.M. la Filologie, aşa că-i amintesc prieteneşte că a greşit publicând opiniile stupide ale unui neavenit – pe deasupra transfug, fals îngrijorat de rătăcirea politică a romancierului – şi-o rog să dea stingerea în tabăra atacatorilor din umbră. Ţine să mă asigure că articolul era cules demult, de unde şi nevoia pseudonimului, că nu ştie nimic de campania împotriva lui Constantin, după cum nu va marşa la nicio manevră de gaşcă. Suficient ca întregul conflict să alunece în derizoriu. Peste puţin timp plec la Moscova în cadrul schimburilor culturale şi, pe lângă lista supervizată, recomand traducerea romanului *La miezul nopţii va cădea o stea*, pe care-l car cu mine. Apariţia cărţii în U.R.S.S. dă tonul tălmăcirilor în ţările socialiste şi, implicit, călătoriilor peste hotare. În intervalul 1959-1975, prolificul autor avea să publice alte 18 romane inedite, cu mare căutare la public. Multe la număr şi rezistente la lectură, sunt rodul plăcerii sacre de a scrie, al unui stil de lucru ce-l apropie de marii confraţi ai genului. Secretul productivităţii? O pagină pe zi, încropită şi revăzută cu atenţie, după

www.dacoromanica.ro

ce meditezi îndelung la ce n-ai așternut pe hârtie.

Grijile materiale îl părăsiseră demult. Ba chiar își cumpărase un apartament de lux într-o vilă construită la comandă. În afară de scris, toată atenția și-o îndreptase către băiat, al cărui nefericit destin îi va precipita moartea. Cu parale multe, tatăl izbutise să obțină suplimentarea cu un loc la regia de film din cadrul Institutului de Artă Teatrală și Cinematografie, deoarece lista admișilor se oprise la Horia. Mult zgomot pentru nimic, căci după absolvirea facultății porumbelul n-a zburat de pe streașină, transformând adesea apartamentul părinților în studio și bar de zi. Plecat în Germania pentru a participa la Festivalul de Film de la Oberhausen, băiatul cere prelungirea vizei de călătorie. Refuzat, își ia inima-n dinți și o cotește în Italia, unde beneficiază de auspiciile comunității evreiești din Roma, prevalându-se de naționalitatea mamei. Păstrează legătura cu familia până în seara de dinaintea părăsirii țării, cu destinația Canada, comunicată la telefon mamei. A doua zi, autoritățile românești anunță familia că băiatul a fost găsit mort, aruncat de la etajul șase al hotelului în care se cazase. Discuția purtată cu o seară înainte anulează alternativa sinuciderii. De asemenea, pașaportul și banii găsiți asupra lui îndepărtează pe cea a jafului. Câteva elemente ce apar mai târziu încurcă și mai abitir dezlegarea mis-

www.dacoromanica.ro

terului. Doamna Clara Constantin cere eliberarea de urgenţă a unui paşaport pentru a pleca în Italia. Îl va obţine, dar, cu toate pilele intrate în joc, îl primeşte cu întârziere. Ajunsă la destinaţie, este întâmpinată de doi inşi, care ştiu de sosirea ei – îşi anunţase venirea pentru a participa la funeralii –, persoane care se oferă s-o ajute pentru repatrierea fiului. Se opresc să discute puţin la o cafea, după care soţia scriitorului îşi pierde cunoştinţa şi se trezeşte târziu într-un spital, fără să ştie cum a ajuns acolo. Când îşi revine din starea în care s-a aflat, află că Horia a fost deja înhumat, putând să-i vadă doar mormântul.

Ca o ironie a sorţii, cele petrecute în Italia depăşeau fabulaţia multor romane plăsmuite de Constantin. În ţară, cineva a avut grija să risipească zvonul că tot ce s-a petrecut cu fiul scriitorului nu este altceva decât o răfuială între homosexuali. Ipoteză ce poate fi luată în consideraţie, dar nu şi acceptată fără răspunsuri la câteva întrebări: de ce s-a întârziat acordarea paşaportului doamnei Clara Constantin? Ce interes aveau homosexualii, prezumtivi asasini, s-o întâmpine pe aceeaşi doamnă la sosirea în peninsulă, cu grija de-a o scoate pe ultima sută de metri din cadru, administrându-i un somnifer puternic? Dispăruţi fără urmă de la locul crimei, n-aveau niciun interes să se arate la faţă.

Versiunea acreditată, tipică acţiunilor de

www.dacoromanica.ro

dezinformare, nu anula din față alte variante posibile: dacă băiatul aflase ceva care nu trebuia știut?...dacă fugea, călcând un angajament privind o acțiune ce putea fi deconspirată?... dacă avem de-a face cu mâna prelungită a „serviciilor", chemate să pedepsească pe transfugi, ca să știe și alți amatori la ce se pot aștepta?

Biete supoziții care, și dacă ar cuprinde o fărâmă de adevăr, n-au cum să alunge dezastrul din sufletul părinților, explicând, între altele, pretimpuria stingere din viață a tatălui, la câțiva ani după moartea fiului.

Mușatescu mă caută cu insistență. La rândul său e căutat cu disperare de editori, resimțindu-i-se lipsa. La serviciu, în colectivul alcătuit de el, au rămas doi tipografi, Andreica și Mazilu, plus Dan Grunberg-Bârlădeanu, totuna cu viitorul secretar de redacție de la *Flacăra*. Primii doi continuă să numere milioanele de litere din cărțile apărute, dar nu știu ce să facă cu totalul semnelor adunate. În plus, lipsește filtrul care opera de fiecare dată la proiectarea unor serii și colecții, la pregătirea unor ediții speciale și nu doar atât. Aveam să mă dumiresc ce treabă are Vlad cu mine. Fusese internat la Institutul de Endocrinologie C.I. Parhon, unde i s-a pus în vedere să aleagă una din două: ori slabește și trăiește, ori halește și-o mierlește. Mai

www.dacoromanica.ro

mult, după evaluarea clinică şi analizele de laborator, i s-au prezis cinci ani de trăit. A plâns bulgăroaica de nevastă-sa, s-a speriat şi el, hotărât s-o curme cu lăcomia. Din spital a plecat cu pantalonii la vale, cureaua alunecându-i pe burtă. Două săptămâni, cât l-au ţinut în investigaţii, a făcut o foame „ca la Auschwitz" – spunea el – şi, ca să-i fie bine, l-au alergat în sala de gimnastică să-şi dea sufletul, nu altceva. S-a răzbunat acasă pe ambele regimuri – nutriţionist şi politic – punându-şi femeia să fiarbă o oală de morcovi, că de ei avusese parte în bolniţă, dar cu porţia drămuită. Noroc că bulgăroaica, mulţumită de kilogramele lepădate, îl mai răsfăţa c-o salată orientală, stropită cu puţin untdelemn şi-n care mai rătăcea un ou fiert. În rest, când nu avea pe masă o salată de crudităţi, beneficia de-o mâncărică de spanac sau urzici, de ţelină sau de cartofi. Doar în vis se mai bucura de-o masă bogată, cu antreuri la un păhărel de vin – colţunaşi cu şuncă, ciuperci umplute, două-trei pateuri -, ca să poată trece la un castron cu sărmăluţe fierbinţi, bine sorcovite cu smântână, unde, în tocătura de porc, viţică şi olecuţă de oaie, bucătarul zvârlise, alături de orez şi piper, niţică afumătură, s-o parfumeze, fără să uite ca-n fiertură să pună şi o lingură de bulion, să îndulcească o ţâră varza murată. Bineînţeles că o persoană civilizată mai face şi puţină pauză, să se

www.dacoromanica.ro

dumirească burdihanul cui i se supune. Şi-apoi, ca să-i priască şi inimii, omul mai saltă de pe masă un pahar de vin, chiar două, să stingă focul încins de ardeiul iute, absolut obligatoriu la sarmale cu mămăliguţă. Vinul rubiniu vine de s-aşază ca o cortină între ce-a fost şi ce urmează: un „Chateaubriand"– muşchiuleţ de trei-patru degete grosime, bine pătruns pe grătar şi roşu cât un bănuţ la mijloc –, ori, dacă te simţi balonat, un „şalău menier" sau un rasol de ştiucă, scăldată în unt, peştele alb fiind recomandat şi de medici. Mai departe, depinde dacă eşti singur sau ai companie. Nu de alta, dar vorba cere iarăşi o picătură de vin, la câteva clătite cu brânză dulce şi mărar, sau la puţin caşcaval, gustat împreună cu un măr. La masă, pâine şi sosuri cât mai puţine, că te îngraşă şi te tâmpesc.

– Nae, ăştia s-au pus să mă-ngroape. Am dat din cârcă vreo zece ocale, dar, ascultă la mine: dacă o ţin aşa, dau ortul popii. O ştiu după glas şi chiorăiala din maţe. De unde înainte, când tunam la telefon se speria pisica şi fugea la Penche, acum am ajuns să miorlăi ca ea. Mi-e foame de dimineaţa până seara. Nenorocirea-i că nici n-o pot şterge de-acasă, că de-i spun bulgăroaicei că merg să fac puţină mişcare, îşi pune la repezeală o haină pe ea să mă însoţească. Or, m-am gândit bine: decât să stau nemâncat o viaţă întreagă, aleg să mai trăiesc

www.dacoromanica.ro

cinci ani frumoşi, cu 1725 de zile fericite, că le-am făcut socoteala, fiecare mai gustoasă decât un revelion. Pe urma, ce-o fi să fie şi la vară cald. Aşa că uite la ce m-am gândit: când te întorci de la serviciu, opreşte-te o clipă şi pe la mine, s-o roim unde-am mai fost, vizavi de Făinari, că la întoarcere vin singur cu tramvaiul, că-s doar trei staţii. Şi-acum, pe cai!

Ca şi altădată, ne-am rostogolit pe Calea Moşilor până la aceeaşi gazdă primitoare.

– Coană mare, fă-i amicului meu o friptură asortată cu mititei şi-o salată de-a casei, iar mie un muşchiuleţ ca lumea, cu niscai mici mai mari şi o salată, pe care să nu uiţi să razi nişte caşcaval mai multişor.

Când ne-a servit, nu-mi venea să cred ochilor. Friptura mea ieşea din farfurie, iar „muşchiuleţul" lui Vlad se odihnea pe un platou argintat, de pus pe masă la un revelion în familie. După ce-a mai atacat vreo 15 mici pe nerăsuflate, mi-a spus candid:

– Eu zic că merge şi-un peşte. Important e să nu ne grăbim, căci, după o sticlă, două de trei litre, pofta nu se lasă aşteptată.

Peşte îmi mai trebuia, când eu mă luptam de zor cu halca de carne!... El însă nu

www.dacoromanica.ro

s-a astâmpărat; a mai comandat zece clătite, mâncate lejer, în contul celor cinci ani preconizaţi de nutriţionişti că i-ar mai avea de trăit, dacă nu respectă dieta prescrisă (la care Dumnezeu va mai adăuga cu generozitate încă 42).

Tot atunci am inaugurat noul program, sporovăind la masă vrute şi nevrute:

– De ce i-ai pus pe Mitică şi Andreica să numere literele din cărţi? Le numără de nebuni în continuare, fără să ştie de ce.

– *À voleur, voleur et demi*[3] – cum zice neamţul. Lasă-i să numere.

– De ce?

– De bambus. Amândoi mi-au fost băgaţi în coastă – chipurile să-nveţe meserie pe lângă mine –, dar de la-nceput mi s-a părut că au alte treburi în direcţie. Lasă-i în pace să numere; e o preocupare mai nevinovată faţă de ce bănuiesc eu. Cu noul director cum te descurci?

– Deocamdată mi-a dat să citesc o roabă de versuri chioare, parcă dinadins alese.

– Te-ncearcă hoţomanul, da-i om de treabă!

– Îl cunoşti?

– Foarte bine. Înainte şi după război, a fost corector la „Cugetarea" lui Georgescu-Delafras. Adaosul onomastic, *Delafras,*

---

[3] La hoţ, hoţ şi jumătate (morala unei celebre farse a teatrului medieval francez).

www.dacoromanica.ro

straniu în urechile românului, se trage de la Frăsinetul natal. Nea Petrică, un ins care din ucenic de tipografie ajunsese bun meseriaş – şi cu ceva studii în Franţa –, a fost la rândul său corector, pân' s-ajungă editor şi patron. Avea toate motivele să se apropie de Constantin, datorită unui destin oarecum apropiat: orfan de tată la şapte ani, Theodor fusese abandonat de maică-sa într-un azil brăilean, femeia fiind mult prea săracă. Băiatul avea aplecare spre carte şi s-a ţinut de învăţătură. Nu era uşor să faci corectură. Pâinea asta am mâncat-o şi eu, pentru început la „A.B.C.", apoi la „Europolis". Pe vremuri aveai libertatea să scrii orice, dar niciodată în dispreţul gramaticii. Un bun corector nu urmărea doar transcrierea fidelă a textelor, dar pescuia şi greşelile autorilor, uneori involuntare. Şi meseria n-o stăpânea oricine. Vezi cazul unor Miron Radu Paraschivescu sau Marin Preda, cândva corectori la *Timpul,* care şi-au început cariera literară trebăluind pe textele altora. Ca să nu-ţi spun că-n schemele caselor de presă şi editură figurau doar câţiva angajaţi. Cei de la ziare se ocupau de toate: scriau articole curente, despre crime, spargeri şi incendii, dar făceau şi cronică literară, teatrală sau sportivă, prezenţi peste întreaga suflarea românească, de zi şi de noapte. La fel ca în toate ţările civilizate. La *Bilete de papagal* lucra doar Arghezi, la *Azi,* numai

www.dacoromanica.ro

Stancu si Petru Manoliu, iar la ditamai Editura Fundaţiilor Regale, care scotea şi o revistă lunară cu sute de pagini, existau câţiva redactori, între care Camil Petrescu, Păstorel Teodoreanu, Petru Comarnescu şi Radu Cioculescu. Numai în zilele noastre editurile şi gazetele concurează cu ministerele, având un aparat greoi, înţesat c-o pletoră de frecangii, străini totalmente de scris şi scriitori. Moda a fost preluată de la ruşi, iar organizarea din manualul tovarăşilor Marcus şi Leman, teoreticienii sistemului. De aici se trage şi căprăria actuală: corector, precorector, redactor stagiar, redactor, redactor principal, redactor şef de secţie, redactor-şef, plus un director, de cele mai multe ori certat cu litera cărţii, dar „om de încredere". Un rahat şi-o praştie.

Vorbe risipite între „gustări", că prea le dusese dorul. După ce-a renunţat să mănânce clătite – „ce-i mult nu-i bun" –, pe Grasone l-a apucat mila de mine.

– Nu-mi place cum arăţi. Nici ca mine prea umflat, nici ca tine ţâr uscat. Ţi-au intrat ochi-n găvane şi ai cearcăne albastre, ca o damă hingherită în trei schimburi. Fii atent să nu mi-o iei înainte.

– Din cauza ta, boierule. Te-ai ţinut de capul meu să ne înscriem la Şcoala de poligrafie şi editură, cursuri speciale, ademenindu-ne că ne fericesc cu diplome de tehnicieni, maiştri poligrafi, echivalaţi cu

www.dacoromanica.ro

subinginerii unei ramuri absente din politehnică. După care m-ai lăsat amanet acolo şi ţi-ai pus coada pe spinare. Nu mi-era suficient că lucram toată ziua, acum seară de seară trebuie să merg la cursuri, să fac practică-n toate secţiile tipografice, să învăţ pe brânci, să dau examene la o puzderie de materii tehnice, care mai de care mai aberantă în raport cu năzuinţele mele. Cel puţin prepararea cernelurilor, din vopsele şi sicativi, în funcţie de natura maşinilor de tipar – plan, adânc sau în relief –, m-a pus pe butuci cu memorizarea procentajelor. Mai rău decât matematica, fizica şi chimia – prezente şi ele –, de care-am fugit în liceu ca de dracu'.

Nu exageram. Şcoala se înfiinţase mai mult pentru directorii de tipografii, foşti zeţari, maşinişti sau legători, înscăunaţi la conducerea întreprinderilor naţionalizate. Din edituri, eram doar patru cursanţi, în cap cu Vlad, care ne târâse după el, fiind totodată şi titularul catedrei de prezentare artistico-grafică. Prin forţa împrejurărilor, tipografii ştiau mai multă meserie decât noi, dar când s-au izbit de latura teoretică a disciplinelor studiate, au dat bir cu fugiţii. Chinuindu-mă să le învăţ, m-am căptuşit cu o nevroză astenică înfiorătoare: noaptea n-aveam somn, iar ziua umblam ca o curcă beată, obosit până-n măduva oaselor.

– Măi nebunule, tu uiţi că nu puteam intra în bancă nici cu lingura de pantofi? Fă

www.dacoromanica.ro

ce faci şi ia-ţi un concediu zdravăn de odihnă. Altminteri te mănâncă gaia, ori te pândeşte sanatoriul.

De mâncat nu m-a mâncat, dar nici bine n-avea să-mi fie. M-am încăpăţânat să termin şcoala, înaintea oricărei vacanţe. O încercare palidă de-a mă odihni la băi a fost în iarna lui 1954, când zăpada ne-a blocat la Borsec. La revenirea în Capitală, neaua ajunsese la acoperişele caselor, bieţii oameni croindu-şi pe-alocuri tunele, prin care circulau ca şobolanii.

Concediul de la Borsec a fost preludiul unei lungi cantonări sanatoriale. Plăteam cu întârziere „concentrarea" de la Cotul Ciorii. Eram atât de prăbuşit, încât nu mă interesa nimic, absolut nimic. Orice discuţie mă obosea, făcând efortul, cu fruntea încreţită, să pricep ce mi se spune. Până şi lumina ajunsese să mă deranjeze, încât prindeam cearceafuri în ferestre, să mă ocrotească de săgeţi. Din Ardeal venisem şi mai dărâmat. De aici nevoia de a mă izola, de a schimba decorul, de a fi cât mai departe de truda şi oboseala de până atunci.

Grasone îmi citise bine în palmă.

www.dacoromanica.ro

VIII. SANATORIUL

Dragă mi-a fost milităria, dar şi tuberculoza. M-a ochit cu aceeaşi dragoste, la început în taină, pentru ca abia târziu să oficializăm căsătoria sub cupola Moroenilor. Greu să dau vina pe soldăţie, câtă vreme bătrânul Koch, patronul breslei, precizase demult că plămânul nu-i cimitir de bacili, ci temniţă în toată puterea cuvântului. Desigur, din pricina aglomeraţiei, mai toată populaţia orăşenească e contaminată cu sămânţa ftiziei, numai că muşteriii bolii sunt doar cei aflaţi la ananghie, în clipe de mare uzură. Atunci, microbul ofticii se eliberează de silnicia calciului protector şi atacă din umbră, fără să-şi trădeze prezenţa. Diabolică afecţiune. Într-o primă etapă, osânditul nu prezintă semne îngrijorătoare, ba chiar, dimpotrivă, se recomandă printr-o virilitate sporită, invidiată de eunuci, dar şi de falnicii berbanţi. Şi cum afecţiunea are ca principală clientelă tineretul, calul de dar nu se caută la dinţi.

Gloabă aveam, lung şi deşirat eram, de

www.dacoromanica.ro

suliţă nu duceam lipsă, iar Rosinante şi mori de vânt mai pretutindeni. Doar oftica mă mai putea aduna. Şi, potrivit zicalei că nu există boli, ci numai bolnavi, ignoram în toate privinţele standardele în materie: nu tuşeam, nu scuipam, nu transpiram peste normal, subfebril nici atât. Doar ochii încercănaţi, ce-mi zburau mai abitir la delicate treburi, se înscriau oarecum în barem. Boala mi s-a depistat absolut din întâmplare: un coleg de serviciu, răcit cobză, s-a simţit într-o zi atât de rău, încât abia mai putea respira. Pentru că la doi paşi se afla pe Batiştei spitalul „Bagdasar"[1] – unde cumnatul meu era administrator –, m-am grăbit să-l duc acolo, să-l examineze un pneumolog şi să-i facă o radioscopie. Aşa am ajuns la o doctoriţă binevoitoare:

– Dacă tot am stat în întuneric pentru aclimatizare, leapădă şi mata hainele să vă văd pe amândoi.

M-am dezbrăcat cu jenă, pentru că transpirasem gârlă, alături de un om care abia îşi mişcase paşii. Rezultat spectaculos: cel cărat cu braţul pe după gât n-avea nimic – în afara unor junghiuri intercostale –, iar eu un infiltrat pulmonar de toată frumuseţea, din fericire depistat în faşă.

Mulţumesc Cerului că, datorită întâm-

[1] Între timp desfiinţat (la acea vreme de profil pulmonar).

www.dacoromanica.ro

plării – regina noastră neîncoronată –, iau boala din pripă, în timp ce alţii află de ea abia când se pomenesc cu sângele-n gură, c-o gaură-n plămân. Îmi mai taie din elan doctorul Băicoianu, unul din apostolii Filaretului[2]:

– Băiete, ia lucrurile-n serios şi nu te bucura degeaba. Toţi cei atinşi de tuberculoză – mă refer la cei grav bolnavi – au trecut printr-o fază de început; important e ca dumneata să nu le calci pe urmă. Acum îi momentul să te hotăreşti dacă divorţezi de oftică pe-ntreaga viaţă, ori dacă te cununi cu ea pe restul zilelor.

– Depinde de mine?

– În cea mai mare măsură. Dacă te laşi amăgit de ameliorarea spectaculoasă ce ţi-o oferă antibioticele, te asigur că, într-adevăr, după cinci flacoane de streptomicină, ori câteva cutii cu „Pas" sau „Rémifon", imaginea de pe radiografie dispare. Nu înseamnă însă că te-ai şi vindecat, chiar dacă nu se vede nimic rău pe film şi n-apare B.K.[3] în analizele de laborator.

– De apărut, n-a apărut nici acum în spută, la examinare directă sau prin flotaţie.

– Nu contează. Imaginea de pe grafie nu minte. Păstreaz-o, că fără ea n-ai nicio dovadă că eşti bolnav. Sunt procese infinite-

[2] Spital pe Şoseaua Viilor, devenit ulterior Institutul de Ftiziologie Marius Nasta.

[3] Bacilul Koch.

www.dacoromanica.ro

zimale care nu se dezvăluie ochiului, nici măcar microscopului. Tratamentul ambulatoriu, de suprafaţă, e praf în ochii orbilor. Nu duce la nimic. Experienţa elveţiană rămâne sfântă: numai un an de cură la aer te poate vindeca. Altminteri, tuberculoza dusă pe picioare o porţi bine mersi şi-i sursă permanentă de îmbolnăvire. Tuşeşte un ftizic în tramvai şi boala se împroaşcă la toţi din jurul său. Pentru eradicarea maladiei, în America s-au creat colonii speciale pentru bolnavi, cu magazine, săli de spectacole, restaurante, cu tot ce se leagă de existenţa unei vieţi civilizate.

– Şi cum ajung acolo?

– Deocamdată foloseşte ce ţi se dă aici: până la un an concediu de boală, câteva luni de sanatorizare, altele de preventoriu, medicamente gratuite şi 80% din salariu. Ce te reţine?

– Teama de a nu mă îmbolnăvi mai rău în contact cu bolnavii, cu lenjeria, farfuriile, paharele şi tacâmurile folosite-n comun.

– Vorbeşti ca o fecioară târâtă-n bordel. Ce să zic eu, care trăiesc de-o viaţă printre suferinzi? Bacilul se află peste tot. Zace în mai toţi. Te muşcă doar la înghesuială. Nu şi sub tratament.

– Asta ar însemna odihnă, hrană şi medicamente.

– Adaugă şi-un regim sexual extrem de ponderat.

www.dacoromanica.ro

Din Bulevardul Magheru, unde doctorul îşi are cabinetul particular, plec cu siguranţa că orice tocmeală-i de prisos. Cu imaginea cabanelor de pe Clăbucet, de la „Trei brazi" sau de pe Postăvarul, mă văd la munte într-o casă de odihnă, cu un program de viaţă în care repausul şi asistenţa medicală să treacă pe prim-plan, pentru ca în cele din urmă să mă pomenesc înghiţit de fortăreaţa Moroenilor. De departe, edificiul nu părea fioros, dar pe măsură ce înaintam pe serpentinele ce duc spre sanatoriu, la fiecare cotitură realizez adevăratele lui proporţii: colos între ale cărui ziduri urmează să-mi execut pedeapsa. De la gara din Pietroşiţa mă urc într-un camion – singurul vehicul folosit deopotrivă pentru aprovizionare şi transportul pasagerilor – cu gulerul ridicat, să mă ferească de bătaia vântului. Când ajung pe platforma din faţa clădirii, mă simt precum un condamnat la poarta închisorii. C-o valiză la picioare, nu ştiu încotro să mă îndrept, deranjat de privirea sutelor de bolnavi, care, lipsiţi de activitate, privesc de pe terase acelaşi spectacol zilnic, interesaţi şi de sosirea poştei. Mă simt strivit de cele 10 etaje ale corpului central, cuplat pe laterala din stânga cu patru caturi – ocupate de bărbaţi – şi în dreapta de alte trei, destinate femeilor. Repet în minte numele doctorului Roşu, directorul sanatoriului, spre care mă îndreptase un văr,

www.dacoromanica.ro

pentru ca ulterior să renunţ, păstrând posibila protecţie pentru eventuale nevoi stringente. Mai ales că la biroul de internări o domnişoară mă întâmpină binevoitor:

– Aveţi vreo preferinţă la cazare?

– Mă las pe mâna domniei tale!

– Vă trec în pavilionul central, unde se află toată aparatura medicală, să nu umblaţi de la o clădire la alta.

– Cu câţi în cameră?

– Cu încă trei. Dar e bine; dispuneţi de instalaţie sanitară separată, de-o terasă uriaşă, cu o vedere superbă asupra pădurii; o să vă placă. Vă cazez la etajul şase, în camera 66. Dacă nu vă convine, vă întoarceţi şi schimbăm. Deocamdată împărţiţi camera cu doi colegi, din care unul se eliberează peste câteva zile. Ar rămâne două locuri libere, pentru eventuale mutări, dar numai în aceeaşi secţie. Vedeţi cum v-aranjaţi şi veniţi la mine.

Sanatoriul dispunea de vreo şase sute de paturi, ocupate în majoritate de tineri. Spre regretul meu, dau de doi bătrâni, un avocat surd şi-un grecotei tăcut, cu ochii pironiţi în tavan, zgândărit în muţenia lui de un ţăran vânjos, cu un pieptar de blană, nepotrivit pentru vremea de-afară:

– Mori, grecule, mori. Ne-o iei înainte, grecule. Văz că tuşeşti cu nădejde. Încă-i bine, grecule. Chestia-i să ştii cum te măsoară, că moartea nu vine cu zurgălăi, e

www.dacoromanica.ro

hoaţă, grecule, îţi dă târcoale pe furiş, te joacă-n bumbi, încetu' cu-ncetu'. Tu vezi ce faci, grecule: dacă scuipi pân' la buric, e de bine; o mai duci. Când o să scuipi pân' la ţâţe, iar nu-i rău, c-o mai lungeşti olecuţă. Rău îi când scuipi în barbă, grecule, c-atunci chiar că dai sulei de suflet.

Omul tace, fără să riposteze în vreun fel, ceea ce înseamnă ori că e pe ducă, ori că are ceva comerţ cu bădărănia ţăranului, pe care-l lăsa să latre ştiindu-l că glumeşte. Că într-adevăr aşa stau lucrurile, mă conving la vizita de seară, când bolnavul se adresează senin doctorului de gardă:

– Sa ma faţi bine, doctoru, ca-m plaţe pijda la nebunie!

Grecul aşteaptă de la o zi la alta să fie transferat la chirurgie şi asta mă bucură, fiindcă, deşi nou venit, pot să-mi creez vecinătăţi pe plac. Neştiind că-i pus pe şotii, îl reped pe ţăran când mi se adresează familiar:

– Mata de unde eşti de fel?

– Din Congo-Brazzaville!

– Adică?!

– Adică ce?

– Ziceam pe unde vine?!

– Mai la nord de Zimnicea, pe şoseaua care duce la fabrica de conserve ososase.

Păstram din copilărie o doză de sictir faţă de ţărani, cunoscuţi mai mult din piaţă, unde adesea ne ciupeau la cântar. Poate şi

www.dacoromanica.ro

unde apelativul „bă ţărane", auzit adesea şi în zilele noastre, te scuteşte de folosirea unor calificative urâte. Auzindu-mă, bietul om se uită împrejur şi, văzând că nimeni nu se miră, se mulţumeşte cu răspunsul dat.

Avocatul Petrovici, vecin de cameră, surzise încă din Primul Război Mondial, când explodase în apropierea lui o ghiulea. Avea o faţă peticită precum genţile de damă confecţionate din bucăţi de piele, nu totdeauna de acelaşi format. Vorbăreţ, îi place să explice oricărui nou venit ce-a păţit pe front, cum l-au ridicat austriecii pe targă, cum l-au îngrijit în spatele frontului, ca în cele din urmă să-l transfere la o clinică din Viena.

– Deşi prizonier, s-au purtat cu mine la fel cu ai lor. Nu conta că le fuseseşi inamic, român, rus, ori francez. Nuuu! Umblam laolaltă prin parc, în aceleaşi straie de spital, fără nicio deosebire la raţiile de ţigări şi dulciuri. Pe mine m-au operat în patru reprize. De nu se termina războiul, încă ar mai fi avut de lucru, dar când am văzut cum arăt, m-am liniştit. În sfârşit, semănam a om. Cu auzul stau mai prost, dar asta nu m-a oprit să mă-nsor, să fac copii, să-mi profesez avocatura. Şi-apoi nici surzenia nu-i de lepădat, căci adesea te scuteşte s-asculţi şi ce nu trebuie.

– Altă viaţă, boierule, alte obiceiuri. De te-ai fi războit cu bolşevicii, ăştia nu stricau

www.dacoromanica.ro

pe mata niciun cartuş: te păleau cu patul puştii şi te făceau înger. Poate că ţi-ar fi priit, că una-i să te plimbi prin rai ca tânăr soldat şi alta-i să-ţi târâi picioarele ca bătrân veteran. Altă trecere la gagigi!

– De ce râdeţi? Zi-mi mai ţare, că nu te auzii.

Poveşti auzeai la tot pasul. Timp berechet. Program lejer, cu multe ore de cură, dar şi cu plimbări în pădurea din jurul sanatoriului. Ne îmbrăcăm şi dezbrăcăm de şase ori pe zi, din pricina orarului de odihnă, când, întinşi pe spate, stăm cu ochii ţintiţi în plafon, în aşteptarea pauzelor de prânz, de amiazi şi de seară, pentru că, în afara somnului de noapte – cu ferestrele deschise continuu până la începutul iernii –, mai avem trei raţii de stat la pat, cu ochii zgâiţi în trecut şi-n viitor. Acesta a fost ecranul pe care mi-am filmat întreaga viaţă, aşa cum a fost, dar şi rostogolită în imaginar. Peste puţin timp împlineam douăzeci şi cinci de ani şi nimic din ce-mi propusesem nu realizasem. Scăpat de strânsorile matematicii, fizicii şi chimiei, o pornisem bine cu facultatea, dar iată că puneam acum învăţătura-n cui. De asemenea, tot citind, citind, citind, visasem să scriu şi eu. În afara unor articole răsuflate, nu izbutisem să termin ceva ca lumea din vechile proiecte. Îmi ziceam că tocmai sanatoriul mă

www.dacoromanica.ro

va redresa, putând face haz de necaz. Pilda cea bună mi-o oferea Gheorghe Brăescu, al cărui volum de debut şi-l pregătise într-un lagăr de prizonieri. Mă apropiasem de el după ce îl devorasem pe Caragiale, din care puteam cita oricând fragmente întregi. La fel, „Maiorul" mi se părea cu zece capete deasupra unor confraţi de-ai săi, precum Bacalbaşa, Bassarabescu, Cazaban, D.D. Pătrăşcanu, şi cu nimic mai prejos decât Courteline, ce beneficiase de un idiom de circulaţie universală. Şi-apoi, după lunile de militărie, toată satira lui anticazonă îmi mângâiase sufletul, achitându-mi în avans toate datoriile faţă de „gradanţi". Nu mai puţin mă impresionase demnitatea lui în faţa ocupantului german: fiind în spital, la Colţea, refuzase să iscălească o declaraţie că nu va mai ridica mâna împotriva Puterilor Centrale, în condiţiile în care tocmai i se amputase braţul drept. Cu ce să mai semneze, amărâtul? Darămite să lupte!... Lipsiţi de umor, nemţii l-au deportat la Stralsund, unde mutilatul de război va fi nevoit să-şi dicteze nuvelele şi schiţele umoristice, că de scris n-avea cum.

Mutatis-mutandis, mie îmi rămânea la dispoziţie tavanul, uriaşă coală de hârtie, ca să concep şi să corectez o seamă de schiţe, pe care ulterior le puteam povesti şi repovesti cuvânt cu cuvânt. Râsul mi se dovedea a fi cel mai apropiat prieten, singura moda-

www.dacoromanica.ro

litate de a mă detaşa de necazuri. I-am fost credincios toată viaţa, deşi nu o dată mi-a ieşit prin piele.

În câteva zile, pe puntea aceleiaşi corăbii intervin transferuri fericite: în locul bătrânului avocat şi al grecului – primul externat, al doilea plecat la operaţie –, aduc doi studenţi, convingându-i să stăm împreună: unul urmează ingineria feroviară şi se cheamă Emil Parva, altul medicina şi se numeşte Victor Ţincu. Cum în cameră mai e un pat liber, mai sare în barcă un al patrulea marinar, Mitică, de profesie electrician.

– Luaţi-mă la voi, că nu vă deranjez deloc. Practic, rămâneţi trei pe covertă, că eu n-am treabă cu nicio cură. De mult se cuvenea s-o şterg acasă, dar m-au rugat să rămân, că n-au post de electrician. În prezent există doi lucrători, buni la toate, dar băieţii-s pe instalaţii sanitare; când umblă la vreo priză sau schimbă vreun şalter, îi scutură curentul ca pe toţi dracii. Or, aici îi complicaţie mare cu aparatura electrică. Abia mă descurc eu, şi asta după ce m-au instruit nişte indivizi veniţi să repare nişte roentgenuri. În plus, reţeaua-i coaptă, îi de la înfiinţarea sanatoriului. Cade uşor la creşterile de voltaj. Am schimbat zeci de doze, cu sute de metri de cablu: egal cu zero din ce-ar mai fi de lucrat.

– Şi-ţi convine şmotrul ăsta?

– De ce nu?! Mă ţin în concediu medical

www.dacoromanica.ro

un an? Mă ţin! Am casă, masă şi 80% din salariu? Am! E de colea? Nu-i! Iar toate-s fleac, pe lângă recompensă!

– Ce recompensă?

– Extraordinar de formidabilă! O femeie cât tot personalul muieresc la un loc. Fata-i cu trei ani mai mare decât mine, da' nu se cunoaşte: are 30, bătuţi pe muche. E soră de caritate şi, de-o vedeţi, rămâneţi zbanghii: picioare de spioană, glezne subţiri, ca la caii de curse, pulpe conice şi fund la etaj, să n-o muşte câinii de remorcă, sânii obraznici şi şolduri frânte, o piele de nemaipomenit, umeri rotunzi, nu oseminte, păr bălai şi ochi negri, pe deasupra şi arătoasă la meclă. Până acu vreo trei luni, tipa a fost măritată. Ai zice cu Tarzan, stăpânul junglei. Aş! Cu un chelner pipernicit, uscat-mumie, ce-i venea pân' la umeri, un cioflingar care-o bătea din te miri ce. A îndrăznit să vină după ea chiar aici, pe deasupra şi beat. Ei bine, l-am ţinut numai în şuturi pân' la parter ş-apoi pân' la gară, mai-mai să-l dau peste bord din camion, treabă de milioane, c-am crescut în ochii madonei de nu se mai poate.

– Înseamnă că nici ea nu-i sănătoasă la minte, dacă s-a măritat c-o asemenea podoabă.

– Aşa ziceam şi eu, până mi-a explicat motivul: „A fost singuru' bărbat care m-a cerut de nevastă, că toţi mă invitau la plim-

www.dacoromanica.ro

bare, la restaurante şi dans, însă niciunul la primărie".

– Cine ştie ce poamă o fi fost.

– Eu n-am stat la curu' femeii să-i kilometrez intrările şi nici nu-s prost să-mi otrăvesc sufletul cu cine şi cât o fi măcinat la moara ei. Aici e trufanda. A adus-o doctorul Mangiulea, ăla cu maţu pe gât, de ţi-l vâră pentru... pentru...

– Bronhoscopie!

– Asta, de te doare al dracului. El a cărat-o aici. De-atunci ne-am lipit, cu intenţie de cositoreală. Nu-i nevoie s-o duc la Bucureşti, c-ăştia mi-au promis să-mi facă post în schemă, cu casă şi masă. V-am zis totu' ca să ştiţi că-n cameră pic doar în vizită şi pentru soileală.

Ne-am dat acordul, având dorinţa de-a scăpa de familişti, vorbiţi parcă-ntre ei să ne piseze cu păţaniile odraslelor, pentru ei fermecătoare, pentru noi ucigătoare. Şi de-ar fi fost atât... Nu uita niciunul să deschidă portofelul, să ne arate poza progeniturii, fără să uite invariabilul:

– Nu că este copilul meu, dar e o frumuseţe, pictură nu altceva. Ce zici?

Apucă-te să-i contrazici. Mai ales când din fotografie se zgâia la noi o pocitanie.

Atunci am priceput cât de oarbă poate fi iubirea unui părinte faţă de copiii lui. Până şi avocatul Mircea Dumitrescu, un om care ne încântase cu amintirile sale, ne dezamă-

www.dacoromanica.ro

gise. Simţise că-l îndrăgim şi ne-a admis compania în plimbările dintre cure. Se deosebea de alţi semeni din jur prin modul liber de-a concepe viaţa. Ne povestea cum, înainte de începerea ultimului război, strângea bănuţ lângă bănuţ, făcând economii drastice ca să-şi petreacă vacanţele în străinătate. Suprasăturaţi de-o propagandă exclusivistă despre splendorile marii Uniuni Sovietice, ce părea să deţină şi monopolul fericirii pe pământ, trăiam o rară desfătare în preajma lui, când ne vorbea despre Paris, Londra, Madrid sau Atena, urmând apoi să ne călăuzească şi pe meleagurile Elveţiei, Olandei, Suediei sau Norvegiei. Oameni, obiceiuri şi aşezări necunoscute se perindau înaintea ochilor, rupându-ne total de necazurile prin care treceam. Zilnic aşteptam să terminăm orele fracţionate de cură, ca să ne continuăm călătoriile de vis. Tocmai părăsisem Praterul vienez, cu destinaţia Italia – făcând un popas la Veneţia, pentru o plimbare cu gondola pe Canal Grande şi-o vizită scurtă la bazilica din Piaţa San Marco, unde am lăsat porumbeii să ne ciugulească din palmă –, şi, legănaţi de huruitul roţilor de tren, ajunseserăm la Roma. Ca şi-n Veneţia, fete superbe, dornice şi darnice în materie de amor. Ne încurca doar gândul că nu cunoşteam limba italiană, că în rest aveam de toate.

– Amice, amigo, amigos, eu vorbesc per-

www.dacoromanica.ro

fect doar franceza, dar pocesc bine spaniola, italiana, germana şi engleza. Mulţumesc lui Dumnezeu, cu ele m-am descurcat şi pe alte coclauri. I-adevărat c-aveam de partea mea şi tinereţea voastră, limbă în care te poţi înţelege şi pe muteşte, mai ales pe iarbă sau pe cearşaf. Îţi trebuie doar puţin tupeu: „Bono giorno, seniorina, bono giorno, sorelina! Io sono rumeno, tia fratelino! Che fare te? Venite promenade, mangeare, dansare, venite cui, bela belissima! Io ti amo, dolce bambina!" N-o să credeţi, dar tocmai poceala vorbelor le-atrage. Ş-apoi străinul le vizitează cu folos, nu cu ponos: vine, le-o dă şi pleacă, ştie să tacă.

– N-or fi toate nebune!

– Şi asta-i adevărat. Uneori te mai alegi cu un: „Mascalzone" şi-o geantă-n cap. Dar asta nu răstoarnă datele evidenţei, cam aceleaşi pretutindeni: e imposibil ca din zece muieri – cu care încerci să intri în vorbă, printr-un banal „Ce faci, frumuseţe?" –, cel puţin două să nu accepte acostarea. De regulă, se uită cum arăţi şi vorbele nu mai contează. Ce doreşti tu vor şi ele. Cu aproximaţie, statistica este cam aceeaşi: cinci din ele se duc la casele lor – şi trăiesc cum le-o fi norocul –, trei se răsfaţă şi recuperează din pierderile celorlalte surate – fiind imposibil ca în plasa lor să nu se prindă şi un viitor soţ –, iar două rămân să regrete la bătrâneţe ce n-au făcut în tinereţe. Unde rămăsesem?

www.dacoromanica.ro

– Băteam caldarâmul Romei antice şi al noului oraş.

Până atunci admirasem Colosseumul, Forul Roman, Pantheonul, Villa Borghese, apucasem să aruncăm nişte bănuţi în Fontana di Trevi, pentru a fi siguri că ne vom reîntoarce cândva, băusem o butelie de Chianti în Piaţa Pavone – uimiţi că-i mai ieftină decât o sticlă de apă minerală – şi ajunseserăm la poarta Vaticanului, păzită de-o gardă elveţiană, în uniformă medievală.

– Băieţi, aici nu mai alergăm în galop. Trebuie mers la pas, stat pe loc şi cu creionul în mână. Sunt unele săli pe care le putem privi lejer, dar altele ne obligă să le cercetăm zile în şir. Mă refer la Biblioteca Vaticanului şi, în mod special, la Capela Sixtină. Goethe spunea că, fără s-o vezi, nu poţi realiza înălţimea spirituală a omului.

– De unde denumirea de „sixtină"?

– De la pontificatul Papei Sixtus al IV-lea, care a ridicat-o spre sfârşitul secolului al XV-lea. Aici se ţin conclavurile cardinalilor până-n zilele noastre. Am să vă amintesc cu aproximaţie dimensiunile, ca să puteţi realiza celelalte valori, cu precădere artistice: are circa 40 de metri lungime, vreo 14 lăţime şi în jur de 20 în înălţime, cât avea şi Templul lui Solomon, socotit după indiciile din *Biblie*. În linii mari, pereţii şi plafonul ar fi în jur de 2 500 de metri pă-

www.dacoromanica.ro

traţi, dacă scădem suprafaţa ferestrelor prin care inundă lumina şi uşile de acces. Enorm, de ţii seama că toţi pereţii laterali sunt pictaţi de cei mai vestiţi artişti ai vremii, ca Pietro Perugino, Sandro Botticelli şi alţii. Tapiţeriile care acoperă pereţii în timpul unor solemnităţi aparţin lui Rafael, iar plafonul – pictat peste ani la sugestia unui alt papă – este opera lui Michelangelo. Închipuiţi-vă ce cascadă de comori... Cine cunoaşte *Biblia* înţelege şi tâlcurile tainice ale ansamblului, conceput pe trei epoci: mai întâi facerea lumii, până la primirea celor zece porunci, apoi etapa Moise, până la naşterea lui Iisus, şi ultima destinată creştinismului. Toate subiectele religioase ale acestei periodizări se află pe pereţii laterali. Din păcate, mulţi văd, puţini pricep, căci majoritatea vizitatorilor, turişti bălţaţi, se plimbă ca-n Cişmigiu; într-o zi, vor să vadă tot Vaticanul, de sus până în subsoluri, la mormintele papilor.

– Şi plafonul? C-aici rămăsesem.

– Plafonul lui Michelangelo e un poem. Iniţial îl văzuse ca un cer înstelat, pe urmă ca o suită de portrete ale sfinţilor apostolii, ca în final să realizeze o frescă uriaşă cu mii de figuri, plasate pe cinci sute de metri pătraţi. Patru ani a lucrat la ea, cu unul mai puţin decât întreaga construcţie a capelei. A pictat-o întins pe spate, cum la fel s-ar cuveni s-o privim şi noi de pe mozaicul policrom al pardoselei de marmoră.

www.dacoromanica.ro

Întinşi pe pat la cura de aer, stăteam cu ochii zgâiţi în albul tavanului, cu gândul la minunăţiile celuilalt plafon. Numai că în multaşteptata pauză de prânz s-a produs dezastrul ce-avea să curme firul fermecătoarelor călătorii: scrisoarea primită de avocat din partea familiei sale. De aici nevoia lui de-a se spovedi, schimbând cu 180 de grade subiectul călătoriilor, ce ne scutise de paşaport pe toate meridianele.

– Odată ş-odată bărbatul trebuie să tragă la depou, după ce, în mod obligatoriu, s-a documentat cum e c-o blondă, c-o brunetă, şatenă, ori roşcată, minionă, potrivită sau girafă, slabă, trupeşă, ori grasă, şcolită sau doar alfabetizată – că diploma nu ţine loc de inteligenţă. Măcar atât, pentru ca, odată însurat, să dispară alte curiozităţi. Altminteri, te plimbi de nebun între primărie şi tribunal, în căutarea soţiei ideale. Ei bine: când m-am considerat copt, am făcut pasul hotărâtor: am ales şi, bineînţeles, am ratat, fie numele Domnului binecuvântat!

– Ce rămăsese de învăţat?

– Mai curând de constatat, pentru că, vezi mata, şi femeia are curiozităţile ei, dacă nu şi-a terminat instrucţia cu unul şi cu altul. Mintea-i aleargă aiurea!

A urmat o lungă poveste de dragoste c-o fată-fecioară, pe care a iubit-o şi care l-a iubit, până-n ziua când a intervenit un al treilea, altminteri bun prieten de-al său. Nu

www.dacoromanica.ro

se simţea cu nimic mai prejos decât el, nici la minte, nici la trup, dar se dovedea a fi mai vesel, mai exuberant, fiecare dintre îndrăgostiţi regăsindu-se în celălalt. Când îi era lumea mai dragă, s-a pomenit că-i cere mâna iubitei lui, ca şi cum i-ar fi fost tată. Ea dorea acelaşi lucru, aşa că nu putea să stea în calea fericirii lor. Ce să fi făcut? Bine că n-apucase să oficializeze legătura conjugală, că nu i-au cerut să le fie şi naş. N-a trecut prea mult şi omul şi-a găsit o consoartă potrivită, despre care nu cunoştea prea multe. Şi nici nu simţea nevoia.

– Secretul într-o căsnicie e să cunoşti cât mai puţin din viaţa intimă a partenerei: te mulţumeşti şi te bucuri cu ce ştii, fără să scormoni un trecut ireversibil. Dacă te pune Aghiuţă să sapi în cimitirul ei amoros, e numai în detrimentul tău, pentru că toate poveştile soţiei, ori ale tale, vă vor otrăvi sufletele. Mulţumeşte-te cu ce-ţi spune, fiindcă, oricum, o va face selectiv şi deformat. Mai bine lipsă.

Atare reţete de viaţă nu erau lipsite de interes, provocând discuţii palpitante. Numai că scrisoarea de-acasă i-a întors pe dos tolba cu amintiri, concentrate acum asupra unui singur subiect: *copilul*. Copilul pe care soarta i l-a dăruit, luminându-i rostul. Adio Paris, Roma şi Londra, prioritatea având-o acum grijile familiei, de la pojar la scarlatină, de la otită la varicelă,

www.dacoromanica.ro

ce-i obligse nevasta să lege copilul de mâini, să nu care cumva să se scarpine pe faţă, că vărsatul de vânt lasă urme. Griji omeneşti, motivate în final cu o poză şi, iarăşi, de inalterabila replică: „Nu pentru că-i fata mea, dar uitaţi-vă cât de frumoasă poate să fie!"

Şi nu era. Dimpotrivă.

Când rămânem singuri, Victor nu se mai abţine:

– Mă băieţi, asta-i boală curată, dacă în ochii părinţilor orice progenitură pare sublimă.

– Orbire colectivă – se grăbeşte să-l susţină Emil. Dacă vreodată voi avea un copil, care la un an va vorbi trei limbi străine, va scrie şi citi perfect în toate, n-am să spun cuiva, Doamne fereşte, că-i şi frumos, că n-am de unde să ştiu cât e de adevărat.

Până la alte comentarii, ne jurăm că nu vom purta în buzunare pozele eventualelor odrasle. Şi pentru că avocatul devenise monocord, am început să-l evităm, convinşi că prin noul repertoriu va avea culoar deschis în rândul familiştilor.

Pe noi ne pândea un alt pericol: surplusul de fete din inventarul sanatoriului, într-adevăr arătoase. Mai ales dacă, în afară de paciente, puneam la socotelă şi personalul mediu sanitar – infirmiere şi surori –, cărora le puteam deveni fraţi, fie şi vitregi. Cum sanatorizarea este de lungă durată, adamii şi evele se cuplează tradiţional, la

www.dacoromanica.ro

început platonic, apoi mai cu nădejde, constanţa cuplurilor din orele de promenadă concurând adesea cu datele registrului de stare civilă. Nu există restricţii în privinţa relaţiilor matrimoniale, conjugările fiind cam aceleaşi în comunicarea părţilor. Veniţi înaintea mea, colegii de cameră sunt deja cuplaţi. Mie îmi fug ochii după sora Puşa, o minionă cu ochi verzi migdalaţi şi cu părul blond, strâns aproape de creştetul capului şi lăsat să cadă în cascadă. După zâmbetu-i şăgalnic, cred că a priceput mai mult decât e cazul, poate unde o amuză şi neghiobia mea de a nu da jos pantalonul de pijama când vine să-mi facă injecţie.

– Azi unde vă înţep?

– În braţ!

– În braţe v-am înţepat ieri şi alaltăieri!

– Repetăm! O zi pe stânga, o zi pe dreapta!

– Vă fac atent că n-am fiole „Merck", ci streptomicină rusească. Are aceeaşi eficacitate, dar e dureroasă.

– Nu moare nimeni din asta!

– Vă chinuiţi degeaba! Până la urmă o să v-alegeţi c-un flegmon de toată minunea şi tot o să-mi dezveliţi fundul. Ce-i atât de complicat?

– Într-adevăr, dacă-i vorba de fundul dumneavoastră nu-i complicat. De altfel şi acum, dacă închid ochii, am clară imaginea unui poponeţ obraznic, desenat pe halat cu

www.dacoromanica.ro

fiecare mişcare a domniei tale. Cu alte cuvinte, n-aţi fi admirată pentru prima oară.

Aşa am fost dintotdeauna: timid peste poate, dar şi obraznic la înghesuială.

Mai puţin firească este mişcarea a doua: cobor în subsolul clădirii, la frizerie, şi-i cer lui Figaro să mă tundă numărul zero. Cu freza dată jos, arăt ca un puşcăriaş, am convingerea că nu voi îndrăzni să ridic ochii la nicio fată, condiţie sigură pentru aplicarea restricţiei doctorului Băicoianu, recomandată înainte de internare. O explicaţie trebuie să le fi dat colegilor de cameră, fiindcă a doua zi atât Victor, cât şi Emil vin la masa de prânz tunşi chilug. Mai surprinsă decât toţi este sora Puşa:

– Ce s-a întâmplat?

– M-am pedepsit pentru vorbele de ieri.

– Şi asta tocmai când mă hotărâsem să rup coada pisicii... În sfârşit, ce-a fost a fost! Important e că de mâine încolo te fac să te dezbraci fără jenă la injecţii. E rândul meu să-ţi ofer o surpriză, să-ţi alung orice inhibiţie. Uite, acum – că nu ne vede nimeni –, ridic halatul peste genunchi cu două palme. E bine?

– Superb!

– Să mai ridic?

– Un degeţel mititel, chiar două, dacă te lasă inima.

– Perfect. Mâine mai vedem ce se cuvine în plus pentru ca sănătatea să treacă pe primul plan.

www.dacoromanica.ro

Nu-mi venea să cred, mai ales că renunţase să-mi vorbească reverenţios, aşa c-am alergat la cooperativa din spatele sanatoriului să-mi cumpăr o bască. După mine, şi cei doi studenţi s-au hotărât să-şi acopere chelia, să recuperăm ceva din pagubă.

Tunsoarea n-a fost însă nimic pe lângă surpriza fetei. A doua zi, proaspăt bărbieriţi, ne pregătisem s-o primim cu bucheţele de flori, culese din luminişurile pădurii, în aşteptarea clipei când urma s-o mângâiem cu privirea, pe măsura mărinimiei sale. Numai că în locul sorei Puşa ne-am pomenit cu un sanitar, în urma unui schimb de serviciu. De la „soră-surori", l-am botezat „Suroiul", poreclă de care n-a scăpat până în ziua externării. Ca şi cum „travestiul" n-ar fi fost de-ajuns, adusese şi o veste proastă:

– Doamna doctor Căpăţână e supărată foc pe dumneavoastră. A zis să mergeţi urgent la radiologie!

Ce să fi avut cu noi? Cu ce s-o fi supărat, că în vizitele medicale, făcute zilnic dimineaţa şi seara, era numai zâmbet, dornică să schimbăm o vorbă, două despre toate şi nimic. Aşa că ne-am grăbit să coborâm la parter.

– Bine, domnilor, sunteţi intelectuali şi vă comportaţi mai rău ca ţăranii din secţie. Mai ales tu, Victore, student în anul trei la medicină. Ştiaţi că săptămânal trebuie să

www.dacoromanica.ro

veniţi la radioscopie. Ei bine, cercetând fişele, văd că de două luni niciunul din voi n-a coborât la control. Ce se întâmplă? Aţi intrat în grevă? De unde să ghicesc cum evoluează tratamentul? Dezbrăcaţi-vă şi staţi să mă obişnuiesc cu întunericul.

Avea dreptate, numai că era greu de explicat că de două luni, de când încetasem s-o vizităm în fiecare sâmbătă, noi cutreieram prin Europa, uitând total pe ce lume ne aflăm. Şi n-a fost rău deloc, deoarece noul examen radiologic îndepărtă total îngrijorările doctoriţei, mai bucuroasă ca totdeauna.

– Mi-aţi luat o piatră de pe suflet. Mergeţi şi aprindeţi o lumânare de recunoştinţă, c-arătaţi excelent, oricum mai bine decât se vedea la ultima examinare.

Bine pentru noi, rău pentru alţii. Între aceştia, câţiva băieţandri coreeni, orfani, aduşi încă din timpul războiului.[4] Stând laolaltă, prin forţa împrejurărilor îi urmărim mai mult decât medicii. Mereu stingheri, se aşează cuminţi la masă, fără să mănânce mai nimic din ce li se oferă. Or, amărâţii n-au cum să trăiască doar cu me-

[4] Declanşat de Coreea de Nord, la 25 iun. 1950, cu scopul reunificării ţării, conflictul s-a încheiat printr-un armistiţiu la 27 iul. 1953. În timpul războiului, statele integrate blocului sovietic au găzduit multe victime din zona socialistă a peninsulei asiatice, între care şi copii ce-aveau să urmeze şcoli româneşti în regim de internat.

www.dacoromanica.ro

dicamente. Îi vedem pălind de la o zi la alta, fără nicio poftă de mâncare. Până într-o zi când gălbejiţii descoperă pe rafturile cooperativei nişte borcane cu ardei iuţi. Nici nu aşteaptă ora de masă şi s-apucă să înfulece de mama focului, golind gavanoasele cu ciuşcă şi dând peste cap otrava lichidă. Pricepuţi la tot felul de urgenţe, de la accese de tuse până la hemoptizii – fără a mai deranja medicii aflaţi în imobile separate, ceva mai depărtate de clădirea sanatoriului –, rămânem interzişi, neştiind ce să facem dacă îşi vor întoarce maţele pe dos. Mai alarmat este Mitică electricianul:

– Ăştia ori îs ţăcăniţi, ori s-au hotărât să se sinucidă, că ş-aşa o duceau nasol.

– Poate-i ardei dulce, bulgăresc.

– Nu, tăticu, i-otravă curată. Am muşcat dintr-unu' şi mi-am băşicat limba, de n-o să-mi pot pupa mireasa ca lumea. Ăstora trebuie să li se bage tulumba pe gât, să li se facă spălături, să dea afară tot veninul. Acu' patru luni a mai încercat o smintită să se omoare cu anti-şobolan, de i-a băgat furtunu' şi pă gură, şi pe cur. Fug la Ziti, că-i de gardă la chirurgie.

Anunţat că „toţi coreenii s-au otrăvit", doctorul soseşte valvârtej. Numai feţele luminate ale băieţilor îl liniştesc.

– Nu-i rău, domnul Ziti. Fiecare floare creşte pe un pământ şi se usucă când o muţi. Aşa ne-am îmbolnăvit de plămâni, că

www.dacoromanica.ro

mâncare era şi la Bucureşti, dar nu pentru noi. Ardeiul iute însă ne place.

– Cât aţi consumat din borcan? Că ăsta pare s-aibă juma de chil.

– Un borcan de fiecare. Fără grijă!

– Eu nu vă contrazic, dar e bine ca vreo oră să staţi pe lângă mine, că tot îs de gardă. Ce-aţi făcut cu stomacul e atac la baionetă, mai ales dacă aveţi vreo gastrită sau cochetaţi cu vreun ulcer. Mergem jos şi mai vorbim de obiceiurile voastre, de mâncărurile noastre, că n-aţi venit aici să faceţi foamea. Multe feluri româneşti se fac înăbuşite-n usturoi; bănuiesc că se pot stinge şi-n ardei, cum fac ungurii. Haideţi!

Băieţi n-au avut nimic, iar meniul n-a trebuit schimbat, căci ciuşca avea să traducă gustos mai toate felurile de mâncare pe limba coreenilor.

Rău este pentru singurul bolnav ce nu iese la plimbare, care stă în pervazul unei ferestre de la etajul întâi şi priveşte la cohorta ce se perindă prin faţa clădirii spre cărările pădurii apropiate. În acea parte de pe colţul imensului edificiu sunt cazaţi bolnavii aflaţi în fază terminală, scoşi din saloanele comune, pentru a nu crea stări depresive celor din jur, în momentul inevitabilului deces. Sora Ortansa, iubita lui Mitică, ne spune că individul are caverne mari la ambii plămâni, dintre care una de dimensiunea unei portocale. Îl compătimim

www.dacoromanica.ro

neputincioşi, până când tipul, săturat de mila din ochii noştri, ţine să ne liniştească:

– Alo! Acu cinci ani, când am venit la sanatoriu, tot aici m-au băgat!

Prin Dora, prietena lui Emil Parva, intru şi eu în rândul oamenilor: îmi face cunoştinţă cu Dida Coman, „fata popii din Vintileanca", rămasă ca atare în poveştile noastre. Cuminte, frumuşică şi tandră, îmi dă prilejul să mai uit din depărtări. La rândul ei, ne prezintă altor suflete caritabile, colege de cameră, care măcăne întruna fără a spune nimic. Sunt, totuşi, odihnitoare, binevenite în singurătatea noastră, precum seminţele de floarea soarelui la meciurile de fotbal. Mai deosebite-s două surori, într-adevăr frumoase, însoţite de un constant alai masculin. Înghesuiala din jurul lor ne face să stăm la distanţă. Pe una din ele am cunoscut-o graţie unui exhibiţionist, ca să nu-i spun nebun, preocupat să formeze o orchestră din rândul bolnavilor. Într-o după-amiază, bătuse la uşa noastră – lucru rar, pentru că în şatra de pe secţie nu obişnuia nimeni să-şi anunţe prezenţa – întrebându-ne politicos şi jenat:

– Scuzaţi-mă că vă deranjez, m-ar interesa dacă printre dumneavoastră există vreo persoană care cântă la vreun instrument, în afară de suflători.

– De ce vă interesează şi ce aveţi cu

www.dacoromanica.ro

suflătorii? Ce rău v-au făcut? se grăbi să-l repeadă Victor, cel mai cuviincios dintre noi, de data asta pus pe harță că-i tulburase somnul.

– Stimate domn. Am intenția să alcătuiesc o formație simfonică, iar noul director Șeremet și-a dat consimțământul. Mi-a interzis, totuși, să apelez la suflători, că efortul depus le-ar dăuna plămânilor, suprasolicitați pe parcursul tratamentului.

– V-a turtit pălăria, v-a dezumflat un cauciuc la mașină.

– Mă tem că două, c-aveam de gând să intrăm în forță prin *Concert pentru pian și orchestră* de Ceaikovski, piesă pretențioasă, unde și suflătorii au nobletea lor, mai ales în „Allegro giusto", cu ritm viguros, incisiv. De altfel nu doar în prima parte, pentru că ei participă maiestuos și în „Larghetto", ca și în „Allegro con spirito", dialogul dintre pian și orchestră fiind magistral în toate secțiunile concertului.

De data asta, cei trei ne-am încrucișat privirile, mai nedumeriți decât țăranul aiurit de mine cu adresa din Congo-Brazzaville.

– Și ce faceți acum?

– Mă gândesc tot la Ceaikovski, la *Serenada pentru orchestra de coarde*. Dar nici aici nu-i simplu, că-mi trebuie zece inși pentru vioara întâi, opt pentru a doua, șase viole, patru celi și doi contrabași.

www.dacoromanica.ro

– Ce înseamnă celi?

– Prescurtare de la violoncel.

– Păcat de *Concertul pentru pian şi orchestră*. Ne era mai familiar.

– E adevărat, dar uneori îmi spun că schimbarea se impunea. Într-adevăr, concertu-i fermecător, dar şi dificil pentru toţi tuttiştii. Peste întreg ansamblul, pianistul trebuie să fie, obligatoriu, un virtuoz. În cazul său, piesa-i ghilotină curată: doar un har deosebit îl salvează de la moarte. Însă n-am găsit până acum un interpret potrivit, fără pretenţia să descopăr un Arthur Rubinstein sau Lipatti.

– Başca acustica sălii şi calitatea pianului. Or, sala de jos, folosită ca cinematograf, nu face faţă nici la adunările salariaţilor, unde se foloseşte microfonul. Instrumentele de unde le aveţi? Că nu văd niciun bolnav venind la sanatoriu cu contrabasul în spinare.

– Asta n-ar fi o problemă.

– Cum să nu fie problemă? Că doar nu le-oţi cumpăra de la cooperativă!

– Nu, domnilor. Sonorizarea o avem asigurată prin difuzoare, că dispunem de discuri mari, cu interpretarea Filarmonicii dirijate de Gogu Georgescu,

– Şi dumneavoastră ce faceţi? Schimbaţi acul la patefon, îi acompaniaţi pe cale bucală, fluieraţi?

– Nu, domnilor. Noi mimăm.

www.dacoromanica.ro

– Ce faceţi?

– Pantomimă, domnule! Participăm afectiv la împlinirea spectacolului muzical printr-o gestică specific-instrumentală. După câte ştiu, ar fi primul concert simfonic de acest gen de la noi, dacă nu chiar din lume.

– Şi pentru asta trebuie ca interpreţii, lipsiţi de instrumente, să cunoască notele, să poată citi o partitură? Sau le aşezaţi pe pupitre ziarul *Scânteia*? Deşi normal ar fi să respectaţi fasonul fiecărei partide orchestrale, să folosiţi şi *România liberă, Scânteia tineretului, Viaţa sindicală* şi-o revistă pentru copii, mai apropiată de formatul partiturilor.

– Înţeleg gluma, dar nu ştiţi un lucru: vom dispune de ştime autentice, cu intrările şi ieşirile partidelor instrumentale. Din această pricină caut interpreţi autentici.

– E ca şi cum ai potrivi dioptrii la ochelarii orbilor.

– Îmi îngădui să vă contrazic. Ca dirijor, este extrem de important să lucrez cu un corp calificat, care să înţeleagă vocabularul muzical, de tipul: *adagio, allegretto, molto vivace, andante, forte-fortissimo*. Altminteri se uită la mine fără să priceapă ce le cer.

– Aaaaa, se schimbă calimera. De ce nu ne-aţi spus de la început că dumneavoastră sunteţi dirijorul ansamblului? V-am fi ascultat cu totul altfel. Credeam că veniţi de pe la sindicat.

www.dacoromanica.ro

– Vai, domnilor! Am absolvit Conservatorul din Salzburg şi am cântat, până la pensie, în Filarmonica din Cluj.

– Altă viaţă. Din păcate, nu mă pricep la niciun instrument. Tu, Emil?

– Nici eu.

– Dumneavoastră?

– Regret, dar muzicuţa de gură la care am cântat – „Hohner" cu schimbător – mă trece în categoria suflătorilor. M-aş simţi însă onorat să particip la repetiţiile dumneavoastră. Evident, dacă-mi permiteţi.

– Cu multă plăcere, domnule. Numai să alcătuiesc formaţia. Dacă aflaţi persoane interesate – evident, calificate –, mă găsesc în clădirea alăturată, la etajul doi. Să întrebe de Roberto. Mă cunoaşte toată lumea. La revedere!

– La revedere, maestro!

– Mare ţi-e grădina Ta, Doamne! Don Roberto îi luat bine cu pluta.

– Dumnezeu ştie cine-i normal şi cine nu. Mai ales că ceea ce nu cunoaştem nu ne salvează în ochii presupuşilor nebuni. Oricum, de-o fi să înceapă, voi fi nelipsit la repetiţii. M-am născut plângând, sper să închid ochii râzând.

Adunarea muzicanţilor se petrece mai repede decât credeam. Vreo douăzeci la număr, majoritatea veniţi în băşcălie. Domnul Roberto nu uitase să anunţe şi pe

www.dacoromanica.ro

cei care, din capul locului, se declaraseră spectatori, iubitori de artă. Mai emoţionat decât toţi, dânsul vine într-o haină neagră, pantaloni reiaţi, pantofi de lac – cam ponosiţi –, cămaşă albă, cu guler şi manşete scrobite, înnobilată de o lavalieră grena, împodobită la rându-i cu o pietricică sidefată. Contrastant, faţă de restul participanţilor, majoritatea în pulovere şi halate de spital.

– Numărul redus de instrumentişti, dar mai ales eliminarea alămurilor, ne-au obligat, stimaţi domni şi distinse domnişoare, să renunţăm la *Concertul pentru pian şi orchestră*, deşi prin domnişoara Mariana Rioşanu izbutisem s-avem un excelent solist.

„Minte ca o gazetă" – îmi zic în gând, amintindu-mi de rezervele domnului Roberto la fixarea repertoriului.

– Aşa că am înlocuit *Concertul* tot cu o bucată clasică, bazată exclusiv pe coarde. De ce râdeţi? E vorba de *Serenada* aceluiaşi Ceaikovski. Numai că lipsa unor tuttişti ne obligă să tundem din ansamblu. N-am încotro, aşa că ne restrângem la şapte viori întâi, cinci de-a doua, patru viole, trei violoncele şi două contrabasuri. În total, douăzeci şi unul de instrumentişti. Desigur, la o şedinţă următoare se cuvine să desemnăm şefii de partide, care să lucreze şi separat, beneficiind de fondul sonor existent.

www.dacoromanica.ro

Dar pentru asta va trebui să vedem cum se prezintă fiecare interpret, ca selecţia să fie cât mai dreaptă. Astăzi ne vom aşeza pe scenă aleatoriu, urmând să facem cunoştinţă cu textul muzical şi cu bagheta dirijorului.

– Cu Gogu Georgescu?

– El se afla pe disc. Aici, în ansamblul de mimi de la Moroeni, rolul de şef de orchestră mi l-am asumat. Şi asta, domnule, după multe şovăieli şi tentative de abandon. Vă rog să mă credeţi: am studiat îndelung concertul, până s-a infiltrat ca un parfum prin toţi porii fiinţei mele, în toate fibrele trupului. Am repetat de unul singur, la nesfârşit. Zile întregi am interpretat la patefon şi în oglindă fiecare frază muzicală, pentru ca mişcarea scenică să izvorască din interiorul meu, să nu fie robită partiturii, de care mă şi pot dispensa. De altfel, la viitoarele repetiţii mă veţi auzi cântând, accentuând o notă sau alta, pentru fidelitatea tonalităţii. Dar să lăsăm vorbele şi s-ascultăm concertul şi ce spune bagheta.

Pocni de două ori în pupitru, după care încremeni în aşteptarea primului acord. Precum salcia stârnită de adierea vântului, ori răscolită de furtună, trupul lui Roberto începu să se mlădieze, modulaţiile lirice ale serenadei părând să fie ecoul unduirilor sale. La început, ondulările, executate pe un fundal încremenit, aveau inevitabil un aer

www.dacoromanica.ro

cabotin. Dar, acceptând convenţia pantomimei, nu puteai să nu preţuieşti mişcarea mimului, în deplină consonanţă cu ţesătura muzicală. Melosul îl fascinase într-atât, încât uneori se considera trădat de orchestră, putându-se auzi cum bombăne:

– Violoncel, ai înnebunit? Piano-pianissimo!

Alteori, furat de ritm, părea să uite de baghetă, înlocuită cu armonia unor paşi mărunţi, perfect cadenţaţi, precum în dansurile spaniole însoţite de castaniete. Se lăsase prădat de acordurile compoziţiei, posedat de diavolul unei pasiuni nemărginite. La final, leoarcă de transpiraţie, făcu o piruetă şi încremeni ca la începutul concertului.

Aplauzele „orchestrei" şi ale câtorva invitaţi, aflaţi cu toţii pe scenă, îl determină să se întoarcă cu faţa spre sala goală, mulţumind cu mâna în dreptul inimii, aplecat la nouăzeci de grade. Repetă apoi gestul, după care ne ceru să ne ridicăm de pe scaune şi să mulţumim la rândul nostru. Ne supunem comenzii, dar nu la înălţimea aşteptărilor:

– Nu aşa, domnilor, dumneavoastră nu trebuie să vă aplecaţi. Dumneavoastră însoţiţi aplauzele spectatorilor cu lovituri de arcuş pe dosul instrumentelor. Este modul de a vă exprima satisfacţia faţă de dirijor.

– Care instrumente?

– Cele închipuite, cele din întreaga noas-

www.dacoromanica.ro

tră visare, întotdeuna mai vie decât mediocritatea realităţii. Dar, fireşte, nu-i obligatoriu să aplaudaţi şeful de orchestră.

– Maestro, lăsaţi modestia deoparte. Aţi dirijat excepţional – îl firitisi domnişoara Rioşanu. Sunt convins că însuşi Gogu Georgescu v-ar fi aplaudat, dacă pornim de la convingerea că şi pantomima se află în constelaţia artei.

– Pentru mine nu-i doar pantomimă, stimată duduie. Cu aceeaşi prestaţie – dacă într-adevăr v-a plăcut – m-aş prezenta la pupitrul dirijoral al oricărei orchestre din ţară, mai puţin din Capitală. E vorba de chemare.

– Ăsta-i cuvântul! Că până una, alta, ne cheamă la cură. S-a dus pauza de masă, copii. „Ieşirea prin Sărindar!"[5]

Pe coridor, ţin să-i spun domnişoarei Rioşanu:

– Regret enorm că n-am avut ocazia să v-aplaud în *Concertul pentru pian şi orchestră* de Ceaikovski, convins că şi Dinu Lipatti v-ar fi aplaudat, ştiind la rându-i că pantomima se află sub cupola artei.

– V-aţi pedepsit singur cu tunsoarea, ca să nu simţiţi nevoia altei penitenţe. Deocamdată fă rost de un pian „Bekstein" sau

5 Formula rostită la terminarea spectacolelor cinematografice de pe Bulevardul Elisabeta din Bucureşti, unde erau înşirate mai multe săli (ARPA, Regal, Capitol, Bulevard ş.a.).

www.dacoromanica.ro

„Blüthner" şi-ţi promit să delimităm cum se cuvine graniţa dintre muzică şi pantomimă. Sau măcar acordează pianina sanatoriului, fie ea şi de trei parale, că acum îţi zgârie urechea. Măcar din solidaritate colegială, deoarece şi dumneata ai rămas în afara orchestrei. Trompetist sau trombonist?

– Mai modest, domnişoară: cânt la muzicuţă de gură.

– Pentru pantomimă v-a rămas doar gura.

– Cu îndeletniciri multiple, mai ales în timpul liber.

Rar ca o femeie frumoasă să fie şi iscusită, să aibă umor. Uneori mai greşesc însă şi ursitoarele, ca în cazul surorilor Mariana şi Cornelia Rioşanu, amândouă bine mobilate la minte şi frumos plămădite. Aşezate spate-n spate, par să reziste gloatei de masculi porniţi să le cucerească. De la Dida Coman, aflu şi amănunte care mă fac să le văd şi dindărătul măştilor: în realitate fete triste, peste care tăvălugul istoriei a trecut fără milă. Între altele, poartă vina de a fi nepoatele lui Alexandru Rioşanu, fost secretar de stat la Interne, pe timpul guvernării antonesciene. Deşi doar colonel, Mareşalul îl promovase după ce câţiva generali refuzaseră dregătoria, timoraţi de represiunile reciproce de după asasinarea lui Armand Călinescu. Acestea culminaseră cu împuşcarea lui Virgil Madgearu şi Nicolae

www.dacoromanica.ro

Iorga, precum şi cu masacrul din 26/27 noiembrie 1940, când la închisoarea Jilava sunt executaţi peste 60 de deţinuţi, între care Gavrilă Marinescu, ex-ministru de Interne, Eugen Cristescu, mai-marele Siguranţei, şi renumitul Mihail Moruzov, şeful Serviciului Secret al Armatei, acuzaţi de acţiuni antilegionare. Alexandru Rioşanu – considerat „omul jidanilor" – nu numai că scapă de poliţia legionară, dar salvează şi vieţile lui Constantin Argetoianu şi Gheorghe Tătărăscu, foşti prim-miniştri. Şi asta pentru că din ziua în care preluase o înaltă funcţie operativă la Interne, se deplasa doar într-o tanchetă, escortat de poliţişti bine armaţi, gata să deschidă focul la cel mai mic incident. Aşa pleca la serviciu dimineaţa, aşa se mişca prin oraş, aşa se întorcea acasă, unde era păzit de-o solidă gardă personală. Căsăpise multe din căpeteniile legionare locale, devenind pericolul numărul unu al celor care revendicau întreaga putere represivă în stat. Prin tot ce făcuse, se dovedise un om de încredere al Mareşalului, învestit cu puteri discreţionare.[6] Acei evrei – care după august 1944 au preluat funcţii de conducere în aparatul

[6] După eliberarea Basarabiei, a fost numit guvernator al regiunii, funcţie în care nu va sta nici două luni, fiindcă, la 30 aug. 1941, moare, în împrejurări necunoscute mie. Avea să fie înlocuit de generalul Cornel Calotescu, iar apoi cu generalul C.I. Dragalina.

www.dacoromanica.ro

securităţii de stat –, ar fi trebuit să-i recunoască meritele în stăvilirea acţiunilor extremiste. Dimpotrivă, întreaga lui familie avea să suporte discriminările luptei de clasă, declanşate cu precădere împotriva foştilor demnitari. Ani în şir au trăit din mila rudelor, iar când fetele au ajuns la vârsta studenţiei li s-a refuzat participarea la examenul de admitere, ca şi angajarea în vreo instituţie. Nefiind salariate, n-aveau drept la asistenţă socială, motiv pentru care, la internarea în sanatoriu, fuseseră nevoite să se folosească de acte medicale şi de identitate eliberate pe numele unor prietene şi, bineînţeles, de bunăvoinţa unor medici. Pierdute în armata lui Koch, poziţia lor socială nu mai conta, solidaritatea de generaţie spunându-şi cuvântul.

– O întrebare: facem nuntă cu dar? mă întreabă Mariana a doua zi, când se desprinse de grupul cu care ieşise la plimbare, venind spre noi – Emil, Victor şi cu mine –, mereu împreună.

– Să înţeleg că-i o cerere în căsătorie?

– Nicidecum. Aş participa însă cu plăcere ca invitată, dar nu dispun de bani.

– Invitată de cine?

– De fata popii din Vintileanca. E secret? Vă văd mereu împreună!

– Consideră-te invitată pe bază de reciprocitate. Aştept şi eu să mă inviţi la botez, că te văd întruna cu doctorul Radu,

www.dacoromanica.ro

bărbat chipeş, după care întorc capul toate fâţele.

– Pe cât de arătos, pe-atât de incult. Habar n-avea că Brahms a compus 21 de dansuri ungare.

– Nici eu nu le-am numărat, dar n-am complexe, chiar dacă prin cunoştinţele tale te simt mai aproape de domnul Roberto!

Toamna schimbă decorul Moroenilor. De pe terasa sanatoriului pădurea sfidează toată coloristica pictorilor ce-au încercat s-o imortalizeze. Timpul s-a zbârlit rău, iar noi continuăm să dormim cu ferestrele deschise. Încă din vară, se rătăcise un şoricel în cada din baie şi, speriat, s-a căznit să se salveze fără succes. Nimeni nu l-a omorât, nici n-am fi fost în stare, aşa c-am deşurubat globul becului din toaletă, în care l-am găzduit vreme îndelungată. Cu timpul s-a obişnuit cu noi, mai ales că zilnic îi dăm firimituri de pâine, pesmet, brânză şi salam, plus apă, într-un căpăcel. Ceea ce mă minunează este că în fiecare dimineaţă, dar şi în timpul zilei, se spală cu lăbuţele exact ca o pisică, făcând abstracţie de mişcarea din jur. Curăţenia globului o asigură electricianul nostru, care-l ţine liniştit în palmă cât clăteşte sticla pe dinăuntru..

– Bă Mitică, n-ai nicio târşală cu şoaricul în mână?

– De ce? Cred c-aţi înnebunit. Mie mi-e

www.dacoromanica.ro

groază doar de miliţieni. Când văd unul pe stradă tremur tot şi mi se face pielea ca de găină.

– Ai ceva pe suflet!

– Al dracului să fiu dacă mă ştiu cu ceva vinovat. Da' asta-i treaba. Cu voi e mai nasol: vă temeţi de-o gâgâlice care nu ştie cum să se facă nevăzut.

La plecare, am învelit şoricelul într-o foaie de ziar, într-alta, apoi într-alta, până când ghemotocul de hârtie ajunge la dimensiunea unei mingi de fotbal. Astfel protejat, l-am aruncat de la etaj, convinşi că, ajuns pe pământ, îşi va croi drum în pădure.

– Desfaceţi puţin pachetul, ca să băgaţi în el şi puţină mâncare, s-aibă ceva provizii şi să ne regrete!

Apropierea Crăciunului răreşte mult numărul suferinzilor, majoritatea învoiţi să-şi petreacă sărbătorile-n familie. Gând la gând cu bucurie, pentru că şi sanatoriul doreşte să-şi elibereze spaţiile pentru zugrăvit, în vederea unei inspecţii sanitare, cu invitaţi de peste hotar, pare-se de la Crucea Roşie. Sub tratament rămân bolnavii grav şi câţiva internaţi ce insistă să stea şi ei până după Anul Nou. Vreo doisprezece băieţi din corpul central ne înghesuim în spaţiul bibliotecii, unde, pat lângă pat şi cu bagajul alături, căutăm să ne deranjăm cât mai puţin. Incomod, dar tolerabil, până când un

www.dacoromanica.ro

martor al lui Iehova, în căutare de prozeliţi, s-apucă să profite de liniştea orelor de cură. La început bombăne din *Biblie* ca pentru sine, dar pe măsură ce se vede suportat prinde curaj. Şi poate că nici acum nu i s-ar fi reproşat nimic, dacă ar citi cursiv, dar silabiseşte, fiindu-i greu să pronunţe dintr-odată cuvintele, îndeosebi onomastica ebraică. În câteva zile, abia a parcurs câteva file din *Întâia carte a lui Moise.*

– Citesc din *Facerea*: „Adam a trăit două sute treizeci de ani şi atunci i s-a născut un fiu după asemănarea sa şi după chipul său şi i-a pus numele Set. Zilele pe care le-a trăit Adam după naşterea lui Set au fost şapte sute de ani şi i s-au născut fii şi fiice. Iar de toate, zilele vieţii lui Adam au fost nouă sute treizeci de ani şi apoi a murit."

– Să-i fie ţărâna uşoară, nea Stelică! Da' mata ştii de ce-a trăit Adam nouă sute treizeci de ani? Că de nu ştii, îţi spune mandea: în grădina raiului – şi pe unde o mai fi vagabondat după ce Dumnezeu s-a şucărit c-a bulit-o pe Eva –, l-a lăsat să doarmă liniştit. Oare cu ce ţi-om fi greşit noi de ne toci creierii din cap şi ne alungi somnul? Dacă ne-am apuca toţi să citim din cărţi şi ziare în gura mare, ce-ar fi aici? Hărmălaie de balamuc sau havră jidovească?

– Nu-i acelaşi lucru: eu v-aduc lumină să vă spălaţi de păcate. A sosit vremea să ne pocăim. Eu am fost hoţ de drumul mare,

www.dacoromanica.ro

geambaş de cai furaţi, beţiv şi curvar, iar acum îs curat ca lacrima.

– Pe deasupra şi tebecist. Dacă eşti atât de spălat, limpede şi nepătat, zi-mi şi mie, să nu mor prost: cu cine s-a împerecheat ăsta de care vorbişi, Zet sau Set? Că în afară de Eva n-ai pomenit niciun nume de muiere! Să înţelegem c-a ciocănit-o pe mă-sa?

– N-ai fost atent: vechea scriptură zice că în cei şapte sute de ani, pe care Adam i-a mai trăit după naşterea primului copil, a avut şi fiice.

– De unde concluzia că Zet a fost o lepră, un corditor ordinar, care a profitat de-o soră mai mică şi i-a tras-o.

– Ai fost tu acolo să vezi?

– Mă omule, ce samsar ai fost la viaţa dumitale, dacă nu pricepi că odraslele lui Adam, fraţi şi surori, nu se puteau înmulţi decât între ei? Şi asta-i daravera cea bună, ca s-o scoţi pe coana Eva basma curată, căci, după cum vezi, împerecherile se făceau în familie. De voie, de nevoie, se luau la coţăială între ei. De unde ştii tu că muierea, săturată de moşneagul ei, n-o fi pus ochii mai târziu şi pe vreun tânăr de 500 de ani, cu vreo două sute mai mic decât Adam? Garantezi tu că a ţinut întotdeauna frunza pe păsărică? Poate că odată a bătut-o vântul şi s-o fi grăbit vreunul s-o acopere!

– Dacă vrei să scăpăm din halimaua asta

www.dacoromanica.ro

– îmi şopteşte Mitică – vorbeşte cu vreun doctor mai mare să ne aprobe o mutare. La capătul coridorului, se află o cămăruţă liniştită cu două paturi. Cu zugrăveala nu-i problemă: pereţii sunt cu faianţă, pe jos mozaic, iar tavanul se luminează într-o clipă c-o pompă de humă. Vorbesc cu cine trebuie şi bagă o infirmieră la curăţenie. O cinstim şi stăm ca boierii, departe de gălăgie.

Zis şi făcut, numai că acum singurătatea devine insuportabilă. Îndeosebi duc dorul lui Emil şi Victor, care s-au externat şi m-au lăsat singur, fiindcă Mitică trebăluieşte toată ziua cu electricitatea lui, iar serile şi le petrece cu Ortansa. Rareori să fim în trei. Între pereţii de faianţă, încerc să întrevăd folosinţa de odinioară a odăii şi ajung la concluzia că a fost cândva bufet, dacă nu chiar o bucătărioară pentru servirea bolnavilor la cameră. Cum diriginta oficiului poştal de la parter provine din vechea clientelă a sanatoriului, îmi îngădui să-i cer relaţii:

– Pe vremuri nu era ca acum. Tuberculoza făcea ravagii, nu glumă. Aşa că la fiecare etaj exista câte o cameră mortuară, departe de circulaţia bolnavilor. Acolo erau depozitate cadavrele – maximum douăzeci şi patru de ore – până la apariţia semnelor certe ale morţii, nu doar clinice. Căci au existat şi norocoşi, care, aflaţi pe ultimul drum, s-au întors de unde au plecat. D-aia

www.dacoromanica.ro

în Anglia de odinioară se lăsă la groapă şi un clopoţel, cu o sforicică vârâtă în sicriu. Asta-i cu odaia funebră de care te interesezi. Scara de lemn din preajma ei duce la subsol, la morga centrală, unde şi acum se fac autopsiile.

Să-nnebunesc de-a binelea. De odaie mortuară aveam nevoie?! Şi încă obţinută cu pile! M-am întors în cămăruţă, unde aveam să simt şi mai crunt răceala faianţei, precum şi bariera ferestrei prin care abia se strecura un fascicul de lumină. Oricum m-aş fi întins pe pat, tot locul vechilor cadavre îl ocupam. De unde şi enervarea faţă de Mitică, plimbăreţ până spre miezul nopţii. Când, jenat, îi vorbesc despre temerile mele, nu doar că râde de mine, dar mă şi îngrozeşte:

– De ce nu poţi dormi fără mine? Cum să-ţi fie frică de-un mort? Şi încă de demult, acum oale şi ulcele. Eu sunt în stare să dorm şi cu unul în pat, dacă-i proaspăt şi nu pute. Întreab-o pe doamna doctor Căpăţână: deunăzi, când făcea autopsia unui mierlit, m-a chemat s-o ajut să-i spargă coşul pieptului, că dânsa, mică şi plăpândă, n-avea putere. Din două baroase, l-am şi desfăcut. Care-i problema?

– Problema e că mai curând mă culc şi eu c-un mort în pat, decât să mai dorm cu tine în cameră, lua-te-ar dracu' să te ia cu baroasele tale. Nu degeaba ţi-e frică de

www.dacoromanica.ro

miliţieni, nenorocitule, că ai apucături de criminal. Marş la bibliotecă şi fă schimb cu unul dispus să stea în cavoul ăsta, că altminteri merg să dorm în hol.

După revelion, petrecut cu restricţii, hotărăsc să plec la Bucureşti, popas vremelnic. Pe buletinul de ieşire se menţionează că-s „foarte ameliorat", plus recomandarea de-a urma „trei luni de preventoriu". Surprizătoare este întâmpinarea Marianei Rioşanu:

– Aud că pe 9 ianuarie ridici ancora. Coincidenţă: în aceeaşi zi plec şi eu. Pot conta că m-ajuţi la transport?

– La ordinele Măriei Tale. Merge şi Cornelia?

– Soră-mea rămâne.

Cu ridicarea geamantanelor în camion şi în tren mă achit onorabil de rugăminţi. Anevoioasă se dovedeşte discuţia, greu de trecut peste cadre convenţionale, mai ales că abia atunci observ că fata poartă verighetă. S-o fi ascuns? Posibil.

– Căsătorită?

– Aproape.

Cum tăcerea devine penibilă, îmi iau inima-n dinţi şi-o întreb:

– Cei de-acasă ştiu că te întorci?

– Nu!

Măcar să mai fi adăugat o vorbă. Aşa lasă deschisă o uşă, fără să-mi dau seama ce mă aşteaptă după ce trec pragul. Aş vrea s-o

www.dacoromanica.ro

invit la mine. Nu neapărat să încercăm arcurile patului, ci să ne bucurăm de libertatea fiinţei despovărate de program, lăsându-ne în voia soartei.

Trece gară după gară: Fieni, Pucioasa, Târgovişte; vorbesc întruna, dar nu şi ce trebuie. Vremea zboară, iar eu mă împac cu gândul că până la Bucureşti rămâne destul timp. Aştept un alt cuvânt de care să mă leg.

Cu siguranţă că un străbunic de-al meu a fost ardelean.

www.dacoromanica.ro

IX. PERPETUUM MOBILE

La Sinaia, aristocraţia culturală – certată cu cea a banului – s-a cuibărit în Complexul Peleş. După abolirea monarhiei, conducătorii revoluţiei proletare n-au cutezat să ocupe nici Palatul Regal, nici celelalte edificii ale Coroanei. Cel puţin vreo trei decenii, până când familiei Ceauşescu, cu vile de protocol în toate judeţele ţării, i s-a năzărit să-şi întregească noua Curte. Cu mulţi ani în urmă, Gheorghiu-Dej, întrebat ce destinaţie să se dea acestor locaşuri, se dovedise prudent, dacă nu chiar clement: „Daţi-le scriitorilor, oamenilor de cultură şi artă".

N-am nostalgia trecutului, dar nu-s nici amnezic. Se ajunsese la paradoxul ca majoritatea creatorilor, săraci prin tradiţie, să fie găzduiţi la Peleş mai bine decât oriunde, slujiţi de personalul fostului monarh, de la bucătari şi chelneri, la cameriste şi meseriaşi. Castelul clădit de Carol I era singurul palat păstrat ca muzeu, restul clădirilor – Pelişorul şi Casa Cavalerilor, ridicate de Ferdinand, ori Foişorul, de Carol al

www.dacoromanica.ro

II-lea – fiind date în folosinţă. Cum nu toate încăperile erau de acelaşi rang, repartiţia spaţiului respecta şi un protocol stabilit ad hoc. Mai mofturoase la repartizarea lui se dovedeau soţiile artiştilor, venite adesea singure, ca şi nevestele unor diplomaţi, scutite de grijile creaţiei, nu şi ale procreaţiei, spre bucuria tinerilor literaţi, pictori sau muzicieni, cocoţaţi la mansardă.

Picasem la odihnă, cu o repartiţie de la Ministerul Culturii, în al cărui compartiment editorial continuam să lucrez. Tinereţea mă scutise de compromisuri literare, mai ales într-o perioadă când scriitorii mici deveniseră mari, iar cei consacraţi căzuseră în desuetudine. Pe drumul căznit al realismului socialist se impuseseră romane precum *Negura* şi *Temelia* de Eusebiu Camilar, *Oţel şi pâine* de Ion Călugăru, *Zorii robilor* şi *Bărăgan* de V.Em. Galan, *Grâu înfrăţit* de Ion Istrati, ori *Pâine albă* de Dumitru Mircea, maeştrii perioadei interbelice cantonând, de regulă, în domeniul traducerilor, precum Cezar Petrescu. M-am bucurat că în aceeaşi serie de la Sinaia se afla şi Maricel Gafton, pe care îl cunoscusem la „Cartea Rusă", unde colabora cu excelente stilizări. Era mai mare decât mine, fără să fi trecut însă pragul a treizeci de ani. Prin întreaga sa ţinută, părea să fi fost de-ai casei, înainte ca noii musafiri să fi pus piciorul în curtea castelului. Nobleţea

www.dacoromanica.ro

lui nu provenea atât din port şi gestică, cât mai ales din vorbirea-i exuberantă, debordant-metaforică, opusă limbajului obişnuit. Cu o voce gravă, uşor graseiată, izbutea să transforme orice întâmplare măruntă într-un eveniment aparte, cucerindu-te prin horbota de cuvinte ce se rostogoleau în cascadă. Mai totdeauna zâmbetul îi însoţea vorba, invitându-te la francheţe. În vremuri de restrişte, se putea lăuda că trăieşte exclusiv din colaborări, fără să fi fost o singură zi salariatul cuiva. Chipeş, inteligent şi curtenitor, avea mare trecere la cuconet, de la fetişcane la distinse doamne, numai că singurătatea mamei – văduvă şi departe de Pierre, un alt fiu, stabilit în Franţa – i-a stăvilit elanul de a-şi clădi un cămin propriu. La Peleş îl găsesc în preajma poetului Dimitrie Stelaru, o fiinţă retrasă, deloc în apele lui, însoţit de-o femeie simplă, parcă şi mai speriată de locul unde se află. Afirmat în deceniul patru al secolului trecut ca o speranţă a liricii româneşti, avusese ghinionul să trăiască într-o lume agitată, cu mari răsturnări istorice, care i-au barat evoluţia; e vorba de izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial şi, în finalul acestuia, de opresiunea puterii sovietice dindărătul „cortinei de fier". Ca şi cum n-ar fi fost de ajuns, firea-i boemă l-a risipit în toate zările, pierzându-şi rosturile. Absent din viaţa literară, continua să trăiască doar

www.dacoromanica.ro

în memoria unor confraţi de generaţie, majoritatea hăituiţi.

– Văzut de departe, ai crede că-i un om oarecare, muncitor de rând sau funcţionar mărunt. De altfel, nici discuţiile cu el nu te încântă; e un tip greoi, cu mintea în ceaţă, aproape abulic, fără să ştii vreodată de-i băut sau treaz. Poezia e singura limbă pe care o cunoaşte şi te asigur că pe celălalt tărâm s-ar înţelege perfect cu Edgar Poe sau Baudelaire, rude apropiate. Ca şi Bacovia, trăieşte prin ce scrie, la umbra paharului slujit cu sfinţenie.

– Nu-l cunosc şi nici numele nu-mi spune nimic.

– Nici n-ai cum. Când a debutat erai de-o şchioapă, iar plachetele de poezii au fost semnate cu pseudonime, cum pseudonim e şi cel de azi. În acte-i Dumitru Petrescu. Imediat după război a semnat cu noul nume, după care a dispărut în neant. Abia acum încearcă să reintre în circuit, cu o carte pentru copii, la îndemnul şi cu sprijinul lui Jebeleanu.

– Tu de unde-l ştii?

– Dintr-o împrejurare fantasmagorică. De-aici şi interesul de a-i cunoaşte poezia, căci pe autor îl cunoscusem într-o situaţie desprinsă parcă dintr-un tratat de psihiatrie.

Gafton debutase prin 1945 în *Revista Fundaţiilor Regale*. Abia terminase liceul în

www.dacoromanica.ro

Brăila când, spre surprinderea lui şi a întregii familii, fusese invitat la Bucureşti pentru un premiu literar. Emoţionaţi, părinţii, amândoi învăţători, s-au grăbit să-i facă băiatului un costum nou, vrednic de festivitatea organizată de Fundaţia Regală. Aici l-a cunoscut pe Stelaru, total nedumerit în clipa când băiatul a vrut să se retragă pentru a nu-şi deranja rudele din Capitală: „Cum să pleci tocmai acum, când cheful abia începe, iar limba apucă să se dezlege? Stai liniştit, că la spargerea târgului te iau cu mine!" După banchetul prelungit în noapte, au pornit spre casa poetului, situată în centrul Bucureştilor.

– Ajunşi în faţa unui bloc, am luat liftul până la ultimul etaj, după care am mai urcat un cat pe jos, până m-am pomenit pe terasa imobilului, unde într-un colţ îşi avea culcuşul tânărul poet, nu de mult elogiat de Lovinescu.[1] Şi-a întins braţele ca un vultur, invitându-mă s-admir panorama oraşului de la picioarele noastre: „Nu poţi fi cu adevărat liber, dacă nu pluteşti peste viermuiala gângăniilor. Aici suntem cu adevărat stăpâni, având doar cerul deasupra." Mărinimos, mi-a dat câteva covoraşe – strânse cu siguranţă de pe scări –, după ce în prealabil a avut grijă să le scuture. „Prie-

[1] Cf. D. Stelaru, *Ora fantastică*, cu o „Planetă de poet nou", Bucureşti, 1944. La data apariţiei, autorul avea 27 de ani.

www.dacoromanica.ro

tene, culcă-te liniştit şi dormi ocrotit de stele." Cum să mă culc în haine noi peste zdrenţele de curăţat pingele? M-am dezbrăcat şi mi-am aşezat pantalonii şi sacoul pe-o antenă de radio, din multele sârme ce ne înconjurau. Fără acea noapte buimacă, n-aş fi înţeles mai târziu tâlcul bizarelor poeme din *Noaptea geniului*[2], la fel de stranii precum autorul lor. De altfel, Stelaru trăieşte ş-acum într-o dungă. Am să-l rog pe Mihail Crama – coleg de liceu din Brăila şi bun amic –, să-l ajute. E singurul din generaţia noastră care, ca magistrat, s-a descurcat în zilele astea; în rest, i-a tunat şi fulgerat pe toţi. Nu mai departe Constant Tonegaru, un alt mare boem, a murit de curând, la 33 de ani, la scurt timp după eliberarea din închisoare, fără ca nenorocitul să fi făcut vreun rău cuiva: activase în Asociaţia Eminescu, înfiinţată după război. Între alte acţiuni, organizaţia sprijinea tacit şi familiile unor oameni de carte întemniţaţi.

Înaintea mesei de prânz, ne răsfăţam cu un păhărel la Gafton, fidel consumator de vodcă, pe care prietenul meu şi-o pregătea singur:

– Se ia o juma' de litru de alcool turbat – de nouăzeci de grade, ultrarafinat, să poţi

[2] Plachetă de versuri apărută în 1942, semnată, pentru prima oară, cu numele de D. Stelaru, după ce până atunci preferase un alt pseudonim: *D. Orfanul.*

www.dacoromanica.ro

citi prin sticlă ca printr-o lentilă Zeiss –, se rade o coajă de lămâie durdulie, dinamită de gust şi miros, după care se amestecă totul cu o cantitate egală de „aqua clara", denumită în popor şi „apă chioară". Se lasă mixtura la hârjoneală trei zile, apoi se consumă în linişte – la masa de lucru, ori la cea de taină –, după program sau la porunca sorţii. Cât licoarea pare să stea în zăbavă, deşi ea lucrează pe dedesubt în tihnă, te foloseşti de rezerva din frigider, pe care orice om chibzuit o are în păstrare. La nevoie, medicamentul în curs de fabricaţie poate fi ingerat cu indulgenţă şi după două zile, iar în caz de forţă majoră, când farmaciile şi cârciumile sunt în grevă, chiar şi după o zi. Condiţia supremă este să respecţi doza de întreţinere a spiritului, fără să depăşeşti pe cea a spirtului.

Holul de la parterul Pelişorului înfrăţea spiritele, poate şi din pricina bufetului garnisit cu băuturi străine, vândute la preţuri modice Din întreaga adunare, cele mai guralive erau trei doamne, soţii ale unor distinşi dirijori. Alături, actriţa Eugenia Bădulescu, o blondă distinsă, le ascultă în tăcere, ca şi Edgar Cosma, dirijorul orchestrei cinematografiei, în timp ce un tânăr regizor de la Teatrul din Ploieşti le întrerupe cu folos: ştie o mie de bancuri şi le face pe cucoane să râdă. Pe una dintre doamne o

www.dacoromanica.ro

ştiu mai demult, de când a venit la Direcţia Generală a Editurilor să reclame că a făcut o traducere, iar E.S.P.L.A. o plătise prost. Am cunoscut-o în cabinetul lui Josef Katz, pe care-l luase în primire, uitând de scopul vizitei:

– Ce director eşti dumneata, domnule, descheiat la guler şi cu şapcă pe cap? După care mi-a aruncat şi mie o privire, cu aceeaşi dezamăgire-n ochi: Sunteţi birjari sau oameni de cultură?

Bietul Katz, pe cât de gras la înfăţişare, pe-atât de subţire în conduită, ar fi trebuit să-i spună că abandonase pălăria şi cravata ca accesorii burgheze, pentru a fi în pas cu moda proletară. A ieşit din încurcătură cu un zâmbet complice şi, spre satisfacţia dânsei, prin bunăvoinţa unei protecţii. Primise observaţia în numele tuturor, care vestimentar nu arătam altfel, cu excepţia amintiţilor Gheorghe Pienescu şi contabilului Ştefan Rusu, mereu „la patru ace".

Bănuiesc că la Pelişor m-a recunoscut, fiindcă într-o zi mă abordează pe un ton familiar, conducându-mă la grupul de care se desprinsese:

– Tinere, te rugăm să ne ajuţi să facem o farsă domnului Argintescu-Amza[3], care aseară ne-a pisat cu harul dânsului de a

[3] Nicolae Argintescu-Amza (1904-1973), critic de artă şi traducător.

www.dacoromanica.ro

ghici, de a prooroci, de a tălmăci vise, cochetând cu cele mai bizare forme de paranormal. În replică, domnul regizor se va angaja să transmită pe loc un gând la distanţă. Pentru ca Argintescu-Amza să nu-l bănuiască de aranjamente prealabile, dumneata – care nu faci parte din cercul nostru – vei fi invitat să ni te alături, pentru a propune o acţiune pe care domnul regizor urmează s-o ordone. Mai clar: la acea oră, eu nu voi fi în hol, aşa că îmi vei observa lipsa şi propune să cobor de la etaj.

Bucuros că mă bagă cineva în seamă, intru în joc. Partea comică este că însuşi Argintescu-Amza vine să mă invite în grupul lor, după ce cu siguranţă conveniseră asupra persoanei neutre ce urma să fixeze tema transmisiei telepatice. Mimând că nu pricep ce vor de la mine, îl oblig pe bietul Amza să-mi repete rugămintea, explicându-mi ca la proşti intenţia dânşilor:

– Lasă, dom'le, motocicleta. Nu-i vorba de-o dorinţă materială. Gândeşte-te la ceva care să se poate înfăptui aici, acum. De pildă: să vină o persoană din vecinătatea noastră, nu Ferdinand – şi el de-al casei – sau Carol al II-lea, deşi ăsta mai trăieşte.

– Am înţeles! (Adăugând după câteva clipe de gândire:) Să apară doamna R.

Mai bine de trei minute, tânărul regizor se chinuie în concentrare, frecându-şi insistent fruntea, pentru ca apoi, cu un singur

www.dacoromanica.ro

deget, să-şi pipăie tâmpla în aşteptare, în timp ce buzele-i tremură, părând să bolborosească ceva.

Şi minunea se produce, căci pe scara interioară a Pelişorului coboară lin doamna dorită, spre falsa noastră surprindere, dar mai ales a lui Argintescu-Amza, victima zicalei că fiecare naş îşi are naşul. Profitând de această stare de stupefacţie, regizorul începe să înşire o seamă de baliverne, care mai de care mai şocantă, când ar fi ordonat unui vestit actor să-şi uite replica, înlocuită pe scenă c-o înjurătură, ori unei domnişoare să coboare din tramvai, luându-l apoi dezinvolt la braţ ca pe-o veche cunoştinţă şi câte şi mai câte. Poveştile brodate în jurul acestor porunci telepatice stârnesc valuri de râs, care o determină pe doamna R. să intervină:

– Copii, facem prea mult zgomot şi deranjăm locatarii. Vă propun să urcăm la mine.

Doamna ocupă la etajul întâi un spaţiu generos: camera reginei Maria, din care reţin vitraliile dinspre curtea din faţă a Pelişorului, superbele stucaturi, cu lumina discretă a celor patru cruci din colţurile imensei încăperi, independentă de cea a policandrului central. Îmi blestem zilele, pentru că până spre dimineaţă se discută numai despre muzică şi nu la modul general, ci cu aplecare asupra modului de

www.dacoromanica.ro

interpretare a lucrărilor simfonice evocate. În mod deosebit, atenţia este concentrată asupra celor şapte concerte date, în 1946, de Enescu cu Yehudi Menuhin, la sălile „Aro" şi „Dalles", dintre care patru susţinute împreună, iar trei dirijate de român. Mai mult decât toate, *Concertul în re minor pentru vioară şi orchestră* de Bach este rumegat de la cap la coadă, cu o insistenţă menită să reliefeze erudiţia în materie a celor care făcuseră parte din auditoriu. În plus se precizează cum au fost împărţiţi banii rezultaţi din concerte, în mod egal, Crucii Roşii, muzicanţilor români şi celor evrei, persecutaţi în timpul războiului. Una dintre doamne cunoştea o mulţime de lucruri despre concertele lui Enescu, susţinute în aprilie la Moscova, cu o anecdotică întreagă legată de întâlnirile cu Şostakovici, Haceaturian, Kondraşin, Oistrah şi Oborin, prilej de a discuta despre creaţia fiecăruia. În concurenţă, o altă doamnă se revarsă cu detalii despre concertele date de Enescu în America, în toamna aceluiaşi 1946, după care, la revenirea în Europa, Enescu şi-a ales ca azil Parisul. Mereu, bârfa însoţeşte datele certe, ca de pildă ipoteza că alegerea exilului n-ar fi fost decizia maestrului, ci a soţiei, ocazie de a forfeca viaţa Marucăi Rosetti-Tescanu, prinţesă de Cantacuzino, la prima căsătorie.

Instrumentist să fi fost şi bunul-simţ

www.dacoromanica.ro

m-ar fi îndemnat să-mi văd de vârful nasului, ştiind că Dumnezeu mi-a dat o singură gură şi două urechi, să vorbesc mai puţin şi să ascult mai mult. Numai că tăcerea mă deranjează, atâta timp cât îmi justific prezenţa doar ca ţuţerul regizorului din Ploieşti. Obraznic, acesta îşi ascunde cu abilitate lipsa cunoştinţelor în materie, zbârnâind pe lângă doamne cu vorbe şi ochi dulci. Mai ales când se oferă să le citească în cafea:

– Vai de mine şi de mine, ce-ţi cade în amor... Apleacă-te, nebunatico, să-ţi spun la ureche, că-i ruşinos.

Deşi mai în vârstă, doamnele, între 40 şi 50 de ani, se amuză copios, deloc deranjate că le spune pe nume, că sunt tutuite sau mângâiate.

Bietul Roberto – dirijorul neînţeles de la Moroeni –, cât de fericit ar fi fost să asiste la un asemenea conclav. Dar eu, de mi-ar fi ţinut locul! Nu-mi rămâne decât să aştept stingerea ostilităţilor. Când a fost să fie, sunt primul lângă uşă, numai că buna gazdă mă îndepărtează cu delicateţe, lăsând loc doamnelor să părăsească încăperea, ceea ce s-ar fi cuvenit să ştiu de-acasă. Fără să mă grăbesc, aştept să plece toţi, urmând să închid plutonul. Numai că ilustra doamnă răsuceşte cheia în uşă, adăugând blajin:

– Ajută-mă să fac puţină ordine. S-a fumat atâta, încât simt că mă sufoc. Nu se

www.dacoromanica.ro

mai poate respira. Totu-i îmbâcsit cu fum, de la draperii şi covoare, la hainele de pe mine. Fii bun şi deschide ferestrele, să vină aer de-afară. Mor, nu altceva.

Într-adevăr, scrumierele şi farfurioarele ceştilor de cafea erau pline cu mucuri şi scrum de ţigari, rugămintea fiind întru totul îndreptăţită. Şi astfel, în sfârşit, după atâta tăcere jenantă, pot să particip şi eu cu ceva la ordinea şi dezordinea de până atunci.

Aerul de munte nu se lasă rugat să pătrundă în casă, după cum fumul părăseşte în valuri încăperea, ca la furnal. Între timp doamna s-a descotorosit de hainele urât mirositoare, înlocuindu-le cu un dezabie de mătase, mult prea străveziu pentru ochii mei.

– Nu se mai putea trăi în rochie; cred că va trebui s-o las o lună la aer. Am simţit nevoia să fac şi un duş, pe care te sfătuiesc să-l faci şi tu.

– Numai că noi la mansardă ne spălăm în lighean, altminteri operă de artă, porţelan de Bavaria.

– Nu te complica; baie poţi să faci şi aici, numai că n-am să-ţi dau pijama. Mâine vei avea grijă să ţi-o aduci. Se poate însă dormi şi fără.

Replica mi-a îndoit genunchii, încât simt nevoia să m-aşez în fotoliu.

– Un domn civilizat nu se aşază pe fotoliu, atâta timp cât o doamnă stă în

www.dacoromanica.ro

picioare. Aşteaptă să fie invitat. Sau o face după ce doamna s-a aşezat.

Aşa am început lecţiile de bună purtare în vacanţa de odihnă, deşi în cele mai fericite momente nocturne, doamna renunţa la orice prejudecată în materie de educaţie, lăsându-mi libertatea să mă aşez şi într-o dungă:

– Aşa, băieţel, loveşte şi spune-mi murdării. Omoară-mă, cocoş!

De omorât, n-am omorât-o, dar de plesnit şi înjurat am făcut-o pe pofta inimii, în amintirea parangheliei cu Argintescu-Amza şi a multor concerte pentru pian şi orchestră de Martucci, Ravel sau Schumann, ori pentru vioară şi ansamblu de Ceaikovski – în re major, opus 35 –, cu care mi-am legănat tăcerea întreaga seară, tocind fundul nădragilor. Mai grav este că repetarea preferinţelor ilustrei doamne mă încredinţase că descoperisem secretul deplinei satisfacţii de alcov. Credinţa mi-a fost năruită însă cu prima ocazie, la finalul unei întâlniri, într-o altă formaţie:

– Ascultă la mine, băiatu': dacă vreodată mai îndrăzneşti să-mi dai o palmă, cu mine-ai terminat-o definitiv. E clar?

Clar şi nu prea, căci în treburi delicate, şi nu doar în ele, încâlcite rămân cărările Domnului.

Mai nedumerit era Maricel Gafton:

– De la o vreme nu te mai află omul pe-

www.dacoromanica.ro

acasă. Serile trecute am trecut pe la tine să schimbăm o voroavă. Ţi-ai luat serviciu de noapte? Că te văd gălbejit la faţă şi cu cearcăne de Auschwitz! Ziceai că în sanatoriu te-ai înzdrăvenit ca lumea. Să fi stat la odihnă degeaba?

– Într-un fel da.

Într-adevăr, înainte de internare, avusesem 62 de ocale, dar şi ambiţia să-mi fac un costum la comandă. Am răbdat foamea, deşi eram doar piele şi os, mâncând o singură dată pe zi, la cantina tipografilor, după meniul de trei lei, nu la cel de cinci. O lună ntreagă m-am îndopat cu ciorbe de cartofi sau supe de oase, mâncăruri cu sos lung – la care consumam un coş de pâine – şi-o prăjiturică. Dimineaţa şi seara, ceaiuri cu pâine prăjită pe plită. Suportabil, dacă te gândeşti că în cele din urmă m-am încliftat pe comandă. Dar şi procopsit cu un infiltrat pulmonar. Aş zice fifti-fifti, dacă n-ar fi fost şi bilanţul final: la noile proporţii – 80 de kilograme, bune pentru înălţimea de 1,82 – n-am mai intrat în haine. Aşa că la părăsirea sanatoriului le-am dat de pomană unui amărât, să mă pomenească şi pe lumea ailaltă. Domnul a dat, Domnul a luat!

Pe Gafton îl găsesc pălăvrăgind cu un vechi angajat la castel, parcă Tudor, nemulţumit de noii locatari.

– Din 1926 până azi, am servit la trei regi. Pe niciunul nu l-am nemulţumit,

www.dacoromanica.ro

pentru ca astăzi să nu scap de reproşuri de la oameni care, adesea, nu ştiu în ce mână se ţine furculiţa şi cuţitul, habar n-au cum se foloseşte cuţitaşul la peşte. De politeţe ce să mai zic? Cândva, pe unul din coridoarele Casei Cavalerilor, am dat nas în nas cu ultimul suveran, pe care îl ştiam de mic. Purtam o tavă de cafele şi, stânjenit, am dat să-i fac loc. O să vă miraţi, dar Majestatea Sa Mihai s-a retras din dreptul uşii, poftindu-mă să trec. Ori bătrânul Ferdinand – ditamai rege –, care mă întreba câte-n lună şi stele despre mine şi copii, despre te miri ce.

– Ce-l apucase?

– Vai de capul lui: putred de bolnav, nu mai stătea în castel, fiindcă mirosea ca un hoit. Îl aşezaseră în chioşcul din stânga Pelişorului. Printre slujitorii din preajma Majestăţii Sale mă aflam şi eu, cu grija să-l acopăr când se dezveleşte şi să fac ce-mi cere, alergându-mă încoace şi-ncolo. Era un om cu suflet mare; păcat c-a murit în dureri cumplite.

– Dumnezeu să-l odihnească şi să ne păzească! – după care Maricică nu pierdu prilejul să mă tachineze: Vezi şi mătăluţă în ce chioşc te vâri, că nu prea văd cin' te-nveleşte noaptea. Dacă o mai ţii aşa, o să duci dorul costumului dat de pomană, că s-ar putea să-ţi vină turnat.

A avut gura blestemată, că la revenirea în Capitală arătam străveziu, de unde nevoia

www.dacoromanica.ro

de a poposi la spitalul Filaret, unde, graţie profesorului Ţeţu, m-am ales şi cu o operaţie în gât pentru eliminarea amigdalelor, considerate greşit de dr. Hagiescu de pe Calea Moşilor c-ar fi fost cauza asteniei, pe care continuam s-o acuz cu încăpăţânare. La Sinaia, norocul făcuse ca insomniile mele să-şi fi găsit un leac. Nu şi la Filaret, unde, în urma operaţiei, înlocuisem batista cu un cearşaf, cu urechile ciulite la spusele Mirunei, o soră de caritate osândită să-şi petreacă gărzile de noapte fără prea multe solicitări. Bine croită de Dumnezeu, mă asistase la operaţie şi încerca acum să-mi aline durerile cu tot felul de poveşti, mai toate înşurubate în jurul căsniciei sale cu un student de la Politehnică, frumos nevoie mare şi cam brambura din fire. Ocupau împreună o camăruţă într-un apartament spaţios, cu acces la un living uriaş, bucătărie şi baie, mai mari decât suprafaţa odăii lor, cândva rezervată menajerei. Chiriaşul principal, om cu stare, era inginer la o fabrica de confecţii, căsătorit c-o tipă mult mai tânără decât el, femeie voluntară şi cu gusturi alese; între altele, dotase sufrageria în stil Biedermaier, cu piese plasate în jurul unei mese de douăsprezece persoane, dormitorul cu mobilă florentină, grijulie şi la spaţiul destinat servitoarei, înzestrat cu un pat, dulap şi măsuţă, toate vopsite cu un alb mat.

www.dacoromanica.ro

– S-o ia dracul pe doamna Beneth. Am tăcut şi încă mai tac, fiindcă ea mi-a dat locuinţa, fără să-mi ceară un chior, în afara orelor de masaj, pentru care, de ce să mint, mă plăteşte cu generozitate. N-are niciun serviciu: se scoală când vrea, se întinde când vrea, îşi învârte bărbatul după cum doreşte, de la cumpărături la lustruitul pantofilor. E treaba ei, numai că, fluturându-şi desuurile prin casă – aşa, ca din neglijenţă –, a pus ochii pe George, iar monseniorul s-a simţit flatat că dimineaţa, când domnul Beneth şi cu mine mergem la muncă, doamna îi bate la uşă să-l servească binevoitor cu o cafea.

– De unde ştii?

– Mi-a spus boul, că la început se mira şi el. Îi plăcea să se laude zilnic cu ce l-a mai tratat alături de cafea – fursecuri, ori frişcă –, la care cu timpul pelagra s-a extins în bucătărie, unde pe masă îl aşteptau „minuturi" variate, ca în cele din urmă prinţul să fie invitat în sufragerie, cu faţă de masă de olandă, mai-mai s-aprindă şi lumânările de pe tăblie.

– Mai departe?

– Mai departe nimic. Băiatul tace ca peştele. De unde până deunăzi mă călca pe nervi cu aperitivele doamnei Beneth, cu grija ce i-o poartă – pasămite bătea şaua ca să priceapă iapa –, acum mucles. S-a rupt filmul: „Era pe când nu s-a zărit, azi o

www.dacoromanica.ro

vedem şi nu e". Nu tu cafea, nu tu ceai, lactate şi mezeluri, fursecuri şi prăjituri. Nimic. Nici măcar o chiflă nu mai încape între ei, după ce rămân singuri, singurei, abandonaţi de bietul Beneth şi proasta de mine, care aleargă de nebună să prindă condica la serviciu. C-abia atunci apuc şi eu să-mi fac o cafea. Ce zici de povestea asta?

– Ce să zic?! Tu lucrezi în trei schimburi: dimineaţa, după-amiaza şi noaptea. Cum se comportă doamna când rămâneţi împreună acasă?

– Parcă i-aş sta pe cap. Bufneşte şi trânteşte, de te-nnebuneşte. Dimpotrivă, când vin acasă după prânz, din „Miruna scumpă" nu mă scoate. De râsul lumii: acum eu sunt servită cu bunătăţi, numai că, potrivit rangului, doar în bucătărie.

– I-ai spus ceva lui George?

– Că n-oi fi tâmpită. O muiere care se grăbeşte să latre sub impulsul nervilor îşi merită soarta. O femeie deşteaptă nu-şi pierde calmul. Mai întâi şi-ntâi de toate...

– Raţa are două roate!

– Întreabă-te şi ce poate! Ori se face că nu ştie – şi-şi păstrează podoaba de soţ, amant sau ce-o fi –, ori termină cu el definitiv. Dac-o apucă naiba să-i reproşeze ceva şi la înghesuială admite compromisul, o mănâncă gaia. Rămâne cu morcovul în fund şi în suflet, până se convinge singură că-i o zdreanţă.

www.dacoromanica.ro

– Şi femeia deşteaptă ce-a hotărât?

– La început m-am înţepat cu acul să tac: n-am văzut, n-am auzit şi, ai să râzi: nimeni n-a murit. Dovadă că domnul şi doamna Beneth o duc bine mersi, eu doar mersi, iar drăguţul de Georgică prosperă întruna: a trecut de la „Mărăşeşti" cu filtru la „Snagov", fără să-mi mai ceară bani de buzunar. Ba unde pui că, din când în când, mi-aduce bestia şi câteva floricele, ceea ce mă face să cred că i-o fi crescut bursa la Politehnică. Mai ştii? Oricum, m-am pus în locul lui, că, dacă în viaţă nu te obişnuieşti cu gimnastica asta, nu pricepi nimic. Aşa că m-am văzut dormind dimineaţa, până când cineva bate la uşă: „Domnul George, s-a făcut de zece. Cafeaua-i gata! Pot să v-o aduc cu narghileaua alături?" Şi până să zic ceva, să mă şi pomenesc c-o măsuţa alături, gata servit, precum o răsfaţă domnul Beneth pe putoare înainte de a pleca la fabrică. Căci, vorba ceea: dar din dar se face rai. Azi aşa, mâine aşa, până când podoaba mea de soţ s-a văzut în drepturi, plătind studenţeşte ce-a consumat. Mă pun şi-n pielea doamnei Beneth: femeie frumuşică, o blondă zveltă de 38 de ani – mai tânără cu peste două decenii decât bărbatul ei; de ce-ar avea prejudecăţi faţă de un cârlan cu 15 anişori mai mic decât dânsa, hăndrălău de care se freacă toată ziua în aceeaşi casă? Găina bătrână face ciorba bună, după cum şi un

www.dacoromanica.ro

pui fript nu strică la casa omului. Că pe Blegea al meu l-a halit cu fulgi cu tot, o mărturiseşte prostia lui de a-mi fi povestit cu lux de amănunte toată tărăşenia, până în ziua când s-a întâmplat ce s-a întâmplat şi-acum tace ca prostul, incapabil să lege câteva vorbe.

– Bagi mâna-n foc?

– Şi capul pe tăietor! O şi văd pe smiorcăită cum se jeleşte de răceală, cum se vâră în pat pentru o frecţie cu spirt camforat, că de-o cămaşă de noapte te lepezi mai uşor ca de Satana. O şi aud: „Închide ochişorii, băieţel, când mă frecţionezi, că-s doar în chiloţel!" Cu mine face fiţe d-astea, darămite cu Blegea.

– Eşti prea aspră. Are şi cumineţenia limitele ei, când, fără voia lui, un bărbat – dacă-i bărbat şi nu rahat –, are de ales între a fi stupid sau idiot. În situaţia dată, frecţia pomenită-i o biată fereastră, prin care mai poţi vedea o fâşie de cer, fie şi înnourat. Desigur, sunt frecţii şi frecţii, în raport de persoană. Un masaj delicat, pornit de la degetele picioarelor, mângâiate şi controlate cu buzele umede, plimbate apoi pe gambe, pulpe şi coapse, înainte de a frământa ca lumea muşchii fesieri, dorsali, abdominali şi sânii, la rândul lor răsfăţaţi în dezmierdări, este un regal. Femeia-i un continent, a cărui geografie trebuie cunoscută pe dinafară, cu ochii închişi. N-ai fost acolo să vezi cum a frecţionat-o.

www.dacoromanica.ro

– O să te recomand doamnei Beneth, că George al meu se pricepe doar să tragă la rindea, fără brizbrizuri. Tu unde te-ai specializat? Că prea le zici cu foc.

– Dragă Miruna, eu am apucat vremuri bune, când mai fiecare casă de rendez-vous era o facultate; toate profesionistele aveau tot interesul să-ţi ofere ceva nou, să te lichideze înainte de a-ţi trage sufletul. Una e să simţi pe pielea ta arta amorului şi alta s-o deprinzi din cărţi. De la o femeie cinstită n-ai ce învăţa: biata de ea aşteaptă s-o înveţi tu, pe când o muiere umblată e o enciclopedie faţă de abecedarul după care silabiseşte o fată mare.

– Te pomeneşti că şi mototolul meu s-o fi alfabetizat niţel, că dama noastră cu camelii o fi avut ce învăţa de la Beneth, trecut prin ciur şi prin dârmon. Nu degeaba îl pune seară de seară să se bărbierească.

– Să-nţeleg că tragi cortina şi închizi ochii?

– Ce te-ar face să crezi?

– O minimă intuiţie: cu anii şi drăgălăşenia ta, eşti cu zece capete deasupra doamnei. Pus să aleagă, domnul George n-ar şovăi o clipă să te urmeze. Prin toată comportarea lui, n-a dovedit c-ar fi fluşturatic. Un ins versat v-ar fi învârtit pe amândouă în ritm de tango sau conga.

– Nu şi pe mine: titirez îi fac pe amândoi.

www.dacoromanica.ro

– Gândești să dai totul pe față?

– Mi-aș tăia craca de sub picioare. Câtă vreme nu renunț la soț, mă fac că nu știu nimic. Le stric însă culcușul. Am cinci mii de lei economisiți și-i dau filodormă pentru un schimb de locuință avantajos, într-o casă mai aproape de serviciu, să nu-mi pierd două ore pe zi rupându-mi hainele prin tramvaie. În principiu am și găsit, chiar pe Șoseaua Viilor, la doi pași de Filaret, casă cu intrare separată, la curte, nu înghesuită la bloc. N-am calorifer, dar consum gaze la teracotă. Deocamdată tac însă ca peștele, pentru a-mi face timp de căutare.

– Ce să mai cauți, dacă ai găsit?

– Îmi caut liniștea pierdută, modalitatea de a stinge jăraticul din suflet, să mă știu Tanda pe Manda, să am și eu secretul meu. Nu de alta, dar normal e să mă mai școlarizez, să nu mor proastă. Ai să vezi! Te iau martor!

Martor? Mai bine zis: inculpat.

Totul mi s-a tras de la perfuziile pe care trebuia să le fac după externare. Trambalare sucită, din Calea Moșilor pân' la Bellu, și apoi *per pedes* pe Viilor, ca să revin acasă, la fel de împleticit.

– Stai blând, băiete. Vin eu la tine să ți le fac. Doar stăm aproape unul de altul. Ca să nu-ți spun că m-am deprins să conversăm de una, de alta.

www.dacoromanica.ro

– E şi ăsta un mod de a te elibera.

Şi încetul cu încetul a început să se elibereze, până când întâlnirile au devenit obişnuinţă. Cu perfuziile am terminat repede, nu şi cu discuţiile despre tot şi toate. Întinşi pe spate, cu braţele sub cap, picior peste picior, râdeam ca proştii de te miri ce, uitând de doamna şi domnul Beneth, de Georgică şi aperitive. Descătuşarea Mirunei s-a produs pe nesimţite, sporovăind despre copilărie, părinţi, şcoală, despre prima iubire, niciodată şi ultima, ca şi cum am fi răsfoit un album cu poze de demult. Grijile gospodăriei – de la cumpărături la întreţinerea casei –, împreună cu micile controverse, rod temeliile căsniciei, umbrite inevitabil de tocirea sentimentelor. Or, gelozia şi neîncrederea le pun capac, lăsând spaţii libere celor ce-ţi descreţesc fruntea măcar cu un zâmbet. Neavând nicio obligaţie unul faţă de altul, făceam întruna haz de necaz, spovedindu-ne ca la popă, fără grija mătăniilor. N-apucaserăm să muşcăm din „fructul oprit", poate şi fiindcă sufleteşte devenise de mult al nostru. Altminteri nu-mi explic de ce odată, când noaptea a năvălit peste noi, ne-am pomenit îmbrăţişaţi într-o prelungă încleştare, sigilând tot ce ne lega fără îndrăzneala vreunei mărturisiri. Doar telefonul rămânea să plătească tributul unui prezent străin de noi:

– George? Am văzut oferta din strada

www.dacoromanica.ro

Udrişte. O dărăpănătură, dragă. Suprafaţă mare, convenabilă, dar cu igrasia ridicată pân' la jumătatea zidului. Merg să văd pe bulevardul Dacia. Te chem după. Nu m-aştepta: ia şi mănâncă din frigider.

Peste vreo oră şi jumătate, transpirată, revenea goală, goluţă cu ştiri noi: camera este izolată de restul apartamentului; a fost amenajată dintr-un fost garaj: are bucătărioară şi baie separate, o adevărată achiziţie, numai că proprietarul vrea filodormă cinşpe miare. S-a tocmit cu el, dar sub 12 000 nu lasă un sfanţ. Aşa că merge mai departe, pe Ştirbei Vodă, iar el să n-o aştepte.

În vreo trei săptămâni, bătuse imaginar mai toate cartierele Bucureştilor.

– Drept să-ţi spun, abia acum mi-am răcorit sufletul. Suntem chit pe chit, dacă nu cumva le-oi fi rămas şi datoare. În sfârşit, a venit momentul să fac schimbul de locuinţă convenit.

Totodată mi-a schimbat şi mie locaşul, obţinându-mi o internare la preventoriul din Bran.

– Nu-mi place cum arăţi. Trebuie să te întremezi. Obligatoriu!

– Mi-o fi ajuns şi mie, după atâtea perfuzii şi „umblet".

De lăsat nu m-a lăsat singur. M-a dat în grija unui domn, Faicevici, client vechi al

www.dacoromanica.ro

Filaretului. Pentru vremuri proletare, aceasta este o curiozitate. Pare să nu fie angajat nicăieri, dar trăieşte pe picior mare, având cunoştinţe în mai toate mediile sociale.

– Într-o aşezare capitalistă, te descurci cu bani chiar ş-acolo unde nu cunoşti limba. Bancnota ţine loc de dicţionar.

– Ca şi pe la noi.

– Numai că-n socialism, cea mai mare bancnotă rămâne pila. Ai bafta să cunoşti pe cine trebuie, eşti bun. Cât partidul e în floare, nici în coate nu te doare! De milă, de silă, o duci ca-n sânul lui Avram. Sau, cum se mai zice: fiecăruia după muncă şi capacitate. De sunat sună frumos – de ce să nu recunoaştem – dar cine verifică şi poate contesta *incapacitatea*? Eu am ales o cale mai lesnicioasă, fără să barez promovarea nimănui: nu merg deloc la serviciu. Mă mulţumesc doar cu o carte de muncă, să nu-mi pierd vechimea la pensie.

– Pentru ce fel de muncă?

– De folos obştesc. Sunt inspector de teritoriu la o instituţie de impresariat artistic, cu salariu bunicel şi diurnă frumuşică, din care personal nu văd nicio copeică. Toţi banii rămân ca fond de protocol, gologani gestionaţi corect de sindicat, pe principiul lui Lavoisier: „Nimic nu se pierde, nimic nu se câştigă, totul se transformă". Se transformă în cafea matinală şi ţigări fine, sendvişuri, dulciuri şi jucării pentru copii. E un

www.dacoromanica.ro

pas înainte spre comunism, unde omul va primi, chipurile, după nevoi. Cine-o fixa nevoile nu se ştie, că, de unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere. Dar asta-i altă poveste!

Instituţia avea toate motivele să-l păstreze, deoarece, din când în când, organiza şi spectacole muzical-artistice în ţară, şuşanele, cu participarea câtorva actori şi cântăreţi vestiţi. De fapt era baza legală a unor turnee, din care se deconta doar parţial câştigul, socotit după numărul de bilete vândute. Restul se împărţea „pe blat" între artişti, casele de cultură şi aranjor, ca toată lumea să fie mulţumită. Şi, bineînţeles, cine împarte parte-şi face.

Pentru el, agenda de telefoane concurează cu geografia ţării: de la Abrud la Zlatna, localităţi în dreptul cărora se aflau nume şi numere de telefon, trecute cu majuscule, în cazul secretarilor cu propaganda pe judeţe.

– Îi ştii p-ăştia, îi ştii pe toţi, că peste ei nu se bagă nici poliţia, nici fiscul. Mai mult: sunt fericiţi că-i iei în seamă, fiindcă prin tine se dau mari pe lângă „tovarăşul-prim" din judeţ sau pe oraş: „Vi-i aduc pe Gică Petrescu, pe Maria Lătăreţu şi Ioana Radu, ori pe Luigi Ionescu, cu *Lalele, lalele* sau *Macarale bat în geam*, pe Rodion Hodovanski, cu *Clopotele* lui, baaang!, după preferinţe, că mai e şi Mircea Nemens, cu *Apa Deltei de cleştar*, Dorina Drăghici, cu *Ia-mă*

www.dacoromanica.ro

la braţ şi spune-mi tu, Aida Moga sau Gigi Marga, mai moderni, ori să ne râdem cu Mircea Crişan, Vasile Tomazian, Horia Şerbănescu şi Radu Zaharescu. Doar să ordonaţi." Ca să nu-ţi spun ce chiolhane se trag după spectacole, în casele de protocol, cât mai departe de ochii lumii şi cât mai aproape de gospodăria de partid, cu damigene de vin vechi, roţi de caşcaval şi afumături.

De minţit nu minţea, că şi acum rezervase la Bran o vilă mică, cu un living la parter, două dormitoare la etaj, baie şi bucătărie. De altminteri, tot preventoriul era alcătuit din imobile izolate, spaţii de odihnă dotate cu o cantină comună şi cu un cabinet medical, frecventat obligatoriu la internare şi la părăsirea aşezământului. Casă, masă şi program de voie, cu vizite la castel şi, mai jos, la monument, lângă pârâu –, unde se zicea că se află inima reginei Maria, mutată de la Balcic, locul în care i-ar fi fost ei mai drag. Numai că cedarea Cadrilaterului obligase autorităţile s-o transfere în ţară, la poalele Branului.

Zile întregi nu ieşim din casă, acelaşi Faicevici aranjând cu directorul preventoriului să ni se aducă masa la vilă.

De bunăvoie, mă întorc la programul de odihnă din sanatoriu, cu ore de cură şi drumuri scurte în jurul casei. Revin după o lungă tăvăleală – plăcută, dar şi obositoare

www.dacoromanica.ro

–, fără să mă pot lăuda că-mi câştigasem „pâinea" cu sudoarea frunţii mele. Noroc că nu mă făcuse mama fată, că bine nu ajungeam. Până şi o debutantă ca Mariana, cu care venisem de la Moroeni, mă băgase în traistă. Nici n-apucasem să desfacem geamantanele de pe drum, când a simţit nevoia să-mi zică:

– Să ştii că nu-s căsătorită. Aşa m-am prezentat peste tot, ca să-mi pierd numele de familie, adevărat pietroi de moară. Şi, totuşi, un licăr de adevăr e în povestea asta: nu de multă vreme, i-am spus unui bun amic: „Am să mă căsătoresc şi cu un ţigan, să nu mă mai cheme Rioşanu", prieten care a ripostat: „De ce cu un ţigan şi nu cu mine?" Aşa că, n-ai să crezi, sunt fată mare!

– Dac-o spui preventiv, fii fără nicio grijă: stăm un pic să ne tragem sufletul şi te conduc acasă cu un taxi!

– Nu vreau asta. Dacă tot o fac o dată în viaţă, o fac cu cine vreau eu, nu cu cine se nimereşte. Tot ce-ţi cer e să fii grijuliu, că pe despre deflorare am auzit multe poveşti, cu echivalări în extracţii dentare, nuiele pe fund, ori la desfundarea unei sticle de şampanie, menită să te îmbete.

– Fată dragă, în cazul ăsta zău că nu ţi-ai ales omul potrivit, că nici eu n-am avut parte de asemenea operaţii. Nu ştiu de ce, dar aflat în preajma unor fete cuminţi, mi-a fost dat s-aud mereu: „Crede-mă, eşti al

www.dacoromanica.ro

doilea bărbat din viaţa mea". Norocul meu: să fiu mereu al doilea, ceea ce n-ar fi tocmai rău, dacă un predecesor te scuteşte de-o intervenţie sângeroasă. Numai că performanţa de a fi întotdeauna secund mi-a amintit că şi la şcoală premiul doi se cuvenea şi se cuvine mai multora, când mediile sunt aceleaşi. Şi cum bilanţul e comun, ne aflăm cam toţi pe acelaşi loc. Rar să întâlneşti o femeie care să ştie să numere corect. Crede-mă, niciodată nu mi s-a întâmplat să fiu al treilea!

– Crezi şi tu ce vrei. Ai să te convingi!

O noapte ne-am bălăbănit – vorba lui Creangă – cu strădania de a face şi desface un început fără de sfârşit, cu răbdarea de-a o lua mereu de la capăt, ca niciodată până atunci.

Dimineaţa, după atâta trudă şi năduf, ni se cuvenea o cafea dublă, aşa că m-am dus la bucătărie s-o pregătesc. La întoarcere, ia-o pe Mariana de unde nu-i. Dispăruse cu geamantan cu tot, fără să uite să ia cu dânsa şi cearşaful. Nu tu scrisoare, nu tu adresă, ori număr de telefon, ca şi cum totul s-ar fi petrecut în vis. Prinde orbul, scoate-i ochii, pentru că n-aveam cum să-i dau de urmă, decât, poate, întorcându-mă la Moroeni să vorbesc cu soră-sa. Aşa că fie şi un lup mâncat de oaie!

După trei zile, aveam să primesc un pachet cu un cearşaf spălat, scrobit şi călcat,

www.dacoromanica.ro

lăsat în lipsa mea de-o fetişcană, care, din descrierea tatălui meu, nu era totuna cu persoana dorită. În interior, nicio misivă.

Întâmplarea, dacă nu o regie deliberată, ne-a scos în cale peste vreo săptămână, nu departe de casa mea. Fără vorbe, fără pupături, ne-am strâns mâinile şi, frământându-le cotinuu, ne-am îndreptat spre locul crimei. Acolo ne-am sfâşiat, contopind dragostea şi ura pentru tot ce-a fost şi s-ar fi cuvenit să continue. Ieşeam din casă doar pentru a cumpăra ceva de mâncare de la „Alimentara" din colţ.

Precum un câine hoinar, cu timpul se obişnuise în ogradă, împrietenindu-se cu rudele apropiate, tată, soră şi cumnat. Pleca uneori la ai ei – pe undeva prin nordul Capitalei –, de unde venea cu lucruri de demult, precum pungulişte cu paciuli, strecurate printre rufe să le dea un miros plăcut, bibelouri şi ceşcuţe de cafea desperecheate, ori o maşinuţă de recondiţionat lame de ras, să nu le mai frec în interiorul unui pahar de sticlă, ca să le ascut. Mai mult decât obiectele cărate, venea cu o seamă de poveşti, care mai de care mai gogonată, pentru care o poreclisem „regina mincinoşilor". Inteligentă, cultiva o ironie subţire în dialogul cu toate semenele, care, aflând că mă întorsesem de la sanatoriu, mă vizitau. Printre ele, şi două doamne căsătorite, în care nu vedea niciun pericol, dar şi

www.dacoromanica.ro

o domnişorică, Dora Sohm, tăcută şi ruşinoasă, socotită periculoasă tocmai prin roşeaţa din obraji.

La douăzeci şi cinci de ani nu trebuie să fii Barbă Albastră ca să cunoşti şi să fii cunoscut într-o lume liberă de prejudecăţi – vârsta fiind prin excelenţă a risipei –, unde legea cererii şi ofertei se aplică prin firea lucrurilor, cu şi fără bătăi de inimă suplimentare, mai totdeauna în folosul ambelor părţi. Este etatea când agenda de telefoane şi adrese se recondiţionează anual, precum mersul trenurilor. Timid, nu mă număram printre „cuceritori", mulţumindu-mă cu ce da Dumnezeu. Şi, bun, îmi dădea. O pâine mâncam de pe urma vărului Ion, medic endocrinolog la Institutul „Saint Vincent de Paul", de lângă Statuia Aviatorilor, ulterior „C.I. Parhon". Fără să aibă cabinet particular, o parte din paciente îl vizitau acasă, în Făinari, unde tata îi oferise casă şi masă încă din timpul studenţiei. O vreme locuisem cu el în aceeaşi cameră, motiv pentru care, în timpul consultaţiilor, mă evacua în odaia alăturată, de unde auzeam toată conversaţia. După ce se convingea că femeile n-au noduli la sâni şi tiroidă, ori ganglioni axiali, care să le justifice suferinţa, insista asupra vieţii lor sexuale. Fără nicio jenă, le întreba asupra frecvenţei împerecherilor, despre durata fiecărei copulaţii, despre preludiu – dacă există sau nu, apropo de ce

www.dacoromanica.ro

ştiau să facă ambii parteneri –, despre finalizare, frigiditate şi câte şi mai câte fineţuri de alcov, până când verdictul cădea ca o ghilotină:

– Stimată doamnă, e momentul să schimbi calul cu un cocoş de prăsilă, să te scoată din obişnuinţe.

– De unde să-l iau, doml'le doctor? Îs femeie cinstită, nu damă de bordel. Mi-am văzut de casă, nu de aventuri!

– Casa-i casă şi sexu-i sex. În cazul dumitale, e medicament. La bărbat, fidelitatea prelungită duce întotdeauna la impotenţă, după cum la femei lipsa de experienţă i-o consolidează, ca şi propria-i frigiditate.

Era momentul când m-auzeam strigat şi băgat în seamă:

– Vere, dă-mi voie să-ţi prezint o doamnă simpatică, cunoştinţă veche, venită din provincie la un control medical. Mi-ar face plăcere s-o conduci prin Bucureşti, să vadă centrul Capitalei, Cişmigiul sau un spectacol de cinematograf.

Povestea cu sosirea din provincie o spunea din etică profesională, pentru a nu-i dezvălui identitatea. Inutil, că ele se dovedeau guralive, făcându-le plăcere să vorbească mai totul despre ele, începând cu profesia şi locul unde lucrau şi sfârşind cu meseria şi cusururile soţului. Rar să fi întâlnit vreo nevastă să-şi laude bărbatul.

– Nu zic c-ar fi rău, dar e egoist, ţipă la

www.dacoromanica.ro

mine de parcă i-aş fi slugă, mă neglijează şi nu mă-nţelege defel.

În schimb, aveam eu grijă să le înţeleg, făcându-mi datoria ca la carte.

De-o singură pacientă am fugit, mai îndrăzneaţă decât toate nevrozatele şi frigidele venite la tratament, despre care acelaşi doctor îmi spunea că reprezintă peste 70% din masa femeilor. Am auzit-o vociferând:

– De ce cocoş vorbeşti, doctore? De un' să-l iau? Că bate-o impotenţă în Bucureşti, mai gravă decât gripa spaniolă. Găseşte-mi dumneata un armăsar, de preferat la etajul 10, să-l am şi pe Dumnezeu deasupra, s-aruncăm cheile casei pe geam, ca trei zile şi trei nopţi să nu ştim ce-i somnul. Ca Molotov la Organizaţia Naţiunilor Unite!

– Ce curvărăseală făcea el pe-acolo, de-arunca cheile pe fereastră?

– Nu, frate! El trei zile şi trei nopţi nu închidea ochii, timp în care îşi scria şi-şi susţinea discursurile, călare pe toţi diplomaţii occidentali, mereu luaţi dimineaţa pe nepregătite, după care rusnacul se culca şi dormea alte trei zile şi trei nopţi, cu un pistol şi un salam sub pernă.

Cum n-aveam de gând să concurez cu nimeni, mi-am declinat competenţa, deşi mă convinsesem – nu doar din auzite –, că nu există muieri frigide, ci doar bărbaţi nepricepuţi, atribut ce poate fi ataşat şi femeilor neinstruite sau blegoase din fire.

Stăteam liniştit şi-mi vedeam de trebu-

www.dacoromanica.ro

rile mele, fără să fiu obsedat de grija amorului de mântuială. Ajunsesem de mult la concluzia că cele mai bune femei de pe lumea asta sunt cele căsătorite, cu meritul totalei discreţii şi al deplinei comodităţi: nu trebuie să te afişezi cu ele, nu te bagă la cheltuieli, nu te ceartă că vii seara târziu, nu-ţi impută că-ţi petreci vremea cu prietenii – în timp ce pe ele le ignori –, că ai uitat ziua căsătoriei, când li se cuvenea măcar o floare, după cum nu te înfioară ştirea c-au rămas gravide. (Ştiu evreii ce ştiu, când nu stabilesc etnia după tată.) Mămoase, te iau în grijă şi te răsfaţă, atente la tot ce ţi-ar face viaţa mai plăcută, minţindu-te duios: „Să ştii că de mult nu mai am contact cu el; e impotent cu vechi state de serviciu", ori, şi mai elaborat: „Când l-am refuzat definitiv, s-a grăbit să-mi zică ironic că «doamna nu doreşte să-şi înşele amantul cu soţul»".

Până nu de mult, lucrasem la două războaie: primul aflat în atelierul unui consilier ministerial, deputat în Marea Adunare Naţională – mult prea ocupat de treburile neamului, ca să-şi îngăduie să-şi vadă de nevastă –, al doilea în custodia unui inginer vârstnic, căsătorit cu o studentă la medicină, să-l oblojească la bătrâneţe.

Mariana Rioşanu a ras tot în jur, impunând un alt sistem de relaţii, de dăruire totală. Dar şi nimicitor ca uzură fizică. Din

www.dacoromanica.ro

când în când, mergeam amândoi la un control medical, de teamă să nu fi redeschis procesul pulmonar. Bucuroşi de veşti bune, continuam să navigăm pe aceleaşi ape învolburate, în pofida naufragiului ce ne pândea. Până într-o zi când fata a dispărut din nou fără urme. Abia spre sfârşitul anului, mi-a venit o ştire surprinzătoare, adusă de cumnatul meu:

– Cu cine crezi că m-am întâlnit în Piaţa Unirii?

– ...

– Cu Mariana! Era gravidă! Mi-a zis că s-a măritat c-un inginer şi c-o duce bine.

Orgolios, deşi mirat, m-am grăbit să adaug:

– Să fie sănătoasă! Dacă te-apuci să găseşti vreo noimă în mintea unei femei, ajungi la Mărcuţa[4].

Când peste mulţi ani, încărunţiţi la tâmple, ni s-au încrucişat drumurile şi am întrebat-o de ce-a fugit, mi-a răspuns senin:

– Am fi suferit amândoi. De la o poştă se vedea că nu eşti om de casă, că-ţi umblă mintea peste tot şi nicăieri. Or, un leu îi frumos doar în libertate; închis în cuşcă e jalnic! De măritat m-am măritat, dar reţine: copilul e al tău! Acu ştie ce ştie, dar va sosi şi momentul când îi voi spune tot adevărul.

---

[4] Primul ospiciu pentru alienaţi, aflat în Capitala ţării.

www.dacoromanica.ro

Numai că atunci, stând în preajma dânsei, leul din poveste ajunsese o pisică jigărită, de unde și miorlăiala de pe streașina Pelișorului, unde a fost să fie să n-aibă parte de odihnă, nevoia popasului la Filaret și a perfuziilor administrate de Miruna, o altă procopseală.

În sfârșit, la Bran descoperisem un colț de rai, un loc de verdeață fără durere, întristare și suspin. Doar Faicevici umbla prin târg, în timp ce-mi încărcam acumulatorii dormind pe veresie. Îi ascultam cu plăcere pățaniile cu artiști și actrițe, majoritatea avute pe parcursul turneelor, nu lipsite de haz. Până într-o zi când, săturat de singurătate, a hotărât să ieșim în lume.

– Mă uit pe fereastră și văd câteva muieruști de nădejde. Nu știu ce mă face să cred că farfuzele ne caută cu disperare. N-are rost să le dezamăgim. Și-așa au trecut vreo zece zile de când ne duc lipsa. Deci, pe cai, până nu pun alții șaua pe ele. De mâine coborâm în popor, la cantină. Mergem devreme, ocupăm o masă și acceptăm doar companii convenabile.

– Punem undițele pe mal și vedem ce se prinde. Numai că nu conta prea mult pe mine, că nu excelez în branșă. N-am însușiri de fante.

– Nici nu-ți trebuie. La douăzeci și cinci de ani, tinerețea n-are nevoie de proteze, e prin ea însăși o sărbătoare. Taci și faci!

www.dacoromanica.ro

Cu tăcerea m-am descurcat, nu şi cu făcutul. Lasă că după hinghereala de până atunci, nici nu-i simţeam lipsa.

Mă bucur de linişte în toate privinţele, până-n ziua când impresarul târăşte după el două săsoaice din Agnita, pe Liesel şi Heinke, prima mai coaptă, cu lecţiile învăţate, cealaltă o fetişcană de vreo 18-19 ani, pe chipul căreia cumințenia se citea de la o poştă. Tăcută, căzuse ca musca-n lapte, fără să se întrebe o clipă ce-ar putea s-o aştepte în casa unor holtei, pe lângă partida de loto unde fusese invitată. Păşise-n vilă ca într-o biserică, jenată să nu ne deranjeze. Un surâs blajin îi flutura continuu pe faţă, mai mult ca o scuză pentru lipsa conversaţiei la care nu participa mai deloc. În schimb Liesel, se înţelege dintr-o privire cu Faicevici, ca doi lucrători puşi să tragă la acelaşi joagăr. După primele partide de loto dispar, lăsându-ne să jucăm în doi.

– Hai să-ţi arăt casa!

Şi duşi au fost, până s-a apropiat ora mesei, când plecăm la masă. La întoarcere, colegul se uită lung la mine:

– Băiete, tu nu eşti în regulă. Dacă şi vrăbiuţa asta te-a scos din ring, e de rău. Parc-ai fi fată, nu bărbat.

– Bag mâna-n foc că Heinke nu-i umblată!

– Şi ce dacă? Oricum nu va rămâne aşa! Sau poate socoteşti că, în viitor, pe tine o să

www.dacoromanica.ro

te respecte mai mult? Aiurea: tot de primul care-o buşeşte îşi va aduce aminte!

Îl las să creadă ce vrea, mai ales că între timp mă leg sufleteşte de fată. Nu atât pentru drăgălăşenia şi cumineţenia ei, ci fiindcă pe nesimţite încep să mă doară suferinţele nemărturisite. Acasă erau trei odrasle, iar taică-său, ca să-şi salveze copiii sănătoşi, îi interzise să le scrie, ferindu-i de microbi. Îi scria doar el, în epistole pomenind mereu de nevoia izolării de fraţi, de a se obişnui cu gândul că o vreme va trebui să stea departe de ei. Spre deosebire de săsălăi, eu îi fusesem alături la greu, chiar şi când expectorase cu sânge, ferind-o de hemoptizie. Ştiam de la Moroeni de ce îngrijire are nevoie şi n-am pregetat să i-o acord. Mai revoltat eram pe cugetările lui Faicevici:

– Nu te grăbi să-i blestemi familionul. Ştie neamţul ce face!

– Cum să-şi sacrifice copilul?

– Cum să-i salveze pe ceilalţi. Nimic nou sub soare: la spartani, copiii nereuşiţi erau de mici aruncaţi de pe stânci, daţi pradă vulturilor, iar în triburile boşimanilor bătrânii-s urcaţi în pomi şi arborii scuturaţi cu putere. Cei care pică de pe crengi îs omorâţi cu pietre. Selecţie naturală şi la nemţi, nu organizare socială bazată pe sentimentalism găunos.

www.dacoromanica.ro

– D-aia au belit-o cu supremaţia ariană.

– În perspectivă istorică, experienţele dureroase ale unui neam nu-s totuna cu falimentul.

– Două războaie mondiale i-au feştelit definitiv!

– În ochii celor ce înţeleg anapoda istoria, după cum a fost scrisă de învingători, nu şi după tâlcurile ei ascunse. Pe nemţi i-a costat enorm diplomaţia deficitară, nicidecum lipsa de vitalitate şi de putere. Nu ţi se pare curios cât de repede s-au ridicat după prima conflagraţie mondială? La Paris şi Londra, biruitorii nu se treziseră încă din beţia victoriei, pe când Reichul era gata să se războiască cu toată Europa. Dacă i-ar fi luat în tărbacă doar pe ruşi, demult erau peste Urali, la graniţa Chinei. De dorul coloniilor, stăpânite într-avuţire de englezi şi francezi, au ajuns cu tancurile lui Rommel în pustiul Saharei. Ce le trebuia? Când, după cum s-a dovedit, îşi puteau impune şi altfel voinţa. Ascultă-mă ce-ţi zic: ăştia se vor ridica din nou, că-s uniţi şi ţin cu dinţii la rostul lor. Nu-s ca noi, leneşi şi certaţi cu simţul datoriei faţă de neam. Trage singur concluzia, ce-ar fi de făcut.

– Ce concluzie? Zi-o în bani mărunţi!

– Ce-ţi zic eu şi ce pricepi tu! Până una, alta, trage-i-o săsoaicii cât e topită după tine, până nu ţi-o trag nemţii că te bagi în

www.dacoromanica.ro

neamul lor. Nu de alta, dar sunt în stare să te urce-n pom şi să-l scuture până-l scot din rădăcini.

Fiecare cu părerea lui. Convin cu domnişoara mea ca la externare să mergem în Capitală, prilej de a împăca capra şi varza: pe de-o parte, se izolează de familie, cum doreau ai ei, pe de alta, rămânem pe veci împreună. De locuit aveam unde locui; trebuia doar să repar salteaua şi plapuma, din care începuseră să iasă pe-alocuri smocuri de lână. Atât ne despărţea de-o fericire totală. Dar şi rugămintea ei:

– Crede-mă: am obligaţia morală să merg şi să le spun părinţilor ce-am convenit, cu riscul ca dânşii să nu fie de acord. Nu mi-aş ierta toată viaţa că nu mi-am îndeplinit o datorie elementară faţă de cei care m-au crescut.

Ne-am despărţit în Braşov, cu hotărârea ca Liesel şi Faicevici să ne fie naşi.

Am plecat în direcţii diferite, fără să ne mai vedem vreodată.

Am păstrat până deunăzi un teanc mare de scrisori, pe care niciodată n-am simţit nevoia să le recitesc, peste adresa expeditoarei.

Cu siguranţă, cândva s-au aflat pe strada Mihai Viteazul din Agnita şi mai multe epistole, scăldate în dor, cu speranţa revenirii pe vechiul făgaş. Vor fi luat şi ele calea

www.dacoromanica.ro

focului, fără să afecteze cu nimic istoria Germaniei, spre care mai toţi saşii s-au îndreptat, lăsându-ne să ne ciorovăim în şatră.

Cu sănătatea înzdrăvenită şi puţin întristat, îmi reiau serviciul. Revin la muncă după un an de concediu medical şi hărţuire anapoda. În jur, multe rele şi duşmănie. Dar, vorba ceea: un om fără duşmani e ca banca fără bani.

www.dacoromanica.ro

X. DESTINE

– Habar n-ai ce rău e Miron Constantinescu!

– Depinde cu cine-l compari! Dacă-l confrunţi cu milogii din jurul său, e nemaipomenit de bun; bineînţeles, nu şi-n raport cu predecesori ca Dimitrie Gusti sau Henri Stahl!

– Nu mă refer la el ca intelectual, ci la sufletul lui, la omul de rând, născut să facă bine sau rău semenilor săi.

– Mata de unde-l ştii?

– Pe vremuri ne învârteam în acelaşi mediu universitar, mult mai restrâns, nu ca acum, când pe lângă un şef de catedră există o droaie de conferenţiari, de lectori, de asistenţi şi preparatori, că la nevoie poţi forma cu ei şi un sindicat.

– Auzisem că ar fi fost doi ani şi la mânăstire.

– Dracu' să-l pieptene. Eu îl ştiu doar de la seminarul de literatură al lui Dimitrie Caracostea, cu care lucram direct. Acolo invitam pe cei mai importanţi scriitori să

www.dacoromanica.ro

vorbească despre ei şi cărţile lor, unde Mironache era nelipsit. I se zicea „Şarpele cu ochelari" şi cocheta el însuşi cu lătrătura. S-ar fi dorit poet, dar s-a rătăcit pe coclaurile luptei de clasă, căreia, între altele, i-a închinat şi o plachetă de versuri.

– Miron Constantinescu, poet?

– Da, da! Ia şi citeşte *Moscova Roşie, Moscova aurie.*

– S-ar fi ştiut.

– N-avea cum, că s-a semnat: *Radu Pădure.* Ce te miri? A făcut şi critică literară, la *Cadran*[1].

Chiar şi nedrept în judecăţile lui, Barbu Theodorescu putea fi înţeles. Dacă odinioară cei doi fuseseră în aceeaşi barcă, acum viaţa îi aruncase la poluri opuse: Miron Constantinescu ditamai conducător de partid, cu funcţii superioare în stat, celălalt umil cetăţean, ajuns s-o ducă de pe o zi pe alta. Târa după el năpasta de-a fi fost secretarul lui Nicolae Iorga. Legionarii îl ucise-

[1] Revistă studenţească, cu subtitlul: „Literatură, teatru, artă", apărută lunar, la Bucureşti, în dec. 1931 şi, peste ani, între 15 sept.-15 dec. 1939, colectivul redacţional gravitând în jurul lui Ştefan Popescu. Periodic cu orientare politică de stânga (între semnatari Alexandru Balaci, Dumitru Corbea, Mihnea Gheorghiu, Silvian Iosifescu, Mihail Levente, Corneliu Mănescu, Manea Mănescu, Petre Năvodaru ş.a). Puţinele numere tipărite n-au avut un ecou imediat. Ulterior, mai toţi colaboratorii şi-au revendicat vechimea în P.C.R., pasagera lor publicistică fiind trecută în contul activităţii ilegale.)

www.dacoromanica.ro

seră pe savant, acuzându-l de trădarea idealurilor naţionale şi, indirect, de uciderea Căpitanului. Crima cădea bine în rechizitoriul staliniştilor împotriva Gărzii de Fier, numai că, mai grav, aceştia îi uciseseră opera, văduvind istoria culturii naţionale de o creaţie inestimabilă, care, mai rar în lume, totaliza peste 1 000 de cărţi şi broşuri. Or, Barbu Theodorescu nu păcătuia doar prin faptul că i-ar fi fost colaborator, ci, mai ales, că-şi dedicase întreaga viaţă, adunând într-o bibliografie aproape 20 000 de titluri de studii şi articole, risipite în presa românească şi de peste hotare. În prefaţa celor zece volume din *Istoria Românilor*, Iorga mărturisea că fără această contribuţie n-ar fi ştiut niciodată unde, când şi ce a scris de-a lungul carierei sale. Era firesc să şi-l apropie, profilându-l documentaristic pe probleme economice. Mai mult, în scurta perioadă când Profesorul a fost desemnat prim-ministru, l-a angajat ca şef al cancelariei sale.

– De ce ziceai că Miron Constantinescu îi rău?

– Mai bine zis, egoist, incapabil să respecte condiţia omului civilizat, care, oricând şi oriunde s-ar afla, nu uită de unde a plecat şi nici pe cei lăsaţi în urmă. Iorga, cât era de Iorga, apleca urechea la cetăţeanul de rând, bucuros să discute cu ţăranii pe uliţele din Vălenii de Munte, ca să nu-ţi spun de

www.dacoromanica.ro

aplecarea lui faţă de învăţători şi preoţi, ori de confraţii de la oraş. Antonescu, cât era el de Antonescu, avea un respect deosebit faţă de cărturari, chiar şi când ajunsese conducător al statului. La 4 septembrie 1940, când devine şef de guvern, l-a pus pe Dumitru Caracostea în fruntea Educaţiei Naţionale, unde profesorul mă luase ca şef de cabinet. Numai două săptămâni i-a durat mandatul, căci legionarii au insistat să preia ministeriatul sub comanda lui Traian Brăiloiu. N-ai să crezi: demiterea n-a urmat un curs birocratic, căci pe nepusă masă ne-am pomenit într-o zi cu generalul în sediul din Spiru Haret, explicându-i profesorului de ce-i obligat să-l revoce. În contrapartidă, l-a rugat să accepte conducerea Fundaţiilor Regale, propunere acceptată, unde, de asemenea, m-a luat cu el. La plecare, Antonescu – că de el vorbeam – mi-a întins mâna, deşi până atunci nu mă văzuse decât de două ori în toată viaţa. Miron, în schimb, altă stofă: nu vede, n-aude. Se plimbă pe culoarele Academiei ca vodă prin lobodă. Când, de curând, l-au arestat pe Caracostea, am aşteptat să-l văd, să-i cer să facă ceva, că dintre puternicii zilei e singurul care-l cunoaşte. Eu am vorbit, eu am auzit!

– Îl acuzi degeaba. Nimeni nu mişcă în front în faţa Securităţii, fără teama de a nu părea dubios, de a fi luat la ochi.

– În cazul lui Caracostea nu risca nimic.

www.dacoromanica.ro

L-au arestat cu lotul foştilor guvernanţi, iar amărâtul, repet, a fost ministru doar câteva zile şi, mai important decât toate, îndepărtat la presiunea arhanghelilor.

În mod cert, Barbu îl ştia bine şi de demult pe Miron Constantinescu. Cum vestitul bibliograf venea adesea la B.A.R. – unde lucrase în tinereţe –, mi-a fost dat să asist la o discuţie penibilă, prilej de a-mi blestema clipa când m-am aflat unde nu trebuia. Trăind în preajma lui Iorga şi a altor savanţi – unii ajunşi între timp sub cupola nemuritorilor –, Barbu n-avea niciun complex de inferioritate. Continua să trăiască în afara timpului, ca şi cum nimic nu s-ar fi schimbat. După obişnuite banalităţi, îl întrebă cu o rară candoare pe Miron, ştiindu-l copil din flori:

– Apropo, să nu uit: tu eşti chiar băiatul lui Murgoci?

A zis-o simplu, poate cu intenţia de a-l măguli, invocând rudenia cu un stâlp al Academiei Române, în faţa căreia ne găseam.

– E adevărat!

– Şi mama femeie în casă...

– Barbule, ştia două limbi străine şi cânta la pian...

Asta era problema: dacă ştia sau nu să cânte la pian.

Rămaşi singuri, nu ezit să-i reproşez că m-a luat martor la o discuţie pe care oricând putea s-o aibă, nu şi în prezenţa mea.

www.dacoromanica.ro

– Să mulţumească cerului că ai fost de faţă, că de eram singuri l-aş fi întrebat deschis dacă mă-sa e sau nu ovreică, dacă la naştere l-a chemat Kohn.

– Chiar aşa?

– Se pare că da; după cum zvonul că-i băiatul nelegitim al lui Murgoci nu-i departe de adevăr, deşi nu seamănă deloc cu el. Savantul mai avea două fete, ambele plecate la Paris, cu care Miron zice că ţine legătură. El a rămas însă înconjurat de spirite mărunte, care-au făcut şcoală bolşevică pe lângă Ilie Konstantinovski, o japiţă de spion kominternist. Ca şi Gogu Rădulescu, băiatul unui ţigan lăutar, care ajunsese cu dibla pe la Petersburg, unde s-a însurat cu o rusoaică, unii zic tot ovreică, precum şi nevasta lui de-acum.

– Te miri de ce te ocoleşte lumea...

– Care lume? Asta de trei parale? Să fie fericită că între atâţia anonimi se mai află şi oameni de carte care le dau bună ziua. Domnul Kohn, zis şi Constantinescu, n-are decât să se supere. Şi-apoi ce-i ruşinos să fii evreu? Hristos ce-a fost? Uzbec sau chinez? Ca să nu spun că, dacă o luăm nemţeşte, cu adeverinţe de etnie la două generaţii, arborele genealogic al multor personalităţi este pestriţ. Cu filiaţii directe, ori prin alianţe trecătoare, cum e cazul Mareşalului. Ştiai că prima lui nevastă era evreică? Ce te miri? O chema Rachel Mendel, originară

www.dacoromanica.ro

din Franţa, şi au fost căsătoriţi trei ani, pe vremea când ofiţerul nostru lucra ca ataşat militar la Londra. Moştenise şi el gustul tatălui, care, după ce a divorţat de maică-sa, s-a însurat cu Frida Kupperman. Chiar şi doamna Maria Antonescu, nevastă-sa, avea amintiri similare: după decesul primului soţ, poliţai de meserie, a plecat la Paris, unde s-a măritat cu un bijutier evreu, Joseph Fueller. Crezi că legionarii mârâiau degeaba în preajma Mareşalului?

Barbu Theodorescu era o comoară la casa omului. Ştia câte-n lună şi stele, iar când n-avea un răspuns sigur, te trimitea la o incontestabilă sursă de informaţie. Drept bonificaţie, s-a ales cu puţintică puşcărie şi-apoi cu un loc de muncă pe şantier. Ajuns salahor, a încercat să se ridice prin vechea meserie, pregătind o amplă bibliografie a relaţiilor româno-ruse, prea la modă ca să-şi îngăduie cineva s-o respingă. În schimb, l-au determinat s-o semneze cu pseudonim, deşi, altul în locul lui s-ar fi procopsit cu Premiul de Stat. Aprecierea de care s-a bucurat cartea la ruşi l-a determinat pe Ştefan Gruia, director în Ministerul Culturii, să-l angajeze la Biblioteca Centrală de Stat, cu o normă draconică: să întocmească lunar liste cu lucrări ce lipsesc din depozitul legal, cu peste 300 000 de titluri, başca 1 000 000 de exemplare, neinventariate, stocate în diverse clădiri. Pâine

www.dacoromanica.ro

greu de câştigat, motiv pentru care îl înjura cu foc pe Gruia, care devenise funcţionar superior pentru că ar fi luptat în Rezistenţa franceză.

– Ce legătură are ăsta cu speţa culturii? Să-l fi făcut ministrul Comerţului Exterior, căci cu maghiara ştiută, franceza căpătată pe drum şi idişul de-acasă s-ar mai fi descurcat. La biblioteci n-are însă ce căuta, câtă vreme aici se izbeşte la tot pasul de limba română, cunoscută de el cu aproximaţie.

Când, peste ani, mi-a stat în putinţă, l-am abordat pe Drăgoescu Petre, pe atunci şef al sectorului editorial de la C.C. al P.C.R. Era după 1964, când apăruseră semnele unor înnoiri. N-a trebuit să stăruiesc, argumentul „e oltean de-al dumitale" fiind suficient.

Ne-a invitat la sediu, după ce în prealabil a ţinut să se informeze pe-o linie albastră, dovadă fişa pe care o ţinea permanent în faţa ochilor. Barbu Theodorescu mai mult curios decât speriat, Petre Drăgoescu, jovial şi binevoitor.

– Dom'le profesor, dom'le profesor! Toate bune, dar cu legionarii cum a fost?

Spasmofilia, vizibilă pe faţa celui întrebat, părea să-şi fi intensificat vibraţiile. Când s-a dumirit că nu-i vorba de-o glumă, Barbu Theodorescu a replicat scurt:

– Rău o duceţi p-aici cu politica, dacă vă închipuiţi că secretarul lui Iorga putea fi legionar.

www.dacoromanica.ro

Răspunsul era imbatabil, obligând preopinentul să se chiorască iarăşi în fişă.

– Bine, bine, dar asta nu v-a împiedicat să publicaţi articole antisemite.

– Aşa le numiţi dumneavoastră. Eu ştiu că n-am avut nimic, niciodată, cu evreii, luaţi ca etnie, lăsată de Dumnezeu să trăiască alături de celelalte neamuri. Când am scris, am scris despre *capitalul iudaic* dindărătul societăţilor anonime române, de li se zicea S.A.R. Răspund şi acum pentru corectitudinea datelor mele.

Descumpănit şi cugetând, poate, la rostul luptei de clasă – de care, ca ditamai activist, nu se putea dezbăra – Petre Drăgoescu păru brusc luminat de utilitatea unei replici, lăsând celui chestionat o fereastră deschisă:

– Important e cum gândiţi acum!

– Acum nu mai gândesc deloc.

– Cum adică?

– Foarte simplu. Problema nu mă mai preocupă, căci aţi rezolvat-o voi, comuniştii. I-aţi naţionalizat.

Din acest moment, Barbu Theodorescu a revenit la vechile unelte, din păcate după numeroşi ani pierduţi aiurea.

– Cei care m-ar fi putut ajuta îmi strângeau mâna prieteneşte, fără să mă întrebe cum o duc, cu ce m-ar putea ajuta –, deşi hainele de pe mine mă recomandau ca sărăntoc. Miron Constantinescu mă onora

www.dacoromanica.ro

mereu cu întrebarea „Ce mai faci, Barbule?", fără s-aştepte răspunsul. Ajunsese ditamai vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi, concomitent, ministrul Învăţământului şi Culturii. Aşa-s românii: când eşti pe armăsar, toţi se grăbesc să-l ţină de căpăstru, iar când te afli în picioarele cailor se fac că nu te văd. La fel au făcut şi cu Iorga. La înmormântarea lui, maşinile din cortegiul Academiei au umblat goale, că majorităţii nemuritorilor le-a fost frică să n-o încurce cu legionarii.

– I-adevărat că, înainte de a-l asasina, l-au supus torturilor, că i-au smuls barba?

– Palavre! Numai că vorba n-a apărut din vânt. Uite cum a fost: după ce l-au adus din pădurea unde a fost împuşcat, eu am fugit la Academia de Arte Frumoase, să vină careva să-i lucreze masca. Maeştrii noştri s-au speriat, n-au avut curajul să mişte un deget. Întâmplător, acolo se afla un student care s-a încumetat să mă însoţească. El a realizat masca, dar, lipsit de experienţă, n-a tratat cu nu ştiu ce ulei faţa şi, când s-a întărit ipsosul, i-a jumulit barba.

Trecerea timpului îl va ajuta pe Barbu să-şi întregească frumos cariera, să-şi recapete titlul de profesor, ba chiar să-şi comande un apartament confortabil pe Popa Tatu, în locul celui avut pe la Gara de Nord. Olteanul va rămâne colţos, indiferent de preopinent. Când, peste ani, va fi invitat la

www.dacoromanica.ro

Academie să participe la discuţia organizată de Editura Politică în jurul unor proiecte enciclopedice – e vorba de *Enciclopedia României* şi *Marea Enciclopedie Română* – îl deranja enorm că această isprăvnicie fusese încredinţată lui Valter Roman.

– Ruşinos! Mussolini a sacrificat un savant ca Giovanni Gentile să pregătească *Enciclopedia Treccani,* Carol al II-lea l-a însărcinat pe Dimitrie Gusti să întocmească *Enciclopedia României,* iar Coana Leana, în tinereţe vânzătoare de seminţe, pe Valter Roman, un nimeni, care, ca redactor, şi-a făcut ucenicia la „Radio Moscova" – alături de alţi kominternişti –, veniţi apoi cu tancurile ruseşti să ne elibereze, după ce mai înainte se războise cu Franco.

– N-a fost doar opţiunea lui. În Spania, pe aceleaşi baricade a luptat George Orwell şi un Hemingway a fost corespondent de război.

– Cine-i Hemingway şi cine-i Valter, băiatul rabinului Neuländer din Oradea, de-al cărui nume – altminteri splendid – s-a scuturat ca de păduchi? Lasă că lui Hemingway nu i-a trecut prin cap să rivalizeze cu Diderot, după cum nimeni nu s-a grăbit să-l facă general. În particular, tovarăşului Roman îi place să se laude că decretul de colonel i l-a semnat Mihai I. Lucru posibil. Caută însă mata în *Anuarul Armatei Române* să vezi dacă-l găseşti cu vreun alt

www.dacoromanica.ro

grad militar. Vax! Pe Bodnăraş da, cu un întreg trecut militar.

– În ţara orbilor chioru-i împărat.

– O fi. Dar să ştii un lucru: Carol Neuman, şi el luptător în Spania, era de zece ori mai bun, când nebunul se apucase să pregătească o mare enciclopedie, înconjurat de oameni cu carte. Uite ce face cu *Lexiconul tehnic român,* operă monumentală.

La discuţiile de la Academie, şi-a exprimat scepticismul în privinţa editării lucrărilor proiectate, exemplificând cu lacunele *Dicţionarului Enciclopedic*, apărut sub patronajul aceluiaşi editor. Scorţos, Valter Roman îl întrerupe scurt, fără să bănuiască o clipă că se leagă la cap fără să-l doară:

– Vreţi să spuneţi că *Dicţionarul Enciclopedic*, în patru volume, nu-i o carte românească?

Privit de sus şi parcă provocat să-şi retracteze afirmaţiile, Barbu Theodorescu a şovăit să-i răspundă, după care se adună în câteva cuvinte:

– Eu n-am afirmat asta, dar, dacă vă face plăcere, îmi însuşesc această replică; o fac la fel de bucuros, fiind în stare să v-o şi dovedesc. Vă convine – bine; nu – daţi ordine să mă lege.

Nu l-a arestat nimeni, a fost doar evitat.

Revenisem la lucru şi zăpăceala din conducerea partidului – generată de-o nouă

www.dacoromanica.ro

luptă pentru putere – avea ecou prelungit în administraţie. Moartea lui Stalin vânzolise mult aşezările sovietice şi ca urmare nici schimbările în conducerea ţărilor satelite nu s-au lăsat aşteptate. Părea să bată un vânt bun şi pe la noi, mai ales după ce Hruşciov prezentase la congresul partidului bolşevic un raport secret despre crimele Genialului Conducător. Cazanul din Ungaria încă nu explodase, iar ideea falsităţii tezei luptei de clasă – ce s-ar ascuţi pe măsura înaintării în construirea socialismului – bulversase minţile celor care dansaseră îndelung numai pe această melodie.

Deloc prost şi bine intenţionat – sau poate doar oportunist – Miron Constantinescu a simţit necesitatea schimbărilor şi în conducerea partidului său, ştiind bine că Gheorghiu-Dej n-avea o situaţie mai fericită decât foştii secretari generali ai partidelor comuniste din ţările vecine, care închinaseră steagurile de bunăvoie, ori fuseseră înlăturaţi de la putere, ca stalinişti feroce. Ca şi altor ulii din jurul său, i se părea că începuse să miroasă a cadavru şi aştepta doar clipa devorării. Băţos, se manifesta extrem de dur în relaţiile cu subalternii, adesea cu temei.

La preluarea departamentului de cultură – din noul minister unificat cu instrucţiunea publică –, cere fiecărui director din compartimentele de teatru, muzică, arte

www.dacoromanica.ro

plastice, aşezăminte culturale ş.a., să spună, ca la armată, cum îl cheamă, de ce răspunde şi ce şcoală are. Cum la edituri avuseserăm parte numai de lămpi arse, dobândite în urma repetatelor mişcări de cadre, îi veni rândul fostului redactor-şef de la Editura Politică, înscăunat mai mare peste întreaga industrie a cărţii.

– Mă numesc Vasile Dinu, sunt director general la edituri şi am patru clase de liceu comercial.

– Şi merge, merge?

– Mă străduiesc, tovarăşe vicepreşedinte.

– Mda. Ştii cumva de unde vine verbul „a străduí"?

– Nu.

– De la slavonescul „stradati", care înseamnă „a suferi, a chinui". Chinuieşte-te mai puţin.

Din clipa aceea, Vasile Dinu a zburat din schema sistemului editorial, nu însă şi a ministerului, condus de însuşi Miron Constantinescu: fostul ispravnic avea să fie transferat, incredibil, la Universitatea Bucureşti, în calitate de prorector. Or, de unde te-ai fi aşteptat să-l vezi vânzător de prăvălie, înscris la un curs seral, să-şi termine măcar liceul, devenise omul numărul doi peste un învăţământ universitar, cu multiple facultăţi.

Mai mult decât sigur că în spatele acestor numiri bezmetice se afla o maşinărie

www.dacoromanica.ro

diabolică, perseverentă în promovarea oamenilor săi. Altminteri nu se poate înţelege de ce acelaşi ministru revocă un demnitar pentru incompetenţă, pentru a-l promova într-un domeniu şi mai neadecvat.

A fost o întâmplare fericită ca în jocul dosarelor de partid să ne fi pomenit cu un director general ca Paul Cornea. Deşi tânăr, era jignitor să-l compari cu cei de deasupra lui, ca Ion Pas, din minister, cu Paul Niculescu-Mizil sau Leonte Răutu, de la partid, cărora, din păcate, trebuia să li se supună. Între altele, ştia să se înconjoare cu buni colaboratori. Cu timpul, ei înşişi vor cădea, din pricina aceleiaşi maşinării dindărătul acţiunilor la vedere: Paul Cornea înlocuit cu Vasile Bihari[2] –, fără studii superioare, dar bun cunoscător al limbii maghiare –, iar Mihai Şora cu un Carusso – proaspăt absolvent al Universităţii de partid „Ştefan Gheorghiu" –, care, întrebat ce profesie are, răspundea fără să clipească din ochi:

– Filosof!

– Ce făcuşi, nea Barbule? Om serios, te-ai apucat să-l dobori pe Miron Constantineaţă?

– Că bine i-ai zis Neaţă. Ăsta se credea în Germania, unde tocmeşti cu trei să ridici o

[2] Activist din secţia de propagandă a C.C. al P.M.R. (şeful sectorului edituri), transferat în minister cu gradul de director general adjunct.

www.dacoromanica.ro

casă şi alţi zece nemţi îţi sar în ajutor. Trebuia să ştie că în România te înţelegi cu zece ţărani să dobori un urs şi doişpe te toarnă la ursoaică.

– Cum doişpe din zece?

– Pune la socoteală şi pe ăi de ţi-ascultă glasul la telefon, să verifice dacă între timp n-ai răguşit, de n-ai nevoie de frecţii şi ventuze, de concediu, dacă nu chiar de ieşirea la pensie.

– Pe el l-a găsit gripat rău de tot.

– Pe el şi pe Chişinevschi. Sincer să fiu, nu m-am bucurat, pentru că peste tot se mai primeneşte lumea, numai noi o ţinem langa cu strângerea şurubului. Crede-mă că mi-e milă de el. A încercat marea cu degetul, uitând că şeful cel mare-i vulpoi bătrân, de-a izbutit el să-l dribleze chiar şi pe Stalin, când le-a tras-o Anei Pauker şi lui Vasile Luca.

– Nu-l plânge prea mult pe Miron şi nici pe Chişinevschi. Primul a fost numit director al Institutului de Studii Economice, al doilea, o nulitate, director general al industriei poligrafice. Cum în politică cotele activiştilor cresc sau descresc şi datorită unor factori externi, nu ştii niciodată dacă nu vor scoate capul mai târziu.

Pe nesimţite, schimbările se repercutează şi în mentalitatea subordonaţilor, în funcţie de aspiraţii. Neoficial, o tentă antisemită se făcea simţită în vorbirea diver-

www.dacoromanica.ro

şilor instructori de partid puşi să vegheze la „compoziţia organelor", declanşând numărători inexistente până atunci. Cum pomenisem în treacăt, conflicte cu evident caracter naţionalist apar la Editura Politică – unde în adunări generale se spune pe şleau că Valter Roman s-a înconjurat abuziv de conaţionali, aceeaşi politică fiind vizibilă şi în selecţia colaboratorilor externi –, precum şi la Editura Tineretului, unde noua tendinţă se extinde până într-acolo încât biroul organizaţiei de bază respinge primirea în partid a unei evreice de marcă, soţia unui mare potentat din Comitetul Central, membru al guvernului. Cauza? În ilegalitate, şi-ar fi trădat camarazii de luptă la Siguranţă – toţi arestaţi şi condamnaţi, în afară de dânsa –, fapt pentru care, cu mulţi ani în urmă, fusese exclusă din organizaţie. Fiecare tabără are acoperire voalată la niveluri superioare şi stimulată să acţioneze. Reacţiile adverse sunt prompte şi ca urmare „gheorghiazii"[3] sunt risipiţi în alte redacţii, din afara instituţiei, iar la Editura Tineretului vechea candidată de partid va reprimi un nou carnet de membru. Conflictul

3 După numele lui Gheorghe Gheorghe, considerat capul răutăţilor. El şi colegii lui fuseseră recrutaţi din fabrici pentru a urma studii universitare. G.G. absolvise Facultatea de Drept, iar apoi şi-a susţinut doctoratul în ştiinţe juridice. După alţii, porecla se trăgea de la instituţia care legitimase o puzderie de diplomaţi – mulţi fără liceu – şi anume „Ştefan Gheorghiu".

www.dacoromanica.ro

însă continuă să mocnească, încurajat din umbră.

În conducerea departamentului de cultură şi artă din cadrul ministerului condus de Ilie Murgulescu, apare o figură nouă: Constantin Prisnea, om de treabă şi cu deschidere intelectuală. Are 40 de ani şi se comportă liber de orice constrângeri. Există multe istorioare în jurul lui, unele prea romanţate ca să fie luate total în serios. Născut într-o familie de condiţie modestă, mozaicari, cu mulţi fraţi şi surori, a urmat Facultatea de Geografie la Iaşi, apoi o şcoală feroviară, ca după absolvire să ajungă impiegat la Podul Iloaiei şi în cele din urmă şef de haltă, la Săbăoani, lângă Roman. De mic cochetase cu literatura şi ca elev frecventează cercul din jurul lui Scarlat Callimachi – denumit şi „Prinţul roşu" –, care patrona la Botoşani săptămânalul *Clopotul*, publicaţie cu accentuat caracter antifascist. Aceeaşi pasiune îi condusese paşii şi în anii studenţiei, colaborând la revista *Însemnări ieşene*. Şi cum la Săbăoani trenurile opreau mai mult pentru nevoile conacelor din jur, i-a fost dat să cunoască şi să fie plăcut de fata unor ceangăi mai aşezaţi. La prima vedere, nu prea existau temeiuri s-o dorească, fiind mai mare cu câţiva ani decât el – pe deasupra şi urâţică, numai că adepţii luptei de clasă ar fi insistat

www.dacoromanica.ro

să accepte căsătoria. Şi astfel, pe vreme de război, când feroviarul e mobilizat pe loc, casa din Săbăoani ar fi devenit o bună ascunzătoare pentru cei urmăriţi de Siguranţa Statului.

Din cele verificate, am reţinut că, într-adevăr, mireasa era mai în vârstă şi certată cu Afrodita, motiv pentru care ginerele îşi va permite până la sfârşitul vieţii să zburde cu cine a vrut, când a vrut şi cât a vrut. Inteligent şi plăcut la înfăţişare, cu trăsături bărbăteşti bine conturate, dotat cu o jovialitate încântătoare, izbutea uşor să deschidă lacătele femeilor râvnite. Când din pricina unui amor tomnatic a fost să-şi frângă cariera ministerială, îmi va spune blajin:

– Neculai, avem cel mai îngăduitor partid din lume: te lasă să trăieşti cu o mie de femei, să le iubeşti, să te culci cu dânsele, să le abandonezi, ori să te întorci la ele, cu o singură condiţie: *să nu divorţezi*. Eu mi-am petrecut zile şi nopţi în preajma multor dive, ca abia la urmă să descopăr un spor de candoare în ansamblurile folclorice de cântece şi dansuri populare. Dumnezeule, ce fete frumoase! Naiba însă a făcut să mă îndrăgostesc de-o profesoară şi să-mi doresc un alt acoperiş, să stau cu o singură femeie, nu cu o mie. Abatere flagrantă de la morala proletară, că madam Ceauşescu nu m-a iertat, iar el a tăcut mâlc ca un eunuc.

www.dacoromanica.ro

Costache Prisnea avea un mod franc de a te convinge, ajutat de un acut simţ al umorului;

– Neculai, auzit-ai matale de Matei Caragiale?

– Auzit-am, tovarăşe ministru!

– Măi băiete, fără Matei, literatura română-i ca o mireasă ştirbă. Vezi ce fac ăştia de la E.S.P.L.A., că din puzderia de cărţi pe care le primesc zilnic, dacă duc vreo două acasă, şi alea într-o săptămână.

– Înţeles, domnule ministru! Luăm ediţia lui Perpessicius şi o prefaţăm la iuţeală în redacţie.

Ca peste o săptămână să m-aud strigat în holul din Spiru Haret, unde ne era sediul departamental, după ce cu o zi în urmă avusese loc o plenară a C.C. al P.C.R.:

– Neculai băiatule, mai băgaţi-vă minţile în cap: nu cu Pirgu şi cu Paşadia construim socialismul cu un ceas mai devreme, ci cu muncitorii din industrie, cu precădere din uzinele constructoare de maşini, pivotul ei central. Spune-le şi ălora de la E.S.P.L.A. să ştie ce-au de făcut la Jerca."[4]

Şi, totuşi, alte poveşti brodate în jurul său trebuie să fi pornit şi de la repere

[4] Cârciumioară din apropierea editurii, cu sediul pe strada Orlando (colţ cu Bulevardul Magheru, în clădirea fostei edituri a Fundaţiilor Regale). Cârciuma de pe strada Povernei era tapisată cu manuscrise şi desene ale clienţilor, care astfel îşi mai achitau notele de plată.

www.dacoromanica.ro

biografice exacte, pentru că, altminteri, nu se explică repetatele însărcinări guvernamentale, pe care geograful le-a avut, încă de la 32 de ani: prefect al judeţului Neamţ (1946), adjunct al ministrului Industriei (1948), al Silviculturii (1949), ministru al Industriei Lemnului, Hârtiei şi Celulozei (1951-1952), al Agriculturii (1952-1953), prim adjunct la Ministerul Culturii (1954-1959), ulterior vicepreunde al Comitetului de Radidifuziune şi Televiziune, până prin 1964, data debarcării disciplinare. Bineînţeles, brambureala transferurilor guvernamentale exprimă pe deplin strategia dintotdeauna a politicienilor ajunşi la putere, din păcate ieri ca şi azi aceeaşi. Contextul însă în care lucrează nu-i este însă nefavorabil, în raport cu ceilalţi companioni. Dimpotrivă, relaţiile directe avute în timp cu Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol sau Chivu Stoica se vor dovedi extrem de favorabile în perspectiva activităţii sale. Din acest punct de vedere, noua însărcinare primită în sfera culturii şi artei nu poate fi privită ca o retrogradare, ci, dimpotrivă, ca o mutare necesară într-un domeniu sclerozat, ce se preta la înnoiri.

Fără niciun dubiu, era cu un cap deasupra multor puternici ai zilei, dovadă că peste tot unde a lucrat a avut grijă să se înconjoare cu oameni de valoare. Avea s-o dovedească şi pe tărâmul cărţii, unde ve-

www.dacoromanica.ro

chile monopoluri păreau neclintite. Sub patronajul său este adus Petru Dumitriu în fruntea Editurii de Stat pentru Literatură şi Artă, considerat pe bună dreptate „nex plus ultra". N-avea să-i fie viaţa uşoară, că Petru, pe cât de talentat, avea un orgoliu supradimensionat. Trilogia *Cronică de familie* încă nu fusese scrisă, dar şi până la ea se lansase cu *Drum fără pulbere* şi *Pasărea furtunii*, tributuri conjuncturale, desigur, dar pasabile la lectură, în comparaţie cu maculatura oficială.

Subordonat, mă bucuram de simpatia ministrului datorită unei întâmplări nefericite. În lotul de dosare cu manuscrise venite de la E.S.P.L.A. se afla şi o lucrare subţirică a sa. Ocupat, n-o băgasem în seamă. Cu siguranţă că redacţia a comunicat autorului că opul zace la Direcţia Generală a Editurilor. De aici şi discuţia:

– Serviciul producţiei editoriale?

– Da.

– La telefon un umil autor care are o lucrare de vreo patru zile la mărimile dumneavoastră pentru „viza E".[5]

– De la ce editură?

---

[5] Înainte de a fi trimise la Cenzură (= Direcţia Generală a Publicaţiilor şi Tipăriturilor, cu sediul pe strada Stanislas Cihoschi), manuscrisele treceau pe la Ministerul Culturii, care, prin „Viza E" – aplicată pe lucrare –, atesta că respectivul titlu figurează în planul de apariţii. Operaţia o efectua fiecare redactor ataşat editurilor în cauză.

www.dacoromanica.ro

– E.S.P.L.A.!

– Cum vă numiţi?

– Constantin Prisnea!

M-am clătinat şi mi s-a uscat gura. Să-i cer scuze? Să-i explic urgenţa altor lucrări? Ce-o să-nţeleagă? Am preferat o minciună alintătoare, binevenită oricând la casa omului.

– Tovarăşe ministru, dacă doriţi, vă dăm viza pe loc. Am avut însă curiozitatea să citesc ce-aţi scris. Pot termina însă lectura şi după ce vă apare cartea. Aşa că voi chema curierul editurii să...

– Nu, nu, nu! Citeşte mai departe şi vino să-mi spui părerea.

E clar că toată noaptea am stat să-i citesc capodopera, alcătuită din articole gălbejite, deja publicate, cu date statistice traduse în procente, florilegiu de osanale aduse patriei măreţe. Intrasem singur în belea, luptându-mă acum cu o aritmetică opusă totalmente literaturii. Numai că Dumnezeu m-a ajutat, mi-a dat un capăt de aţă de care să mă agăţ.

– Să vă spun ce v-ar plăcea, ori ce gândesc?

– Cam ce zici c-aş putea să răspund?

– Atunci ascultaţi-mi părerea: articole de acest tip s-au mai scris şi se vor scrie, fără să se ştie niciodată cine-i autorul, dacă nu-s semnate. N-aş fi îndrăznit să v-o spun, dacă nu citeam printre ele o pagină de literatură

www.dacoromanica.ro

autentică. E vorba de *Moş Niculae*. De-aş avea convingerea că puteţi să scrieţi un volum la aceeaşi tensiune, v-aş sfătui să vă daţi demisia din funcţia de ministru, fiindcă, la rândul lor, au fost şi vor mai fi.

Nu s-a supărat. Dar nici eu n-am mai scăpat de lecturi. Dintre toate, *Ţara vinurilor* mi se părea cea mai reuşită.

– Vă mai regulează mult ovreii ăştia?

Întrebarea rostită de Prisnea nu mi se pare doar bizară, ci şi provocatoare. Cu o săptămână în urmă, chemat la cabinetul său, intrasem în birou, unde, spre mirarea mea, vorbea în idiş cu un director de editură. Uimit, mă împac cu gândul că ştie limba de-acasă, fiind, eventual, „juma-juma". Nu-i răspund, schimbând repede discuţia, ca să-i distrag atenţia. Când peste câteva zile revine cu aceeaşi întrebare, îmi iau inima-n dinţi şi-i spun direct:

– De ce mă întrebaţi, când, fără nicio vină, faceţi parte din acelaşi neam?

Izbucneşte în râs, motiv să-i amintesc ce auzisem cu urechile mele.

– Măi Neculai, i-adevărat că vorbesc idiş, dar asta pentru că biata maică-mea, în Botoşani, ca să mă aibă aproape de fustă, m-a dat să învăţ la „şuler", şcoală ovreiască aflată vizavi de casa noastră.

Nu-mi fusese dat până atunci să observ cea mai mică tentă de antisemitism la mi-

www.dacoromanica.ro

nistru. Dimpotrivă, era extrem de cordial cu foştii şi actualii directori de edituri, în majoritate evrei. Nu vedeam cum şi-ar fi ieşit deodată din pepeni, joc periculos, atâta timp cât domnia lui Leonte Răutu continua să existe peste tot ce însemna ştiinţă şi cultură românească, subordonate unui aparat de propagandă şi agitaţie internaţionalist. Hotărât, Prisnea nu putea să calce regulile fără acoperire.

– Nu ţi se pare straniu că după '44 mai toţi directorii de publicaţii şi de edituri au fost evrei? E normal ca situaţia să dăinuie?

– Au şi suferit în timpul războiului, iar după 23 August românii au stat deoparte, au tras spre ţărănişti şi liberali. La mine, în Târgu Moşilor, primii care s-au înscris la comunişti au fost evreii. Rar să se fi rătăcit vreun român în partid.

– Pe asta s-a şi contat! Zici că eşti din cartierul ăsta? Află că pe Calea Moşilor, în casa profesorului universitar Tudor Ionescu, a avut loc, în vara lui'44, prima şedinţă a comitetului revoluţionar care a pregătit insurecţia de la 23 August.

– Îl ştiu pe Tudor Ionescu. E ginerele cârciumarului Cristescu, de pe colţul străzii mele, unde are şi prăvălia. Casa o au alături, pe Calea Moşilor.

– Loc memorabil, pentru că acolo s-au întrunit delegaţii partidelor istorice, plus mandatarii comuniştilor, Lucreţiu Pătrăş-

www.dacoromanica.ro

canu şi inginerul Ceauşu – alias Emil Bodnăraş. Casa Regală era reprezentată de Ion Mocioni-Stârcea, iar armata de generalii Aurel Aldea, Gheorghe Mihail şi colonelul Dumitru Dămăceanu. Când generalul Aldea a propus să fie aduse din Moldova unităţi credincioase regelui, Bodnăraş s-a opus şi a propus formarea unor gărzi patriotice, contând pe revolta populaţiei evreieşti. Amănunt de reţinut. Să nu crezi că evreii au fost încântaţi. Când Filderman, şeful Comunităţii, a aflat de plan, a luat foc şi încă de a doua zi a fugit la Peleş să protesteze, convins că se va declanşa un măcel împotriva conaţionalilor săi.

– Bine, asta a fost înainte, nu şi după cucerirea puterii. Dacă pot pricepe vechile maşinaţii de culise, nu văd cum negustorii noştri – n-o spun peiorativ – ar fi putut ghidona mai târziu toată politica şi administraţia românească, fără un spate asigurat.

– I-adevărat. L-au avut în ruşi, care i-au folosit ca o supapă de siguranţă. Nu uita că sovieticii aveau toate temeiurile să-i socotească oameni de încredere: pe de-o parte, fuseseră persecutaţi de nemţi în timpul războiului, pe de alta, toată ovreimea văzuse în armata roşie unica posibilitate de salvare.

– Între două rele, ce-aveau de ales?

– Fără îndoială, numai că nu se pot uita antecedentele, care pledau şi mai mult în

www.dacoromanica.ro

favoarea lor: la cedarea Basarabiei şi Bucovinei îi întâmpinaseră pe tovarăşi cu flori, ca pe nişte eliberatori. Şi-apoi reţine: Lavrentie Beria, gruzin cu ascendenţă evreiască, a fost primul adjunct al lui Stalin, pe deasupra şi cel care condusese organele represive sovietice. După încetarea războiului, personal a avut grijă ca în toate ţările satelite Moscovei organele Securităţii să fie conduse de evrei. La rândul lor, aceştia şi-au făcut datoria, cu un rabat acordat celor căsătoriţi cu evreice. Consilierii sovietici, ataşaţi pe lângă fiecare minister din Bucureşti, au avizat bob cu bob orice responsabilitate. Pe români îi considerau *ab initio* trădători.

– Greu de susţinut contrariul, de la învoielile noastre cu turcii, francezii, englezii şi nemţii!

– Ţi-e clar?

– Cam mult dintr-odată.

– Ei bine, Beria şi acoliţii lui s-au dus. Acum corecţii se fac peste tot. Şi în primul rând la ruşi. Lumea se schimbă. Gândiţi-vă la modificări.

– Cu ani în urmă, a mai fost unul care avansase propuneri menite să restructureze tot sistemul editorial. Îl chema Mircea Voicana, un jurist de mâna întâi, care provenea de pe la Editura de Stat. Lui i se datorează şi legea drepturilor de autor, mai altfel decât cea anterioară, adaptată după

www.dacoromanica.ro

sovietici. Vrând să scoată din sistem câţiva foşti, a ajuns să fie eliminat el.

– Probabil că a acţionat de capul lui.

Semn că domnul ministru dădea glas unor porunci superioare în restructurarea aparatului de conducere. Pentru moment, singura metodă mai puţin aspră rămânea divizarea unor edituri, prilej de a promova mai mulţi români în fruntea unor noi instituţii şi implicit de scădere a puterii deţinute de vechii directori. Astfel, într-o primă fază, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă se divizează în trei unităţi de profil (pentru literatură, arte plastice şi, separat, muzică), după cum mai târziu se va separa creaţia originală de cea tradusă. Şi mai dificilă era restructurarea cadrelor la nivelul redacţiilor, unde şefii erau de aceeaşi culoare, cu excepţia lui Virgil Theodorescu, fost şef de redacţie la poezie şi, ulterior, a lui Alexandru Balaci, care îl va înlocui pe Silvian Iosifescu, trecut în învăţământ.

În 1956, când a preluat conducerea Editurii de Stat pentru Literatură Artă, Petru Dumitriu avea 32 de ani. Nu de mult fusese cooptat în biroul Uniunii Scriitorilor, dar odată cu dobândirea noii funcţii editoriale a intrat în conflict cu starostele Mihai Beniuc, refuzând să participe la toate convocările sale. La fel proceda în relaţiile

www.dacoromanica.ro

cu departamentul Culturii, chiar şi când era invitat personal de Prisnea sau Constanţa Crăciun. Făcuse o fixaţie:

– L-aţi invitat şi pe Porcmălniceanu?

Cum să i se răspundă? Atâta timp cât Ov.S. Crohmălniceanu – că despre el e vorba – şi Paul „fie şi Georgescu" – cum îi zicea Zaharia Stancu – erau reprezentanţii criticii oficiale de partid, în care stăpânirea lui Răutu avea cea mai deplină încredere. Cum nimeni nu îndrăznea să-i elimine, Petru nu participa la şedinţele cu directorii de edituri, delegând pe Alexandru Balaci, ori pe Ben Marian, adjunctul tehnic, să-l reprezinte. Şi, ca să nu lase impresia că-şi face de cap, crease un consiliu redacţional, cu participarea câtorva scriitori incontestabili, precum Perpessicius, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Al. Philippide, Stancu, Vianu ş.a., un mod parşiv de a-l minimaliza şi mai abitir pe „Marele Pitic", cocoţat în fruntea breslei. Neputincios şi imprudent, acesta îi aminteşte romancierului că datorează Uniunii Scriitorilor 35 000 de lei, bani pe care noul director ţine să-i restituie cu prilejul primei şedinţe de birou. Mandatara misiunii financiare este Mioara Georgescu, mică şi grasă, cerberul secretariatului său.

– Intri peste ei şi pui gologanii pe biroul Piticului. În prealabil, vorbeşti cu Cristescu să-ţi schimbe sutele în hârtii mărunte, să poţi umple o sacoşă.

www.dacoromanica.ro

– Îi cer chitanţă?

– Nu-i chiar idiot să numere francii, să-ţi dea vreo adeverinţă. O să te trimită la casierie. Tu nu te duci nicăieri. Laşi paporniţa pe birou şi pleci! Dacă se zburleşte, spune-i politicos din partea mea că-l pot primi între orele 10 şi 11 la editură. Dar să se anunţe dinainte!

Acesta era orarul său de muncă. După care pleca să-şi joace partida de tenis cu Ion Gheorghe Maurer, persoană influentă în partid, mai târziu prim-ministru. Cum Alexandru Balaci se dovedea totalmente aerian în treburi administrative, problemele gospodăreşti reveneau lui Ben Marian şi celui însărcinat de Direcţia Generală a Editurilor să vegheze la mersul activităţii curente. Pentru asta, don Pedro – cum i se mai spunea – ne acorda zece minute pe zi.

– Mie îmi spuneţi doar în ce hal stăm cu planul de apariţii, de ce aveţi nevoie şi la ce uşă trebuie să bat.

Cum banii şi hârtia erau drămuiţi de economişti, năpasta cererilor suplimentare cădea pe Mihai Alexandru, secretarul general al ministerului:

– Domnule Alexandru, „nu se poate", ori „nu poţi"? Că-i o diferenţă uriaşă între ce mi se cere să fac şi ce-mi oferiţi voi. Am ajuns din scriitor un milog: când nu sunt la Mihai Florescu după hârtie, sunt la Zeiger după

www.dacoromanica.ro

fond nescriptic. Nu mă mai plimbaţi de la Ana la Caiafa! E cazul să mă adresez tovarăşului Chivu[6]?

N-a fost cazul, cu excepţia unei singure dăţi, când a făcut-o în interes propriu. Pretextul l-a oferit scoaterea la vânzare a unor limuzine de către o ambasadă occidentală. Prudent, romancierul s-a adresat premierului cu o întrebare, aparent nevinovată: dacă greşeşte cumva achiziţionând o locomobilă din parcul diplomatic. Drept răspuns, E.S.P.L.A. a primit o maşină de lux din garajul Consiliului de Miniştri. Nemulţumit, va reveni cu aceeaşi dezinvoltură:

– Tovarăşe Chivu, ori m-am exprimat greşit, ori nu m-aţi înţeles; pe mine mă interesează să achiziţionez un automobil *personal*; nu vreau ca mâine, poimâine să-mi aud vorbe prin târg că nevastă-mea face piaţa cu maşina editurii.

Suficient ca limuzina să fie trecută pe numele său, la un preţ derizoriu.

În 1957, publicarea trilogiei *Cronica de familie,* îi consacră irevocabil un loc de frunte în proza românească şi, inevitabil, face să-i crească acţiunile în contextul dat. De la început, beneficiază de o încadrare specială şi, lucru totalmente neobişnuit, contractează concomitent a doua ediţie, solicitând anticipat o remuneraţie de 80%,

[6] Chivu Stoica, la acea dată prim-ministru.

www.dacoromanica.ro

iar apoi restul insignifiant de 20% – sume ce i s-ar fi cuvenit în viitor, cu prilejul unei eventuale retipăriri. Faptul îl determină pe Ben Marian să-l întrebe:

– Petrule, anul ăsta nu ţi-am publicat *Cronica* în 15 000 de exemplare, maximul tirajului de bază, ci în 30 000 de exemplare, practic două ediţii din start, cu două remuneraţii. Ai cerut apoi să ţi se dea şi 80% din viitoarea ediţie, de fapt a treia, pe care Dumnezeu ştie când o vom tipări. Ei bine, ţi s-a aprobat; ai luat o căruţă de bani. Ajută-mă să te-nţeleg: ce nevoie mai aveai de un rest amărât, de o bagatelă pe lângă ce-ai încasat?

Petru a zâmbit şi, spre surprinderea lui Ben Marian, i-a răspuns în idiş, provocându-i râsul. Nepricepând nimic, l-am întrebat când am rămas singuri:

– Ce ţi-a zis?

– „Ce-i luat, e bun luat!"

La scurt timp după apariţia trilogiei, într-o şedinţă de conducere – la care participam de regulă – Petru avea să ne relateze convorbirea cu Leonte Răutu, insistând asupra unei replici, citată acum din memorie:

– Tovarăşe Dumitriu, te felicit: *Cronica de familie* este o capodoperă, dar despre un trecut apus. Nu uita că datorezi cititorilor şi o carte nobilă despre anii de luptă ai partidului.

www.dacoromanica.ro

Într-un fel, discuţia relua un angajament mai vechi, pentru că în planurile de apariţii mai figurase titlul *Biografii contemporane*, cu prezentarea: „roman inspirat din istoria Partidului Comunist Român". I se fixase şi tirajul de 30 000 de exemplare. Cert este că prin 1957 autorul era foarte avansat cu noua carte. Naiv, l-am întrebat cum îşi apreciază noul roman, luând ca reper *Cronica de familie*, ce ne fascinase pe toţi. Nu mi-a răspuns tranşant, dar n-a ezitat să-mi spună:

– Personajele îmi par mai calde, mai pline de sevă, dar n-am găsit încă aţa pe care să le înşirui, să se adune într-o carte rotundă.

Terminată, lucrarea a fost trimisă spre aprobare secţiei de propagandă de la Comitetul Central, îndrituită să verifice şi să avizeze toate manuscrisele cu tematica ilegalităţii partidului. Sarcină extrem de anevoioasă, atâta timp cât doar ficţiunea putea repara istoria unui partid minuscul, robit Moscovei şi măcinat de lupte intestine. Obedient, Petru Dumitriu se angajase, totuşi, la o asemenea aventură periculoasă.

În interiorul editurii, predarea manuscrisului şi acceptarea lui de către redacţie fusese însoţită de plata în avans a drepturilor de autor, pe acelaşi principiu: „Ce-i luat e bun luat". Cine să-l fi refuzat pe romancier? Atâta vreme cât, prevalându-se de „istoria" la care lucra, vizitase mahării din condu-

www.dacoromanica.ro

cerea de partid şi de stat, chipurile să se documenteze. Inevitabil, le lăsa impresia că vor fi imortalizaţi şi toţi zâmbiseră cuminţi ca la fotograf. Cu excepţia lui Leonte Răutu, cotoi bătrân, care intuia pericolul „reflectării realităţii".

După multe tergiversări, două exemplare din prima variantă a *Biografiilor contemporane* ne-au fost returnate fără „bun de tipar", în urma unei discuţii pe care Petru a avut-o direct cu Răutu, relatată ulterior celor apropiaţi:

– Îmi impută că în loc să fac literatură m-am apucat să scriu istoria Partidului Comunist Român. „Şi ce e rău în asta?" Mai rău nici nu se poate – zice el – că, la o lectură atentă, laşi să se înţeleagă, fără dubii, că toată mişcarea este creaţia unor evrei şi basarabeni. „Dar nu le-am dat numele exacte, nici adevăratele locuri, fiind românizate. „Ce folos? Se recunosc de la o poştă!"

Neîndoios, această replică o va fi întrebuinţat Răutu şi cu mai-marii lui, în cap cu Gheorghiu-Dej, ştiind că latura naţională din partid nu-i defel interesată într-o atare abordare istorică. Este o ipoteză plauzibilă, întrucât Răutu nu-şi putea lua riscul de a-l ataca direct pe romancier, fără o acoperire prealabilă. În mod precis, Petru fusese asaltat concentric, căci aderenţii lui Beniuc erau masaţi în toate organele dependente

www.dacoromanica.ro

de direcţia de propagandă a Comitetului Central, inclusiv componenţii acesteia, de aceeaşi culoare cu patronul ei. Bietul Prisnea va avea sarcina dificilă de a-l descăuna:

– Petrule! A fluierat unul şi am tăcut. Au fluierat zece, au fluierat douăzeci şi am tăcut. Acum fluieră toţi. Nu se mai poate. Pune-te în locul nostru. Dar, ca să fii liniştit, îţi promit că te numesc mai mare peste toţi directorii de edituri; te fac preşedintele Consiliului Editurilor, funcţie pe care până acum am deţinut-o eu. În aceeaşi zi, voi semna o demisie şi o promovare.

Era o încercare nefericită de a linişti orgoliul lui Petru. Pe deasupra şi ipocrită, deoarece, de la numirea lui Petru în fruntea Consiliului Editorial, nu va mai avea loc niciun conclav, nici măcar pentru prezentarea noului preşedinte.

La E.S.P.L.A. va fi înlocuit cu Ion Bănuţă, elogiat la instalare de Mihai Beniuc ca „poet revoluţionar de la Griviţa", chemat „să pună capăt tendinţelor cosmopolite şi liberaliste din activitatea de până atunci".

Piticu jubila. Mai mult: va folosi noua conjunctură pentru a-şi consolida puterea pe tărâmul cărţii, prin secretarii săi de la Uniune: Aurel Mihale şi Mihai Gafiţa. Schimbările sunt cunoscute şi înregistrate în breviarul breslei scriitoriceşti. Comentariile marginale au omis însă adevărata lor

www.dacoromanica.ro

cauză, tragicomică, aparent fără nicio legătură cu subiectul amintit.

Cu multe luni în urmă, mai precis între 14 şi 16 noiembrie 1957, la Moscova se întruneau reprezentanţii partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste să adopte o declaraţie de strategie comună, urmată, în următoarele zile (16-19 nov.), de-o întrunire mai largă pentru proclamarea unui „Manifest al păcii". Avionul cu care se deplasează delegaţia română are o avarie catastrofală la aterizare, în urma căreia Grigore Preoteasa moare, iar Leonte Răutu se accidentează grav.

Este motivul pentru care directorul propagandei şi agitaţiei de partid va fi condamnat să rămână multe luni în spitalele moscovite să se doftoricească. Numai că, stupoare: la Bucureşti viaţa culturală şi ştiinţifică îşi urmează cursul: ziarele apar, editurile scot cărţi, studiourile de radioteleviziune rămân în priză, cele cinematografice la fel, elevii şi studenţii merg la şcoală, profesorii continuă să le predea, institutele de cercetări îşi văd de rostul lor, expoziţiile şi teatrele funcţionează după program, la Operă se cântă, şi astea toate, culmea, în timp ce însuşi tovarăşul Leonte Răutu lipseşte, se află pe alte coclauri, departe de cârma corabiei sale ideologice. De unde concluzia nefericită şi periculoasă că în România ştiinţa, artele şi cultura pot

www.dacoromanica.ro

exista şi fără domnia sa. Şi cum se poate nărui o asemenea aberaţie decât inventând marele pericol al deviaţionismului, nevoia urgentă a unor restructurări de natură să pună bazele unei adevărate purităţi politice în viaţa spirituală a românilor, văzută ca o componentă a muncii de partid. Trupele sovietice încă mai staţionau în România, iar Kremlinul, păţit cu experienţa ungară, era interesat să pună piciorul în prag în ţările aservite Moscovei. Relaţiile lui Răutu cu ideologii P.C.U.S., în cap cu Mihail Suslov, erau vechi, iar Gheorghiu-Dej mult prea supus ca să nu le asculte indicaţiile.

Nu poate fi explicată altfel cumplita vânătoare de vrăjitoare – declanşată în 1958 şi în anul următor. Serviciile de cadre iau dosarele la puricat şi directorii de editură, între care şi Petru Dumitriu, primesc liste centralizate cu proscrişii cărora urmează să li se anuleze contractele de muncă. Între aceştia, tineri de excepţie, viitori membri ai Academiei Române, universitari, critici şi istorici literari onorabili, precum Radu Albala, Dan Grigorescu, Zigu Ornea, Cornel Regman, Ion Roman, Alexandru Săndulescu şi alţii, a căror soartă a fost hotărâtă peste noapte de doi agramaţi: Petre Croicu (şeful serviciului de cadre din editură) şi tovarăşa Riezel, deja prezentată într-un capitol anterior. La rafistolarea dosarelor sunt depistaţi salariaţii care au

www.dacoromanica.ro

ascendenţe legionare, sioniste, liberale – personale sau în familie –, indivizii excluşi din Partidul Comunist, ori U.T.M. De pildă, Dan Grigorescu făcuse imprudenţa ca în studenţie, la o oră de marxism, să scrie o misivă de dragoste către o colegă. Exigent, un coleg îl demască şi băiatul este exclus din organizaţie. Albala a frecventat organizaţia tineretului liberal, Zigu Orenstein pe sionişti, Săndulescu are un tată la închisoare, condamnat pentru crime de război (sentinţă totalmente absurdă)[7]. Epurările se ţin lanţ, dar se ivesc şi încurcături: când unui cadru de bază din redacţia de arte i se desface contractul, din pricina unor ani de detenţie şi excluderii din partid, decizia reintegrării aparţine directorului general adjunct V. Bihari, care se justifică lui Petru: „Dispoziţie de la gradaţii noştri în civil, cu imputarea: «Ce faceţi, oameni buni, ne desfaceţi reţeaua?»"

Petru îl reangajează, după o clipă de meditaţie:

– Întrebaţi-vă ce şi când aţi discutat cu „martirul" nostru, despre care ştiam că a

[7] Trei ţărani din sat au declarat că învăţătorul Anton Săndulescu – tatăl redactorului exclus din editură – ar fi ordonat executarea unor partizani sovietici, deşi niciunul din ei nu făcuse parte din aceeaşi unitate militară cu cel învinuit. Cu prilejul pregătirii redacţionale a volumului *În ţara celor 200 000 000* de Petru Groza, i s-au prezentat acestuia documente de arhivă revelatoare pentru nevinovăţia celui osândit, fără niciun rezultat.

www.dacoromanica.ro

făcut puşcărie politică, deşi fost membru de partid, cu activitate antifascistă în anii războiului!

– Cum te poţi tu înţelege cu Petru? Că-i extrem de iritabil, gata să explodeze la cea mai mică neînţelegere! mă întreabă Prisnea, pus el însuşi în dificultate de superiorii săi.

– N-avem motive de sfadă. Şi-apoi la mine n-are ce sfida: nu-s ministru, n-am nicio funcţie de care să se izbească, nu-l împiedic cu nimic, dimpotrivă, îl ajut cu Marian în treburi la care nu se pricepe. Adăugaţi că-s mai tânăr cu cinci ani decât dânsul şi că i-am citit toată opera. Presupun că la rându-i a citit în ochii mei admiraţia ce i-o port, de unde imboldul de a ieşi din cercul obişnuit al preocupărilor editoriale şi a-mi spune uneori lucruri care ţin de intimitatea lui.

– Pe Irina Fotino o cunoşti?

– A venit odată la E.S.P.L.A., când eram cu toţii într-o şedinţă de conducere, prezentându-ne viitoarei soţii. Aflat în dreptul secretarului de partid şi a noului şef de cadre, soios în toate privinţele, n-a uitat să adauge: „stâlpii editurii".

– După cum vezi, „cadrele hotărăsc totul".

Parafrazând cu ironie pe Stalin, Constantin Prisnea se desprindea parcă de tot ce se petrece în jurul său, de aberanta politică de personal, una din racilele vechiului regim,

www.dacoromanica.ro

căreia el însuşi îi va cădea pradă. Nu-i o întâmplare că întregul sistem de recrutare şi de promovare a personalului de specialitate era încredinţată unor pauperi intelectuali. Între altele o dovedea şi schimbarea noului cadrist[8] de la E.S.P.L.A. Sistemul se dovedea atât de diabolic încât nici mahării din conducerea de stat şi de partid nu cutează să curme decizia unor epurări. Este şi cazul lui Petru Dumitriu, înlocuit în zilele când în fruntea guvernului se află Ion Gheorghe Maurer, partenerul său de tenis, devenit prim-ministru (la 7 ian. 2008, după moartea lui Petru Groza). „Curăţenia" politică dictată de Moscova depăşea cu mult ierarhia de partid.

În pofida compromisurilor ştiute, Petru nu se grăbise să semneze vreo adeziune care

---

[8] Palade, fost pescar în Deltă, fruntaş în producţie, selectat pentru frecventarea Facultăţii de Filosofie. La terminarea cursurilor, a refuzat oferta de a rămâne în Universitate ca asistent – cu memorabila replică: „Iar să învăţ?"–, precum şi funcţiile de redactor, oferite de două organe centrale de presă; a acceptat însă postul de şef al serviciului de cadre. L-a înlocuit pe P. Croicu, fiind mai înţelegător decât el. Pentru a scăpa de acesta din urmă, Al. Balaci l-a trecut pe o listă cu tineri muncitori, propuşi să urmeze Facultatea de Filologie (deşi nu întrunea condiţiile selecţiei). Neajutorat mintal, Petrică va avea o evoluţie spectaculoasă: revenit peste ani în editură ca redactor, este propus, *pe aceleaşi considerente de incompetenţă şi grave fisuri de caracter*, ca instructor de partid la sectorul 1 (era nevoie de un „intelectual"), de aici aceleaşi necesităţi îl vor transfera la Comitetul Municipal, iar apoi la Comitetul Central, în secţia organizatorică, *ca instructor special pentru Academia Română*.

www.dacoromanica.ro

să-l lege statutar de obligaţii în afara propriei voinţe. De aici şi libertatea de a se îmbrăca extravagant, în culori frapante, ori, dimpotrivă, de a umbla într-o simplă rubaşcă sau bluzon acolo unde alţii veneau într-o ţinută sobră. Aşa l-am văzut la Ateneul Român, cu prilejul unei festivităţi, dominând tot holul alături de Irina Medrea. Nici nu puteau să nu-ţi sară în ochi: Petru peste 1,90 m, Irina, de asemenea, foarte înaltă. Cleveteală în jurul lor cât cuprinde, pornită de la date reale. Ea fusese soţia lui Nicolae Fotino, ambasadorul României în Cehoslovacia. Voci autorizate din aparatul Externelor îl deplângeau, amintind momentul când „tovarăşii din centrală" îi ceruseră să divorţeze, dacă doreşte să rămână în corpul diplomatic.[9] Credincios căsniciei, el ar fi refuzat să le dea satisfacţia dorită. De unde întrebarea dacă nu cumva, deliberat, soaţa ar fi încercat să-i salveze cariera diplomatică.

La rândul său, Petru nu scapă de tăvăleală, amintindu-se că a fost luat de suflet de Henriette Yvonne Stahl, când tânărul debutant în literatură nu împlinise încă 21 de ani, doamna având pe atunci doar 45 de

[9] Considerente de dosar: tatăl, fost colonel, făcuse parte din apropiaţii lui Iuliu Maniu din Partidul Naţional Român; mama, nemţoaică, avea rude apropiate în Germania; în plus, întreaga familie figura printre cele mai înstărite ale Clujului de odinioară.

www.dacoromanica.ro

ani. Timpul avea să accentueze prăpastia, dar, foarte ciudat, fără să le deranjeze traiul în comun. Duşmanii prozatorului au avansat chiar ideea că autoarea romanului *Voica* ar fi stat în umbra creaţiei sale, teză falsă, reluată de Securitate după fuga scriitorului din ţară (1960). Se urmărea totala discreditare a lui Petru Dumitriu, a cărui *Cronică de familie*, apăruse deja în capitala Franţei cu un an înaintea plecării definitive. Ceea ce m-a uluit însă mai mult a fost replica lui, pe care încerc s-o transcriu cât mai fidel, măcar ca sens:

– Înainte de a mă căsători cu Irina va trebui să legalizez legătura cu Yvonne. Ea spune că-i o copilărie, dar eu am insistat, spunându-i că suntem scriitori şi ca atare nu putem fi indiferenţi la ecoul de mai târziu al relaţiei noastre.

Drept pentru care s-au căsătorit şi divorţat la scurt interval. Prin această decizie Petru trecea ultimul examen faţă de institutoare, demonstrându-i că nu mai are nimic de învăţat de la domnia sa.

Joaca de căsătoria şi divorţul mă lăsase perplex. Văzusem mult prea multe în viaţă, aflate între dragoste şi ură, cu mirese şi metrese, dorite şi abandonate, cu scandaluri de soţi ce-şi băteau nevestele sau amantele, cu muieri aprige care-şi ţineau bărbaţii sub papuc, dar asemenea delicatese rămâneau total în afara bucătăriei amo-

www.dacoromanica.ro

roase de care avusesem parte. Umblam capiu să joc şi eu într-o piesă similară, să mă căsătoresc din cavalerism şi apoi să divorţez măreţ. (Nu pot să mă plâng că am aşteptat prea mult, numai că matrimoniul a fost la fel de rapid, nu şi despărţenia legală. Dar, pe tema asta: „Honni soit qui mal y pense."[10])

Şocul deciziei luate de Petru şi Irina Dumitriu de a părăsi ţara va veni mai târziu, când libertatea râvnită nu implica şi păstrarea vechilor privilegii. Una era să fii răsfăţat în orfelinatul literar din România şi alta să înfrunţi o concurenţă acerbă în Occident. Cel care la E.S.P.L.A. trecea o oră pe zi doar să vadă despre ce mai e vorba, renunţând la salariu în favoarea părinţilor, acum va fi pus în situaţia de a lucra din greu într-o editură germană din Frankfurt – la „Fischer Verlag", de unde va fi şi îndepărtat –, apoi ca agent de publicitate, cu contracte limitate în timp, ca modest funcţionar de minister, după care se va stabili în Franţa, la Metz. Scrie mult şi nu rău, cum e cazul romanului *Incognito,* apărut la Editions du Seuil, care-i tipărise şi *Cronica de familie.* Numai că dacă în ţară fiecare lucrare de-a lui fusese tratată ca un eveniment cultural, în lumea aleasă se pierde printre multe alte

[10] „Ruşine celui ce de rău gândeşte" (fr.).

www.dacoromanica.ro

cărţi, reflectoarele fiind concentrate pe uriaşii epocii, stabiliţi uneori ca atare şi de marile impresariate din spatele lor.

Nemulţumirile din familie culminează cu divorţul intervenit în 1988, cele două fete ale sale rămânând cu Irina.

Rămas singur, clepsidra îi va fi favorabilă: dacă în tinereţe a stat îndelung alături de o femeie cu 24 de ani mai în vârstă, la bătrâneţe se va bucura de compania unei doamne iubitoare şi devotate, Francoise-Amélie-Julienne Mohr, cu 20 de ani mai tânără.

Dezamăgirile scriitorului rămân însă aceleaşi.

Tăvălugul stărilor conjuncturale nu iartă nici pe superiorii lui, care sufleteşte i-au fost mai aproape. Sunt mutaţi din serviciu halandala, precum Prisnea la Radio-Televiziune, Paul Cornea la Studioul Buftea, iar Pavel Ţugui dat afară cu fulgere şi tunete. (Avusese bafta să se găsească o poză cu el îmbrăcat în „zeghe legionară", fără să fie crezut că acesta era portul bucovinean pe locurile de baştină.[11])

În vânzoleala creată, nimeni nu se mai înţelege cu nimeni, curioşi în fiecare zi cine mai pică dintre ilegalişti şi demnitari,

[11] Destituit din funcţie în 1960, va fi suspendat din partid şi anchetat ani în şir, ca în cele din urmă să scape de povara acuzaţiilor.

www.dacoromanica.ro

români şi de alte naţionalităţi, naţionalişti, sionişti, revizionişti, onanişti sau masochişti, epurările şi mutaţiile având ca unic obiectiv: puritatea ideologică şi politică a partidului, activitate la care tovarăşul Leonte Răutu se dovedeşte un mare impotent de neînlocuit.

Dintre toţi prezumtivii vinovaţi, scapă omul numărul unu, Gheorghe Gheorghiu-Dej, care, orice-ar fi făcut, n-avea cum să se lepede de umbra lui Pătrăşcanu, de victimele regimului torţionar din lagăre şi închisori – chiar şi din propriul partid –, ofrande aduse cu devoţiune măreţei ţări a socialismului glorios. Se spălase pe mâini ca Pilat din Pont, ca şi cum crimele înfierate de Hruşciov la al XX-lea congres al P.C.U.S. nu l-ar fi privit deloc. Pentru a-şi salva propria piele, liota din jurul său îi devine complice şi îngenunchează din nou în faţa Kremlinului, numai că spre ghinionul bunilor români fraţii sovietici începuseră să-şi diversifice cărările, unii chiar în căutarea unui nou lider.

Drept răsplată, Dej va fi ajutat la Moscova s-ajungă mai repede în viaţa de apoi, cu aceleaşi mijloace de care s-au bucurat şi alţi fruntaşi căzuţi în dizgraţie.

www.dacoromanica.ro

XI. LA PORŢILE ORIENTULUI

Dacă demiterea lui Petru Dumitriu fusese privită cu bucurie de apropiaţii lui Mihai Beniuc, înlocuirea cu Ion Bănuţă îi siderase pe toţi, în cap cu el însuşi. Până la venirea noului director, pe culoarele editurii se vânturaseră numele unor potenţiali urmaşi, între care, pe primul loc, se situa Eugen Jebeleanu, urmat de Marin Preda, deşi, în afara instituţiei, se mai vehiculaseră numele lui Ov.S. Crohmălniceanu şi Paul Georgescu. Niciunul dintre ei nu era o ipoteză gratuită: în afară de poezie, Jebeleanu revendica niscai activitate militantă, încă de pe vremea când frecventase câteva publicaţii de stânga; Marin Preda – cu doi ani mai mare decât Petru Dumitriu şi remarcat încă de la debut (*Întâlnirea din pământuri*, 1948) –, plătise şi el o poliţă conjuncturală (*Desfăşurarea*, 1952), dar cu apariţia primului tom din *Moromeţii* (1955) rupsese inima târgului; Ov.S. Crohmălniceanu – inginer constructor la obârşie – beneficia de o imensă încredere în ochii politrucilor şi de o instrucţie superioară gazetăraşilor din jur

www.dacoromanica.ro

ce băteau alviţa în jurul realismului socialist, el având şi învăţătura talmudică de a împărţi firul în patru, în aşa fel încât, la divizarea lui, toată lumea să fie mulţumită (Marin Preda îl asculta orbeşte, convins că prin vocea lui glăsuieşte întotdeauna Puterea); Paul Georgescu nu dispunea de un credit mai mic; dimpotrivă, se zicea că în favoarea sa ar exista şi puţintică activitate clandestină ce-l condusese în beciurile Siguranţei; acum, alterna cu Crohmălniceanu la conducerea revistelor *Gazeta literară* (mai târziu *România literară*) şi *Viaţa Românească*, cu meritul de a fi strâns în jurul său tineri pe care avea să-i propulseze.

La ora selecţiei, în afară de dânşii, mai trăiau Perpessicius, Tudor Vianu, G. Călinescu, Vladimir Streinu sau Şerban Cioculescu – ca să ne oprim doar la marii importatori şi exportatori de literatură, nu şi la producătorii ei. Atunci, ca şi azi, asistam la eterna ciondăneală dintre tineri şi bătrâni, sub privirile debusolate ale unei generaţii de scriitori scoşi din drepturi, între care Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, dar şi ale multor mânji ce tropăiau în grajdurile de partid, dornici să ajungă cât mai repede în arenă. Printre aceştia, unii de mare perspectivă, cum fuseseră cândva şi seniorii izgoniţi din cursa de foc a realismului bolşevic, condamnaţi acum să trăiască din traduceri.

Te-ai fi aşteptat ca atunci să se bată la

www.dacoromanica.ro

uşa unui editor de marcă, liant între generaţii prin natura profesiei. Să nu uităm că, la acea dată, trăia în plină vigoare Alexandru Rosetti, vechiul mentor de la Fundaţiile Regale, care, în plus, semnase pactul cu diavolul, înregimentându-se în Partidul Comunist Român. Deşi corcit prin trădare cu vechii socialişti, noul Partid Muncitoresc Român l-a preferat pe Ion Bănuţă. Cu ani în urmă, acelaşi lingvist fusese înlocuit cu A. Toma, care, de-ar fi să-l credem, avea meritul suplimentar că în timpul războiului îşi ascunsese versurile revoluţionare într-o sticlă, îngropată în pivniţă şi desfundată cu oportunitate după 23 August 1944. Memorabil rămâne şi răspunsul său, dat lui Chemendia, şofer mucalit, moştenit de la Fundaţiile Regale:

– Apoi, domnule director, să mă iertaţi că vă întreb: cine e mai mare, dumneavoastră sau Eminescu?

– Dragă băiete, fiecare în felul său!

Bănuţă venea din neant, după cum, bietul de el, n-avea nicio vină. Picase precum Agamiţă Dandanache în plină campanie electorală, când jocurile păreau făcute. Au trebuit să treacă zile multe, ca să aflăm că până atunci condusese o publicaţie obscură, *Lupta C.F.R.*, pe care n-o găseai nici pe peronul Gării de Nord, darămite s-o şi citeşti. Muncitor la Uzinele Griviţa, fusese potcovit

www.dacoromanica.ro

cu ani grei de închisoare în contul unei activităţi ilegale; îşi terminase pe sponci liceul după August 1944, iar acum făcea eforturi să absolve şi secţia de ziaristică a Universităţii din Bucureşti. Dar, surpriză: după eliberarea din închisoare, ca activist în zona Banatului, tipărise o plachetă de versuri – *Cetatea tăcerii* (1946) –, urmată după un deceniu de un alt volum ocazional, *Izvoare* (1956). Cartuşe oarbe trase în gălăgia vremii, neauzite de nimeni. Nu şi de colegul său de atelier, lăcătuşul Leontin Sălăjan, ajuns ditamai conducător de partid, ministru al forţelor armate, post-mortem nume de bulevard în Bucureşti, iar azi nimic. Atunci însă enorm, deşi apostrofat cu prietenie de cel care ţinea să „se dea mare" în ochii mei, spunându-i la telefon:

– Bă Leontine, într-o zi o să te lauzi c-ai muncit cândva lângă poetul Ion Bănuţă şi nimeni n-o să te creadă!

O spunea pe jumătate în glumă, dar şi serios, dacă ţinem seama că nici nu trecuse Dincolo şi jerbele de flori aveau să-i însoţească sicriul liric. Proaspăt ieşit din închisoare, Vladimir Streinu, impresionat de atenţia cu care-l înconjurase directorul editurii, încercase să împace şi capra, şi varza, publicând în gazetă tripticul *Arghezi, Beniuc, Bănuţă*. Clasament beton.

Nu-i greu să intuieşti ce-or fi spus şi alţii, grav este că însuşi poetul fusese dat peste

www.dacoromanica.ro

cap. N-am să uit niciodată că, mergând la el, l-am găsit cufundat în lectura acestui articol, poate citit și recitit de nenumărate ori, zicându-mi cu o candoare angelică:

– Tovărășele! Mă crezi că eu n-am știut niciodată cât de mare e poezia mea?

O spunea buimăcit de elogiile lui Streinu, care, în ochii săi, nu era doar un ilustru critic, ci și argeșean, pe deasupra din Teiu, la doi pași de Siliștea-i natală. (Când aveam să-i spun că și părinții mei sunt de pe aceleași meleaguri, i-a lucit privirea, ca și cum s-ar fi întors acasă. De-atunci nu-mi mai spunea: tovarășe, ci mai familiar: argeșene.)

Departe de mine gândul să-l ridiculizez pe Bănuță. Ridicolă se dovedea epoca, singura în stare să-l așeze deasupra valurilor ei; ridicoli eram noi, cei din jur, realizând grotescul situației și tăcând din lașitate. Fiecare avea ceva de ascuns, fiecare se simțea vulnerabil, timorat de necontenitele „completări la autobiografie", cerute sistematic de serviciile de cadre, apropo de rude și paparude. Or, dacă noi, tinerii, puteam avea atunci asemenea reacții, nu-s greu de întrevăzut simptomele fricii la scriitorii vârstnici, care apucaseră să mai gazetărească sub liberali, țărăniști și legionari, sub rege sau mareșal, cântând ca soliști sau doar în cor pe scena diverselor partide, în vreme de pace sau de război antibolșevic,

www.dacoromanica.ro

făuritori ai României Mari şi însângeraţi apoi într-o ţară mai mică, alături de nemţi şi împotriva lor, contra ruşilor şi prieteni la toartă cu ei, aşa cum îi stă bine bunului român, cu fundul în toate luntrile.

Acum, să vezi şi să nu crezi: omul potrivit la timpul potrivit. O spun fără nicio umbră de ironie – şi asta din pricină că lui Ion Bănuţă nu-i era teamă de nimeni. Mai ales de când aflase că este şi un mare poet. De cine să-i fie frică, atâta vreme cât ai lui se aflau la putere? Fără glumă: de data aceasta, zeiţa înţelepciunii, a artelor, dar şi a meseriilor, fusese bună cu noi. Aveam „spate" şi totul depindea doar de calitatea colaboratorilor lui, mai toţi tineri. Or, din acest punct de vedere, între zidurile vechii Edituri a Fundaţiilor Regale se adunaseră redactori buni, precum Radu Albala, Ioana Andreescu, Tiberiu Avramescu, Aurelia Batali, Maria Bănulescu-Graciov, Elis Buşneag, Liviu Călin, Geta Dimisianu, Domokos Geza, Domnica Filimon, Dan Grigorescu, Ionel Jianu, D. Mazilu, Vasile Nicolescu, Z. Ornea, G. Pienescu, Const. Popescu, Cornel Popescu, Cornel Regman, Ion Roman, Andrei Rusu, Aurelia Rusu, Al. Săndulescu, Maria Simionescu-Cazimir, Raul Şorban, Virgil Teodorescu, C. Ţoiu, Romică Vulpescu, Olga Zaicik, unii dintre ei deveniţi cu timpul membri ai Academiei, alţii universitari, dar şi „liber profesionişti" (după trierea politică

www.dacoromanica.ro

amintită în capitolul precedent). Cu ani în urmă, tot aici lucraseră Zoe Dumitrescu (ulterior şi Buşulenga), Vera Călin, Constantin Ţoiu ş.a.

Acum, la prora noului comandant de vas se aflau, ca secunzi, profesorul universitar Alexandru Balaci – transferat de la Radio pe scara din dos, în urma unei emisiuni ce deranjase Ambasada U.R.S.S.; filosoful Mihai Şora, recuperat hoţeşte din Franţa, după ce se stabilise acolo cu întreaga familie şi debutase la Editura Gallimard cu o carte de antropologie metafizică (deloc actuală în peisajul ideologic democrat-popular); farmacista Ilca Melinescu, cândva femeia numărul 2, după Ana Pauker, în ierarhia de partid.

În principiu, toţi existau pe un palier politic comun, de stânga, numai că se deosebeau între ei precum pantofii de lac şi bocancii cazoni. În tinereţe, Alexandru Balaci cochetase cu mişcarea antifascistă, Şora luptase în „maquis" – fiind şi membru al Partidului Comunist Francez –, Ilca Melinescu, scăpată de gratiile din Mislea, se agitase prin conducerea Editurii Politice şi a Ministerului Sănătăţii, pentru ca în cele din urmă să-şi afle liniştea revoluţionară la „Cartea rusă", desfiinţată, prin 1956, la un colţ de cotitură.

Un italienist, un filosof şi-o farmacistă, în aşteptarea unui lăcătuş care să-i împace

www.dacoromanica.ro

în dirijarea literaturii române, după demiterea lui Petru Dumitriu. Din acea clipă, scandalul plutea în aer şi mai vârtos, reflex al unei lupte surde din interiorul aceluiaşi partid, condus de muncitori şi garnisit – la nivel superior – cu intelectuali de mâna a patra.

Ce nu se aude în ţara lui Mitică, mai ales de când a devenit revoluţionar, membru al partidului unic de avangardă?

Cu o zi înainte de a ne vedea în comitetul de direcţie, unde urma să-l cunoaştem pe Ion Bănuţă, Alexandru Balaci intră în biroul Ilcăi Melinescu spunându-i cu o uşoară maliţie, la care contribuia şi privirea lui de miop, fiind prea cochet ca să poarte ochelari:

– Vă felicit pentru noul director ce-l va înlocui pe Petru Dumitriu, vă felicit călduros pentru tovarăşul Ion Bănuţă, un ilegalist de-al dumneavoastră.

O cută nu se mişcă pe fruntea Ilcăi, semn că ştia, că fusese informată înaintea deciziei finale.

– Să fie sănătos; tot ceea ce pot să-ţi spun este că eu n-am trădat!

Replica, surprinzătoare, nu este comentată de nimeni, dar nici întregită. Prinde orbu', scoate-i ochii!

În afară de cei doi, în cabinetul Ilcăi Melinescu se mai afla Alexandru Georgescu, secretarul organizaţiei de partid.

www.dacoromanica.ro

Şi vorba se duce.

Desigur, cuvintele doamnei ne puseseră pe gânduri, numai că niciunul din noi n-a simţit nevoia să ceară detalii.

La prima întrevedere cu comitetul de direcţie, Ion Bănuţă părea mai temător de cei pe care îi avea în faţă decât de suprastructura care ne da fiori. Neîncredere adamică? Complexe? Dumnezeu ştie! Altminteri se dovedea un om paşnic, binevoitor prin excelenţă, dornic să fie util. Nu-i trebuie mult să se convingă de buna-credinţă a noilor colaboratori. Repetă cu obstinaţie:

– Înainte de a mă duce cu pantahuza după aprobări de plan, de hârtie, de bani, lămuriţi-mă pe mine de ce e bine să fac aşa şi nu altfel. Dacă mă dumiriţi, merg până la Papa de la Roma, asumându-mi întreaga răspundere.

Extrem de important pentru acea vreme, când, urcând pe scara ierarhiei de stat sau de partid, toţi te ascultau cu atenţie, terminând discuţia cu invariabila replică: „Faceţi un scurt referat, cu o propunere concretă la urmă", hârtie care se plimba apoi cu liftul în sus, până se rătăcea.

Coordonator al compartimentului de valorificare a moştenirii literare, Mihai Şora – revenit din minister – are răbdarea să-i explice, mai abitir decât un învăţător, necesitatea fiecărei cărţi din patrimoniul naţional. Îşi însoţeşte cuvintele cu un zâm-

www.dacoromanica.ro

bet binevoitor, argumentând subiectul şi predicatul oricărei acţiuni iniţiate de redacţie, până-l vedea pe Bănuţă cu fruntea descreţită.

– Am înţeles, Mihai; dă drumul la manuscris!

Deşi aristocrat în mişcări, Balaci îşi trăda oltenia de obârşie fixându-şi mai repede ţinta, animat, la rândul său, de bune intenţii. Răspundea de creaţia contemporană, sector mai agitat, profesorul pendulând între facultate şi editură (de altminteri, fusese luat în vizor de conducerea Uniunii Scriitorilor, care, după ce-l plantase pe Aurel Mihale ca director general al editurilor, îl va înlocui cu Mihai Gafiţa, întrucât Balaci, pus să aleagă între două funcţii, optase pentru calitatea de decan al Facultăţii de Filologie). Cu promovarea vechilor lui secretari de la Uniune, Beniuc îşi împlinise visul de a prelua frâiele literaturii originale. (În prima carte, publicată de Petru Dumitriu la Paris, în 1960 – e vorba de *Rendez-vous au Jugement dernier* –, a scris corosiv despre... Heracles „Niţeluş", fără să-i uite pe colaboratorii amintiţi mai sus: „unul cu ochi de peşte mort, celălalt congenital idiot".)

Cu Ilca Melinescu, raporturile se complică. Câtă vreme se aflase între editori de marcă, avându-l ca stăpân pe Petru Dumitriu, ea respira aerul unui om onorat de

www.dacoromanica.ro

mediul în care trăia, mai ales că acum nu răspundea doar de bucoavnele ruseşti, ci de tălmăcirile din întreaga literatură universală. În pofida reacţiilor sale rigide din viaţa cotidiană, pentru care mereu i se atribuia epitetul de stângistă –, era un cititor avizat. De fiecare dată când se întorcea din Franţa aducea cărţi valoroase, vorbindu-ne despre noutăţile occidentale. La întrebarea jucăuşă a lui Balaci: „De ce nu onoraţi şi poporul muncitor cu asemenea delicatese?", răspundea cu gravitate:

– Profesore, nu a sosit momentul; poporul să deguste mai întâi litera alfabetului şi apoi să i se ofere desertul!

Răspuns de tinichea, dacă ţinem seama că elita în care îi plăcea să se includă nu începea şi nu se sfârşea cu dânsa. Un motiv în plus să fie nemulţumită că tocmai un neavizat îi devenise director, în numele unei activităţi ilegale de care nici dânsa nu dusese lipsă. În plus, insistenţa cu care ţinea să sublinieze că, spre deosebire de alţii, n-a tras după ea în închisoare pe nimeni părea să aibă o adresă precisă.

Din pricina aceasta, în editură nu făcea casă bună cu Ion Bănuţă, plăcându-i să-l irite de câte ori i se oferea prilejul, pentru a-l face să-şi simtă inferioritatea intelectuală.

Până într-o zi, când tovarăşul Alexandru Georgescu, secretarul organizaţiei de par-

www.dacoromanica.ro

tid, s-a convins în ce parte înclină balanţa puterii şi i-a spus noului director „secretul lui Polichinelle": întunecata sa trădare din luminoasa luptă ilegală.

Din clipa aceea, puţinul păr pe care Bănuţă îl purta în jurul unei chelii lucii s-a răzvrătit şi mai mult decât îi plăcea să-l aşeze precum în pozele lui N.D. Cocea. Nu e nicio glumă: deşi păr n-avea mai deloc, nu uita să-l scarmene continuu cu un nelipsit pieptene ce se ivea precum periscopul unui submarin din buzunarul de sus al hainei.

În aceeaşi zi, n-a stat mult pe gânduri şi a părăsit instituţia fără prea multe explicaţii:

– Ori eu, ori ea. Până n-o dă afară, n-am de ce pune piciorul în editură. Ori eu, ori ea!

Şi, efectiv, câteva zile n-a ieşit din grevă. Vizitându-l acasă – stătea în centru, pe o străduţă dintre fostul sediu al Ministerului Forţelor Armate şi Sala Palatului – a ţinut să-mi adauge), după inevitabilul *ăăăăăăăă* cu care îşi începea orice spusă):

– Argeşene, ori capra pe urs, ori ursu' pe capră. Ai să vezi: îi dau cu Ancateu în cap!

Abia acum aveam să aflu ce-i cu Ancateu, nume folosit în loc de înjurătură. Multă vreme fusesem nedumerit; de Anteu auzisem încă din şcoala primară, dar de Ancateu nici la facultate. Îl căutasem prin enciclopedii, dicţionare, cu speranţa să-i

www.dacoromanica.ro

dau de urmă. Nimic. Până când mă hotărăsc să-l întreb direct:

– Cine-i, dom'le, Ancateu ăsta?

– Ancateu? Hm! Paznicul meu de la închisoarea din Caransebeş, băga-l-aş în mă-sa!

Fără acest scurtcircuit din comunicarea cu Bănuţă, n-aş fi înţeles poate niciodată sincopele limbajului său liric, de tipul umorului hurmuzian: „Pelicanul sau babiţa".

Mai puţin suprarealişti se dovedeau diriguitorii aparatului de propagandă de la C.C. al P.C.R., care trebuiau să hotărască între Bănuţă şi Ilca, o babiţă care nu pica din cer, precum pelicanul nostru. Dacă ani în şir acesta stătuse pe aceeaşi baltă cu Leontin Sălăjan, Ilca avea continuu uşa deschisă în casa lui Alexandru Drăghici, topor ascuţit în conducerea de partid, pe deasupra şi ministru de Interne. Reamintesc că el îl înlocuise pe Teohari Georgescu la conducerea ministerului, când ancheta lui Lucreţiu Pătrăşcanu trena, grăbindu-i forţat ritmul până la execuţia „trădătorului". (Se spunea că, la procesul „spionului", Ilca figurase ca martor al acuzării, ba chiar că, trecând prin faţa boxei în care se afla acesta, l-ar fi şi scuipat.) De notorietate era însă prietenia de ilegalitate şi bridge a tovarăşei Melinescu cu Marta Drăghici, soţia marelui securist. Altă relaţie de beton! Şi acum, amintindu-ne de titlul

www.dacoromanica.ro

unui roman de Hemingway, ne puteam întreba şi noi: pentru cine urmau să bată clopotele?

Era clar că, striviţi între sfinţii Drăghici şi Sălăjan – ambii cu pistoalele pe masă împotriva duşmanilor de clasă –, Constanţa Crăciun, Manea Mănescu, Paul Niculescu-Mizil sau Pavel Ţugui se dovedeau nişte bieţi mucenici. Privirile se îndreptară atunci spre Lionea Răutu, balşoi komandir al găvăritului şi pîşetului de partid. Numai că starostele era mult prea versat în arta păpuşăriei ca să-şi mânuiască sforile printre baionete. Căută un prostănac disciplinat ca să-şi vâre mâinile în jarul discordiei şi-l găseşte în persoana primului-secretar al sectorului 1 de partid, care se grăbi să-i convoace pe cei doi împricinaţi, ca şi pe martorii conflictului ivit pe nepusă masa. Discuţie lungă, pe care mă grăbesc s-o reduc la câteva replici esenţiale.

– De ce l-aţi făcut pe tovarăşul Bănuţă trădător?

– Eu nu l-am făcut trădător; de-a fost sau nu, e treaba dânsului. De unde să ştiu? Amândoi am făcut parte din anchete şi închisori diferite.

Evocându-se momentul percuţiei iniţiale, la care acum participau şi alţii pentru spălarea rufelor în familie, Ilca îl invită direct pe Alexandru Balaci să spună ce-a auzit, mai precis: dacă ea a zis că Bănuţă e

www.dacoromanica.ro

un trădător. Mai mult decât jenat, profesorul ține s-o asigure că nu de la el s-a ajuns la situația creată, pentru a nu fi bănuit de „turnătoriu", dar că, totuși, dânsa i-a lăsat să înțeleagă „inconsecvența" fostului ilegalist.

– Profesore! Repet: m-ai auzit pe mine spunând că Bănuță a trădat?

– Ați afirmat-o indirect, printr-o comparație mai mult sau mai puțin transparentă: când a fost vorba de dânsul, ați ținut să precizați că dumneavoastră n-ați trădat!

– Și știi dumneata că am trădat?

– Dar nu de dumneavoastră era vorba, ci de Ion Bănuță.

– Atunci întreabă-l pe dânsul dacă a trădat sau nu. Eu nu am insinuat nimic pe tema asta. Am spus ce repet și acum, în legătură cu viața mea: eu nu am trădat! Dacă știți voi că lucrurile stau altfel, făceți-vă datoria și informați pe cine trebuie. Pot să plec?

N-a mai așteptat răspunsul. S-a ridicat și a părăsit încăperea, lăsându-i pe toți cu ochii în soare.

Limpede ca lumina zilei avea să fie decizia finală de partid: Ministerul Învățământului și Culturii va înainta Consiliului de Miniștri proiectul unei *Hotărâri,* prin care, începând cu data de..., va lua ființă Editura pentru Literatură Universală, prin desprinderea de Editura pentru Literatură.

www.dacoromanica.ro

Aceasta îşi va continua activitatea, având ca obiectiv principal promovarea literaturii originale, clasice şi contemporane.

Scurt pe doi! Se pronunţa astfel divorţul dintre Ion Bănuţă şi Ilca Melinescu, încetarea ostilităţilor sub cupola aceleiaşi edituri.

Nepotrivire de caracter, acceptată cu blândeţe de cei doi mari generali, lăsaţi în linişte să ne păzească sărăcia şi frica.

Manifestare de forţă, dar nu în favoarea Ilcăi Melinescu, întrucât, după un lung interimat, la conducerea noii edituri de traduceri se vor perinda Pompiliu Marcea, Dumitru Trancă, ba chiar şi Vladimir Streinu, şi el „ilegalist", dar de cealaltă parte a baricadei.

Până să intervină generalii Leontin Sălăjan şi Alexandru Drăghici pentru stingerea războiului din conducerea E.P.L., în culisele vieţii literare se fixase cu precizie politica alianţelor pragmatice. Aşa se face că Ov. S. Crohmălniceanu şi Paul Georgescu, stâlpii criticii de partid, se învoiseră ca în raportul cu privire la starea poeziei – prezentat pe la începutul anului 1959 – să-l scoată pe Ion Bănuţă de pe firmamentul liricii, pornind de la volumul *Izvoare*, apărut... cu trei ani în urmă. Nu pun la îndoială că majoritatea observaţiilor critice erau întemeiate; dubios era doar momentul ales pentru desfiinţarea unui poet inexistent. Mai grav pentru acesta

www.dacoromanica.ro

era că raportul cu pricina fusese introdus într-un volum despre realismul socialist, programat să apară cu prilejul celei de-a XV-a aniversări a marii „eliberări" de la 23 August 1944.

Într-o zi, în frecventele deplasări de serviciu ce le făceam la E.P.L., l-am găsit pe poet pleoştit, cu manuscrisul în faţă:

– Argeşene, am ajuns bătaia de joc a ăstora; am ajuns să semnez trimiterea la tipar a unor pagini în care sunt făcut albie de porci. Iată ce zice-n raport...

Neîndoios, atacul era neloial, decizia fiind luată la umbra partidelor de bridge cu d-na Ilca Melinescu, motiv pentru care îmi asum sfatul de-atunci, cu riscurile de rigoare:

– Dă afară raportul din volum, că ai temei!

– Ce temei, când e vorba de brontozaurii criticii de partid?

– Îi dai afară tocmai pe baza indicaţiilor de partid.

Văzându-l răvăşit, i-am explicat că sumarul volumului cu pricina se fixase la C.C. al P.C.R. demult, încă de pe vremea când el nu fusese înscăunat ca director, cei doi primind sarcina să scrie un amplu studiu cu tema: „Spiritul de partid în literatură".

– Asta-i sarcina; n-ai nicio vină că ei n-au luat-o în serios.

Sfat pe măsura loviturii primite.

www.dacoromanica.ro

În faţa deciziei de eliminare a paginilor din cuprinsul volumului, Ica Batali, redactorul de carte, rămâne stupefiată:

– Un volum de critică fără Crohmălniceanu şi Paul Georgescu?

– E hotărârea lor, nu a mea. Cere-le să dea repede studiul ce li s-a indicat la partid şi adăugaţi-l în sumar. Deocamdată, cartea pleacă în tipar fără dânşii.

Ulterior, vorbele lui Bănuţă mă conving, încă o dată, dacă mai era nevoie, că trăim la porţile Orientului:

– Argeşene, nu ştiu ce să cred: a venit la mine Paul Georgescu şi a zis că de s-ar da peste cap n-are cum să scrie în câteva zile studiul despre spirit... Mi-a propus să elimine răutăţile despre poezia mea şi să las materialul în volum. S-a jurat că bazaconia îi aparţine lui Crohmălniceanu. Asta n-ar fi nimic; a doua zi a venit la mine Crohmălniceanu cu aceeaşi propunere; a ţinut să-mi adauge confidenţial că bazaconia a făcut-o Paul Georgescu; după cum vezi, care mai de care mai nevinovat. Ca şi cum nu s-a petrecut nimic, redacţia mi-a returnat manuscrisul pentru tipar. M-am uitat prin el şi, într-adevăr, măturaseră înjurăturile.

Cum cei trei împricinaţi s-au grăbit să ne părăsească pentru totdeauna, nu mă încumet să afirm care dintre ei n-a spus adevărul. Cert e că cine ar avea curiozitatea să confrunte primul raport al celor doi din

www.dacoromanica.ro

paginile *Vieţii Româneşti* cu versiunea din volumul aniversar s-ar convinge de încă o minune a eticii socialiste, din gingaşul domeniu al creaţiei spirituale. Sau, dacă vrem să ştim mai repede ce-a fost cu studiul despre spiritul de partid, să apelăm la spiritism.

După cum se ştie, editarea volumelor de poezie nu presupune eforturi deosebite nici în redacţie, nici în tipografie, nici în casierie, motive suplimentare pentru ca Ion Bănuţă să deschidă cu largheţe porţile editurii confraţilor săi, spre dezamăgirea lui Virgil Florea, vicepreşedinte al Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă, despre care se spunea că odinioară fusese aviator, apoi activist, ministru, profesor de marxism, în trei cuvinte: mereu în aer.

– Şaizeci de plachete de versuri, tovarăşe Bănuţă?

– Şaizeci, tovarăşe ministru. Românul e născut poet!

– Eu zic că douăzeci într-un an ar fi destul.

– Şi cu celelalte patruzeci ce fac?

– Le amâi, le triezi, le restitui, păstrezi doar ce-i bun. Chiar să fie toate geniale?

– N-au cum să fie toate geniale, că nu le-am scris eu pe toate. Aveţi planul în faţă. Tăiaţi ce nu vă place şi luaţi-vă răspun-

www.dacoromanica.ro

derea; nu încercaţi să scoateţi castanele din foc cu mâinile mele.

Mărturisesc cu tristeţe că nu am asistat de multe ori la un atare schimb de replici între reprezentanţii autorităţilor de stat sau de partid şi intelectualii mai răsăriţi din administraţia subordonată, de regulă „supuşi". Din acest punct de vedere, dârzenia cu care Bănuţă îşi apăra autorii depăşea pasivitatea lui Petru Dumitriu, prea încântat de el însuşi pentru a fi insistent în susţinerea altora.

Tot lui Bănuţă i-am mai dat un sfat la începutul directoratului său, pentru care aveam să regret. Discutam adesea având de regulă ca martor pe unul din cei mai devotaţii amici ai săi, pe nume „Martel", înlocuit uneori cu o rubedenie la fel de încântătoare, „Courvoisier", ambii nobili „par excellence".

Nu umbla la nicio sticlă – păstrată în partea de jos a biroului, precum soldatul cu puşca-n repaus –, fără să se asigure de discreţia fericitei reîntâlniri, anunţându-şi secretara, pe inconfundabila Mioara Georgescu:

– Vă rog, nu lăsaţi pe nimeni să intre. Avem de lucru.

Nu ştiu la ce Griviţă Roşie sau închisoare de foc şi de inimă albastră se îndrăgise de coniac, dar plăcerea de a-l plimba într-un pahar pântecos, de a-şi vâră nasul în el ca

www.dacoromanica.ro

să-i adulmece parfumul, de a-l încălzi în căuşul palmelor până a-l savura picătură cu picătură ţinea de un ritual ce-i depăşea condiţia socială.

– Nu te grăbi să-l dai pe gât; aşteaptă să se enerveze, să-ţi explodeze fiecare strop pe limbă.

Şi, din strop în strop, exploda şi Bănuţă:

– Argeşene, uite aici: am pe masă noul meu volum, *La hotarul dintre lumi*. Ai văzut ce-mi făcură cu placheta de-acu' patru ani, *ăăăăăăăă*, de care nimeni nu-şi mai aducea aminte? Să vezi când or sări pe mine după ce l-or vedea p-ăsta!

Cum în 1959 îi apăruse lui Arghezi ediţia bibliofilă de versuri – pentru care încasase o căruţă de bani –, plătită în rate săptămânale, întrucât administraţia încă nu se împăcase cu gândul că un scriitor poate primi dintr-odată o sumă uriaşă –, i-am mai sugerat cu cinism o idee, ce nu mă onorează defel:

– Cere-i lui Arghezi o recomandare, câteva cuvinte introductive!

N-am să uit că, atunci când l-a rugat să scrie zece rânduri, poetul *Florilor de mucegai* i-a răspuns dezinvolt:

– Scriu chiar cinşpe!

Nu le-ar mai fi aşternut! Că, între vorbele aşternute pe hârtie, nu lipsea remarca potrivit căreia Revoluţia Franceză l-a dat pe Rouget de Lisle, cea rusă pe Maiakovski, iar

www.dacoromanica.ro

revoluţia ciocănarilor de la Griviţa pe Ion Bănuţă.

Revoluţionarul era în al nouălea cer. Numai că oameni de bine din jurul său l-au sfătuit să-i ceară lui Arghezi să renunţe la această frază, invocând o firească modestie. Aflat abia acum „la hotarul dintre lumi", Bănuţă a acceptat cu greu propunerea, realizată în final cu înlocuirea unei pagini, lipitură vizibilă la consultarea exemplarelor difuzate.

Cum pe noua tablă de şah prima mişcare a fost făcută de însuşi Arghezi, cartea avea să apară în aplauzele criticii literare, în conformitate cu principiul răsăritean: „Azi e zi de sărbătoare, ţarul se spală pe picioare".

Şi astfel contraofensiva din interiorul editurii (şi nu numai) trebuia să aştepte o nouă dezechilibrare de forţe. Prilejul avea să-l ofere reclamaţia lui G. Călinescu, făcută direct lui Gheorghiu-Dej, în legătură cu amânarea *sine die* a romanului *Scrinul negru*, predat cu ani în urmă spre publicare aceleiaşi edituri.

Vestea că autorul *Enigmei Otiliei* fusese invitat de primul-secretar al Partidului Muncitoresc Român ne parvenise pe cale oficială, dar amănuntele picante ale discuţiei continuau să circule „pe cale bucală", având ca sursă aceiaşi aparatcici din jurul cancelariei şi secţiei de propagandă. Este uşor de presupus că Leonte Răutu – sub

www.dacoromanica.ro

supravegherea căruia se înfăptuise şi trierea cadrelor universitare, când Profesorul fusese înlocuit cu I. Vitner –, n-avea nicio şansă să se apropie cu folos de G. Călinescu. Or, după ce fostul electrician de la atelierele C.F.R. Griviţa, Gheorghiu-Dej, dobândise un rol dominator în partid – nu de faţadă, ca pe vremea Anei Pauker –, atari reparaţii de forţă majoră fuseseră preluate de el. La fel procedase şi cu Tudor Arghezi. Cei care, într-o situaţie similară, l-au cunoscut reţinuseră deopotrivă simplitatea intervenţiei sale: „Când muncitorii au preluat puterea în stat, atunci, ca şi acum, nu ştiau prea multă carte; ordinea şi dezordinea au asigurat-o tot intelectualii dumneavoastră!".

Intelectuali... Intelectuali cu scăzământ, comandaţi de un analfabet ca Ioşca Chişinevschi.

Acum se punea problema alcătuirii *Istoriei literaturii române*, ofertă de coordonare făcută celui care, în 1941, se încumetase s-o facă de unul singur.

– De ce mă invitaţi s-o fac eu şi nu-l chemaţi pe Winter?

În germană, numele anume pocit de G. Călinescu se traduce prin *Iarnă,* poreclă înlocuită de critic şi cu „Dantistul". Cu acelaşi prilej, creatorul Otiliei şi al lui Ioanide s-a plâns că de câţiva ani are un roman la Editura pentru Literatură, fiind tratat mai rău ca un debutant.

www.dacoromanica.ro

Brusc, intransigenţa revoluţionară a capelmaistrului Leonte Răutu s-a transformat în totală amnezie, scuzabilă doar printr-o demenţă senilă. Mai grav era că boala se dovedise contagioasă, deoarece niciun ispravnic din direcţia de propagandă a Comitetului Central al P.M.R. nu-şi mai aducea aminte de *Scrinul negru*.

N-aş vrea să se înţeleagă defel că starostele Leonea era un individ oarecare, lipsit de perspicacitatea regizorului de culise, pe scena politică dovedindu-se a fi şi un desăvârşit păpuşar. Bruma de inteligenţă şi mai ales viclenia n-aveau însă cum să-i înlocuiască acea cultură solidă necesară unui ideolog român, obligat să se descurce şi la el acasă, peste preceptele lui Jdanov. Locotenenţii lui, câţi au fost de-a lungul vremii, nu-l întregiseră, ci-l slugăriseră, prevalându-se uneori de cunoştinţele economice de care dispuneau, precum Paul Niculescu-Mizil şi Manea Mănescu, de unde şi morga lor de „oameni de carte", în realitate şefi de călimară.

Pare curios ce voi afirma, dar în acest atelier meşteşugăresc de propagandă violentă, făcută la ciocan şi nicovală, mai bine intenţionat se dovedise fostul învăţător Pavel Ţugui, care, prin multe iniţiative personale, încerca să mai repare maşinile tamponate de colegii lui. O spun cu aceeaşi dorinţă de adevăr cu care am scris cândva

www.dacoromanica.ro

un pamflet în *Adevărul literar și artistic* despre el, răspuns la niște violențe de limbaj ce se cereau achitate pe măsură.

Când nimeni de la partid nu și-a mai amintit de romanul lui Călinescu, pentru a se putea da explicațiile cerute de Gheorghiu-Dej, au început să sune telefoane la Ministerul Învățământului și Culturii: ce se știe despre carte și, mai ales, de ce nu se publică? O clipă nu s-a sugerat trimiterea manuscrisului în tipar, ci mai degrabă reluarea vechii motivați politice, exprimată cu ani în urmă de cenzură și preluată ca atare de aceeași direcție de propagandă de la Comitetul Central. Mai mult decât orice, se aștepta ca această decizie să fie asumată, semnată de un factor „responsabil".

Altă surpriză: nimeni din conducerea ministerului, chiar și a Direcției Generale a Editurilor, nu știa nimic. Amnezie totală, deși povestea romanului o cunoșteau vecinii toți – vorba cântecului –, chiar și portarul din strada Spiru Haret, de va fi participat la adunările generale de sindicat, cu trimiteri la cărți bune și rele din edituri, apărute sau aflate în portofoliu.

Fără glumă: basmul cu Verde-Împărat începuse la puțin timp după apariția *Bietului Ioanide* (1955). Deși Silvian Iosifescu îi făcuse o prezentare elogioasă în *Scânteia*, opera continua să fie hulită în lumea activiștilor de partid, lume adesea subiectivă, ca

www.dacoromanica.ro

să nu spun discriminatorie. În mare, se aprecia că noul volum nu corectează „păcatele" primului tom: 1. confuzia creată în jurul mişcării legionare („bandă de criminali", cu exponenţi netipici în paginile romanului, personaje care îşi îngăduie să gândească periculos în jurul unor credinţe nocive); 2. palida reflectare a lumii socialiste, aproape ridiculizată prin construirea unui circ etc.

Şi-acum, tam-nisam *Scrinul negru*: „Kakoi *Ciornâi Komod*?". Greu de răspuns şi la Moscova, de când „balşoi kritik" Călinescu saluta cu fervoare marea sărbătoare de la 7 Noiembrie[1], măreţia proiectului de raport pentru Congresul XXI al P.C.U.S.[2], după ce, în prealabil, avusese grijă să-şi fixeze bine locul în contemporaneitate: „Adevăratul patriot priveşte cu încredere opera clasei muncitoare şi pune disciplinat umărul la ridicarea întregii zidiri"[3], treabă mare, acelaşi autor având grijă uneori să menţioneze şi numele iubitului conducător[4].

Ca să nu fiu bănuit de ingratitudine, aş adăuga că, azi, mulţi scribi, care n-au nici pe departe zestrea culturală a lui Călinescu,

---

[1] Cf. *Contemporanul*, nr. 44, din 7 nov. 1958.

[2] Ibid., nr. 48, din 5 dec. 1958.

[3] Cf. *Patria poporului muncitor*, ibid., nr. 33, 22 aug. 1958.

[4] Vezi *Urări*, ibid., nr. 52, 30 dec. 1958.

www.dacoromanica.ro

se dovedesc şi mai slugarnici faţă de rocadele puterii, fără ca aceasta să fi mişcat un deget în sprijinul vreunui scriitor mai răsărit. Ceea ce doresc să subliniez este că Profesorul devenise o nucă tare, în care mulţi politruci riscau să-şi strice protezele.

Toată viforniţa a fost îndreptată atunci spre editură, deşi, la început, şi-acolo uitarea intrase în legile omeneşti. Mucenici se mai găseau în redacţie, cu bună memorie, dar se schimbaseră apostolii. Să fi fost pe timpul când la cârma corabiei se afla Ali Ştefănescu? Sau pe vremea când a guvernat Petru Dumitriu?

În ziua în care nicio investigaţie nu ducea nicăieri, a fost luat la întrebări Ion Bănuţă, singurul care, într-adevăr, n-avea nici în clin, nici în mânecă, nimic, cu istoria *Scrinului negru*.

Ilca Melinescu jubilase, întrevăzând iremediabila compromitere a noului director, mai mult lăcătuş decât poet.

– E normal să citiţi romanul şi să decideţi.

Calculul era simplu: omul citeşte, vede că nu se poate publica, semnează nota de respingere a romanului, merge la partid, Călinescu urlă şi bâlbâitul dispare de pe firmament.

O săptămână n-a mai pus Bănuţă piciorul în editură, după care ne-a convocat în şedinţă de consiliu:

www.dacoromanica.ro

– Am citit manuscrisul din doască-n doască. Eu zic că merge. Nu e împotriva noastră!

Abia atunci a sărit redacţia în capul lui, amintindu-şi câte-n lună şi stele: că ghicitoarea din carte îi citeşte lui Cati Zănoagă în palmă, prevestindu-i că va pleca de pe lume săracă-săracă, luând cu ea doar o bocceluţă – ceea ce se va şi întâmpla, de unde concluzia nocivă că chiromanţia ar fi o adevărată ştiinţă; mai grav: că va naşte un copil de os domnesc, când – cine nu ştie? – abia isprăvisem cu monarhia ş.a.m.d.

Bănuţă s-a uitat la ei nedumerit, ca şi cum ar fi citit o altă carte. Nu i-a contrazis, ci doar le-a cerut să pună observaţiile în scris, să le discute cu autorul.

Călinescu şi Bănuţă... Parcă vedeam tot ce urma, mai ales că, nu cu mult timp în urmă, magnificul critic – n-o spun cu ironie – îşi alergase consoarta cu un retevei prin ţigănia din Florească, nederanjat că-i în pantaloni scurţi şi papuci, ci doar că-i gras şi că n-o poate prinde din urmă.

Să adaug că decizia lui Bănuţă i-a consternat pe toţi superiorii săi, dar nimeni n-a cutezat să-l contrazică.

În ultima sa formă, referatul redacţiei, alcătuit „în colectiv", a fost cizelat de Liviu Călin, purtătorul de cuvânt al editurii urmând să fie noul ei director. Era pur şi simplu aruncat în cuşca leului.

www.dacoromanica.ro

– Mergi cu mine, argeşene?

Trebuia să fiu nebun. I-am explicat poetului că a face observaţii unui autor ţine de-o intimitate echivalentă cu discreţia amorului fecund. L-am întovărăşit, totuşi, până în Piaţa Dorobanţi, unde, în dreptul magazinului „Aprolacta" de pe colţ, aveam să-l aştept împreună cu Chemendia, devenit între timp şi şoferul său.

Pot fi considerat cinic – deşi plăcerea de a râde am practicat-o adesea şi pe propria-mi piele –, dar când l-am văzut cum se îndreaptă spre casa lui Călinescu, având ca toiag un referat de 20 de pagini cu „sugestii", n-am putut să mă abţin:

– Nea Chemendia, ai să vezi ce n-ai văzut. Fereşte-ţi geamurile la maşină şi lasă o uşă deschisă, ca să-ţi poţi recupera directorul din mers.

Drept e că majoritatea „observaţiilor" erau ciupeli din textul încredinţat tiparului, nu sugestii de regândire a vechii redactări, dar, oricum, existenţa lor şi bâlbâiala mesagerului se anunţau primejdioase.

Am aşteptat mai bine de un ceas revenirea lui Bănuţă. Intrasem la bănuieli, neştiind ce s-a întâmplat. La un moment l-am văzut venind agale, după care s-a aşezat liniştit în dreapta şoferului, mulţumit de ce făcuse.

– ...

www.dacoromanica.ro

– Şi de observaţii ce a zis?
– Le-a acceptat pe toate.

Romanul avea să apară în 1960.

Editorul-poet – apreciat peste poate de Tudor Arghezi, Adrian Marino, Perpessicius, Vladimir Streinu şi prefaţat de însuşi G. Călinescu – se va substitui pe nesimţite Necuratului şi, după *Lacrima Diavolului* (1965), va fi încântatat de un titlu generic, *Olimpul Diavolului*, sub care avea să publice o puzderie de *Panorame*[5], mult lăudate de clienţii editurii.

N-a mai apucat să scrie şi *panarama* iscată în 1968 – după apariţia unei antologii lirice, alcătuită de Nicolae Manolescu –, pentru care a fost mătrăşit, în 1969, de la E.P.L. şi retrogradat la revista *Albina*, insulă rătăcită pe oceanul lui Gutenberg.

Poate părea curios, dar etapa de 12 ani, cât s-a aflat Ion Bănuţă la conducerea Editurii pentru Literatură, a fost extrem de fructuoasă, dacă nu chiar cea mai repre-

[5] În paginile revistei *Cultura* (nr. 34), am reprodus facsimilul paginii de titlu a volumului de versuri *Panorama sărutului* (prefaţat de Perpessicius în 1969), purtând dedicaţia: **„Lui Niculae Gheran, Istoricului literar, suflet din sufletul meu argeşan, iubirea, stima şi lacrima unui Diavol. Ion Bănuţă".** Am simţit nevoia unei atari reproduceri, pentru a întări credibilitatea relatărilor de mai sus. (Profit şi de faptul că un martor viu a fost şi mai este Mihai Şora.)

www.dacoromanica.ro

zentativă din istoria instituţiei. Este perioada în care asistăm la debuturi istorice în toate compartimentele literare, de la poezie şi proză, la critică şi istorie literară. Dintre poeţi amintim, ca la catalog, pe Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Cezar Baltag, Constanţa Buzea, Mircea Ciobanu, Leonid Dimov, Ştefan Augustin Doinaş, Ion Horea, Cezar Ivănescu, Mihai Neagu-Basarab, Adrian Păunescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei, dintre prozatori pe George Bălăiţă, Ştefan Bănulescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Alexandru Ivasiuc, Fănuş Neagu, D.R. Popescu, Sorin Titel, Dumitru Ţepeneag, Constantin Ţoiu, cărora li se alătură critici precum Matei Călinescu, Valeriu Cristea, G. Dimiseanu, N. Manolescu, Lucian Raicu, Cornel Regman, Eugen Simion, Mircea Zaciu, precum şi dramaturgi ca Paul Everac, Theodor Mazilu – înşiraţi în fugă, conştient că, fără voie, nedreptăţesc pe alţi creatori, poate şi mai importanţi.

S-ar putea invoca şi schimbarea de climat de după trecerea în neant a lui Gheorghiu-Dej. Şi nu fără temei. O afirm ca unul care, între 1964 şi 1968 – perioadă considerată „de dezgheţ" –, am lucrat la Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă ca secretar cu probleme editoriale (până când am fost îndepărtat de-o trupă de meseriaşi,

www.dacoromanica.ro

specializată în strângerea şuruburilor şi reabilitarea vechii cenzuri, desfiinţată cu ani în urmă şi reactivată în interiorul ministerului)[6].

Pe parcurs, mulţi din ispravnicii lui Răutu îşi păstraseră funcţiile, ca şi năravurile, datorită lipsei de instrucţie:

– Ascultă, Bănuţă, ai transformat editura în fabrică de poeţi? îl luase peste picior Paul Niculescu-Mizil, şcolit la Academia Comercială, dar opac la receptarea noutăţilor din domeniile artei şi literaturii,

– Au transformat-o ei, *ăăăăăăăă*, tovarăşe Mizil.

– Ai început să publici deşeuri. I-am dat băiatului să înveţe pe dinafară o poezie şi n-a putut să recite o strofă. Credeam că n-are mintea întreagă. Apoi l-am pus să repete o poezie de Coşbuc şi a declamat-o pe de rost.

– Făceţi-l inginer, tovarăşe Niculescu.

Bineînţeles, redau dialogul din memorie, dar esenţa lui n-o pun la îndoială. De bine de rău, Mizil era un om mai spălat decât mulţi milogi din jurul său, dar, involuntar, cobora stacheta unei evaluări critice la nivelul odraslei sale.

Alţii erau de-a dreptul obraznici. Cazul lui Sion Bujor, mai-mare peste presă şi tipărituri, care, în loc de reproşuri şi sfaturi,

[6] Perioadă angajată în volumul ce urmează.

www.dacoromanica.ro

ne-a oferit un spectacol în legile filmului mut. Ne-a chemat la el în cabinet, din care reţin o masă lungă de şedinţă, la capătul căreia se afla un morman de cărţi. După ce s-a ridicat de la biroul său, s-a apucat s-arunce volum de volum din teancul stivuit, cărţi care alunecau pe tăblie, până la capătul drumului, de unde cădeau pe podea. Mi-am stăpânit cu greu râsul, când îl vedeam pe Bănuţă cum urmăreşte patinajul fiecărui tom, poate din dorinţa de a vedea numele autorului şi titlul operei. Când n-a mai avut ce să arunce, Bujor ni s-a adresat scurt:

– Până când?

Răspunsul lui Bănuţă, a fost pe măsura impostoruluir:

– Ascultă, tovarăşu', *ăăăăăăăă*, să ştii că eu nu sunt de pe gârlă, *ăăăăăăăă*, asta să ştii.

Greu de crezut, dar fără îndrăzneala acestui modest confrate, zborul multor şoimi ar fi fost întârziat sau imposibil. Dispus să dea cu Ancateul lui în capul oricărui potrivnic, se dovedea de o sută de ori mai apropiat de scriitori decât frânarii de partid, unde nea Ionică avea oamenii lui.

Revista *Albina* – revistă pentru sate, editată de Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, fondată de Spiru Haret la 1897 – ajunsese un loc de pelerinaj şi de exil al

www.dacoromanica.ro

spiritelor incomode, de-ar fi să ne gândim la anii petrecuţi acolo de Constantin Prisnea şi Ion Bănuţă. De asemenea, la conducerea Editurii pentru Literatură, după Alexandru Rosetti, au urmat Alexandru Toma, Alexandru I. Ştefănescu, Petru Dumitriu, Ion Bănuţă şi Ion Marinescu (trei de Alexandru, doi Ioni şi un singur Petru, inconfundabil).

Ultimul Ion provenea din fosta Direcţie Generală a Editurilor (botezată mai târziu: Centrala Cărţii) şi nu era străin de profesia de editor, fiind cândva şi secretar al C.S.C.A. Apreciat de scriitori, n-a scăpat de tandreţea unei epigrame semnate de Tudor Măinescu:

Ce rău îmi pare, dom'le Marinescu,
Că azi nu scrii şi dumneata ceva.
Toţi criticii în cor te-ar lăuda,
În cap, de-ar mai trăi, cu Călinescu.

Acelaşi regim – specializat în roata norocului, de unde, poate, şi expresia „rotirea cadrelor" – l-a detaşat la un organ departamental, rudă cu *Albina*.

– Azi pe cal, mâine pe jos, Doamne cât e de frumos!

– Asta-i hora: când la stânga, când la dreapta, uite-aşa se joacă fata. Încet, încet, ne întoarcem de unde-am plecat!

– Bate-te peste gură, că ne-o fi ajuns!

www.dacoromanica.ro

XII. ROATA LUMII

– Ştii că Gică Grăbitu traje să moară? Madam Pitrescă o chimat „Salvare", da' n-o vroit să-l ieie, că nu-i lefegiu şi nici pinsonar. Ce să-ţi spun?! Capul lor di pereţi, că şi io pot să calc p-o coajă di pepene, să-mi sparg capu', fără di vichime-n cămpu' muncii. Ca şi cum până acum aş fi stat cu burta la soare. Bini că i-o lăsat raţetă, da' amărăţii împuşcă francu' şi n-o pot face la farmacie. S-o dus vremea când merjeai la şpiţer, ţi-o lucra ş-o trecea în condică.

Herşcu Rudel rămăsese cea mai autorizată voce a mahalalei, de când continua să umble din curte-n curte cu treburi mărunte. Ştia mai departe tot ce se petrece deosebit în viaţa cartierului, fără s-adauge o iotă peste noima adevărului. Discret, n-avea deliciul bârfei, ci doar intenţia de a-ţi vinde un pont, ori de a-şi găsi de lucru. Renunţase la negustoria de haine vechi, înlocuită acum cu cea de comisionar. Oamenii erau ocupaţi şi-i lăsau cheile pe mână să ducă şi s-aducă un copil de la grădiniţă, să facă unele

www.dacoromanica.ro

cumpărături din târg, să pună gheaţă-n răcitor, să expedieze vreun pachet, mărunţişuri de pe urma cărora trăia la limita sărăciei.

– Ai încurcat-o, jupâne, de când ţi s-a dus pe copcă Ana Pauker cu tot neamul jidovesc.

– Ascultă, Gogoşar, iar ai tras la măsea şi iar o să-ţi aduci aminte cum l-am ucis pi Isus Cristos. Numai că pi Ana Pauker, mătăluţă ai cărat-o în spinare la manifestaţii, tu i-ai lătrat numele pi străzi, tu şi camarazii tăi, ieri verzi, azi roşii, că nu eu m-am înhăitat cu derbedeii voştri. Cu ovreii ai o picătură di răbdare, că-ncetu' cu-ncetu' o şterg în Jidania. Cum aţi scăpat di saşi şi şvabi, o să vă scuturaţi şi di ei. Noroc că vă rămân ţiganii, care se înmulţesc ca muştele şi preiau cumerţul din mers şi frâiele naţiei. Balaocheşii se simt la dănşii acasă şi d-aici nu-i scote nimeni.

– Fugiţi de pe navă ca şobolanii!

– Numai că şubulanii părăsesc corabia doar când simt că să scufundă. Nu-i şi cazul socialismului victorios, cu garanţii în băncile din Cişmigiu. Firescă Dumnezeu ca măine, poimăine să vă luaţi şi voi şaua-n spinare să vă căraţi undi videţi cu ochii, să căştigaţi o păine ca lumea, nu amară.

– Fuga-i branşa voastră, jupâne, scrie şi-n *Biblie*, de zice popa c-aţi şters-o, lipa-lipa, şi din Egipt, când a dat Moise cu

www.dacoromanica.ro

toiagu-n Marea Roşie, de-a despicat-o să nu vă udaţi ţoalele.

– Numai c-a dat prost, când s-or aşezat în deşert. Puţin s-o fi luat mai acana şi era un adevărat ghişeft. Toţi arabii din jurul Israelului stau pi zăcăminte di ţiţei – să trăiască făr' să muncească –, numai fiii lui David zac în pustiu, făr' o găleată di gaz.

– Pedeapsa Domnului ca să trăiţi din sudoarea frunţii, jupâne!

– Tu să fii sănătos, că ai o frunte di două deşte şi ti tragi din maimuţă, nu din păcatul Evei.

Ştirea că nea Gică Petrescu e grav bolnav mă afectase mult. Băiatul său, Puiu, îmi fusese coleg de bancă şi cel mai bun prieten, iar de vreo opt ani se afla în puşcărie ca deţinut politic. Din 1956 dispăruse de pe firmament şi familia nu ştia nimic de el. Oficial, aflase că a fost condamnat la 12 ani de închisoare pentru „crimă împotriva umanităţii, participare la organizaţie de tip fascist paramilitară" şi atât. Când l-au arestat, avea 27 de ani şi lucra ca inspector la Banca de Investiţii. După vreo patru ani de detenţie, bătrânii se pomeniseră cu vizita unui necunoscut care le spuse că odrasla le trăieşte, că de la Gherla l-au dus în Balta Brăilei, unde munceşte la castelul de apă. Atât! Cine era omul care adusese vestea nu se ştia; unii presupuneau că ar fi un client

www.dacoromanica.ro

de drept comun – slabă ipoteză, pentru că deţinuţii politici n-aveau fronturi comune cu ei –, alţii că putea fi un ins ce-şi ispăşise pedeapsa, după cum nu era exclusă posibilitatea să fi fost vreun individ din reţeaua sanitară, vizitată cu prilejul unor afecţiuni mai grave. Herşcu boccegiul încercase să vină în ajutorul bătrânilor:

– La aşa un necaz, m-am gândit că-i bună o listă di subscripţii, care cu ce poate, să plătim raţeta lu' nea Gică, da' m-a domolit la cărciumă avucatu' Dorojan: „Ninorocitule, ai nebunit? Vezi-ţi di treabă că-i bagi pi toţi la *ţuhaus*; că dacă sprijineşti o familie di deţinuţi politici devii cumplice mascat la crimă împotriva ţării." Aşa o ţară, ce să-ţi spun?! Ca să vezi, lojică: ai voie s-ajuţi un căine strivit di maşină, nu şi un om căzut la pat.

Ca un făcut, seara ne-a vizitat coana Zoica. De la dânsa am aflat că medicaţia bărbatului era scumpă din pricina dozelor mari de antibiotice, obligatorii în cazul unei duble pneumonii. În aceeaşi zi, luasem chenzina şi puteam s-o ajut. Cum soluţia împrumutului mi se părea că exclude orice acuzaţie, m-am oferit s-o creditez cu o sută de lei.

– Mulţumesc, Nicule, dar n-am cum să-ţi întorc banii.

Desigur, nu mă îngrijea restituirea sumei, numai că, de ochii lumii, trebuia

www.dacoromanica.ro

s-aleg o formulă care să mă ferească de belea; aşa că am convenit ca în contul gologanilor să-mi dea borş. De altfel, acest negoţ era singura lor resursă de trai. De la ea cumpărau toţi vecinii, cu 50 de bani litrul, borş din tărâţe, acrit pe cale naturală într-o putinică de tei, numai că dânsa mai adăuga la fermentaţie o crenguţă cu frunze de vişin, o legătură de leuştean şi o coajă de lămâie, de-i dădea gust şi miros aparte. Nu degeaba Herşcu se lăuda că din toate băuturile pământului cele mai bune sunt braga lui Osman, care colinda vara cu rezervorul de alamă în spinare, şi borşul doamnei Petrescu, bun şi iarna, pe plită, când mai băga în el câţiva cartofi, un morcov, o ceapă şi puţintică verdeaţă. Cu o farfurie, două de ciorbă şi un sfert de pâine neagră scăpa de chiorăiala maţelor. Oricum, nu se simţea ameninţat de foame, de când mai trebăluia şi pe lângă domnul Segal, care, din viticultorul lui Bădărău, ajunsese responsabilul unei prăvălioare din reţeaua „Alimentara", unde robotea cu o nepoată, Rebeca, fericită că un fost barosan ca unchi-su o luase de nevastă. Cumpărând săptămânal o spată de vacă, domnul Ştrulică cerea măcelarului să-i decupeze antricoatele, carcasa cedând-o lui Herşcu.

– Boierul tot boier, da' şi ovrei prost. Habar n-are ci supă delicioasă scot eu din oasele astea, ci gust are carnea ci să des-

www.dacoromanica.ro

prinde di pi ele la fiert, ci mâncăruri pot găti din resturi. Important e să am în casă ceva tăieţei, roşii, ceapă, usturoi şi orez, că trii feluri – supă, ustrupel şi pilaf – le am asigurate, sărate şi piperate după plăcerea clientului.

– De unde ştii, Herşcule, să găteşti? Că familist n-ai fost!

– Ar trebui să-ţi zic: tocmai d-aia. Da' eu am diprins bucătăria la liceul „Cultura", unde era un semiinternat şi tot personalul administrativ mai dam o mână di ajutor la curăţat cartofi şi ceapă, la ci vrai şi ci nu vrai. Chior să fi fost şi tot auzeai ci se pitrece-n jur. Mă laud că pot să gătesc cu parale puţine, fără să simt sărăcia. Cu bani mulţi ştie oricine s-arunce un muşchiuleţ sau fleică pi grătar, ori să fiarbă un rasol la oală. Da' persoana mea îţi face dintr-olecuţă di carne şi câţiva cartofi nişte chifteluţe di ti linji pi bot; chiftele simple sau marinate, cu sos di roşii picant. ori alb, di rejim. Vrai cartofi? Îţi pregătesc la comandă trii, patru feluri: prăjiţi româneşti cu mujdei di usturoi, gratinaţi franţozeşti cu brânză la cuptor, sau pireu' berlinez.

– Ăsta cum e?

– Fără mişmaşuri, mai din sărăcie, da' rezonabil când îi agăţi un nume di fason, că face impresie. Dacă zdrobeşti cartofu' şi-l amesteci cu ceapă prăjită, îi zici „ţărănesc" sau „polonez", că sună mai bine. Eeei, dacă

www.dacoromanica.ro

ai puţin unt îl poţi boteza „pure elveţian", di mare clasă, că-n Şviţera vaca-i neutră, nu face politică, are doar grija laptelui şi a turismului plimbăreţ.

De la Herşcu am aflat şi povestea Victoriei Moga. Fată chipeşă, cuminte şi cultă, avusese un singur iubit, cu care urma să se căsătorească. Băiatul a dat însă bir cu fugiţii, după ce averea ei – moştenită de la părinţii dispăruţi într-un accident stupid – se dusese pe apa Sâmbetei. Ceea ce nu ştia el era că şi după naţionalizarea din 1948 fetei îi rămăseseră mulţi bani, din care ar fi avut cu ce să trăiască. Presimţise poate că viitoarea stabilizare monetară o va duce în sapă de lemn. Fără îndoială, frumuseţea unei femei este prin ea însăşi o bogăţie uriaşă, când ştii s-o administrezi. De pildă, Toni Righele, cât a fost puştancă, şi-a risipit adorabil averea cu care o înzestrase natura, până când a înţeles că – mai puţin darnică la drum de seară şi aşternut – îşi sporeşte valoarea. Ca amică a unui domn primar, s-a ales încă din ziua când l-a cunoscut cu repartiţia unei garsoniere, pe care cu aceeaşi bunăvoinţă tovarăşul a mobilat-o, ca să se simtă bine amândoi, o dată pe săptămână. Prudentă, îl învăţase să-şi anunţe din timp vizita, „să nu dea nas cu mămica", prezentă, chipurile, mai toată ziua la dânsa cu treburi gospodăreşti. Cu dorinţa de a o avea mai

www.dacoromanica.ro

aproape, omul o angajase în primărie, prilej ca fata să-şi valorifice puterea de influenţă. Primii care au colat-o în cârdăşiile lor au fost cei de la spaţiul locativ şi funcţionărimea din gospodăria comunală. Pe lângă dânsa, din cartier mai mâncau o pâine Cornel-Şase-Luni, specializat acum în aprobări pentru racordări la gaz metan, şi Nelu Haralambescu, în schimbul de locuinţe. Medi Müller, la rândul ei frumoasă, plutea mai departe în mister, fără ca cineva să ştie de unde i se trage eleganţa vestimentară şi frapantul huzur. Cândva, se bucurase de mărinimia Victoriei. Acum îi venise rândul s-o ajute, ceea ce a şi făcut până în ziua când aceasta s-a îmbolnăvit de tuberculoză şi ar fi avut nevoie de schimbarea radicală a climatului şi a întregului regim de viaţă. Cu bune intenţii, i s-a adresat prieteneşte:

– În situaţia în care te afli, norocul de a fi frumoasă te salvează şi te înfundă. Se vor găsi destui să te ajute, dar, cu cât sunt mai mulţi, cu atât e mai rău. Tu ai nevoie de un bărbat matur, cu suport material, care să te ia sub ocrotirea lui. Nu-i obligatoriu să fie necăsătorit. Dimpotrivă, dacă e însurat relaţia îl obligă la discreţia de care tu însăţi ai nevoie. Evită raporturile cu puştii, oricât ar fi nutrite de sentimente duioase. La vârsta lor, se aprind ca pojarul: debutează cu febră înaltă şi se sting uşor, după ce buboiul de la inimă explodează ceva mai

www.dacoromanica.ro

jos. Eu ştiu ce vorbesc şi nu degeaba. Aştept să primesc viza de plecare în Israel şi-ţi promit că, înainte să ridic ancora, te voi lăsa pe mâini sigure, să te simţi lipsită de griji şi, în plus, să fii foarte puţin deranjată. Lucru esenţial pentru o femeie copleşită de obligaţii în căsnicie.

Cuvintele nu se lipeau defel de mintea Victoriei. Imaginea lui Mihai, primul şi ultimul bărbat din viaţa ei, îi persista încă în suflet prin drăgălăşia chipului şi robusteţea tinereţii. Cu doi ani mai mare decât dânsa, o cucerise prin vioiciunea ochilor şi zâmbetul ce-i flutura mereu pe buze, alintare copilărească care-l scutea de vorbe. Şi-acum inepţia de a-l înlocui cu un „bărbat matur", eventual căsătorit, care s-o susţină cu discreţie din umbră, pasămite să nu se compromită în lume. Brrrrr!

Gravitatea bolii o obliga, totuşi, să întreprindă ceva, să solicite sprijinul unui om apropiat. Cum după moartea părinţilor de administrarea averii s-a ocupat domnul Bucur Popa, i se păru că-i omul potrivit. Bun prieten cu taică-su, avuseseră multe afaceri împreună, posedând amândoi câteva exploatări de var în sudul Dobrogei, de pe urma cărora câştigaseră bani buni. Deşi nu o dată fusese avertizată că în gospodărirea avuţiei este înşelată grosolan, dânsa a avut încredere în onestitatea coproprietarului, mulţumită cu suma primită lunar. După

www.dacoromanica.ro

naţionalizarea carierelor şi varniţelor, trăise din dobânzile conturilor bancare. Numai că bucuria n-a durat decât doi ani. Încetul cu încetul, lucrurile de preţ au luat drumul consignaţiei şi a talciocului, până efectiv n-a mai avut ce vinde. Încercarea de a dobândi un serviciu ca traducătoare se izbise de refuzul serviciilor de cadre din pricina originii sociale „nesănătoase". Cu o recomandare din partea unei rubedenii, ajunsese la o cooperativă de confecţionat pungi, dar cu prilejul controlului radiologic necesar angajării descoperise că are o tuberculoză avansată.

Domnul Popa o aşteptă pe Victoria cu un borcan de dulceaţă şi altul de şerbet, ambele nedesfăcute.

– Te rog să te serveşti singură, după preferinţă, ba chiar să le iei acasă pe amândouă, că nici eu, nici frate-miu nu suntem amatori de dulce. O murătură acră ne răcoreşte mai bine, mai ales la o ţuiculiţă înaintea mesei. Îţi mai dau şi unul de peltea, primit de la aceeaşi vecină, pe care o împrumut din când în când cu ceva bani. Ţi le-aş fi adus eu acasă, că de mult aveam în plan să te vizitez, dar mă ţine-n loc un nenorocit de genuchi, cum nu se poate mai rău. Doctorii îmi zic că-i şi din cauza greutăţii, c-ar trebui să slăbesc, dar asta presupune să fac mişcare, ceea ce mi-e imposibil. Asta-i situaţia: bătrâneţe haine grele.

www.dacoromanica.ro

Sprijinit cu bărbia pe baston, domnul Bucur o ascultă cu atenţie, până când fata lăsă ochii-n pământ, împăienjeniţi de lacrimi.

– Câţi ani ai, Victoriţo?

– V-aş ruga să nu-mi spuneţi Victoriţa, diminutiv prea des întâlnit la patrupede. La toamnă împlinesc 26.

– Mulţi înainte! La vârsta asta doar o căsătorie te poate scoate la liman. Numai că beteşugul bolii te trage la fund ca o piatră de moară. Cine-şi leagă viaţa de un om care, în loc să împingă la căruţă, se aşază în cârca lui? Tu ai nevoie de tihnă, de un trai lejer, cu tot ce-ţi trebuie la îndemână, să stai la munte, să n-ai nicio grijă, să nu te bată nimeni la cap. E o afacere grea. Lasă-mă să mă gândesc. Deocamdată am să-ţi dau cinci sute de lei să-ţi plăteşti datoriile de care mi-ai vorbit şi să te poţi mişca. Fă-mi o vizită peste câteva zile.

Revederea a avut loc peste o săptămână, timp în care Bucur Popa a măcinat acelaşi gând, cântărind câştigul şi pierderea pe ambele talere.

– Victorie dragă, m-am gândit şi răzgândit de-o mie de ori – şi asta fiindcă am fost prieten şi tovarăş de afaceri cu taică-tu, fie-i ţărâna uşoară. Acum eşti ca frunza pe apă, te duci la vale, ori te lipeşti de mal. Eu vreau să te sprijin şi m-am hotărât să-ţi iau o căsuţă la Breaza – pe care am şi găsit-o –

www.dacoromanica.ro

cu două camere, sobe de teracotă, baie şi bucătărie, cu o verandă în care poţi sta la umbră şi-n vreme rea, cu o curticică, pivniţă, magazie de lemne şi pomi fructiferi. Am aranjat cu nea Costică Ştefănescu, vechiul nostru client de afaceri, să-ţi găsească şi o femeie care să te ajute-n gospodărie cu gătitul şi curăţenia. Eu ar urma să vin doar la sfârşit de săptămână, fiindcă n-am cum să mă desprind de Bucureşti. O fac înainte de toate că mi-eşti dragă şi-n amintirea tatălui tău.

– Şi cum m-aş putea achita de bunătatea dumitale?

– Simplu: te măriţi cu mine şi ţi-aş fi soţ şi părinte.

– Soţ?

– Altfel cum? Ce-ar zice lumea, văzând cum vin şi plec de la tine? Din ţiitoare nu te-ar scoate, iar eu îs om cu frica lui Dumnezeu, aş păcătui să fac un pas creştinesc fără cununii. Nu uita că până acum am fost holtei. Oi avea eu şaizeci de ani, dar sunt încă verde. Şi-apoi în afacerea asta eu bag o mulţime de bani. Cu ce m-aş alege în urma unei cheltuieli care abia începe? Ce-ţi propun e o negustorie curată: fiecare dă ce poate, spre mulţumirea amândurora. Târg cinstit, deşi pentru mine costisitor, alminteri mizeria şi prostituţia te mănâncă.

Trei ani a stat Victoria la Breaza, scutită,

www.dacoromanica.ro

într-adevăr, de griji materiale. Bătrânul nu s-a dat înlături de la nicio plată ce i-ar fi ameliorat starea sănătății sau i-ar fi îndulcit viața. Numai că boala i-a ros plămânii, din nefericire ambii lezați de ftizie. S-a stins pe nesimțite, fără nevoia vreunui dric, fiind îngropată în cimitirul de la capătul străzii unde locuise, aproape de râu și de calea ferată, cu țiuitul aceloraşi trenuri după care își urmărea zilnic scurgerea timpului.

Odată cu trecerea vremii, sărăcirea de care suferise cândva Victoria Moga l-a contaminat și pe Bucur Popa, obligat să vândă din bijuterii și alte bunuri, inclusiv căsuța din Breaza și cavoul din apropiere, cu obligația, nerespectată, de a elibera toate criptele, în speță una singură. Ocazional, închiriase imobilul de pe strada Cimitrului în regim sezonier, dar asta presupunea ca vara să fie și el prezent în localitate, așa că i-a îngăduit unui căpitan de la Liceul Militar s-o locuiască, cu condiția s-o întrețină cum se cuvine și să achite impozitele la primărie. Drept mulțumire, ofițerul îi trimitea toamna o ladă de mere, chiar și după ce îi cumpărase imobilul.

– Domnu Nicu, domnu Nicu, să vezi și să nu crezi! Ce-ai auzit îi zero față di apocalipsa ce-ți zic. Vine într-o zi domnu Bucur la nea Ghiță să joace un tabinet și mă-ntreabă dacă nu cumva am vreun căruț. Auzi între-

www.dacoromanica.ro

bare! Ci negustor *andetai* pot să fiu făr' aşa ceva? El să fie sănătos, că io am curucior pi două roţi, chiar şi pi patru, măricel – dipinde di marfă –, ba chiar şi cadru di transportat butelii. Îmi spune că mă cinsteşte să car o lădiţă di mere di la poştă pi Gineral Budişteanu, undi locuieşte. Merjem împreună, se lejitimează, ia culetu' şi mi-l dă să-l transfer la adresă. O iau pi jos trăgând după mini un căruţ pi două roţi, un fleac di nimica. Numai că pi la catedrala Sfântul Iosif un individ care fujea di nibun mă loveşte tocmai când doream să trec strada di pi trotoar. Zbang! Şi se disprinde o scândură di la lădiţa cu mere, di se vede acum paiele în care erau învelite. Dacă tot s-o dăsfăcut şi-i cald afară – îmi zic – ia şi mănăncă o fructă. Scormon în paie şi nebunesc: dau di-un cap di mort. Maschez repede osemintul cu paie şi prind lădiţa cu cureaua di la pantaloni. Dans macabru: c-o mănă trag de curucior, cu ailaltă mă ţin de nădragi, să nu-mi cază. Noroc că domnul Popa stă după colţ. Ajuns la adresă, ghinion. Fratele di la el nu-i acasă, aşa că rămăn pi săliţă în aşteptarea vreunuia dintre dănşii. Numai că întărzie şi se face seară, vine întunerecul, iar eu zac în companie cu mortu'. Poţi să răzi di mine, da' m-o apucat aşa o frică de-mi dărdăiau dinţii să-mi pierd plombele, nu alceva. Dumnezeu să mă ierte, am părăsit lădiţa, cu roate cu

www.dacoromanica.ro

tot, şi-am întins-o la domiciliu. Am revenit a doua zi, mai mult din curiozitate, decăt pentru bacşiş şi curucior. Ci crezi? Fraţii Popa şedeau la masă cu doi domni, beau şi jucau cărţi. Între timp, întăriseră lădiţa cu alte şipci, piste care trăsese bentiţă di metal, ca la import-export. Mi-a dat un pol şi mi-a explicat că nenorocitu' căruia îi vănduse cavoul cu şase cripte n-a avut loc să se învărte în el şi s-o împiedicat di schiletul domnişorei Victoria. Sufletul m-a durut, că jumătate din casa ei io am văndut-o în talcioc, de m-o plătit regeşte şi căndaduceam marfa înapoi. Iar acum am ajuns să car şi ci-o mai rămas din dănsa, fără să-şi găsească un loc în pămănt. Di undi ziceam c-o să-l moştenească pi nea Bucur – de-o mie di ori mai şontorog dicăt domnişoara Victoria –, acum aşa o fată drăguţă a divenit oale şi ulcele.

– Viaţă legată cu aţă! Dumnezeu s-o odihnească, c-o ştiu de când eram de-o şchioapă.

– Unde şi cum să se odihnească? Căndi şase luni stă în acelaşi loc, pusă la colţ, în gălăgie şi fum de tutun. Iartă-mă, da' la ovrei n-ai să vezi aşa ceva. Ti bagă-n pămănt, acolo rămăi, pănă la Judicata de Apoi. Nu dai riprezentaţii, matineu şi seara, ba jos, ba sus, că nu eşti găleată di făntănă şi nici lift.

www.dacoromanica.ro

Fără oameni ca Herşcu, aparent lipsiţi de căpătâi, aşezarea Oborului şi-ar fi pierdut culoarea. Majoritatea populaţiei ce se îngrămădeşte dimineaţa în autobuze şi tramvaie – agăţată de scările vehiculelor, de teama întârzierilor la serviciu, contabilizate cu stricteţe – se uniformizează, răspunzând milităreşte la comenzi. În ochii stăpânirii, bieţii oameni se transformaseră în cifre. Câţi sunt? Câţi au venit din ei? Câţi au lipsit? Câţi urmează să fie restructuraţi? Spre neliniştea lor sufletească, temători că-şi pot pierde oricând locul de muncă. La înghesuială, oamenii îşi pierd identitatea, iar disciplina oarbă îi aplatizează şi mai mult.

„Mahala, mahala, cuib de vise!" Care mahala? Mahalaua lui Nenea Iancu? A lui Mateiu Caragiale? A lui G.M. Zamfirescu? Barbu, Călugăru sau Petre Belu? Cu rame de aur, sculptate-n lemn sau turnate în ghips, tabloul variat al vieţii semiurbane păstrează multe elemente comune, mozaicat cu nobleţea şi sordidul aceleiaşi lumi, dar şi diferenţiat de harul artistului.

Pe nesimţite mahalaua se mutase în centru, mai ales în privinţa vocabularului. La o şedinţă a Consiliului editorial de la E.S.P.L.A., de faţă cu Camil şi Cezar Petrescu, Perpessicius, Philippide ş.a., Stancu se înfurie şi condiţionează: „Să vă c..... în gura mea, dacă mai pun eu vreodată pi-

www.dacoromanica.ro

ciorul p-aci!" Zice şi pleacă, iar peste o lună revine la şedinţă ignorându-şi legatul. Repus în drepturi, Arghezi îl vizitează adesea pe Balaci la aceeaşi editură. Fumând, oferă un spectacol de zile mari. Îi tremură mâna şi se încăpăţânează să-şi dirijeze singur mişcările, de la scoaterea din buzunar a pachetului de Kent, la folosirea băţului de chibrit, mişcat anevoie pe scăpărici. Când, în sfârşit, izbuteşte să ţâşnească flăcăruia, o plimbă dârdâind spre gură, îşi aprinde ţigara, trage de câteva ori şi se linişteşte cu: „F...-..-n cur pe mă-ta!" Nu iartă pe nimeni, ironia venindu-i mănuşă, poate ca reflex al nedreptăţilor îndurate La apariţia lui Ionel Jianu, care vine şi pleacă din birou, poetul ţine să spună:

– Prăpăditul ăsta mă consideră ramolit. A picat odată în Mărţişor să-mi dăruiască un album Luchian. S-o fi gândit că scriu despre el. Fiind în grădină, m-am oferit să-i dau un fotoliu de nuiele, să nu stea în picioare. Mi l-a luat din mână, scutindu-mă de efort. I-am mulţumit, rugându-l să nu se supere, că-s om bătrân. Ce crezi că mi-a zis păcătosul? „Cum să mă supăr, maestre? Între noi, oltenii?!" Auzi: între noi, oltenii! Ăsta când şi-a ales numele de Jianu a uitat să pună un „d" la mijloc.

Nici pe Stancu nu-l iartă, venit şi el la Balaci:

– Desculţul ăsta n-o să mă ierte nicio-

www.dacoromanica.ro

dată că semnam pe state cu o mie de lei mai mult decât el.

N-am priceput la ce se referă, decât mai târziu, când mi se spune că semnăturile ambilor scriitori fuseseră găsite pe statele de plată ale Ministerului de Interne, pentru răsplata unor prezumtive colaborări, în realitate gesturi filantropice ale confratelui Octavian Goga, care, ca ministru peste amintitul departament, n-avea obligaţia să-şi motiveze daniile.

Jucăuş, Arghezi întinde capcane şi celor apropiaţi, cu toate că n-are îndoieli în privinţa preţuirii lor:

– Ce-ai mai compus, dom'le Bănuţă?

– Maestre, *ăăăăăăăă*, în ultima vreme am mai compus *ăăăăăăăăă* un nou volum de panorame *ăăăăăăăă*...

– Aoleo, frate! „Compus!" Ce cuvânt oribil, să nu-l mai foloseşti, frate, că pute!

La spitalul din Otopeni, mai mult casă de odihnă, asist la o scenă bizară, faţă de ce văzusem şi auzisem în mahala. După vizitele din Bulevardul Aviatorilor, unde se mutase poetul, era prima oară când, cu Alexandru Balaci şi Bănuţă, îl întâlnim în afara casei sale, alături de coana Paraschiva şi Gheorghe Pienescu, câinele lui păzitor. Ca şi până atunci, împietrit că stau în faţa nemuririi, mă cufund în tăcere, temător să nu rostesc vreo prostie. Mai ales după ce am făcut imprudenţa să-i amintesc de cartea lui

www.dacoromanica.ro

Cioculescu, ca replică la observaţia lui că: „nimeni n-a înţeles din ce-am scris". Îl enervasem peste măsură:

– Fugi, frate, de-aici. Cioculescu n-a priceput nici el nimic. Venea şi se căţăra pe ulucile din Mărţişor, când auzise că-s bolnav, aşteptând să mor.

A mai adăugat atunci câteva cuvinte: „ca să-mi ia pe Paraschiva", omise de mine la o relatare anterioară, de teamă că pot fi acuzat de exagerare, în lipsa martorilor trecuţi pe cealaltă lume (în afară de G. Pienescu, din păcate în conflict cu Miţura, deci sursă discutabilă). Numai că între timp am descoperit că „noutatea" era ştiută şi de Barbu Cioculescu, deloc lipsit de umor, aşa că...

La plecare, Pienescu se grăbeşte să-i sărute mâna, la fel Bănuţă şi, spre marea mea uimire, chiar şi profesorul Balaci. Se părea că eu vin dintr-altă lume, unde, în afară de popă, nimeni nu săruta mâna bărbaţilor, nici măcar taţilor. Ca să nu fac notă discordantă, mă hotărăsc să repet acelaşi gest, numai că, precum unele cucoane ţâfnoase, poetul îşi încordează mâna, fără s-o pot duce la buze. Cu siguranţă, citise uimirea din ochii mei.

Deşi a elogiat în scris mulţi creatori de sub cupola artelor, nu-mi amintesc ca la bătrâneţe să fi rostit o vorbă bună despre careva. La apariţia volumului bibliofil, Rosetti ne reclamă omisiunea dedicaţiei de

www.dacoromanica.ro

pe ediţia princeps a *Florilor de mucigai*[1]. Nici prin cap nu-i trece că decizia i-a aparţinut lui Arghezi, surprinsă în notesul lui Pienescu, după obişnuitele lecturi de dinaintea trimiterii manuscriselor în tipar:

„– *Domnului Al. Rosetti...*

– Şterge!

– O să se supere!

– Să se supere! Ce fac, frate, din seria asta de *Scrieri?* Cavou?"

Acelaşi Rosetti îi publicase la Editura Fundaţiilor Regale creaţia poetică în seria de „Opere definitive", după cum tot el mijlocise mărinimia regelui Carol al II-lea de a-i achita datoriile. Fuse şi se duse, că acum alte amintiri trecură pe prim-plan:

– Odată, de ziua mea, când Rosetti a venit să mă felicite în Mărţişor, a luat un buchet de flori de la intrare şi mi l-a oferit dezinvolt, fără să ştie că înlăuntrul lui se află şi cartea de vizită a altcuiva.

Dorinţa de a cunoaşte mai de aproape marii scriitori români mă dusese şi în casa lui Camil Petrescu. Ca şi Arghezi, care în copilărie învăţase la liceul Cantemir din cartierul nostru, Camil a locuit în Obor, pe Câmpului, la o zvârlitură de băţ de Făinari. Acum stătea în Cotroceni, unde am însoţit-o pe Coca Chivulescu, redactorul romanului

[1] La nevoie, vezi scrisoarea lui Al. Rosetti, reprodusă în volumul meu, *Sertar*, 2004, p. 242-243.

www.dacoromanica.ro

Un om între oameni. După Sadoveanu – care prin *Mitrea Cocor* încercase să-şi acordeze mandolina în fanfara realist-socialistă –, Camil păşise pe acelaşi drum, atras de figura lui Nicolae Bălcescu, ceea ce, inevitabil, îl apropia şi de pocita interpreare a mişcării de la 1848, cu un Eliade Rădulescu fanfaron şi nu doar atât. Editura Tineretului se angajase să-i împrospăteze documentarea, în spiritul noii şcoli istorice, inaugurată de Roller, Barbu Câmpina *ejusdem farinae.* Curios de ce i se dădea la mână, parcurgea fişă de fişă în living, unde ne aflam pe o banchetă. La un moment dat, pe scara interioară a apartamentului coborî o femeie frumoasă, cu o coadă blondă ce-i ajungea la nivelul şoldului. Se opri pe la mijlocul treptelor, ne privi de sus şi rosti un singur cuvânt: „Idiotule!"

Cum Camil şi Coca erau cufundaţi în lectura fişelor, am considerat că mi se adresează mie, singurul care o urmărisem cum păşeşte. Îmi crăpa obrazul de ruşine, când Camil, căruia i se adresase, potoli scandalul ce dădea să izbucnească, adăugând zâmbitor, ca şi cum nu se întâmplase nimica:

– Aşa-i nevastă-mea. Îi sare ţandăra din nimic.

Soţia, Eugenia Zaharia, era actriţă la Naţional, mai tânără cu vreo 20-30 de ani decât el. Îi făcuse doi băieţi, mai târziu ingineri, strămutaţi în America după moar-

www.dacoromanica.ro

tea tatălui, împreună cu mama lor, de care Camil Petrecu divorţase. Rostul căsătoriei – petrecută în aprilie 1947 –, îl înţelegi mai bine când o cuplezi cu naşterea primului băiat, Camil-Aurelian, consemnată peste două luni, la 27 iunie. Burlac, scriitorul dăduse iama în muieri, priceput nevoie mare în arta seducţiei. Doar Ionel Teodoreanu îi clintise performanţele sentimentale. Cu mulţi ani în urmă, Camil îl rugase pe Rebreanu să-i fie naş, hotărât să se căsătorească cu Cella Serghi. Cum aceasta era evreică, a fost necesar ca înainte de cununie să se boteze, după care mirele s-a răzgândit, mulţumit doar cu creştinarea virtualei mirese.

Nevestele... Reazemul şi blestemul scriitorilor. Nu degeaba majoritatea soţiilor le-au supravieţuit. Despre una dintre ele, Agatha Bacovia, îmi vorbea Pienescu, redactor pus să vegheze la alcătuirea unui volum de versuri. Într-o vreme, îl vizita pe autorul *Plumb*-ului dincolo de Bellu, la confluenţa şoselelor Giurgiului şi Olteniţei, nu departe de Mărţişorul lui Arghezi. Se culesese volumul, iar acum editorul îi căra corecturile în şpalt pentru o revizie finală. Pe măsură ce poetul citea şi revenea asupra unor cuvinte, doamna Agatha îl servea pe redactor cu o cănuţă cu ţuică, pe care, după ce soţia părăsea încăperea, Bacovia o înşfăca şi-o dădea pe gât dintr-o singură mişcare.

www.dacoromanica.ro

– Îmi crăpa obrazul de ruşine, că de fiecare oară când femeia revenea în odaie şi vedea cănuţa goală, pornea s-o umple la loc, cu grija de a nu lăsa vreo sticlă cu rachiu în cameră. O vorbă nu mi-a suflat Bacovia, ca şi cum nu m-aş fi găsit acolo. M-am mulţumit că-mi rămăseseră şpalturile cu intervenţiile lui manuscrise. Bucurie de scurtă durată, că le-am împrumutat lui Romică Vulpescu şi a uitat să mi le restituie până-n ziua de azi, deşi nu o dată i le-am cerut.

Peste un timp, am avut curiozitatea să-l vizitez şi eu. Am plecat cu o echipă de fotografi de la „Decorativa" la modestul domiciliu din strada Frăsinetului (astăzi Bacovia). Ca să evit orice discuţie, m-am pierdut printre tehnicienii aduşi de Lazăr Cassvan, şeful tehnoredacţiei noastre. Vorbăreaţă, doamna Agatha se scuza întruna de zugrăveala fumegită a casei, de vopseaua scorojită a ferestrelor şi, în general, de şubrezenia întregii clădiri. Din când în când, îndrepta degetul spre soţul ei, întins piele şi os pe o sofa, incapabil să rostească un cuvânt. Doar ochii îi rămăseseră treji, aprinşi ca jeraticul.

– După ce n-o să mai fie, o să fac curăţenie generală, că de ani de zile tot amân să văruiesc, să revăd instalaţia, că acum crapă ţevile şi ne lasă curentul când ţi-e lumea mai dragă.

„După ce n-o să mai fie!" – când încă mai

www.dacoromanica.ro

trăia şi auzea, indiferent cum se rostogoleau vorbele în capul său răvăşit. Mă uitam pe furiş la Bacovia, cu capul sprijinit în gaura unui perete, făcută de el pe nesimţite de-a lungul timpului. Urmă vie a unei treceri prin vreme, astupată de zugravi la renovarea casei. Boem şi trăind de-a-ndoaselea într-o lume anapoda, Poetul va fi simţit neîndoios ajutorul soţiei sale, mai cu picioarele pe pământ. La însuşirile ei, se mai adaugă şi meritul atribuit de Eugen Jebeleanu: „A izbutit să-l întristeze", treabă esenţială în devenirea operei sale.

Tânăr, am continuat să colind casele scriitorilor interbelici, mai ales după ce mă aplecasem asupra creaţiei lui Brăescu, primă incursiune în publicistica de odinioară. Mă obişnuisem să frecventez zilnic Biblioteca Academiei Române, aflată în apropierea instituţiei unde lucram. Ca editor, aveam acces şi la „Sala 3", cu publicaţii interzise în circuitul liber, dar şi la „manuscrise", consultate într-un birou special, frecventat aproape zilnic de Perpessicius, Cioculescu, C.G. Giurescu, Papadima, Chiţimia, Barbu Theodorescu, Vatamaniuc, George Potra, Nicolae Missir şi mai tinerii Tiberiu Avramescu, Gabi Ştrempel – la vremea respectivă şef la paleografie – şi Theodor Vârgolici. Cu o atare companie, crescusem în propriii mei ochi şi mă minunam de

www.dacoromanica.ro

ce citeam în presa liberă de odinioară. Nicio şcoală de până atunci nu-mi garantase că în seara fiecărei zile voi şti mai mult decât în dimineaţa când mă trezisem. Lume bună, spălată şi limpezită, dar nici ea lipsită de scame. Mă gândesc, de pildă, la reacţia lui George Călinescu, care, văzându-l pe Perpessicius, aplecat cu opt dioptrii pe manuscrisele lui Eminescu, n-a ezitat să-l apostrofeze în public:

– Îţi pierzi timpul degeaba, colega; tot ce era de spus am spus eu.

S-ar zice că groapa din Florească, din vecinătatea casei marelui critic, romancier, poet şi eseist – cu oameni şi maghernițe demolate într-o noapte de Doncea –, lăsase împrejur o dâră olfactivă greu de îndepărtat.

Cel care mi-a deschis uşile multor confraţi din vechea generaţie a fost poetul Tudor Măinescu, rămas în conştiinţa literară ca un epigramist de forţă. Fost judecător, târa după el acuzaţia de a fi fost directorul personalului din Ministerul de Justiţie, funcţie nocivă în mintea vechilor activişti. Îl ajutasem să revină în circuit cu un volum de versuri, *Flori şi ghimpi,* urmat mai târziu de altul, *Florile prieteniei,* apărut la Editura Militară, condusă de colonelul Eugen Bantea – mai târziu general –, cu care mă împrietenisem la toartă.

www.dacoromanica.ro

– Prea multe *Flori*, nea Tudorică, pentru o vreme întunecată.

– Lasă-le-n pace, că-s potrivite şi la înmormântări.

Extrem de sociabil, mă invita la el acasă, unde, ca din întâmplare, se afla un om strivit de nevoi, din categoria persoanelor *non grata*, aflate pe liste speciale, comunicate redacţiilor prin serviciile de cadre. Ridicarea unor interdicţii se realiza doar prin direcţia de propagandă a Comitetului Central şi, uneori, când nominalizările erau mai multe, îmi îngăduiam să adaug şi eu un ins sau altul, profitând de faptul că indicaţiile veneau de la cabinete diferite, cu girul lui Manea Mănescu, Paul Niculescu-Mizil, Pavel Ţugui, Sion Bujor, ori Vasile Bihari, subalterni ai lui Leonte Răutu, totdeauna rămas în umbră. Aşa am procedat în cazul lui Petru Manoliu, Emil Manu sau Petre Pintilie, foşti deţinuţi politici. De s-ar fi ivit vreo încurcătură, aveam răspunsul pregătit, profitând de faptul că adesea indicaţiile se dovedeau contradictorii: „Nu-mi amintesc cine mi-a transmis dispoziţia, am să mai verific prin caiete!"

De data asta, era vorba de Alexandru Hodoş, persoană cu rosturi mai complicate în istoria ţării, ca să nu cer o aprobare „mai sus", altminteri respinsă. Mai târziu aveam să aflu că primul refuz a aparţinut oprimaţilor, care s-au opus colaborării cu orga-

www.dacoromanica.ro

nele Securităţii, cum va fi cazul lui Nichifor Crainic şi al celor grupaţi în jurul revistei *Glasul patriei*, periodic destinat românilor de peste hotare, un soi de hârtie gumarabică de prins muşte.

Hodoş dorea să traducă *Mizerabilii* lui Victor Hugo, operă voluminoasă ce i-ar fi îngăduit să scape de hangarale. Cum de când mă ştiu nu mi-a plăcut să rostesc „nu se poate", i-am propus lui Tudor Măinescu să preia contractul pe numele său şi să-l lase pe ardelean să lucreze în voie, mergând apoi cu dânsul la Fondul literar să-şi încaseze drepturile. La fel procedase Petru Dumitriu cu Ion Vinea, ori Mihnea Gheorghiu cu Igiroşanu. Cât a trăit traducătorul, totul a fost perfect, după care aveau să curgă reproşurile:

– M-ai nenorocit, prietene, cu facerea de bine. Fără să mă anunţe, editura a reeditat *Mizerabilii*, iar nevasta lui Hodoş din „hoţ ordinar" nu mă scoate, urlând în târg că i-am escrocat bărbatul. Dă-i un telefon şi potoleşte-o, spune-i că pentru noua ediţie n-am luat niciun ban, că toate drepturile ce i se cuvin bărbatului sunt neatinse şi-i vor reveni. Muierea dracului. De-o sută de ori îi mai bună nevasta lui Sorbu, care, cu 50 de ani mai tânără decât el, îţi încântă măcar privirea.

Până atunci, mi-o bârfise întruna şi-l condamna pe colonelul Borneanu – în ci-

www.dacoromanica.ro

vilie şi prozator –, că i-o vârâse-n casă, deşi acesta se jura cu mâna pe inimă:

– Nea Tudorică, m-acuzi degeaba. Eu i-am recomandat-o pentru o noapte, nu pentru 1001 de nopţi.

Din aceeaşi sursă am aflat că după ce fata îşi făcuse serviciile de noapte, şi-ar fi întrebat gazda dacă mai poate sta şi peste zi, ceea ce n-avea decât să-l bucure pe Sorbu, şedere care cu timpul s-a prelungit spre bucuria ambelor părţi până la Oficiul Stării Civile.

Întreaga poveste mi-o relatase Măinescu în drum spre casa celebrului dramaturg, care locuia împreună cu Al. Cazaban, autor mai puţin impus în marea istorie literară, dar, prin vârstă, decan al scriitorilor de-atunci. Pe el doream să-l cunosc mai mult, contând pe etatea şi obârşia sa ieşeană, utile în deslușirea biografiei lui Gheorghe Brăescu. Cum în perspectivă mă angajasem să predau aceleiaşi redacţii şi integrala nuvelisticii rebreniene, mă interesa şi discuţia cu Mihail Sorbul, cumnat şi bun prieten cu autorul *Pădurii Spânzuraţilor*.

De la locuinţa lui Măinescu – stătea pe una din aleile adiacente străzii Dristorului – până-n Vatra Luminoasă, unde se afla casa longevivilor confraţi, era cale de câteva staţii, aşa că ne-am încumetat să mergem pe jos.

– Fă socoteala: Sorbul să tot aibă vreo 77

www.dacoromanica.ro

de ani, pe când feblețea lui nu cred să atingă 30, deşi, după cum arată, nu-i dai peste 25. Ai s-o vezi şi dumneata. E prea de tot.

– Nu pricep; dumneata îl plângi pe el sau pe ea?

– Cum, domnule? Sorbul i-o statuie în literatura românească. Numai că, de unde avea un prestigiu în ochii lumii, şi-l spulberă de-a binelea. De când statul îi fixase o pensie viageră de vreo două mii de lei, ca şi lui Cazaban, pe amândoi îi vedeai la Athénée Palace, mâncând la prânz, cu ochii la mişcarea de pe Calea Victoriei. De fiecare dată, menu fix, niciodată *à la carte*, dar cu două feluri de mâncare, plus desert, pentru care fiecare dădea doişpe lei. Chelnerii îi ştiau şi-i serveau automat, fără să aştepte comanda. Adesea se adăuga şi o baterie de vin, „vinul casei", taxat cu 20 de lei, ca şi la „Ambasador". Atunci amândoi scoteau din buzunar câte 22 de lei. Până la două mii lunar, să tot cheltuieşti. Acum doamna i-a schimbat bucătăria: i-a luat cartelă la cantină, unde masa costa zilnic doar cinci lei.

– Lasă că şi Casa Scriitorilor, unde îl văd adesea, nu-i o prăvălie obişnuită; se mănâncă destul de bine şi are hazul ei. Şi apoi ştii dumneata ce supliment primeşte acasă după cină?

– Orice ar primi, liniştea i-a dat-o peste cap. De unde n-avea nicio grijă, acuma îşi toceşte pingelele pe la edituri şi pe la teatre,

www.dacoromanica.ro

doar-doar îi va scoate careva o carte sau vârî vreo piesă în repertoriu. A avut o căsuță de vacanță-n Argeș – ș-aia s-a dus pe apa Sâmbetei, că moara trebuie să macine.

Între timp am ajuns în Vatra Luminoasă, într-una din casele denumite odinioară „locuințe ieftine", azi prea scumpe pentru românii osândiți să trăiască în criptele de beton ale societății postbelice. Am sunat și ne-a deschis Sorbul, înalt și deșirat ca o lumânare de nuntă; el ocupa parterul clădirii, iar Cazaban etajul.

Doamna nu era acasă; am aflat că plecase la mare. Epigramistul era de-al casei, așa că Sorbul l-a invitat direct:

– Tudorică, ești mai tânăr, servește tu dulceața.

Tânărul tocmai împlinise 70 de ani. La fel de tânăr putea să pară și Sorbul în ochii lui Cazaban, pregătit sufletește să aniverseze 90.

Înainte de a-l invita să coboare, Sorbul ne-a spus oarecum jenat:

– E supărat pe mine că nu-l dau la telefon. Degeaba îi zic că nu l-a sunat nimeni. E convins că-l caută niște cucoane, iar eu, de-al naibii, n-aș dori să-l chem. Nu-ți spun că, așa de-ar fi, tot n-ar putea discuta, fiindcă, atunci când formează vreun număr, n-aude nimic. Aveți grijă să vorbiți foarte tare, că altminteri nu vă înțelegeți.

Așa am făcut, numai că personal n-am

www.dacoromanica.ro

obţinut prea multe date peste ce aveam să scriu în studiul despre Brăescu. Poate că nici nu l-am prins într-o zi bună, lipsindu-i hazul de-altădată. Cândva, după ce a bubuit cu puşca prin curtea palatului de la Mogoşoaia, am fost martorul unei discuţii pacifiste din incinta restaurantului, purtată cu o graţioasă ziaristă de teatru, pe cale de a deveni scriitoare:

– Domnule Cazaban, ce aveţi cu bietele păsărele? De ce nu trageţi în critici? Întrebări însoţite de o gingaşă mişcare de mână spre masa unor cunoscuţi cronicari literari.

– Stimată doamnă, mi-e imposibil. Credeţi-mă: de când mă ştiu, n-am fost şi nu sunt antisemit!

Doamna s-a făcut că nu pricepe aluzia moldoveanului, adăugând în şagă:

– Atunci de ce nu trageţi într-o jivină sălbatică?

– Doamnă, aşa ceva nu există pe aici.

– Ei, nu există... Să veniţi cu mine în pădure să v-o arăt!

– Nu vreţi să mi-o arătaţi aici?

Zâmbetul bonom şi supus în faţa frumoasei doamne anula duhul licenţios al replicii, fiind mai degrabă reflexul unei bărbăţii răzvrătite, trecută în rezervă.

Puşca o primise plocon de la Gheorghe Apostol, după o împrejurare care făcuse vâlvă în lumea iubitorilor de frumos, prilejuită de banchetul ce-a urmat celui de-al

www.dacoromanica.ro

doilea Congres al Scriitorilor, prezidat de Mihail Sadoveanu. Ospăţul avusese loc la Casa Armatei, printre invitaţii de onoare aflându-se şi reprezentanţi de seamă ai protipendadei politice, risipiţi în masa congresiştilor, dar cu grija marcării din timp a locurilor. Cu mici excepţii, aceştia erau certaţi cu bucuria lecturilor, de unde un respect aproape mistic faţă de scris şi scriitori. Din această pricină, în sarcina Protocolului intra şi alcătuirea unor scurte fişe biografice ale mesenilor din stânga şi din dreapta „mărimilor". Dintre participanţi, Gheorghe Apostol era cel mai înalt reprezentant al partidului, aşa că i-a fost aşezat alături şi Cazaban, menţionându-i-se printre alte informaţii că este cel mai în vârstă scriitor – avea pe-atunci 84 de ani – şi că are ca hobby vânătoarea. Cum bătrânul se cufundase într-o tăcere nefirească, fostul preşedinte al Confederaţiei Generale a Muncii, ditamai membru al Biroului Politic P.M.R., se încumetă să lege o discuţie de pahar:

– Cum mai merge cu vânătoarea, tovarăşe Cazaban?

– Nu mai merge deloc! Mi-au luat ăştia puşca!

– Cum asta?

– Foarte simplu; în fiecare an făceam cerere de permis şi o completam în oraş: nume, anul naşterii, adresa, marca armei şi seria. Numai că eu nu mergeam cu puşca la

www.dacoromanica.ro

Athénée Palace sau Capşa, aşa că treceam un număr oarecare. Până într-o zi când m-au invitat să merg cu arma la poliţie. Una scria pe permis, alta pe puşcă. Şi mi-au confiscat-o, nenorociţii!

Unde-i lege nu-i tocmeală, aşa că Apostol, împăciuitor, se simţi dator să stingă litigiul:

– În cazul ăsta, vă dăruiesc puşca mea de vânătoare.

Cum figura tuciuriului de-alături nu-i spunea nimic, Cazaban se grăbi să-i răspundă:

– Vă foarte mulţumesc. Vă promit şi eu că primul iepure ce-l scap vi-l fac cadou.

Ce-or mai fi discutat nu ştiu. Cert este că, a doua zi, Sorbul a fost nevoit să deschidă uşa unor necunoscuţi „în civil", care îi aduceau vecinului său de apartament o puşcă făloasă, pe deasupra cu lunetă. Aveau s-o cunoască toţi confraţii mai tineri sau bătrâni ce frecventau palatul de la Mogoşoaia, dat şi el în folosinţa uniunilor de creaţie,

Am părăsit casa din Vatra Luminoasă, fără să ştiu că, peste patru ani, amândoi bătrânii vor trece Stixul, în pofida diferenţei de vârstă. Alexandru Cazaban moare la venerabila etate de 94 de ani, iar Mihai Sorbul la 81, doar după două luni de la dispariţia primului. Parcă s-ar fi jurat să rămână împreună.

Cam în acelaşi timp cu intenţia lui Tudor Măinescu de a-i fi de folos lui Alexandru

www.dacoromanica.ro

Hodoş, apare şi oferta lui Josefini, mai puţin dezinteresată. Pe neaşteptate, faimosul iluzionist, care transformase vechile barăci ale circarilor din Târgu Moşilor în Academie, apare în redacţia Editurii de Stat pentru Literatură şi Artă, în calitate de autor, o altă formă de prestidigitaţie. Era însoţit de Petre Pintilie, un domn cu totul deosebit, prezent, la începuturile sale literare, în Cercul literar de la Sibiu, alături de Radu Stanca, I.D. Sîrbu, Doinaş, Regman ş.a., iar mai târziu colaborator la *Glasul Ardealului* din Cluj, împreună cu Vasile Dumitrescu, Francisc Păcurariu ş.a., intraţi ulterior în lumea diplomaţiei. El însuşi fusese pregătit pentru o carieră asemănătoare, numai că un complex nefericit de împrejurări îl aruncase îndărătul gratiilor. Originar din Brăila, revenise după cinci ani de detenţie pe malurile Dunării, purtând povara unei „omisiuni de denunţ", acuzaţie totalmente absurdă, câtă vreme marele făptaş urmărit de „lege" – totuna cu fratele soţiei sale – va fi absolvit de orice pedeapsă, singura lui vină constând într-un nume şi o profesie comune cu ale unui client autentic al Securităţii. Despre povestea lui, absolut demenţială, ne spune câte ceva Fănuş Neagu în *Cartea cu prieteni*, făcându-ne să regretăm lipsa mai multor detalii legate de viaţa aceluiaşi proscris.

Nu intenţionez să intru în amănunte. Să

www.dacoromanica.ro

remarc doar faptul că, în loc să-şi fi luat ca reper propria existenţă tragică, Petre Pintilie s-a văzut nevoit să scrie o carte pe calapodul unor amintiri patetice, de a doua mână. Pe-atunci, erau la modă cărţile cu caracter memorialistic ale unor actori şi actriţe, iar Titus Popovici, invitat cândva să scrie despre Josefini o biografie romanţată, declină vechea ofertă în favoarea brăileanului. Romanul *Străinul* îl mântuise de păcate în ochii stăpânirii, lăsând pe seama altora anonima salahorie literară de până atunci.

A urmat o negustorie cinstită: Josefini – pe adevăratul său nume: Aurel Iosif – oferea colaboratorului său casă şi masă – în vechea sa locuinţă din apropierea restaurantului „Izvorul rece", din zona Pache Protopopescu-Traian –, iar fostul deţinut de la Canalul Dunărea-Marea Neagră se angaja să-şi însoţească binevoitorul mai peste tot pe unde umbla, s-asculte şi să scrie. Cum realitatea şchiopăta în dauna imaginaţiei, Petre Pintilie s-a lăsat ispitit de farmecul unui roman de factură picarescă, puţin obişnuit într-o literatură osândită să cânte „marile realizări socialiste". Titlul cărţii – *Oameni şi paiaţe* –, dar mai ales numele de pe copertă al iluzionistului, ce părea să-i confere o tentă biografică, o scuteau din capul locului de canoanele vremii. Mai mult decât s-ar putea crede, Josefini era scutit de

www.dacoromanica.ro

orice opreliştе, circulând la guvern, prin ministere, la toate instanţele de partid sau prin redacţiile ziarelor ca la el acasă. Aceasta se datora abilităţii cu care îşi cultiva admiratorii. Peste tot oferea spectacole „la botul calului", făcând să dispară şi să apară portofele, cărţi de joc, să împrumute diverselor batiste mirosul coloniei preferate etc. Rămăsese de pomină un revelion de la Comitetul Central al P.C.R., când, cu pretextul că-l hipnotizează pe Alexandru Drăghici – pe atunci ministru la Interne – , a izbutit să-i şterpelească ceasul de la mână, spre hazul tuturor. Se număra printre puţinii artişti preferaţi de Gheorghiu-Dej, care, în materie de cultură, rămăsese cu gusturi infantile, frecventând spectacolele de circ chiar şi cu prilejul unor vizite oficiale ale altor conducători de stat.

Tot Josefini era cât p-aci să-şi omoare cartea, îndemnând pe mai-marii zilei s-o citească:

– Am scris un roman ca o bomboană. O să vă placă. E acolo una care moare-n sulă.

Suficient pentru a se da alarma. Indicaţia de a opri imediat cartea – aflată atunci în „bun de tipar"– a fost driblată de Ben Marian, directorul tehnic al Editurii pentru Literatură, care a anunţat, fals, că „s-a tras întregul tiraj", promiţând să vadă ce se mai poate face, terorizat de insistenţele de la capătul firului:

www.dacoromanica.ro

– Făceţi, totuşi, ceva, ca femeia să moară altfel: s-alunece şi să-şi spargă ţeasta, să se sinucidă, s-o calce tramvaiul, treaba ei, da' nu aşa, că nu suntem în Tanganyka.

Cartea a apărut şi s-a bucurat de succes. Din acea clipă, popularul artist era nelipsit de la Casa Scriitorilor, oferind ospeţe peste ospeţe şi împrumutând bani în dreapta şi-n stânga, fericit să-şi ştie „confraţii" datori. Cu vremea, i s-a părut firesc să ceară intrarea în Uniunea Scriitorilor, solicitarea nemulţumind pe mulţi datornici. Memorabilă rămâne replica lui Titus Popovici:

– Eu, dimpotrivă, sunt de părere să fie primit imediat în Uniune; cu o singură condiţie: cererea pe care ne-a adresat-o s-o scrie cu mâna lui, în faţa noastră.

În lipsa calităţii de prozator, lui Josefini i se putea conferi titlul onorific de doctor în economie, ca unul ce făcuse posibilă existenţa capitalismului în plină orânduire socialistă. Să amintim că ani în şir refuzase angajarea la Circul de Stat, trăind exclusiv de pe urma turneelor în ţară – de regulă oblăduite de sindicate – , ca şi a gheretelor de tir, plasate pe litoral, sau a jocurilor mecanice. Cum îşi contabiliza veniturile nu ştia nimeni, putând fi contrazis doar de cei care îşi primeau partea. Angajarea la Circ a fost precipitată de refuzul Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă de a-i viza un turneu în Uniunea Sovietică, ceea ce l-a deranjat grozav:

www.dacoromanica.ro

– O să vă arăt eu, căcănarilor, să mă ţineţi minte!

Şi s-a ţinut de cuvânt. Şi-a potrivit paşii pe Bulevarsul Primăverii, la ora când Gheorghiu-Dej se întorcea acasă, amuzându-i pe cei din faţa clădirii cu prestidigitaţia lui. Când a sosit cortegiul de maşini, a ştiut unde să se plaseze şi să rostească o replică leşinată – relatată de el ca atare –, dar cu ecou în mintea deloc cizelată a fostului conducător:

– Tovarăşe Dej! Vreau să ştiţi că Josefini nu râde mereu. El mai şi plânge...

La început nu l-am crezut, când mi-a zis c-a fost invitat în casă pentru a-şi spune oful. Dar peste vreo săptămână, m-am dumerit că nu minte. Mă convinsese Ion Florea, directorul general adjunct de la Arte, când mi-a spus revoltat:

– De când e ministru, o dată nu m-a chemat la el Athanasie Joja – şi nu-ţi spun ce probleme grave avem cu bugetul teatrelor –, iar acum, zor-nevoie, mă cheamă pentru angajarea lui Josefini. I-am spus că-l primim oricând, numai că el impune şi angajarea nevestei şi fiicei (nu-i era fiică, *n.n.),* deşi alea nu fac nimic, mimează doar uimirea. Or, mai bune decât ele sunt berechet în schema Circului. Pe Joja nu l-a interesat, ci a dispus imediata angajare a celor trei.

În realitate, problemele Circului erau

www.dacoromanica.ro

mult mai serioase şi numai Josefini avea să le vină de hac. La acea oră, instituţia cu pricina fiinţa cu o pierdere anuală de două milioane de lei, sumă importantă. Exact cât pierdea şi Editura Politică, un alt circ, dar funebru, avându-l ca dresor pe Valter Roman.

– Daţi-mi libertatea să decid – şi-ntr-o lună rentabilizez Circul.

Replica lui Josefini a fost luată în serios de Mihai Alexandru, secretar general al C.S.C.A., care i-a cerut detalii asupra intenţiilor sale.

– Nimic mai simplu: înfiinţez „Luna Parc", pe lângă Circ, şi adun sub acest acoperământ pe toţi saltimbancii din ţară care înghit săbii şi ceasuri de buzunar, pe dresorii de maimuţe şi alte orătănii, pe acrobaţi, pe toţi care robotesc prin bâlciuri, pe patronii de „lanţuri", căişori şi maşinuţe etc. Lor le facem un bine, că-i scutim să mai dea peşcheşuri grase la obţinerea atestatelor anuale, le confirmăm vechimea în muncă – s-aibă şi ei o pensie la bătrâneţe – , iar noi le percepem impozite, care, oricum, se varsă acum la administraţiile financiare din toate oraşele, vămuite şi ele în fel şi chip. Oul lui Columb!!!

Zis şi făcut. Ajuns şef de compartiment la „Luna Parc", Josefini înfăptuise minunea, mulţumind vistieria statului şi pe toţi amărâţii soartei de prin bâlciuri. Peste noapte,

www.dacoromanica.ro

devenise regele circarilor, recunoscut ca atare de toţi care intrau în contact cu el la calcularea impozitului.

Cum între timp mă împrietenisem cu Petre Pintilie – eminenţa lui cenuşie –, eram inevitabil la curent cu toate mişcările de buzunar, de familie şi de inimă ale celui care-l păstrase drept consilier, oferindu-i amiciţia. Nu de pomană, căci, în pofida „monstruoasei coaliţii", mariajul artistico-literar avea să fie benefic pentru ambele părţi, prezente în schema de organizare a circului

După cum se ştie, prin pârghiile sale de comunicare arta circului n-are graniţe. Aşa se face că Josefini şi-a întins antenele şi peste hotare, facilitând schimbul de trupe. Între dolari şi riscul ca „hartiştii" să uite să se mai întoarcă acasă, s-a optat în favoarea verzişorilor. Totul pe răspunderea celui ce se lăsa zălog. S-a întâmplat, totuşi, ca o trupă să-şi ia adio de la splendorile socialismului prosper.

– Şi care-i problema? a întrebat candid marele iluzionist, lăsând impresia că ţara nu pierde nimic.

După care s-a urcat în avion şi a revenit peste câteva zile cu circarii în dinţi, convingându-i că altfel vor suferi toţi amărâţii de acasă. Or, dintotdeauna lumea „de jos" este mai solidară decât cea de partid, ca să fim în actualitate. În libertate şi în puşcărie,

www.dacoromanica.ro

un circar îşi împarte pâinea mai cinstit decât o fac mulţi parlamentari cu alegătorii lor.

Minunile lui Josefini sugerau ideea de a fi investit în funcţia de director al Circului de Stat. Numai că legea nu-i îngăduia; n-avea studii superioare, de orice fel, chiar şi de teologie, dar să fi avut o diplomă. Derogare i s-ar fi putut da, dar n-avea nici cursuri liceale.

– Vorbiţi serios sau vă ţineţi de bancuri? Ce-mi trebuie mie diplomă? Facultatea mea-i de strictă specialitate şi-am ajuns la ea după ce, de mic copil, am plimbat o cămilă prin Târgu Moşilor, călărind toate bâlciurile din ţară. Acum îs academician în materie pe tot mapamondul. Nu mă luaţi la mişto, c-o dăm pe ţigăneşte!

Predică-n pustiu, rostită nu arareori în faţa unor diplomaţi de partid fără şapte clase elementare. După care, peste vreo trei luni, termen de graţie, aveam să asist la altă minune a marelui iluzionist.

– Nae dragă, mi-am găsit diploma. Nu-ţi spun cât am căutat-o, bătând Moldova-n lung şi-n lat. Mi-am zis: nu se poate ca-n focul celui de Al Doilea Război Mondial să nu fi fost un liceu bombardat. Şi l-am aflat. N-a fost uşor să fac din noapte zi, s-alerg după foştii „colegi". Ce mai tura-vura: im-

www.dacoromanica.ro

portant e c-am izbutit să probez liceul cu martori, c-am scăpat de geanabeţii din minister.

Mă gândesc la Josefini şi la noii ispravnici culturali, cu şi fără de carte, obligaţi să administreze o largă reţea de instituţii artistice cu o părticică din buget, ornată oficial cu un zero, urmat de-o virgulă şi cifre mici. Ca organizator, Aurică a realizat tot ce şi-a propus. Nimeni n-a putut să-i stea în cale. Închid ochii şi mi-l închipui printre marii circari ai vieţii noastre politice. În dialog cu ei, niciun răzvan, nicio vidră, caramitră, ori muscă, n-ar fi putut obţine mai mulţi bani pentru cultură ca el. Îi storcea şi din piatră seacă. N-avea mamă, n-avea tată, când era nevoit să-şi apere breasla. Nu s-ar fi mulţumit niciodată cu firimiturile căzute de la masa îmbogăţiţilor de tranziţie. La bariera dintre vremi, în marele Circ cu saltimbanci o mie, s-ar fi dovedit *maître*.

www.dacoromanica.ro

EPILOG

„Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!“ Cu un an înainte de a muri, cel care patronase partidul şi ţara se încumetase să ordone eliberarea deţinuţilor politici, măsură ce părea să promită o revenire la normal. Nimeni nu ştia însă ce va fi mai departe sub domnia mai tânărului Ceauşescu, mereu cu mâinile agitate, venite în sprijinul unei vorbiri precare. Unele măsuri de liberalizare a vieţii culturale se anunţau de bun augur, sporind speranţele, dar şi sudalmele împotriva vechilor abuzuri.

– Tu las-o mai moale cu păcatele lui Dej – îmi spune Paul Lippman, amic din copilărie –, ori, dacă le aminteşti, nu uita să prezinţi şi cealaltă parte a efigiei. Altminteri, e ca şi cum ai vorbi despre împăratul Constantin cel Mare şi te-ai opri la samavolniciile sale împotriva creştinătăţii. Cine nu ştie că la ordinele păgânului au căzut multe capete de credincioşi, care poate şi acum îl aleargă pe nea Costică prin Rai să-l ciufulească?! Dar nu pentru prigoanele lui figurează ca *Sfânt* în istoria bisericii.

www.dacoromanica.ro

– Sanctificarea la comunişti nu miroase deloc a bine, aşa că nici lor nu le-ar conveni să-i zicem Sfântul Dej. Sună rău.

– Lasă că Sfântul Ştefan cel Mare răsună mai plăcut! Măcar Fănică Babanu – cum îi mai spun puştii la şcoală –, a rămas în memoria pământului strămoşesc şi ca un crai de forţă. Nu era târguşor în Moldova unde să nu fi avut o ţiitoare, aşa că pe lumea ailaltă are cine să-l ocrotească de mânia copiilor din flori.

– În privinţa asta, nici sfântul tău n-a fost mai breaz. Când, după „evadarea" din lagăr, s-a ascuns în casa Rămeştilor de Vâlcea, mai-mai să n-o părăsească de dragul gazdei, al cărei soţ se lupta şi el corp la corp, dar cu bolşevicii. Ba gurile rele bârfesc că la Târgu-Jiu l-ar fi avut pe Nicu bâlbâitu alături să-i mai ţină de urât, că amândoi s-ar fi putut spovedi de păcate preotului ce-i vizita de Paşte şi de Crăciun cu împărtăşania.

– Ce nu ştiu nu ştiu, dar e de notorietate că, ajuns pe cai mari, n-avea gusturi rele. Numele Dinei Cocea îţi spune ceva? A luat-o cu el şi la Paris, în 1956, la adunarea O.N.U.

– Nu era deloc rău ca din delegaţia română să facă parte şi o femeie frumoasă. Preţuirea artei cade bine în cartea de vizită a oricărui conducător de stat, deşi lui îi plăceau mai mult spectacolele de circ. Bine şi aşa, decât s-adormi la un concert sim-

www.dacoromanica.ro

fonic, să te pomeneşti trezit din somn la bubuiala talgerelor.

– Ne place, nu ne place, scânteia eliberării de sub obrocul ruşilor a ţâşnit din amnarul lui. S-a târât ca un şarpe printre picioarele lor, le-a făcut pe plac până la slugărnicie totală, în aşteptarea momentului decisiv. Şi l-a găsit, ca tot românul învăţat de-a lungul istoriei să sară la beregata „amicului" doar când îl prinde pe picior greşit.

– A călcat peste cadavre mai rău ca pe front, s-a dovedit o hienă.

– Dacă tu crezi că altul ar fi putut să joace altfel în hora ruşilor, te înşeli. Ţara n-a dus lipsă de caractere. Mulţi dintre martirii ei zac în gropi comune, reabilitaţi abia postum.

Lippman avea toate motivele să fie uşor nostalgic când venea vorba de zilele trecute. Depăşise cu mult condiţia socială a familiei sale. Tatăl, umil funcţionar de primărie, aducea cândva singurul salariu într-o familie cu cinci guri, prea multe pentru buzunarul lui. Se mândrea însă cu doi băieţi şi o fată, toţi isteţi, dar greu de întreţinut în şcoli. Trăiau cinci suflete în două cămăruţe ale căror ferestre dădeau într-o săliţă îngustă ce ţinea loc de sufragerie şi prin care se aerisea întreaga casă. De gătit şi de spălat mai foloseau o magazioară din faţa locuin-

www.dacoromanica.ro

ţei. Schimbarea vremurilor a îngăduit fiecărei odrasle să-şi facă un rost, fratele cel mare fiind de mult un respectat ofiţer de carieră, floare rară într-o armată decimată de ignorarea promovărilor cinstite. Fata se măritase onorabil, numai Paulică rămăsese de izbelişte. Mahalaua îl învăţase însă cea mai bună lecţie a ei, solidaritatea, aşa că, fără niciun fel de ifose, nu s-a rătăcit de turmă. După sfârşitul războiului, umbla într-o uniformă nemţească, adusă de frate-su de pe front, şi nimeni nu s-a grăbit să i-o confişte, că l-ar fi lăsat în izmene. Cine să-şi bată capul cu un copil de paişpe ani? Ca şi alţi amici de-ai săi, îşi abandonase şcoala, nu doar din pricina sărăciei, ci şi sub imboldul dorinţei de a trăi evenimentele, cu riscul de a-şi arde aripile. O va relua mai târziu, cu toate foloasele. De mic avea facilităţi de peniţă, aşa că, după ce a slugărit o vreme la „Legume şi fructe", a insistat pe lângă Lenuţa Pârvan, ajunsă şefă de cadre la „Agerpres", să-l încadreze pe orice post, că pe urmă se descurcă. L-a angajat om de serviciu şi nu s-a supărat, pentru că, perseverent, s-a apucat să scrie cu năduf la gazeta de perete a instituţiei, oricum mai bine decât o făceau unii din presa timpului, în frunte cu Nicolae Moraru, şef de şef, certat rău cu limba română, dar politruc de nădejde. Şi-a croit drum pe merit cu creionul şi radiera, bănuit de unii că şi el este

www.dacoromanica.ro

fiu al poporului sfânt. Paradoxal, peste mulţi ani avea să tragă şi ponoasele de pe urma presupusei obârşii, deşi era român sadea, cu ascendenţe alsaciene, dacă săpai la temelia familiei paterne, cu străbuni veniţi în zona Banatului încă de pe vremea stăpânirii austro-ungare. Fusese luat la ochi şi din pricina libertăţii de a cugeta, motiv pentru care se pierde în noianul epurărilor din 1958-59.

– Măi băiatule, tu *pe mine* să mă crezi! Măcar pentru că am suferit în zilele lui Dej. Dar nu pot uita cu câtă abilitate i-a driblat pe ruşi, de le-a retezat rădăcinile Kominterniste, în cap cu Ana Pauker, încă de pe vremea Tătucului, cum l-a făcut pe Hruşciov să-şi retragă trupele din România, în 1958, şi cum le-a tăiat macaroana, prin desfiinţarea sovromurilor[1].

– A trebuit să se îmbolnăvească de cancer ca să se redreseze, cu aspiraţia de a intra în istorie.

– Asta se va petrece mai târziu, când se propune mediator în conflictul dintre China şi U.R.S.S. Mutare de geniu pe arena politică: se înfruntă doi giganţi şi un pitic – Mucea, fratele miresei – se oferă să-i arbitreze. Prilej de a-şi declara neutralitatea şi

[1] Societăţi mixte sovieto-române prin care economia ţării era exploatată crunt, potrivit zicalei din epocă: „Noi le dăm grâul, iar ei în schimb ne iau petrolul".

www.dacoromanica.ro

de a-şi reclama independenţa! Şi-apoi nu uita: până la el, mulţi domnitori se obişnuiseră să pupe papucul sultanului, atenţi întotdeauna să nu-şi piardă capul. Spune-mi unul singur care a obţinut şi izbăvirea ţării. El închide o perioadă din istoria ţării – într-adevăr cumplită –, dar totodată întredeschide uşa emancipării naţionale.

– Revoltă pe patul morţii!

Exista însă şi adevăr în spusele lui Lippman. Mai ales dacă ţii seama de intenţiile curmate de membrii biroului politic, bonzii partidului, precum Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraş, Chivu Stoica, Ion Gheorghe Maurer. Ştiindu-l cu zilele numărate, nu-l contraziceau pe Dej, dar nici nu se grăbeau să-i execute dispoziţiile. Mai ales în privinţa bruierii Tratatului de la Varşovia şi convenţiilor din C.A.E.R.[2] În acest context, marele cârmaci şi-l apropie pe Prâslea – cum era denumit Nicolae Ceauşescu de mai-marii amintiţi –, lăsat până atunci să se ocupe de viaţa de partid, de cadre şi de organizaţiile de masă. Obedient, îi execută orbeşte ordinele, primenind eşalonul doi al aparatului de stat. Ca să fie ascultat, Dej promovează oameni tineri, care la 23 Au-

[2] Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, cu sediul central la Moscova, care, după crearea sa, tindea să formeze în statele membre comitete coordonatoare pe toate ramurile vieţii economice. Ruptura învoielilor va fi evidentă în 1964, odată cu dezvăluirea „planului Valev", amestec brutal în independenţa unor ţări învecinate.

www.dacoromanica.ro

gust 1944 să fi avut în jur de 10-15 ani, deloc servili Moscovei. Şi ca bun exemplu, închide cu mâna lui conducta de petrol care până atunci curgea zi şi noapte, prin punctul de frontieră de la Galaţi, în contul prieteniei româno-sovietice.

Bolnav, îl cheamă pe doctorul Theodor Burghele să-i mulţumească pentru operaţia făcută cu ani în urmă, sperând că va repeta minunea. Chirurgul nu se angajează să intervină, misiune preluată nefast de dr. Gheorghe Olănescu.

La ceremonia funerară, Prâslea este singurul din jurul catafalcului care nu-şi poate stăpâni plânsul. Îşi boceşte stăpânul în hohote, poate şi din teama că rămâne prea mic între prea mari. Nu va trece mult şi tot el va critica aspru organele „Securităţii" că nu s-au ocupat de „idepedenţa" ţării, promovând „tomnai" cultul personalităţii fostului conducător. Despre care, tot el, va rosti că avea mâinile pătate cu sânge. Îl reabilitează pe Miron Constantinescu, pentru a şantaja veteranii partidului aflaţi la cârma ţării, români ce aprobaseră condamnarea la moarte a lui Pătrăşcanu. Aceştia se apăraseră în bloc, invocând dispoziţiile date de Moscova. Dezinvolt, Miron declară însă că la vremea respectivă a fost trimis cu dosarul osânditului la Moscova, dar că „tovarăşii sovietici au zis că nu se bagă în treburile interne ale României".

www.dacoromanica.ro

Basme de adormit copiii, pălăvrăgeală în întâmpinarea Epocii de Aur!

– Şi mai departe?

– Omul, cât trăieşte, speră!

– Că, de ajuns, tot acolo ajunge!

– Nae, până Dincolo, ar mai fi de umblat. Nu se poate: odată şi odată vine şi primăvara.

– Ca totdeauna, scurtă. După care zăpuşeala verii, inundaţiile toamnei şi-apoi iarna, a dracului de lungă în vecinătatea crivăţului.

– Şansa noastră de a trăi la încrucişarea drumurilor, cu prea multe anotimpuri. Şi, totuşi... Cu scepticismul ăsta, de mult am fi vorbit ruseşte. Roata morii s-a-nvârtit şi se-nvârteşte. Apă să fie. Ne-ar trebui însă mai multă unitate şi demnitate.

– Apă de ploaie! Mai uniţi şi mai demni decât ungurii în '56 n-am cunoscut. Eram la Budapesta cu profesorul Domokos Samuel şi am văzut ce n-ai să găseşti în nicio carte de istorie sau în vreun tratat de tactică militară: un liceu de fete lichidând o unitate de tancuri sovietice, pe bulevardul Kossuth. Când le-au venit în întâmpinare cu buchete de flori, toată lumea de la ferestre le huiduia şi le scuipa. Şi bietele de ele au răbdat, până când, la un semnal, au aruncat buchetele pe turelele deschise sau între şenilele carelor de asalt, florile ascunzând dibaci cocteiluri Molotov. Pârjol sinistru pe tot bu-

www.dacoromanica.ro

levardul. Şi unde s-au înfuriat ruşii, de-au adus noi unităţi de tancuri din Cehoslovacia; două zile şi două nopţi au tras bezmetic în toate casele, ciuruindu-le cu rafale de gloanţe, de nu mai ieşeau oamenii din locuinţe. Le-au lipsit unitatea?

– S-au pişat împotriva vântului!

– Mai înainte, toată conducerea partidului şi a statului, împreună cu toţi deputaţii, se adunaseră sub cupola Parlamentului – mai paşnic nici că se putea – şi au cerut ţărilor occidentale să le vină în ajutor. Le-au lipsit demnitatea naţională? Cu ce i-au ajutat Aliaţii? Cu bomboane pe colivă, cu jelanii şi proteste la „Europa liberă", ca şi în presa liberă. Liberă de ce? Liberă să latre, când caravana marilor borfaşi mergea mai departe.

– Între Yalta şi Teheran!

– Deocamdată! Că altminteri ce te face să crezi că nu vor mai fi şi alte întâlniri de afaceri? O să-i apuce mila de noi? Mai curând trage cu urechea la soaţa lui Pristanda: „Ghiţă, Ghiţă, pupă-l în bot şi-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând!" Dar nu ca Ghiţă-Dej, care a confundat botul cu fundul!

– Până s-a trezit!

– Pe lumea ailaltă!

Agitaţie mare. Cu o zi înainte de a muri Gheorghiu-Dej (19 mart. 1965), Marea Adunare Naţională îl alesese preşedinte al Consiliului de Stat, pe Ion Gheorghe

www.dacoromanica.ro

Maurer preşedinte al Consiliului de Miniştri, iar pe Ştefan Voitec preşedinte al Marii Adunări Naţionale. Congresul al IX-lea al P.C.R., urmat de o sesiune extraordinară a M.A.N., restructurează vechile căprării. Ţara nu poate fi izolată de restul lumii, aşa că se stabilesc relaţii diplomatice, la rang de ambasadă, cu Regatul Haşemit al Iordaniei, Chile, Somalia şi Senegal, plus raporturi de bună vecinătate cu Rwanda. Au loc primele deplasări oficiale efectuate de mai-marii noii administraţii: Ceauşescu zboară la Moscova şi Sofia, Maurer la Viena. Chivu Stoica, devenit preşedinte al Consiliului de Stat, rămâne în ţară să împartă decoraţii, în virtutea noii Constituţii ce proclamă Republica Socialistă România. Curtea Palatului e plină de zgribuliţii ce aşteaptă să-şi audă numele, pentru a intra în posesia ordinelor şi medaliilor cu care au fost blagosloviţi.

Vreme de promoroacă. Doar ghirlandele şi becurile colorate din bradul înălţat în mijlocul pieţii te fac să speri că anul ce vine va fi mai bun.

www.dacoromanica.ro

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE 7

I. REGELE, PATRIA ŞI COMISARUL 17
II. LEONARD 59
III. DIN JURNALUL FIULUI RISIPITOR 97
IV. ILEGALIŞTI ŞI ILEGALITĂŢI 156
V. REMEMBER 200
VI. DRAGĂ-I VIAŢA DE OSTAŞ 254
VII. DIN LAC ÎN PUŢ 294
VIII. SANATORIUL 340
IX. PERPETUUM MOBILE 386
X. DESTINE 428
XI. LA PORŢILE ORIENTULUI 473
XII. ROATA LUMII 507

EPILOG 549

www.dacoromanica.ro

Volumul 2 reia lumea personajelor din *Târgul Moşilor*, adăugând portrete şi situaţii relevante din viaţa literară a primelor decenii de după 1944, văzută din culisele cultural-artistice ale vremii • Tomul anterior a beneficiat de cronici elogioase în: *Convorbiri literare*, *Cultura*, *Evenimentul zilei*, *Luceafărul*, *Jurnalul literar*, *Mesagerul literar*, *Minimum* (Israel), *Observatorul cultural*, *Origini* (S.U.A.), *Pro Saeculum*, *România literară*, *Sud*, *Tribuna* şi *Vatra* • Alte două titluri, vizând „Epoca de aur" şi „Epoca de arginţi", ar urma să încheie ciclul aceloraşi păgubaşi.

www.dacoromanica.ro